

ISSN 1812-2566

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (XL), 2008

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIȘINĂU – 2008

**MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.1
(XL), 2008. - Chișinău: CEP USM, 2008. – 197 p.**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

prof. Valeriu Moșneaga (redactor-șef);
prof. Victor Saca (redactor-șef adjunct);
dr. Rodica Rusu (secretar);
conf. Vasile Cobâșneanu;
conf. Vasile Cujbă;
prof. Vladimir Gutorov (Rusia);
prof. Anatoliy Kruglașov (Ucraina);
prof. Constantin Marin;
conf. Joao Peixoto (Portugalia);
prof. Serghey Reșetnikov (Belarusi);
prof. Gheorghe Rusnac;
conf. Aurel Sâmboteanu;
prof. Constantin Solomon;
prof. Georg Sootla (Estonia);
conf. Valentina Teosa

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin autorilor
și nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacție

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică: <http://www.usm.md/cercetare/moldoscop.asp>

S U M A R

Compartimentul	650 DE ANI DE LA FONDAREA STATULUI MOLDAV	7
<i>Ciobu E.</i>	<i>Independența Republicii Moldova și Marile Puteri: influențe și probleme ale consolidării și afirmării internaționale</i>	7
Compartimentul	ISTORIA, TEORIA ȘI METODOLOGIA ȘTIINȚEI POLITICE	16
<i>Andrieș V.</i>	<i>Abordarea teoretică a conceptului de imagine a națiunii</i>	16
Compartimentul	GUVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ	34
<i>Iațco M., Balan T.</i>	<i>Strategii europene de prevenire și combatere a traficului de persoane</i>	34
<i>Svetlicinii R.</i>	<i>Практические аспекты общения в публичной организации (на примере претурры сектора Ботаника муниципия Кишинэу)</i>	45
Compartimentul	SOCIOLOGIA POLITICĂ	63
<i>Marin C., Țirdea B.</i>	<i>Dimensiunea capitalului social în Republica Moldova: între modern și arhaic</i>	63
<i>Moșneaga V., Pleșca V., Rusnac Gh.</i>	<i>Unele aspecte privind restructurarea și modernizarea Armatei Naționale a Republicii Moldova la etapa actuală</i>	78
<i>Moșneaga V., Rusu R.</i>	<i>Formarea diasporei moldovenești peste hotare: esența și specificul</i>	91
<i>Pleșca V.</i>	<i>Efecte ale reformei armatei din Republica Moldova: esența, conținutul, gestionarea</i>	104
<i>Tanasă R.</i>	<i>Sistemul electoral prezidențial din Republica Moldova</i>	114
Compartimentul	RELAȚII INTERNAȚIONALE	125
<i>Бурдельный Е.</i>	<i>Миграция с «Востока» на «Запад» Европы в контексте расширения Европейского Союза: теку-</i>	125

щее положение и возможные перспективы

Grosu V.	<i>Problema democratizării în contextul formării sistemelor contemporane de securitate</i>	142
Neguță A.	<i>Relațiile economice moldo-franceze</i>	153
Peixoto J., Fonseca A.	<i>Migrația, dezvoltarea și remitențele în Europa: consecințele și rolul instituțiilor</i>	169
Compartimentul BIBLIOGLOBUS & INFO		
Rusu R.	<i>Lista literaturii în domeniul științei politice (culegeri, monografii), apărute în Republica Moldova în anul 2007</i>	194
Moșneaga V.	<i>Informația privind susținerea tezelor de doctor / doctor habilitat în științe politice în Consiliile științifice specializate din Republica Moldova în anul 2007</i>	196

SUMMARY

CHAPTER: 650 YEARS SINCE THE MOLDAVIAN STATE ESTABLISHMENT	7
<i>Ciobu E. The Independence of the Republic of Moldova and the Great Powers: the influence and the problems of the consolidation and international affirmation</i>	7
CHAPTER: THE HISTORY, THEORY AND METHODOLOGY OF THE POLITICAL SCIENCE	16
<i>Andrieș V. Theoretical approach of the nation image</i>	16
CHAPTER: POLITICAL GOVERNING AND PUBLIC ADMINISTRATION	34
<i>Iațco M., Balan T. European strategies of human traffic admonishment and disproof</i>	34
<i>Svetlicinî R. Communicational practical aspects in the public organization (the case of the Botanica sector praetoria of the municipality of Chisinau)</i>	45
CHAPTER: POLITICAL SOCIOLOGY	63
<i>Marin C., Țirdea B. The social capital dimension in the Republic of Moldova: between modern and archaic</i>	63
<i>Moșneaga V., Pleșca V., Rusnac Gh. Some aspects concerning the National Army of the Republic of Moldova reorganization and modernization nowadays</i>	78
<i>Moșneaga V., Rusu R. The formation of the Moldavian Diaspora abroad: the quintessence and the peculiarity</i>	91
<i>Pleșca V. The outcome of the Army Reform in the Republic of Moldova: the essence, the substance, the administration</i>	104
<i>Tanasă R. The presidential elective system of the Republic of Moldova</i>	114
CHAPTER: INTERNATIONAL RELATIONS	125
<i>Burdelnî E. Migration from East to West Of Europe in the con-</i>	125

	<i>text of Enlargement of European Union: current situation and possible perspectives</i>	
<i>Grosu V.</i>	<i>The democratization Problem in the context of contemporary security systems organization</i>	<i>142</i>
<i>Neguță A.</i>	<i>The Moldavian-French economical relationship</i>	<i>153</i>
<i>Peixoto J., Fonseca A.</i>	<i>Migration, Development and Remittences in Europe: the aftermaths and the institutions'role</i>	<i>169</i>
CHAPTER: BIBLIOGLOBUS & INFO		
<i>Rusu R.</i>	<i>Political Science Bibliography (publications, monographs), published in 2007</i>	<i>194</i>
<i>Moșneaga V.</i>	<i>Information on the submission of dissertation for PhD. and DSc. in Political Science at the Specialised Scientific Councils in the Republic of Moldova in 2007</i>	<i>196</i>

COMPARTIMENTUL
650 DE ANI DE LA FONDAREA STATULUI MOLDAV

**INDEPENDENȚA REPUBLICII MOLDOVA ȘI MARILE
PUTERI: INFLUENȚE ȘI PROBLEME ALE CONSOLIDĂRII
ȘI AFIRMĂRII INTERNAȚIONALE¹**

Emil CIOBU

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova, Facultatea Relații Internaționale,
Decan, doctor în științe filosofice, conferențiar, ambasador Extraordinar și Plenipotențiar

---

The article presents the political analysis of the external conditions for the appearance of the Moldovan state on the background of the international state system. The author compares the international situation at the end of World War I, when the Democratic Moldavian Republic was declared, and the external conditions of the proclamation of the Republic of Moldova in 1991. He attempts to explain the relation between the accomplishment of interests of great powers, in the case of the falling apart of the Russian Empire in 1917 and of the Soviet Union in 1991 both events served as a premise for the appearance of the Moldovan State and as a chance for its constitution and development. In the author's opinion, the current international system is favorable for the independent development of the Republic of Moldova, as it is in unison with the world policy for the constitution of a new world order based on the redistribution of the influence of the great powers, as a result of the dissolution of the USSR, compared to the situation of 1917, when the independent Moldovan State did not fit into the strategy for the constitution of the international system after World War I.

Problema apariției, constituirii și dezvoltării independente a unui stat, la rând cu condițiile interne, din punct de vedere a analizei politologice, totdeauna a presupus o evidență strictă a corelației de forțe din regiune, lume, care în mare măsură a influențat procesul soluționării ei. În acest context, pentru clarificarea esenței proceselor, ce determină astăzi dinamica și conținutul constituirii și consolidării statului Republica Moldova, prezintă un deosebit interes studierea evenimentelor ce s-au consumat în Europa acum 90 de ani, iarna, decembrie 1917 – martie 1918. E semnificativ faptul, că și atunci, la început de secol, ca și la

---

¹ Recenzent – doctor în științe politice, conferențiar Vladimir BORȘ

sfârșitul aceluiași secol soarta, dar, și mai mult, circumstanțele istorice ne-au oferit șansa de a edifica un stat independent. La nivel de sistem internațional de state, avea loc distribuirea sferelor de influență între Marile Puteri învingătoare în primul război mondial. La sfârșitul secolului, a început redistribuirea sferelor de influență între Marile Puteri, provocată de dezmembrarea Uniunii Sovietice și respectiv a sistemului internațional de state bipolar.

Situația internă, la dimensiunea cea mai generală era similară. Forțe politice modeste, activitatea cărora, ca și atunci, în mare măsură este stimulată din afară, cauza din care, masa absolută a populației, în rezultatul manipulării grosolane, menite să camufleze adevăratele interese politice străine, rămîne sau inertă, sau devine armă al acestor interese, dar în ambele cazuri, – victimă, dezamăgită, umilită și fără mijloace de existență. Partide multe, idei din cele mai moderne, dar ele puțin afectează conștiința socială, pentru că ele puțin reflectă interesele profunde ale năzuințelor populației autohtone.

În Centrul și Sud-Estul Europei soarta țărilor mai mici totdeauna a fost determinată de interesele celor mai mari. În preambulul Tratatului dintre Austria, Prusia și Rusia, semnat la Sankt-Petersburg în august 1772, care a însemnat în practică prima împărțire a Poloniei se menționa: „pentru a restabili ordinea în interiorul acestei țări și a-i da o existență politică mai conformă cu interesele vecinilor săi”². Conformarea cu interesele vecinilor a însemnat deposedarea Poloniei de o treime a teritoriului său în favoarea vecinilor. Henry Kissindger, în lucrarea sa fundamentală, „Diplomația”, subliniază, că pe parcursul secolului XIX „Marea Britanie și Austria sau opus destrămării Imperiului Otoman, fiindcă erau convinse că națiunile mai mici, care vor apărea după aceea vor submina ordinea internațională. Din punctul lor de vedere, lipsa de experiență a națiunilor mici ar fi amplificat rivalitățile etnice de tip endemic, în vreme ce relativa lor fragilitate ar fi tentat Marile Puteri să încerce să le înglobeze. Marea Britanie și Austria erau de părere că statele mai mărunte trebuiau să-și subordoneze ambițiile naționale intereselor mai cuprinzătoare ale păcii”³.

Această poziție nu era altceva decît manifestarea tradiției principiilor Concertului european, cînd Marile Puteri se considerau obligate, și responsabile de asigurarea păcii și echilibrului european. Dat fiind faptul că Germania și Rusia, din cunoscute cauze, nu participau la negocierile Păcii de la Versailles, Franța și Marea Britanie și-au asumat acest rol. Scopul consta în consolidarea pe contul Germaniei și Rusiei a țărilor mici și mijlocii pentru a compensa lipsa lor în ecuația echilibrului european de forțe.

Cu alte cuvinte, referitor la interesele externe asupra recunoașterii și consolidării independenței Republicii Democratice Moldovenești de la 2 decembrie

---

² Troyat H. *Ecaterina cea Mare*. - București, Editura Humanitas, 2000, p.246.

³ Kissindger H. *Diplomația*. - București, Editura ALL, 1998, p.200.

1917, trebuie de menționat, că puterile garante erau interesate, în primul rînd, în slăbirea Germaniei și Rusiei, care împreună prezentau mai mult de jumătate din populația Europei și dispuneau de cel mai mare potențial militar, și întărirea „statelor prietene Franței (Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, România, Grecia”⁴, pentru asigurarea balanței de putere pe continent, și în primul rînd, asigurarea securității noii configurații europene după împărțirea acaparărilor teritoriale.

Astfel noul stat independent, Republica Democratică Moldovenească Autonomă nu se înscrisese în noua arhitectură de securitate europeană patronată de Franța și Marea Britanie. Aroganța și tendințele Marilor Puteri de a subordona „ambitiile naționale intereselor mai cuprinzătoare” sau păstrat și în prezent, căpătând proporții globale și fundamentare teoretică. Iată opinia cunoscuților analiști și futurologi americani, Alvin și Heidi Toffler: „Societățile agrare stăruie să finalizeze industrializarea sa, nimerind sub tenta construcțiilor naționale. Fostele republici sovietice, ca Ucraina, Estonia sau Georgia, pînă la disperare insistă la autodeterminare și cer astăzi atributele istorice de ieri – drapel, armată, monedă, care sunt caracteristice pentru era industrială precedentă. Pentru mulți din lumea tehnologiilor avansate e greu de înțeles motivația ultranaționaliștilor. Pentru naționaliști, este de neconceput, ca alte țări să permită persoanelor străine să se amestece în sfera presupusei sfinte independențe. Dar aceasta este o cerință a globalizării afacerilor și finanțelor. ... În timpul cînd poezii și intelectualii zonelor înapoiate scriu imnuri naționale, poezii și intelectualii lumii contemporane proslăvesc valorile umanității fără frontiere. Coliziunea, ce reflectă o deosebire categorică în necesitățile vitale a două civilizații radical contradictorii, poate provoca cea mai strașnică vărsare de sînge în viitor”⁵.

Dar să vedem cum se explică motivația reviziei notarelor naționale în Europa, la Conferința de Pace de la Wersailles în manualele contemporane din Marea Britanie: „Pentru Europa de Est, unde în calitate de factor de importanță determinantă a naționalismului se evidențiază o intercalare strînsă a limbii, istoriei și religiei, principiul lui W.Wilson (despre autodeterminarea națională – E.C.) era cel puțin îndoielnic. Spre deosebire de imigranții din SUA, care au decis să devină americani, omul din Europa de Est nu putea „alege”, să fie polonez sau lituanian, sîrb sau bulgar – el, sau era unul, sau era altul. ... În revizuirea radicală a frontierelor naționale, desigur erau „biruitori” și „învinși”. Pierdeau teritoriile sale Germania și Rusia. Anume teritoriile, care înainte aparțineau Rusiei, au ajutat creării Finlandei, Estoniei, Letoniei, Lituaniei, și Poloniei. Teritorii germane

⁴ Ciachir N. *Marile Puteri și România (1856-1947)*. - București, Editura Albatros, 1996, p.206.

⁵ Уткин А.Н. *Новый мировой порядок*. – Москва, Алгоритм, Эксмо, 2006, с.124.

au fost alipite Poloniei, austro-ungare predate aceleași Polonie, României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei”⁶.

Sau iată opinia lui Winston Churchill: „România, ca și Serbia a reușit să primească teritorii semnificative cu o populație numeroasă. Datorită alipirii la România a Transilvaniei, configurația pe hartă a smilunei s-a transformat într-o lună plină. Soluționarea problemei transilvaniene în baza principiului autodeterminării nu era posibilă. Semnificativă din punct de vedere numeric, populația maghiară era izolată de o încercuire românească. Populația zonei românești dorea unirea cu România; maghiarii, care alcătuiau nucleul țării doreau unirea cu Ungaria, dar și una și alta, din aceste dorințe, erau în contradicție cu principiul autodeterminării. Obligată să țină cont de acest principiu, și în același rând conștientă de faptul, că unitatea Transilvaniei este de mare importanță, conferința de pace a transmis întreaga țară, României privind Ungaria de cel puțin un milion de maghiari”⁷.

În acest context, prezintă interes și opinia acelorași autori de manuale englezi, care insistă că, „Tratatul de pace milita pentru realizarea unei idei îndoielnice, că toți ne-maghiarii trebuie să fie eliberați de jugul maghiar. (Idea, că, de exemplu slovacii pot să nu dorească „eliberarea” de Ungaria, niciodată n-a fost luată în serios.) ... După Trianon ungerii au tăinuit un profund sentiment de ofensă, provocată de astfel de nedreptate, și guvernele ungare au fost nevoite să efectueze o politică revizionistă. ... Bulgaria, ... chiar dacă pierderile ei în teritoriul și populație, erau neînsemnate, ele se percepeau destul de acut din cauza expansiunii teritoriale ale statelor vecine, România și Iugoslavia”⁸. De la sine înțeles, că statele care au avut de câștigat în rezultatul acestei redistribuiri au devenit și susținătorii activi ai acestor politici, care nu sunt altceva decât o manifestare a strategiilor imperialiste, care au ca sprijin diverse deghizări ideologice. „Marea Britanie, Franța, Iugoslavia, Cehoslovacia și România, - menționează Hans J. Morgenthau, - care în perioada interbelică au aplicat o strategie externă similară, nu-și puteau permite să declare simplu că-și propuneau apărarea posesiunilor. Deoarece însăși legitimitatea statu-guoului din 1919 a fost contestată în interiorul acestor state și în afara lor, ele erau obligate să invoce principii morale capabile să facă față sfidării”⁹.

Astfel toată povestea unirii românilor de pretutindeni din 1918 nu este altceva decât o manifestare a politicii externe imperialiste, care își are scopul îndrep-

⁶ Бригс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней. – Москва, Из-во «Весь Мир», 2006, с.278.

⁷ Черчилль У. Мировой кризис: 1918-1925. – Москва, Издательство ЛКИ, 2007, с.151.

⁸ Бригс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней. - Москва, Из-во «Весь Мир», 2006, с.278-279.

⁹ Morgenthau H.J. Politica între națiuni: Lupta pentru putere și lupta pentru pace. - Iași, Polirom, 2007. p.132.

tățirii, sau încercării de legiferare a acaparărilor teritoriale. Dar această infecție imperială a pătruns adânc politica externă a României, păstrându-se practic ne modificată în conștiința socială a populației timp de aproape un secol. Schimbarea regimurilor politice nu-au afectat esența ei. Mai mult ca atât, au transformat-o în mecanism efectiv de manipulate politică a maselor și bază ideologică a consolidării societății românești pe parcursul unui secol întreg, indiferent de culoarea și doctrina politică a guvernanților. În acest context, devine fundamentată concluzia analiștilor occidentali: „În mod paradoxal, - subliniază Peter Calvocoressi, - Ceaușescu, liderul comunist cel mai puțin convins de apartenența la sistemul statelor satelit, a plătit cel mai cumplit preț în procesul de prăbușire a imperiului stalinist. Din nou în mod paradoxal, înlăturarea lui de la putere a permis altor comuniști, care au organizat o revoluție de palat, să preia puterea. Aceștia au format Frontul Salvării Naționale, care s-a autointitulat guvern de tranziție, a ieșit victorios la alegerile monitorizate de organismele internaționale și a încredințat președintelui său, Ion Iliescu, funcția de președinte. El a fost reales în 1992. Românii care căutau a alternativă pentru ceea ce mai rămăsese din fostul regim păreau mai înclinați să revină la ceea ce cunoșteau din trecut – dictatura naționalistă a lui Antonescu, de exemplu – decît să accepte ideile atît de puțin familiare lor ale grupurilor democratice care nu au reușit să înființeze partide eficiente. Dezintegrarea URSS a însemnat pentru România declarațiile de independență ale RSS Moldovenească, cu populația ei în parte românească”¹⁰. Declarația după 1989 a Zilei naționale a României, data de 1 decembrie 1918 - Ziua Marii Uniri, este semnificativă în acest sens, prezentînd tot odată, o ofensă în adresa statului independent Republica Moldova¹¹.

La nivelul sistemului internațional de state, care se construia în rezultatul primului război mondial, Republica Democratică Moldovenească, se înscria mai mult în varianta care s-a și realizat practic în perioada interbelică ca parte componentă a României. Formal însă, și pentru aprobarea hotărîrii de unire cu România, era nevoie de recunoaștere internațională a ieșirii din componența Rusiei și obținere a statutului de țară suverană. Conducerea noului stat s-a adresat guvernelor Marii Britanii, Germaniei, Austro-Ungariei, Italiei, SUA, Belgiei, Greciei, Spaniei, Suediei, Norvegiei, Olandei, Danemarcei, Elveției, Portugaliei, Turciei, Bulgariei, însă nimeni n-a trimis nici un răspuns.

¹⁰ Calvocoressi P. *Politica mondială după 1945*. - București, ALLFA, 2000, p.301.

¹¹ De menționat faptul, că discuții despre alegerea Zilei Naționale după 1989, în București au fost aprinse. Crea incomodități faptul că mișcările anticeaușiste au început la 16 decembrie în Timișoara. Mitingul de la București adunat din inițiativa lui N.Ceaușescu a avut loc pe data de 22 decembrie. Participanții la aceste discuții, în mare majoritate discipoli ai fostului dictator, nu puteau recunoaște aceste acțiuni populare, ca un act revoluționar în scopul obținerii independenței politice, după ce jumătate de secol au trimbițat că trăiesc în cea mai liberă țară din lume. Iar 1 decembrie a mulțumit majoritatea.

Statele străine, din diferite motive, lesne de înțeles, nu se grăbeau să recunoască Republica Democratică Moldovenească¹². Pozițiile României și Ucrainei sunt cunoscute, mai ales dacă analizăm atitudinea față de intenția delegației moldovenești de a participa la tratativele de pace de la Brest-Litovsk și Bufta. La 3 ianuarie 1918 guvernul Brăteanu de la Iași aprobă intervenția armatelor române în Basarabia, fără informarea Sfatului Țării, iar prim-ministrul ucrainean Golubovici, la 22 februarie 1918 cere miniștrilor de externe german și austro-ungar ca membrii delegației moldovenești la tratativele cu Puterile Centrale să fie încorporați în delegația ucraineană, deoarece „Basarabia este o provincie inseparabilă a Ucrainei”¹³.

Cu alte cuvinte se instaura un nou sistem internațional de state, pe care Henry Kissindger la caracterizat astfel: „Tratatul de la Versailles nu a funcționat niciodată ca un sistem la care să fi aderat puterile majore și a reprezentat ceva mai mult decât un armistițiu între două războaie mondiale.”¹⁴ Iar Comandantul Suprem al armatei franceze biruitoare, mareșalul Ferdinand Foch a manifestat o pre-viziune ieșită din comun, când a declarat despre Tratatul de la Versailles, că „Acesta nu-i pace, acesta-i armistițiu pe douăzeci de ani”¹⁵.

Mai succint, existența Republicii Democratice Moldovenești independente nu se înscria în interesele politice ale Marilor Puteri, din care cauză intențiile noului stat independent de încadrare în viața internațională, de plebiscit, nu puteau fi auzite și luate în calcul de factorul extern. Factorul intern, cu alte cuvinte, a unui stat mic se i-a în considerație doar atunci când se înscrie în contextul politicii mondiale de moment. Cea ce s-a întâmplat în anii '90 al secolului trecut.

Dezmembrarea Rusiei a fost fondalul declarării independenței în ambele cazuri. La sfârșitul secolului însă, contextul internațional era cu totul altul. A dispărut de pe arena internațională una din cele două supraputeri, care timp de aproape jumătate de secol au determinat politica mondială, prezentând sistemul internațional de state bipolar. Acest sistem a dispărut, însă instaurarea unui nou prezintă un proces de durată.

Pentru prima dată, după anul 1648 ordinea mondială n-are la bază un document juridic care ar determina la modul cel mai general condițiile de funcționare, cum au fost înțelegerile Păcii de la Vestfalia, Congresului de la Viena, Tratatului de la Versailles și Conferințelor de la Yalta și Potsdam.

După anul 1991 comunitatea mondială a intrat în faza constituirii unei noi ordini mondiale, în condițiile lipsei unui document de bază elaborat de Marile

¹² Levit I. *Republica Moldovenească (noiembrie 1917-1918)*. - Chișinău, 2003, p.219.

¹³ *Vezi: Lucinschi P. Moldova și moldovenii*. - Chișinău, Editura Cartea Moldovei, 2007, p.179-180.

¹⁴ Kissindger H. *Diplomația*. - București, Editura ALL, 1998, p.729.

¹⁵ *Idem*, p.223.

Puteri și în cele mai generale forme acceptat de Comunitatea mondială. Dreptul la decizie a Marilor Puteri a rămas acel determinat de rezultatele celui de al doilea război mondial, se are în vedere cei cinci membri permanenți ai Consiliului de securitate a ONU, iar în privința corelației forțelor reale, ne aflăm în procesul discuțiilor a diferitor modele posibile: lume unipolară, multipolară, s-a încheiat, sau nu războiul rece, sau s-a încheiat și apoi s-a reluat, dispun de forță reală cele cinci puteri amintite, ori această listă trebuie revăzută, cum de revăzut și cine poate dispune de atribuții general recunoscute pentru realizarea a astfel de proiecte și încă multe alte probleme de acest ordin stau în fața liderilor politici ale Marilor Puteri actuale.

În aceste condiții de incertitudine a evoluției politicii mondiale a apărut pe harta lumii și Republica Moldova, ca rezultat al descompunerii sistemului internațional de state bipolar. Factorul intern a fost luat prin surprindere, dovedindu-se absolut nepregătit pentru rezolvarea problemelor ce au apărut. Nici o formațiune politică din țara noastră, pînă la declararea suveranității Rusiei n-a îndeplinit cerințe politice pînă la crearea unui stat independent. Acest fapt a influențat procesul consolidării de mai departe a societății moldovenești, care și pînă astăzi așa și n-a găsit nucleul unificator, ce ar forma baza socială a unei voințe consolidate a majorității populației ca sprijin social al interesului național statal. În această operă își are rolul său și factorul extern, totdeauna cointerestat în slăbirea vecinului.

Cu alte cuvinte, independența Republicii Moldova în ambele cazuri a fost stimulată de factorul extern, dezmembrarea Imperiului Rus și a Uniunii Sovietice. În anul 1917 Marile puteri erau interesate în formarea cordoanelor de securitate împotriva Germaniei și Rusiei Sovietice, văzute prin întărirea unor țări europene medii din punct de vedere economic și militar. Republica Democratică Moldovenească era văzută ca parte componentă a unei din aceste țări. Sistemul internațional de state format pe acest principiu, n-a fost viabil, dar șansa statului moldovenesc de afirmare independentă a fost ratată.

În anul 1991 factorul internațional a fost cu totul altul. Independența Republicii Moldova a fost masiv susținută de către țările dezvoltate occidentale. Acum nimeni din Marile Puteri, n-a apelat la revigorarea variantei compromise, care a provocat al doilea război mondial - întărirea țărilor medii pentru a le contrabalansa forța cuiva dintre fostele Mari Puteri. Dimpotrivă, practica vieții internaționale de după prăbușirea sistemului internațional bipolar, demonstrează strategia Marilor Puteri îndreptată spre descompunerea statelor multinaționale și încurajarea mișcării de eliberare, soldată prin sporirea considerabilă a numărului statelor independente. Totodată este evidentă lipsa cazurilor de susținere a tendințelor de comasare a statelor independente existente.

În acest context politica de etichetare a țării noastre independente, ca lipsită de perspectivă, și cea mai săracă din Europa, în speranța că cineva va fi apreciat

pentru mărinimia de a o salva prin absorbție, poate veni în capul doar aceloră, care suferă de nostalgia schemelor de securitate europene, compromise de după primul război mondial. Afară de pierdere a timpului rezervat pentru dezvoltarea ei multilaterală și daună de imagine internațională nu ne putem aștepta la nimic. Pentru confirmare, iată opinia analistului englez – Charles Grant de la Centrul European pentru Reformă: „Cum numai România va deveni membru al Uniunii Europene, va agita pe alții pentru încadrarea în componența Uniunii a vecinului său – Moldova, însă este greu de spus, dacă cineva, în acesta, o va susține”¹⁶. E iluzorie miza de a te agăța, fără bilet, de vre-un vagon, care pleacă spre Europa. E mai sigură calea realizării angajamentelor asumate în cadrul Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană. Cu atât mai mult, că anume o astfel de politică corespunde mai mult intereselor țărilor cu pondere în politica mondială și europeană de moment. „Noi susținem sarcinile însumate în planul de acțiuni Moldova – Uniunea Europeană, - menționa Ambasadorul SUA în Republica Moldova Michael Kirby, - pentru că considerăm, că o Moldovă mai puternică, mai democratică, mai liberă și mai prosperă, corespunde în același rînd și intereselor noastre”¹⁷. De asemenea un deosebit interes în acest sens, prezintă și poziția fostului Ambasador al Germaniei, țara care la moment deținea Președinția Uniunii Europene. La întrebarea cu „vagonul românesc la ultimul tren spre Uniunea Europeană” șeful misiunii germane Wolfgang Lerke sublinia: ”Republica Moldova este un stat suveran. Republica Moldova trebuie să continue drumul său european ca un stat suveran nu cu alte gânduri”¹⁸.

Cu alte cuvinte contextul internațional la etapa actuală, la nivel de sistem constituie un factor favorabil pentru dezvoltarea și consolidarea statului independent Republica Moldova. Seamănă discordie și pesimism în acest sens, doar forțele nostalgice pentru sistemul internațional de state interbelic, care n-are nimic comun cu starea de spirit a populației, care și-a declarat independența, dar și cu interesele politice actuale ale Marilor Puteri. Discuțiile referitor la legitimitatea istorică a statului moldovenesc sunt inutile, lipsite de perspectivă, dar negativ influențează procesul de consolidare statală, integrare europeană și afirmare internațională.

Bibliografie

---

¹⁶ Grant Ch. *The Pros and Cons of Further Enlargement. // Europe's Blurred Boundaries: Rethinking enlargement and Neighborhood Policy.* – London, Centre for European Reform, October 2006, p.15.

¹⁷ Kirby M. *Мы полностью поддерживаем реформы, проводимые в Молдове.* // «Молдавские ведомости», 2007, 22 июня.

¹⁸ Lerke W. *Interviu pentru „Europa”,* <http://www.europa.md/rom/info/839>, accesat la 23 februarie 2007.

- Бригс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней. – Москва, «Весь Мир», 2006.
- Calvocoressi P. Politica mondială după 1945. - București, ALLFA, 2000.
- Ciachir N. Marile Puteri și România (1856-1947). - București, Editura Albatros, 1996.
- Черчилль У. Мировой кризис: 1918-1925. – Москва, Издательство ЛКИ, 2007.
- Grant Ch. The Pros and Cons of Further Enlargement. // Europe's Blurred Boundaries: Rethinking enlargement and Neighborhood Policy. – London: Centre for European Reform, October 2006.
- Кирби М. Мы полностью поддерживаем реформы, проводимые в Молдове. // «Молдавские ведомости», 2007, 22 июня.
- Kissindger H. Diplomația. - București, Editura ALL, 1998.
- Lerke W. Interviu pentru „Europa”, <http://www.europa.md/rom/info/839>, accesat la 23 februarie 2007.
- Levit I. Republica Moldovenească (noiembrie 1917-1918). - Chișinău, 2003.
- Lucinschi P. Moldova și moldovenii. - Chișinău, Editura Cartea Moldovei, 2007.
- Morgenthau H.J. Politica între națiuni: Lupta pentru putere și lupta pentru pace. - Iași, Polirom, 2007.
- Troyat H. Ecaterina cea Mare. - București, Editura Humanitas, 2000.
- Уткин А.Н. Новый мировой порядок. – Москва, Алгоритм, Эксмо, 2006.

Prezentat la redacție
la 10 decembrie 2007

COMPARTIMENTUL
ISTORIA, TEORIA ȘI METODOLOGIA ȘTIINȚEI POLITICE

**ABORDAREA TEORETICĂ A CONCEPTULUI
DE IMAGINE A NAȚIUNII¹⁹**

Vasile ANDRIEȘ

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Catedra Științe Politice și Educație Civică,
Lector

Le présent article offre une approche théorique du concept d'image de la nation, qui peut prendre deux formes: l'image interne de la nation, associée à l'identité nationale et l'image externe. Dans la littérature moldave de spécialité, ces deux problèmes n'ont pas été recherchés théoriquement. Du ceu point de vue, le materiel présenté peut être utilisé par les étudiants à l'élaboration des projets de recherche et de licence, à la préparation pour les cours. Dans cette étude on a exposé les principaux composants de l'identité nationale, les formes de manifestation, ainsi que les interprétations des différentes écoles et courants scientifiques. Une situation spécifique connaissent les sociétés qui soit ont obtenu, soit ont regagné leur indépendance et ou on atteste un grand déficit identitaire.

En ce qui concerne le deuxième aspect du problème, et notamment l'image externe, on a essayé d'exposer la totalité des types de manifestations: géographique, politique, économique. Aussi, on a essayé d'analyser séparément et de comparer le concept d'image de l'Etat et celui de la Nation. Un rôle spéciale a été réservé au terme de marque. Dans ce sens on a analysé les composants de la marque et les modalités de modelage d'une marque réussie. On a étudié l'expérience des certains états européens dans la formation de la marque de la nation, qui fonctionne avec succès, en présentant les principaux facteurs et acteurs.

On a exposé aussi, les principales étapes et actions nécessaires pour la construction de la marque, en se basant sur l'expérience des certaines compagnies internationales spécialisées dans ce domaine. En même temps, on mentionne que le support technique publicitaire, qui est à la base de la construction réussie de l'image externe favorable de la nation, est seulement une modalité de présentation ou extériorisation. Le cas ou la forme ne correspond pas au contenu, c'est-à-dire l'image est en grande mesure fautive, les conséquences peuvent être négatives.

---

¹⁹ Recenzent – doctor habilitat în științe politice, profesor Victor SACA

Dat fiind faptul că problematica respectivă include diverse aspecte, vom încerca să le poziționăm într-o ordine logică, care ne-ar permite elucidarea lor coerentă:

- **Imaginea internă.**
- **Imaginea externă.**

Imaginea internă, sau mai bine zis *despre propria națiune* este deosebit de importantă, devenind un sistem de referință pentru membrii ei, cu rol motivațional-afectiv în activitatea cetățenilor. În linii generale, ea poate fi asociată cu conceptul de **identitate națională**. Prin **identitate** înțelegem autodeterminarea individului în raport cu alții, fiind formată dintr-o serie de constante: numele; apartenența sexuală; apartenența rasială, etnică, lingvistică și religioasă; locul de naștere, etc. În calitate de subiect social, asupra individului acționează și alți factori, precum cetățenia, profesia, locul de trai, statutul social, etc. Prin urmare, autoidentificarea este un proces complex și dinamic, ce include multiple componente, care se suprapun și se completează.

Deoarece individul este o ființă socială, identitatea sa nu poate fi numai individuală, dar și colectivă. Identitatea colectivă presupune conștientizarea apartenenței individului la o colectivitate religioasă, lingvistică, etnică, regională, etc. Cea mai complicată și controversată formă a identității colective este **identitatea națională**. Ea poate fi definită ca totalitatea aspectelor social-culturale caracteristice unui grup, care îl marchează ca națiune.

Cercetătoarea Anne-Marie Thiesse evidențiază următoarele elemente componente ale identității naționale:

- istorie ce statuiază continuitatea în raport cu marii înaintași;
- o serie de eroi exemplari pentru virtuțile naționale;
- limbă literară comună;
- monumente culturale;
- un folclor;
- însemne oficiale – imn, stemă, drapel²⁰;
- locuri memorabile și un peisaj tipic;
- mentalitate specifică comună;
- identificări de ordin pitoresc – costum național, specialități culinare;
- un animal emblematic.²¹

---

²⁰ În privința drapelului există o întreagă etichetă, protocol și legi. În unele state se cere ca în timpul abordării drapelului, cetățenii trebuie să-și descopere capul, mâna dreaptă apropiind-o de inimă. La fel, sunt prevăzute pedepse pentru profanarea drapelului. În special este vorba de SUA, unde salutarea drapelului a devenit deja o tradiție și un atribut indispensabil al identității americane.

²¹ Thiesse A.-M. Crearea identităților naționale în Europa. Secolele XVIII-XX. – Iași, Polirom, 2000, p.9

În științele sociale, problema identității naționale, s-a impus în anii '50 ai sec.XX, fiind abordată prin prisma multiplelor curente și școli științifice: primordialism, modernism, perenialism, situaționism, constructivism, postmodernism, etc. Deoarece națiunea, naționalismul și statul național nu este tema centrală a studiului, renunțăm la expunerea tuturor curentelor, limitându-ne doar la cele două mai influente (primordialism și constructivism), ceea ce ne-ar permite să avansăm în domeniul interesat.

În esență, reprezentanții primordialismului afirmă că identitatea națională este un „dat obiectiv”, un atașament primordial care nu depinde de conștiința individului. Aceste „daturi” provin din calitatea de a fi născut într-o anumită comunitate religioasă, de a vorbi o anumită limbă sau dialect și de a urma anumite practici sociale. Sentimentul legăturilor primordiale s-ar axa pe legături de sânge, rasă, limbă, regiune, religie și obiceiuri. Cu alte cuvinte, după cum individul de la natură se identifică ca bărbat sau femeie, la fel și în plan etnic se identifică ca român, rus, francez, etc.²²

Constructivismul se impune mult mai târziu în etnosociologie, în calitate de fondator fiind Ernest Gellner. Ideea de bază se axează pe următoarele raționamente: în afara existenței unor legături primare, este necesar un efort intelectual de construire a etniei. Această misiune îi revine elitei politice și intelectuale. În perioada modernizării are loc contopirea culturii populare cu cea elitară și prin urmare se produce omogenizarea culturală a națiunii. Cu alte cuvinte, cultura omogenă, axată pe comunitatea de valori, principii, simboluri, constituie principalul fundament al identității naționale.²³ Din cele expuse, deducem două determinante importante ale identității naționale: *cultura și statul*.

Cercetătorul român G.Georgiu accentuează rolul culturii în crearea identității naționale și distinge câteva sisteme din această sferă:

- *sistem teoretic* ce constă din știință, având prioritar funcții cognitive;
- *sistem simbolic* este format din totalitatea formelor de semnificare și comunicare, începând cu limba, arta, religia, mitologia, plus formele artificiale de codificare și comunicare;
- *sistem normativ* constă din drept, morală, norme etico-religioase;
- *sistem cu funcții practice și de organizare* se referă la politică, economie, societate;
- *sistem instituțional*, care organizează creația și difuzarea valorilor, incluzând școala, mass-media, instituțiile de cercetare științifică, teatrele, muzeele, etc.²⁴

---

²² Smith A.D. *Naționalism și Modernism*. – Chișinău, Epigraf, 2002, p.160.

²³ Gellner E. *Națiuni și naționalism*. - București, 1997.

²⁴ Georgiu G. *Identitate și integrare*. - București, 2001, p.136.

Un alt cercetător român, I.Chicudean se referă la următoarele imagini definiții ale națiunii:

Imaginea despre originea națiunii definește națiunea ca pe o comunitate realizată istoric, recunoscută de fiecare din membrii săi. Ea constituie un criteriu care determină acceptarea sau neacceptarea istoriei și evoluției unei comunități etnice de către celelalte națiuni. Contestarea originii unei națiuni înseamnă contestarea națiunii însăși ca realitate istorică, socială și politică.

Imaginea despre teritoriul comun al națiunii este sinonimă cu imaginea despre pământul strămoșilor. Toate națiunile își crează o imagine pozitivă despre teritoriul național și sunt foarte sensibile la imaginile care se crează la alte națiuni despre acest teritoriu.

Imaginea despre comunitatea de viață economică este determinată de modul în care sunt percepute posibilitățile de existență și dezvoltare a națiunii în condițiile economice date.

Imaginea despre comunitatea politică se referă la atitudinea membrilor națiunii față de instituția statală și sistemul politic existent.²⁵

În perioada contemporană, tema identității statale și a relațiilor cetățean-stat, stat-cetățean, cetățean-națiune-stat, au devenit extrem de actuale. Procesul de edificare a statului național, care a demarat în secolul XVIII, a dominat istoria politică pe tot parcursul secolelor XIX și XX. Statele au modelat, omogenizat, organizat și mobilizat comunitățile umane, axându-se pe ideologia naționalistă. Cu alte cuvinte, națiunea a devenit idealul și valoarea politică supremă, iar statul garantul libertății și independenței ei. Totodată, se atestă cazuri de alterare a imaginii sociale despre națiune și stat, care se datorează îndeosebi erodării proceselor care au loc în interiorul națiunii și a credibilității organizațiilor publice.

Consecință directă a alterării imaginii sociale a națiunii și statului național este inducerea în mentalitatea colectivă a unor elemente generatoare de atitudini negative, cu implicații grave în funcționarea de ansamblu a națiunii: apariția neîncrederii în conducerea națională și instituțiile statului; demoralizarea națională; exacerbarea concepțiilor nihiliste sau a ideologiilor extremiste; slăbirea coeziunii naționale și apariția tendințelor centrifuge; creșterea delincvenței și a nesupunerii publice; diminuarea responsabilității și discernământului social; indiferență față de valorile și patrimoniul național; atitudinea pasivă a populației față de securitatea și apărarea națională, etc.²⁶

Această situație este mult mai expresivă în:

- societățile multinaționale;
- cele care au realizat unitatea națională mai târziu ca alte popoare;

²⁵ Chicudean I. *Gestionarea imaginii națiunilor. // Situația națiunilor: surse de insecuritate.* – București. 1998, p.82-86.

²⁶ *Ibidem*, p.88.

- cele care obținut independența în ultimele decenii.

În primul caz am putea face referință la Belgia, care după cel de-al doilea război mondial s-a constituit ca stat unitar, a urmat apoi evoluția spre regional, iar Constituția din 1993 a transformat-o în federație. Neîncrederea dintre cele două comunități etno-lingvistice (waloni și flamanzi) a provocat discuții referitoare la perspectiva destrămării statului.

Cel de-al doilea exemplu îl reprezintă Italia, unde ideea unificării a avut o bază socială redusă, fiind respinsă de republicani, federaliști, anarhiști, socialiști și adepții Papei. Din acest considerent, exclamația lui Massimo d'Azeglio „Italia a fost creată, rămâne de a-i crea pe italieni”, are un sens profund. Deficitul identitar italian reiese, pe de o parte, din caracterul regional al statului și favorizarea federalismului, pe de altă parte, din decadența spiritului civic. Ceea ce este public, se identifică cu statul. Aceasta explică lipsa respectului pentru mediul natural, eschivarea de la plata impozitelor, acțiunile de vandalism față de proprietatea publică.²⁷ Ultima situație este caracteristică în special statelor care și-au obținut independența în urma destrămării URSS. Naționalismele mișcărilor de eliberare națională de la finele anilor '80 s-au epuizat, ne fiind înlocuite cu alte ideologii. Deși mișcarea de eliberare națională, condusă de elita intelectuală a cunoscut susținerea masivă a populației, mai târziu a fost însoțită de un sentiment de decepționare. Pe prim plan s-au impus problemele social-economice, fiind condiționate de penurie, inflație, șomaj și nu în ultimul rând, confuzie ideologică.

Elitele politice ale fostelor republici unionale au lansat procesul de creare a statalității, care după formula lui Ellinek se axează pe triada: teritoriu, populație și putere suverană. Am adăuga de la noi și al patrulea element – conștiința politică a națiunii, care ar reflecta ideea statalității, acceptând puterea instituționalizată și rigorile impuse de ea. Totodată, este necesar să delimităm două concepte, care în aparență, ar coincide: *statul* și *puterea*. În primul caz este vorba de devotamentul populației față de stat ca instituție, care se exprimă prin sentimentul patriotismului. În cel de-al doilea – față de elita politică, care guvernează și impune anumite condiții obligatorii, exprimându-se prin loialitate. Aici s-ar impune o serie de comentarii sau explicații, deoarece există atât coincidențe, cât și divergențe dintre ele.

Spre exemplu, statul în calitate de simbol, este puternic infiltrat în conștiința poporului american. Indiferent de clasa guvernatoare, cetățeanul este sigur de faptul că interesele sale vor fi exprimate în orice colț al lumii. Prin urmare, imaginea unui stat puternic îi inspiră americanului curaj și siguranță. Dimpotrivă, în cazurile când instituția statală este șubredă, apare predispunerea spre o putere forte, indiferent de forma de manifestare: colectivă sau individuală. Ace-

---

²⁷ Parisot F. *Citoyennetés nationales et citoyenneté européenne*. - Paris. Hachette. 1998, p.73.

asta explică loialitatea cetățenilor față de regimul lui Pinocet în Chili, a lui de Gaulle în Franța, sau a lui Putin în Rusia (nu facem nici o paralelă dintre ele deoarece ar fi eronat, exemplificându-le doar în calitate de putere forte). Toate aceste puteri urmăreau întărirea statului în plan intern și extern.

De fapt, orice stat urmărește două obiective majore: asigurarea bunăstării, a ordinii și securității, cerând de la populație susținere. Orice stat democratic se află într-un dialog permanent cu cetățenii săi, demonstrându-și utilitatea și cerând loialitate. În acest context, prezentăm un fragment din lucrarea lui D.Schnapper „Ce este cetățenia”: „Autoritatea nu se primește, ea trebuie întotdeauna cucerită. Fiecare individ consideră legitim să apeleze la drepturile sale naturale și la convingerile sale personale și nu acceptă, fără a o supune propriei judecăți, autoritatea instituțiilor religioase, politice, sau morale. Din acest motiv, alături de o „criză” generală a reprezentării, este evocată „criza” Bisericilor, „criza” justiției sau a alteia, legată de relațiile dintre oameni. Indivizii își acordă singuri dreptul de a nu accepta instituțiile ca atare, de a le aprecia legitimitatea, de a judeca în fiecare caz dacă normele pe care le stabilesc trebuie respectate.”²⁸

Cu atât mai dificilă a fost situația noilor entități politice, care, după destrămarea URSS au fost nevoite să tergiverseze procesul de constituire, pe de o parte a statalității, pe altă parte a națiunii. Există un enorm deficit identitar în aspect ideologic, național, cultural. Elita politică era extrem de dispersată, nu exista un concept clar al interesului național, iar prezența unor puternice minorități naționale șubrezea fundamentele statalității. Este vorba în special de minoritatea rusă, care în perioada sovietică ocupa o poziție privilegiată în societățile republicilor unionale, constituind nucleul elitei politico-administrative. După declararea independenței, rușii au refuzat să se asimileze, păstrându-și propria identitate²⁹.

Chiar și statele mai omogene în aspect etnolingvistic, au lansat procesul de inventare și implementare a tradițiilor, conștientizându-și fragilitatea. Construirea statalității în perioada de tranziție, era asociată de formarea propriei simbolici, mitologii și istorii. De fapt, istoriei îi revine unul din rolurile cheie, demonstrând existența seculară a statalității unei sau altei țări și continuitatea sa³⁰.

Este vorba în special de continuitatea generațiilor, evitându-se amintirea despre trecutul sovietic sau comunist, sau reliefând doar aspectele pozitive. Nu

²⁸ Schnapper D., Bachelier Ch. *Ce este cetățenia?* - Iași. Polirom. 2001, p.136

²⁹ *Procesul de asimilare a depins, de fapt, de politicile promovate de state. Spre exemplu, în statele baltice, rușii au acceptat să învețe limba de stat, în timp ce în Ucraina, Belarusia, Moldova, Kazahstan, acest proces a decurs și decurge mult mai anevoios. A se vedea: Лэйтин Д. Становление идентичности: русскоязычное население в ближнем зарубежье. // Конституционное Право: Восточноевропейское Обозрение, №3, 1999, p. 246-248.*

³⁰ *Spre exemplu, la bordul avioanelor Air Croatia, pe ambalajul biscuiții oferite, era desenată harta Europei, care includea Croația și descria o scurtă istorie a acestei țări, în care Croația era prezentată ca stat-națiune, existând încă din anul o mie, fiind parte integrantă a Europei. A se vedea: Mungiu-Pippidi A. *Confiner l'Europe, un jeu infini.* // *Pouvoirs*, 2003, №106, p.131.*

mai puțin importantă este prezentarea realizărilor noului stat, în domeniu politic, economic, cultural sau științific³¹. Toate aceste politici și acțiuni au un singur obiectiv – crearea imaginii pozitive a statului și cultivarea ei în conștiința propriilor cetățeni, adică formarea *imaginii interne favorabile*. În unele țări, procesul s-a axat pe discursul naționalist (mai pronunțat, sau mai atenuat), în altele pe dimensiunea *stricto sensu* teritorial-statală, apelând la ideea patriotismului constituțional.

În cele ce urmează, ne vom referi la problema *imaginii externe a statului*, care dealtfel, este reflectată insuficient în literatură, în special în ceea ce privește aspectul teoretic. Dificultatea teoretică este generată și de confuziile care apar în rezultatul abordărilor, atunci când se vorbește de *imagine* și *imagine favorabilă* a statului, *imaginea statului* și cea a *țării*, *imaginea statului* și cea a *națiunii*, *imagine politică* și *economică*, care se suprapun în multe privințe și se completează.

Imaginea, conform Noului dicționar al limbii române, reprezintă chipul, contururile obiectului sau portretul lui.³² Ea poate fi interpretată ca esența, ordinea, configurația sau organizarea lucrurilor. Imaginea poate fi înțeleasă și ca reproducerea obiectului în conștiința individului având forma unui tablou mintal.

Evident că acest tablou se constituie din totalitatea calităților obiectului, care pot fi pozitive și negative, redată în mod obiectiv sau subiectiv. Din acest considerent, pentru creatorii lui este foarte important de accentuat în exclusivitate aspectele pozitive, camuflând sau diminuând cele negative. Astfel, în domeniul economico-comercial au fost dezvoltate o serie de tehnici și strategii, orientate spre prezentarea cât mai atractivă a produsului. Treptat, ele au fost redimensionate și asupra sferei politicului. Inițial, aceste tehnici vizau crearea imaginii pozitive a liderului politic, iar mai apoi s-au extins și asupra altor domenii, inclusiv a statului.

Deoarece am menționat deja multitudinea asocierilor și îmbinărilor atribuite sintagmei *imaginea statului*, vom încerca să le expunem și analizăm conform unei ordine logice, subliniind că este un lucru de pionerat.

Conceptul de *imagine a țării* este unul polisemantic, care poate fi definit ca o totalitate de reprezentări despre o comunitate națională, organizată politico-

---

³¹ Chiar și Rusia, care a colonizat sute de popoare în perioada imperiului țarist, iar apoi a celui sovietic, a resimțit deficitul identitar. De aceea, în 1995 a fost lansat Proiectul rus care prevedea o dimensiune tehnologică în elaborarea unei noi ideologii naționale. Proiectul includea o serie de spoturi publicitare, difuzate de principalul canal de televiziune, conținând următoarele mesaje: continuitatea generațiilor; amnezia socială și memoria populară; mitul Rusiei noi. A se vedea: Дерябин А.А. "Русский проект": конструирование национальной истории и идентичности. (<http://www.nsu.ru/ysite/icons/y-rt.gif> "align=absMiddle border")

³² Noul dicționar al limbii române. – București, Litera Internațional, 2006, p.588.

geografic³³. În perioada contemporană, a devenit practic imposibilă delimitarea termenilor de țară, stat și națiune, care sunt puternic integrate în conceptul de stat național. Totuși, în opinia noastră, *imaginea externă a țării* s-ar axa în special pe dimensiunea geoumană și poate fi divizată în câteva tipuri.

Imaginea geografică se referă la relieful, clima, natura țării. Spre exemplu, Finlanda este asociată cu lacurile și pădurile. Estonia și Irlanda, la fel încearcă să se prezinte ca niște spații verzi. Imaginea geografică favorabilă, caracterizată prin diversitatea florei și faunei, a monumentelor naturale, oferă posibilitatea promovării turismului. Astfel, companiile turistice din România, în spoturile publicitare, prezintă peisaje pitorești din Delta Dunării și Carpați.

Imaginea politico-geografică ar putea fi redusă, în opinia noastră, la două aspecte:

a) Cartografia, sau reflectarea frontierelor țării în hărțile politice și care nu întotdeauna exprimă starea reală, fiind o creație a cartografului. Destul de controversată este situația teritoriilor disputate, ele fiind incluse în componența unui sau altui stat, provoacă multiple polemici.³⁴

b) Apartenența țării la un spațiu politico-geografic concret, cum ar fi America de Nord sau Sud, Europa de Vest, Centrală sau de Sud-Est, etc. Evident că și acest de-al doilea aspect este în mare parte conceptual, deoarece nu există niște criterii concrete și definitive. Spre exemplu, majoritatea țărilor est-europene pretind a fi conceptualizate ca central-europene. Explicația e logică și firească: Europa Centrală este considerată o regiune stabilă și prosperă. Într-un studiu consacrat acestei probleme, T.G.Ash menționa că a fi în Europa Centrală în terminologia politică înseamnă a fi civilizat, democrat și cooperant.³⁵

Prin urmare, imaginea *politico-geografică* este foarte corelativă cu cea *geoculturală*. Astfel, Balcanii, caracterizați ca o regiune instabilă datorită multiplelor conflicte militare, au generat și noțiunea de balcanism, asociată cu cruzime, instabilitate și imprevizibilitate. Această stigmatizare a și generat multiple stereotipuri, atribuite popoarelor balcanice.³⁶

De fapt, stereotipurile sunt caracteristice majorității popoarelor. Spre exemplu, polonezii sunt asociați cu catolici retrograzi, germanii cu consumatori de bere și cârnăciori, finlandezii și rușii cu amatori de vodcă, belgienii de cartofi.

³³ În literatura rusă de specialitate întâlnim de fapt doi termeni: *obraz* și *imidj*. Primul s-ar referi la țară, având mai mult un sens geografic și cultural. Cel de-al doilea este o adaptare din engleză, semnificând totalitatea acțiunilor întreprinse, prin intermediul utilizării resurselor și tehnologiilor disponibile, în vederea creării unei reprezentări pozitive pe arena internațională a statului sau națiunii. De aceea întâlnim îmbinările *obraz strani* și *imidj gosudarstva*.

³⁴ A se vedea mai detaliat: Rekecewitz Ph. *La cartographie, entre science, arte et manipulation*. // *Le Monde diplomatique*, fevrier 2006, p.14-15.

³⁵ Ash T.G. *Spune-mi care e Europa ta Centrală și-ți spun cine ești*. // *Lettre internationale*, vara 1999, p.3.

³⁶ Todorova M. *Balcanii și balcanismul*. Humanitas. București, 2000, p.189-190.

În URSS moldovenilor le mergea faima de „mămăligari” iar ucrainenilor de „slăninari”. Însă factorul popular, ca componentă a imaginii geoculturale nu constă doar din stereotipuri. Dimpotrivă, el are menirea de a exterioriza calitățile pozitive. Astfel, imaginea externă a englezilor se asociază cu tradiția și amabilitatea, a germanilor cu punctualitatea și calitatea, a francezilor cu bucătăria aleasă și moda, a italienilor cu stilul și cultura muzicală.

Prin urmare, în prim plan sunt prezentate folclorul, tradițiile, bucătăria, artizanatul, miturile și legende populare³⁷. Desigur că aceste particularități populare au fost dezvoltate sub influența turismului, care a devenit un mare consumator de tradiții. În domeniul bucătăriei, paella valenciană devine simbolul gastronomic al Spaniei, pizza napolitană – a Italiei și apoi cucerește întreaga lume, fondu a Elveției, iar foie gras a Franței. În domeniul vestimentației, kilturile scoțiene au devenit indispensabile de imaginea Scoției³⁸.

Încă la începutul secolului XX, încep a fi redescoperite sau uneori chiar inventate sărbătorile populare, având forma unor spectacole publice. Sunt semnificative festivalurile florilor din orașele franceze, belgiene și olandeze, carnavalul Samba din Rio de Janeiro, carnavalul măștilor din Veneția, cursa taurilor din Pamplona (Spania), etc. Chiar și Moldova a avansat în această privință, inventând sărbătoarea vinului.

Imaginea geoculturală a țării se corelează cu cea geoistorică, deoarece monumentele arhitecturale devin niște arhetipuri culturale și identitare. Astfel, Turnul Eiffel și catedrala Notre Dame de Paris au devenit simbolul Parisului și a întregii Franțe. Imaginea geoistorică a Italiei este prezentată de Coliseu și Turnul Pisa, iar a Chinei este puternic atașată la Marele Zid. La rândul său, România încearcă să atragă turiștii prin orașele medievale din Transilvania, castelul lui Dracula și mănăstirile din Moldova.

---

³⁷ *Deja la finele secolului XIX, în statele europene știința etnologică începe a se orieneta spre descoperirea particularităților naționale din aspect popular. Încep a fi colectate legende, povești și cântece populare, se accentuează rolul costumelor populare. În literatură se impun romanele populare, iar în pictură peisajele rurale și natura autohtonă. În cadrul Expoziției Universale, organizate la Paris în 1878, pavilionul suedez a prezentat zeci de manechine costumate, plasate în interioare rustice reconstituite, cu pereții împodobiți de tablouri reprezentând peisaje specific naționale. Astfel, s-au pus bazele muzeografiei etnografice europene, în care satul național este tema centrală. A se vedea: Thiesse A.-M. Crearea identităților naționale în Europa. Secolele XVIII-XX. – Iași, Polirom, 2000, p.87.*

³⁸ *Totuși, aici s-ar impune un comentariu, care depășește de fapt obiectivul subiectului. Ideea redescoperirii originii, folclorului și tradițiilor a fost promovată de elita intelectuală națională, fiind determinată de fondarea bazelor culturale ale statului național. Până la mijlocul sec. XIX se atesta o ruptură între nobilime și popor. Prima categorie era cosmopolită, educată în spiritul epocii și crea limba literară. Cea de-a doua era agramată, dar conserva tradițiile și obiceiurile. Dezvoltarea imaginilor identitare naționale a fost posibilă doar după contopirea celor două categorii. Astfel, scoțienii și-au redescoperit portul național ca simbol identitar numai datorită romanelor lui Walter Scott.*

Toate aceste imagini geografice, istorice și culturale sunt puternic integrate în conceptul de **brand cultural** sau **brandul țării**. Termenul *brand* este de proveniență engleză, desemnând marca comercială a mărfii, fiind utilizat în marketing. Însă dacă marca comercială este o noțiune juridică, cea de brand este mult mai vastă. Ea include totalitatea calităților mărfii, asocierilor și percepțiilor consumatorului. Cel mai important pentru creatorii brandului ar fi identificarea consumatorului și convingerea lui în calitățile, utilitatea și siguranța produsului, reieșind din totalitatea gamei de oferte. Spre exemplu, în topul celor o sută de branduri comerciale, pe primele trei poziții se plasează Coca-Cola, Microsoft și IBM. O derivată a acestui termen este și cel de *branding*, definit ca ansamblul acțiunilor, orientate spre crearea și gestionarea mărfurilor comerciale.³⁹

Treptat, conceptul de brand s-a extins de la sfera economico-comercială la cea a politicului, fiind atribuit țărilor. Astfel, brandul țării începe a fi asociat cu denumirea ei, exprimând valorile fundamentale și calitățile unice. Prin urmare, dacă brandul mărfii poate fi interpretat ca totalitatea reprezentărilor consumatorului despre ea, *brandul țării* este perceperea externă date unei țări. Totodată, se impune necesitatea explicării și comentării altor două concepte, legate de imaginea țării, cum ar fi cea a statului și națiunii.

Imaginea statului are mai mult o conotație politico-economică. Totuși, criteriul de bază este cel politic și anume, atașamentul la principiile democrației și stabilitatea sistemului. Astfel, China, deși se prezintă atractivă din punct de vedere economic și turistic, este deseori criticată pentru nerespectarea drepturilor omului. Din această cauză, SUA chiar amenințau cu boicotarea jocurilor olimpice⁴⁰. Același lucru se referă și la Rusia, criticată pentru nerespectarea drepturilor omului în Cecenia și guvernarea autocrată a lui Putin. Belarusia, din cauza regimului autoritar a lui Lukașenco a fost izolată politic.

Un alt factor politic ar fi cel al securității internaționale. În primul rând este vorba de terorismul internațional și securitatea nucleară. Spre exemplu, Cuba, calificată ca regim autoritar, are o imagine mult mai pozitivă decât Coreea de Nord, Iran sau Irac. În al doilea rând, de ambițiile geopolitice ale unor puteri, care fie în trecut, fie în prezent au generat instabilitate și conflicte. Astfel, Germania resimte consecințele trecutului său nazist. Rusia mai este încă asociată cu Uniunea Sovietică, iar politica externă, în special cea energetică, promovată de Putin, îngrijorează Uniunea Europeană. SUA, deși se prezintă ca un apărător al democrației și drepturilor omului, au o imagine negativă în lumea musulmană și chiar în unele țări europene.

³⁹ <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B4>

⁴⁰ Mai mulți analiști consideră că această poziție față de China nu este determinată atât de aspirațiile democratice ale americanilor, cât de rivalitatea economică. În SUA a fost lansată deja o întregă campanie (deși neoficială) de boicotare a mărfurilor chineze. Este cunoscut faptul că jocurile olimpice reprezintă o sursă substanțială de venit pentru țara gazdă.

De aceea, liderii și elita politică sunt mereu îngrijorați de aprecierea calității guvernării nu numai în interiorul, dar și în exteriorul țării. Astfel, în 2002, primul ministru al Belgiei a angajat o companie de experți, menită să reanimeze imaginea politică internă și externă a statului, deteriorată de scandalurile legate de corupția în guvern, pedofiliile și puii infectați cu dioxină.⁴¹ Un alt exemplu îl servește campania electorală a laburiștilor din Marea Britanie, din 1997, desfășurată sub lozincă „New Labour – New Life in Britain”. Ea prevedea schimbarea imaginii Regatului Unit, asociată cu guvernare conservatoare și stagnare. Au fost revăzute relațiile cu Uniunea Europeană și fostele colonii, politica externă devenind mult mai abilă (deși în acest sens există rezerve).⁴² La fel, Guvernul Blair a lansat sloganul *Cool Britannia*, care urma să contribuie la crearea imaginii unui stat modern și deschis, transformându-l într-un centru al mediaindustriei.

Totodată, în perioada globalizării, legăturile politicului cu economicul au devenit indispensabile. De aceea, statele naționale încep a fi comparate cu conterele mari, care încearcă să se promoveze și să se impună pe piața internațională. Tot mai des, ele sunt asociate cu propriile branduri economice, care devin logotipul statului. Astfel, Finlanda se asociază cu Nokia; Suedia cu Volvo; Japonia cu Panasonic, Toyota și Mitsubishi; Coreea de Sud cu Samsung și LG; Germania cu Mercedes și BMW; Franța cu Renault și Peugeot; SUA cu Ford, Microsoft, Coca Cola, etc.

Însă dacă brandurile economice puternice, determinate de calitatea mărfii, devin niște avantaje pentru state, cele slabe se transformă într-o povară. Bunăoară, dacă pe marfă întâlnim inscripția „made in China”, ne creăm imediat o impresie negativă despre calitatea ei. În anii '60 o astfel de impresie exista față de mărfurile japoneze, care la fel invadară lumea. A fost nevoie de mult timp și eforturi pentru a schimba imaginea producției japoneze. Dar evident că primul pas trebuie să fie orientat spre creșterea calității și numai apoi, monitorizare⁴³. În acest sens este interesantă experiența Scoției, fiind permanent considerată mai subdezvoltată decât Anglia. În 1997, a fost elaborat noul logotip, care s-a transformat în „Scotland the Brand”, devenind un semn de calitate a mărfurilor scoțiene. Însă nu toate companiile au obținut dreptul de utilizare a logotipului

⁴¹ Дорошенко Л. Брэндинг стран. // «Деловые ведомости», №101 (2615), 2002, 16 Мая.

⁴² Кононенко В.А. Создать образ России? // *Россия в глобальной политике. №2, Март - Апрель 2006*, <http://www.globalaffairs.ru/numbers/19/5549.html>

⁴³ Încă în secolul XVIII, Colbert, ministrul lui Luis al XV-lea, a întreprins o serie de acțiuni în vederea revigorării economiei franceze. Unul din pași a fost introducerea controlului de stat asupra calității mărfurilor franceze pentru ca acestea să poată rezista concurenței pe piața externă.

pentru desemnarea producției, fiind selectate doar cele mai competitive în baza unor criterii riguroase.⁴⁴

Imaginea statului mai este determinată și de potențialul său economic, care se caracterizează prin Produsul Intern Brut și Produsul Național Brut pe cap de locuitor. Spre exemplu, Rusia, care lansează nave cosmice, dispune de un imens teritoriu cu colosale bogății naturale, are un enorm potențial militar și uman, din punct de vedere economic cedează Portugaliei, care până-n 2007 era cel mai sărac stat al UE. Prin urmare, un alt criteriu important este cel al bunăstării populației, identificat și cu bunăstarea națiunii⁴⁵.

Din cele expuse, putem conchide că termenul *imagine a națiunii* este cel mai complex, care ar include celelalte *imagini*. Totodată, trebuie să menționăm că în perioada actuală a globalizării, *imaginea națiunii*, care cândva era determinată de măreția națiunii, axându-se pe trecutul glorios istoric, patrimoniul cultural național, dimensiunile teritoriale, forța politico-militară a statului și alte realizări notorii, în prezent sunt depășite.

La etapa actuală, acest termen este asociat cu cel de *brand al națiunii*, având mai mult o dimensiune economică și publicitară, care exclude naționalismul. *Brandul națiunii* este mai curând aprecierea externă dată unei națiunii⁴⁶. El are misiunea de a spori gradul de credibilitate față de națiune, a lichida vechile stereotipuri, înlocuindu-le cu subiecte pozitive.

Specialistul britanic în promovarea imaginii țării, S.Anholt identifică șase piloni ai *brandului național*: 1) turismul; 2) exportul; 3) populația; 4) guvernul; 5) cultura, istoria și tradițiile; 6) investițiile și emigrația. În conformitate cu aceste criterii, el a analizat rating-ul a unsprezece țări cunoscute, chestionând 10 mii de indivizi. Pe prima poziție s-a plasat Suedia, urmată de Marea Britanie, Italia, Germania și SUA, Japonia, China, India, Coreea de Sud, Rusia, Turcia.⁴⁷

În cadrul unui alt clasament mondial al țărilor, în baza Country Brand Index, realizat de firmele Future Brand și Weber Shandwick, axate pe opinia turiș-

---

⁴⁴ Касенов А. Брэнд “Казахстан”. <http://www.c-asia.org/analit/index.php?cont=long&id=5387&year=2005&today=11&month=1>

⁴⁵ Până în secolul XVIII, bogăția statului era redusă la averea curții regale, apreciată prin cantitatea de aur și argint depozitată în vistierie. State puternice erau considerate acelea, regii cărora puteau să întrețină o armată regulată, impunându-și voința asupra vasalilor și supunând teritoriile mai extinse. Politica economică era dominată de mercantilism, care prevedea îmbogățirea curții regale. O dată cu formarea statului național, acest principiu a fost revăzut, astfel bogăția statului este asociată cu cea a națiunii.

⁴⁶ Este vorba în special de opinia publică națională sau internațională, care nu întotdeauna poate coincide cu opinia oficială a statelor sau structurilor internaționale.

⁴⁷ СССР мешает. Британский специалист по страновым имиджам утверждает, что России срочно нужна стратегия продвижения национального бренда. <http://www.mn.ru/issue.php?2005-22-1>

tilor, au fost definite următoarele opt criterii: 1) afacerile; 2) arta și cultura; 3) congresele; 4) ecologia; 5) familia; 6) istoria; 7) plajele; 8) viața nocturnă.⁴⁸

Rolul central în formarea și promovarea brandului favorabil al națiunii îi revine statului. Unul din instrumentele tradiționale era *hard power* – exercitarea presiunii prin mijloace militare, politice și economice. În prezent s-a demonstrat ineficacitatea acestei politici, fiind înlocuită cu cea de *soft power*⁴⁹. Conceptul de soft power a fost elaborat de către cercetătorul american Josef Nye în cele două lucrări fundamentale: *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books, 1990 și *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public Affairs, 2004.

Nye identifică trei componente, prin intermediul cărora statul ar putea exercita influență: cultura, valorile și politica externă. Referindu-se la ultimul factor, el accentuează rolul diplomației publice sau populare, care ar include activitatea jurnaliștilor, celebrităților culturale, organizațiilor non-guvernamentale, schimbările academice, etc.⁵⁰ Trebuie să menționăm că SUA dispun de un enorm potențial în această privință prin cultura americană de mase, branduri populare, ideile democrației și drepturilor omului, economie liberală. Nu poate fi negat și factorul de *american dream* (visul american), prezent în conștiința milioaneilor de indivizi.

Un studiu consacrat imaginii României peste hotare s-a axat pe următoarele criterii:

1) Cum este apreciată România din interior, fiind calificată ca o țară coruptă și săracă, unde nu există posibilități de afirmare.

2) Cum este văzută ea în străinătate. Principalele asocieri au fost: trecut comunist, copiii orfani, cerșetori, țigani, prostituate. De fapt, această imagine a fost creată de românii plecați peste hotare, întipărindu-se în conștiința păturilor largi. Este și firesc că nu au auzit de Eliade, Cioran, Ionescu sau Brâncuși, cei mai cunoscuți români fiind Ceaușescu, Hagi, Popescu, Nadia și Dracula.

3) Care sunt avantajele României. În acest sens a fost prezentat turismul, muzica și arta, sportul.⁵¹

La sfârșitul anilor '90, nu numai România, dar și alte state ex-socialiste au început a se preocupa serios de imaginea națiunii, pentru a se debarasa de trecutul comunist, această intenție fiind determinată și de fenomenul integrării europene.

⁴⁸ Chevrier F-G. [Image de marque: un pays ou une destination touristique?](http://veilletourisme.ca/2005/12/15/image-de-marque-un-pays-ou-une-destination-touristique)
<http://veilletourisme.ca/2005/12/15/image-de-marque-un-pays-ou-une-destination-touristique>

⁴⁹ Traducerea directă în română ar fi puterea tare și puterea moale, însă în literatura românească de specialitate se utilizează termenii *putere hard* și *putere soft*.

⁵⁰ Кононенко В.А. Создать образ России? // *Россия в глобальной политике. № 2, Март - Апрель 2006*, <http://www.globalaffairs.ru/numbers/19/5549.html>.

⁵¹ Brandul de națiune. <http://www.alternativ.ro/forum/viewtopic.php?=&p=1258>

La începutul anilor '90, Polonia era asociată în Occident cu mișcarea sindicală „Solidarnosti” și „terapia de șoc” în reformarea economiei. În 2001, agenția publicitară DDB a realizat un studiu pentru a stabili cum este văzută țara de către europeni.⁵² Principalele asocieri au fost haosul economic, vodca, biserica catolică, furturile de automobile. Mai mult ca atât, mărfurile poloneze nu rezistau concurenței pe piața europeană, atât din cauza calității, cât și din necunoaștere. De aceea, unul din primii pași a fost lansarea campaniei pentru atragerea investițiilor, prin crearea imaginii unei economii dinamice. Au fost difuzate spoturi publicitare în business programele celor mai influente telecompanii precum CNN și World Service, publicate materiale în cele mai apreciate reviste de afaceri.

Al doilea pas, a inclus invitarea jurnaliștilor externi pentru ca aceștia să se convingă de reformele realizate și schimbările intervenite. Cel de-al treilea pas, a vizat promovarea brandului țării prin crearea unui nou logotip național. Astfel denumirea POLSKA este scrisă cu un caracter liber și neformal, unde litera „K” are forma unui om ce lansează în aer un zmeu de vânt pe un fon alb. La fel, au fost încurajate publicațiile despre polonezii celebri, precum scriitorul J.Conrad, savantul M.Skladowski-Quirie, Papa Ioan-Paul II.

Aceeași situație era caracteristică și Estoniei, puțin cunoscută în Europa de Vest, fiind conceptualizată ca o țară baltică și stat post-sovietic. Pentru a ieși din anonim, guvernul eston a creat compania de stat Entreprise Estonia, care încheiat un acord cu agenția britanică Interbrand, în vederea elaborării noului brand al Estoniei⁵³. Primul pas al agenției, a fost lansarea unui clip publicitar în perioada translării concursului Eurovision, desfășurat în Tallinn. Apoi, au fost efectuate cercetări de marketing atât în țară, cât și în alte cinci state, pentru a stabili trăsăturile distinctive ale Estoniei și estonienilor. Cel de-al treilea pas a fost orientat spre crearea unui nou logotip.⁵⁴

Evident că formarea și promovarea imaginii externe a națiunii, este rezultatul unei combinații conștiente, planificate și echilibrate a multiplilor **factori** și **actori**. **Factorii** pot fi divizați în **obiectivi**, adică existenți în realitate prin caracterul și conținutul lor și, **subiectivi**, creați prin intermediul modelării opiniei publice. Totodată, manipularea opiniei publice, prin prezentarea unei imagini pozitive, falsificând factorii obiectivi, poate avea mai târziu consecințe negative cu caracter ireversibil, și anume pierderea încrederii. **Actorii** reprezintă acele instituții, organizații sau subiecți, implicați în procesul de formare și promovare a imaginii sau brandului națiunii. Din acest considerent, în cele ce urmează vom încerca să identificăm principalii actori și factori.

⁵² Касенов А. Брэнд “Казахстан”. <http://www.c-asia.org/analit/index.php?cont=long&id=5387&year=2005&today=11&month=1>

⁵³ Suma contractului se evalua la circa 700 mii USD.

⁵⁴ Ibidem.

Statul se prezintă în calitate de actor principal. Prin intermediul structurilor sale, el se impune celorlalte organisme, elaborând, promovând și exercitând controlul asupra tuturor domeniilor vieții politice interne și externe, utilizând resursele politice, economice, sociale sau informaționale existente. Am menționat anterior că principiul de bază, ce determină imaginea statului este democrația, cu alte cuvinte existența unui stat de drept, care garantează și respectă drepturile și libertățile fundamentale⁵⁵. Aici s-ar impune și o serie de criterii, apreciate atât de publicul intern, cât și cel extern:

1. Stabilitatea sistemului. Se manifestă prin stabilitatea instituțiilor politice, a cursului de reforme promovate și respectarea angajamentelor internaționale.

2. Calitatea guvernării, care depinde de program, echipă și transparența acțiunilor. Imaginea guvernării poate fi deteriorată de scandalurile legate de corupție, deturnare de fonduri, protecționism, etc. În ceea ce privește echipa, ea trebuie să fie profesionistă și să se abstractizeze de la interesele de partid sau grup. Un rol însemnat îi revine diplomației, formată din diplomați de carieră cu o bogată experiență profesională.

3. Liderii și elita politică. Este vorba de existența unor personalități notorii, recunoscute și apreciate nu doar în viața politică internă, dar și cea internațională. Multe probleme controversate pot fi soluționate prin înțelegerile dintre șefii de stat sau guvern, aflați în bune relații.

Partidele politice ar fi un alt actor, care prin intermediul colaborării internaționale cu codoctrinarii lor, sunt în stare să contribuie la promovarea imaginii națiunii și intereselor naționale. Spre exemplu, partidele politice din statele Europei de Est, fiind incluse în componența partidelor politice europene, și-au adus aportul la procesul de integrare europeană.

Mass-media poate fi calificată ca un factor și actor. În primul rând, ea dă o apreciere guvernării, exteriorizând principalele dificultăți și probleme. În al doilea, prin caracterul publicațiilor, participă atât la construirea imaginii propriei țări, cât și reflectă imaginea altor state⁵⁶.

Societatea civilă poate fi divizată în câteva componente:

- Organizațiile non-guvernamentale, în special cele specializate fie în domeniul politicii externe, fie în domeniul cultural, academic sau de cooperare bilaterală.

- Celebrități cu renume mondial sau regional din sfera academică, culturală sau sportivă.

---

⁵⁵ Contează foarte mult și politica promovată în raport cu minoritățile naționale sau confesionale.

⁵⁶ Evident că mass-media face parte din societatea civilă, dar în cadrul studiului a fost desemnată în calitate de actor separat din cauza funcțiilor sale specifice.

- Factorul popular, care s-ar referi la cultura materială și spirituală a popoului.

Agenții economici, care la fel pot fi reduși la:

- Companiile care și-au creat deja un brand comercial puternic atât la nivel național, cât și internațional.

- Agențiile turistice⁵⁷.

În ceea ce privește **factorii subiectivi**, ei reprezintă totalitatea acțiunilor și tehnologiilor utilizate în domeniul creării și promovării imaginii. S.Anholt de la compania Interbrand a sintetizat câteva etape și pași în construirea brandului națunii.⁵⁸

Etapa I. Grupul de lucru.

Pasul 1 – Constituirea grupului de lucru. Grupul trebuie să cuprindă, pe lângă reprezentanții ministerelor și ai altor instituții de stat, și liderii unor companii private, asociații profesionale și industriale și, nu în ultimul rând, consultanți de branding din țară și din străinătate.

Pasul 2 – Instruirea. Anholt spune că, imediat după constituirea grupului, el instruește echipa în legătură cu practica și principiile brandingului de națiune, pentru ca toată lumea să folosească același vocabular și să înceapă lucrul în mod sincronizat.

Pasul 3 – Discuții publice și lobby.

Pasul 4 – Constituirea unei organizații independente. Toți participanții la efortul de branding trebuie conectați și coordonați de o organizație independentă, preferabil înființată în acest scop, cu personalitate juridică proprie și atitudine imparțială. Oferirea unui control prea mare instituțiilor guvernamentale sau companiilor private interesate ar compromite rapid și ireversibil orice efort de branding de țară.

Pasul 5 – Planul de acțiune. Grupul de lucru alcătuiește într-o perioadă scurtă de timp un plan de acțiune și alocă resursele necesare (competență și bani) pentru activitățile din etapa a II-a.

Etapa II. Auditul de brand.

Pasul 1 – Identitatea națională. Printr-un șir de cercetări sociologice, etnografice și antropologice, se definește clar ce este țara și cine sunt locuitorii.

---

⁵⁷ S-a demonstrat deja că persoanele care au vizitat o țară străină și-au creat altă impresie despre ea, decât cea oferită de mass-media. Imaginea a evoluat fie spre pozitiv, fie spre negativ, fiind rezultatul excesului de publicitate care a dezamăgit așteptările. Totuși în majoritatea cazurilor, turismul contribuie la construirea imaginii pozitive, fiind exteriorizate cele mai bune aspecte. A se vedea în acest sens: Щелканова Г.В. Влияние туризма на формирование образа меппупоуу. (<http://www.sovmu.spbu.ru/main/conf/man-nat-soc/2002/14-6.htm>)

⁵⁸ Todoran A. *Brandingul de națiune, pas cu pas*. <http://www.brandingromania.com/?p=23>, 2005, 16 iunie

Pasul 2 – Imaginea țării din afară. Eforturile de cercetare externă se vor concentra asupra segmentelor de public străin relevante pentru țară și nu asupra străinătății în general. Spre exemplu, segmentele de public relevante pentru România ar fi, în primul rând, Europa de Vest, țările învecinate (Bulgaria, Serbia și celelalte țări balcanice) și țările latine (Spania, Italia și Franța).

Pasul 3 – Spiritul poporului. Populația este implicată pentru a se descoperi spiritul poporului („genius of the people“). Acest aspect este fundamental pentru a înțelege brandul și este cel mai dificil și mai important aspect al proiectului.

Pasul 4 – Evaluarea rezultatelor. Rezultatele cercetării sunt evaluate și apoi comparate cu viziunea celor mai importanți lideri de opinie din țară și din străinătate.

Pasul 5 – Esența brandului. Este identificată și formulată esența brandului țării: un concept clar, puternic, diferențiator, universal acceptat de populație și capabil să acționeze ca o „umbrelă“ pentru domenii și circumstanțe de aplicare extrem de diverse.

Pasul 6 – Comunicarea rezultatelor. Principiile de brand sunt comunicate organizațiilor membrilor grupului și populației în general

Etapa III. Strategia de brand.

Pasul 1 – Stabilirea domeniilor strategice. Sunt alese domeniile forte ale țării (industrii și competențe, personalități și trăsături de caracter, monumente ale naturii, evenimente istorice etc.).

Pasul 2 – Adaptarea esenței brandului pe domenii. Esența brandului trebuie „declinată“ pentru principalele circumstanțe și domenii de utilizare. Brandingul prin turism va împărtăși aceeași esență de brand cu brandingul prin export, dar foarte multe alte detalii de comunicare și strategie vor fi diferite de la un domeniu la altul.

Etapa IV. Implementarea strategiei.

Pasul 1 – Identitatea verbală și uzuală. Este creată identitatea verbală și vizuală a brandului țării, precum și standardele de utilizare ale acestei identități. Se redactează o strategie de comunicare generală a brandului, cu obiective, mesaje și canale clar definite.

Pasul 2 – Implementarea strategiei de brand și celei de comunicare. Imaginea națională este gestionată de toți cei care reprezintă un punct de contact cu exteriorul (prin ei înșiși, prin produsele, serviciile sau activitățile lor). Respectivii trebuie să introducă în strategiile de afaceri și de brand ale companiilor lor elementele-cheie ale strategiei de branding național.

Pasul 3 – Evaluarea rezultatelor și ajustarea periodică a strategiei. Construirea și managementul unui brand nu este un proces finit, ci unul perpetuu. Un brand național se construiește în perioade foarte lungi de timp. De aceea, efortul de branding va fi eficient numai dacă rezultatele lui sunt evaluate regulat, iar strategia care îl propulsează se adaptează permanent realităților vieții.

Din cele expuse, deducem că imaginea națiunii este o noțiune conceptuală, polisemantică, dinamică și în anumite aspecte tehnică. Totodată, ea nu poate fi divizată, deoarece imaginea internă ar include conținutul, iar cea externă forma. Prin urmare, conținutul este perceput greșit dacă nu este inclus într-o formă convenită și, dimpotrivă, forma nu are nici un sens fără conținut.

Bibliografia

- Ash T.G. Spune-mi care e Europa ta Centrală și-ți spun cine ești. // Lettre internationale, vara 1999.
- Brandul de națiune. <http://www.alternativ.ro/forum/viewtopic.php?=&p=1258>
- Georgiu G. Identitate și integrare. - București. 2001.
- Chevrier F-G. Image de marque: un pays ou une destination touristique? (<http://veilletourisme.ca/2005/12/15/image-de-marque-un-pays-ou-une-destination-touristique>)
- Chichudean I. Gestionarea imaginii națiunilor. // Situația națiunilor: surse de insecuritate. - București. 1998.
- Gellner E. Națiuni și naționalism. - București, 1997.
- Mungiu-Pippidi A. Confiner l'Europe, un jeu infini. // Pouvoirs, 2003, №106.
- Parisot F. Citoyennetés nationales et citoyenneté européenne. – Paris, Hachette, 1998.
- Rekacewitz Ph. La cartographie, entre science, arte et manipulation. // Le Monde diplomatique, fevrier 2006.
- Shnapper D., Bachelier Ch. Ce este cetățenia? – Iași, Polirom, 2001
- Smith A.D. Naționalism și Modernism. – Chișinău, Epigraf, 2002.
- Thiesse A.-M. Crearea identităților naționale în Europa. Secolele XVIII-XX. – Iași, Polirom, 2000.
- Todoran A. Brandingul de națiune, pas cu pas. (<http://www.brandingromania.com/?p=23>), 2005, 16 iunie
- Дорошенко Л. Брэндинг стран. // «Деловые ведомости», №101 (2615), 2002, 16 мая
- Кононенко В.А. Создать образ России? // Россия в глобальной политике. № 2, Март - Апрель 2006, (<http://www.globalaffairs.ru/numbers/19/5549.html>)
- Лэйтин Д. Становление идентичности: русскоязычное население в ближнем зарубежье. // Конституционное Право: Восточноевропейское Обозрение, №3, 1999, p.246-248.
- Щелканова Г.В. Влияние туризма на формировании образа территории. (<http://www.sovmu.spbu.ru/main/conf/man-nat-soc/2002/14-6.htm>)

Prezentat la redacție
la 14 ianuarie 2008

COMPARTIMENTUL
GVERNAREA POLITICĂ
ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

**STRATEGII EUROPENE DE PREVENIRE ȘI COMBATERE A
TRAFICULUI DE PERSOANE⁵⁹**

Mariana IAȚCO

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea relații internaționale, științe politice și administrative, Catedra Științe Politice și Educație Civică,
lector, magistru în științe politice

Elena BALAN

Republica Moldova, Chișinău, Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, Asociația Femeilor de Carieră Juridică,
Coordonator Dezvoltare Programe

Cet article présente une vision sur les politiques européennes visant le trafic des personnes. Ce fléau a engendré toute l'Europe et influence tant la société de l'ouest que celle de l'est de l'Europe. Les auteurs veulent proposer les règlements et les points de référence pour combattre et prévenir le trafic des personnes. Par cette approche, les auteurs ont comme objectif de présenter l'attitude de l'UE et la nécessité d'accorder une attention spéciale à ce problème grave, ainsi que la mise en place des méthodes plus efficaces pour combattre le trafic des personnes. L'accélération des processus de démocratisation et d'intégration européenne demande aux autorités de République de Moldova de prendre des décisions et des mesures sérieuses pour combattre le phénomène du trafic des personnes, ainsi que la mise en place des actions prévues par le Plan d'action République de Moldova – UE, afin d'avoir un cadre normatif qui permette de diminuer les conséquences de ce fléau, mais aussi de diminuer le trafic. Ce phénomène demande une implication de toute la population du pays et l'utilisation de tous les mécanismes de sensibilisation de la population et des autorités envers le processus de prévention du trafic des personnes. Les politiques européennes visant ce problème sont orientées vers les mesures communes de prévention et vers l'aide qui doit être accordée aux victimes pour leur intégration sociale.

---

⁵⁹ Recenzent – doctor în științe politice, conferențiar Ruslan TĂNASĂ

Schimbările politice, sociale și culturale la nivelul statelor din Europa de Est – în general, Republica Moldova – în special, – sunt considerate a fi efecte ale perioadei de tranziție pentru țările din această regiune. Acești factori, la rândul lor au cauzat o creștere a sărăciei și a ratei șomajului, o distribuție inegală de putere pe piața muncii între bărbați și femei⁶⁰. Neavând prea multe oportunități de angajare în țară, multe persoane caută posibilități de câștig în afara hotarelor țării de origine, o alegere ușoară fiind și migrația ilegală. Discriminarea pe piața muncii, caracterizată prin ratele ridicate ale șomajului în cazul femeilor, combinată cu sărăcia motivată de remunerarea proastă a muncii și cu ocaziile de a emigra, au determinat considerarea – ca unică soluție – a emigrării în țările mai dezvoltate.

Unul dintre cele mai grave efecte ale feminizării sărăciei și a migrației pe piața muncii constituie traficul de ființe umane. Conform datelor Organizației Internaționale a Muncii, numărul persoanelor traficate anual se ridică la circa 2,5 milioane, majoritatea fiind femei și copii. Circa 500.000 dintre ei sunt din Europa. Date furnizate de Organizația Internațională pentru Migrație și Comisia Europeană estimează un număr total de 12.000 până la 36.000 de persoane sub 18 ani care devin anual victime ale traficului de persoane în Europa. Statisticile mediatizate de Parlamentul European menționează un număr de la 600.000 până la 800.000 de femei, bărbați și copii traficați anual, dintre care aproximativ 80% sunt fete și femei, iar până în 50% sunt minori. Aceleași surse estimează în total 100.000 de femei care devin victime ale traficului uman în limitele hotarelor Uniunii Europene.⁶¹

O trecere în revistă a articolelor din presa internațională și Europeană, scoate în evidență o pondere izbitoare a articolelor pe tema traficului, ca fenomen ce afectează grav Europa, care se desfășoară și în limitele hotarelor Uniunii Europene, ca *flagel ce aduce profituri uriașe*⁶².

Anual, aproximativ 10 milioane de euro sunt alocate de către Uniunea Europeană pentru lupta cu traficul de persoane. Traficul de ființe umane a ajuns să fie una dintre cele mai profitabile infracțiuni, situată pe al treilea loc în lume, precedat doar de traficul de arme și cel de droguri. Potrivit datelor Biroului UNODC, traficantii de carne vie au un profit anual ilicit de aproximativ 8 miliarde de dolari, comparabil cu profitul din traficul de droguri. Conform datelor furnizate de EUROPOL, traficantii de ființe umane au un câștig anual între 6 și 9 miliarde de dolari. Potrivit aceleiași surse, traficul de persoane este considerată

⁶⁰ Mateuț Gh. et al., *Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune. - Iași, Asociația Magistrilor, Asociația Alternative Sociale, 2005, pp.11-13*

⁶¹ Portalul Parlamentului European, <http://www.europarl.europa.eu/news>, accesat la 16 noiembrie 2007

⁶² Dosar – *Traficul de persoane: UE luptă cu un flagel ce aduce profituri uriașe*, publicat la 10 octombrie 2007, <http://www.euractiv.ro/index.html/articles>, accesat la 15 noiembrie 2007.

una dintre cele mai profitabile activități de crimă organizată din cadrul Uniunii Europene.

În jur de 250.000 de femei și copii din Europa de Est și fostele țări sovietice, sunt transportați în fiecare an către alte țări. În ultimii ani, s-a înregistrat o creștere a ponderii traficului în scopul exploatarea în munci forțate. Astfel, 32% din numărul total al persoanelor traficate sunt exploatate în muncă forțată. Ponderele femeilor exploatate în munci forțate este alarmantă, constituind în prezent 56,6% din numărul victimelor traficului uman.

Direcțiile de acțiune ale Comisiei Europene îndreptate înspre combaterea fenomenului traficului de ființe umane, sunt axate pe prevenirea traficului uman, protecția victimelor traficului și tragerea la răspundere a traficantilor de carne vie. La 3 septembrie 2007, Comisarul pe Justiție și Afaceri Interne Franco Frattini a declarat că strategia europeană intenționează să treacă traficul de persoane de la un fenomen cu risc scăzut și câștiguri mari, la un fenomen cu risc ridicat și câștiguri mici. Comisarul Frattini a subliniat imperativitatea unei strategii integrate împotriva traficului, în special în scopul muncii forțate, prin prevenirea fenomenului, pedepsirea infractorilor, protecția și asistența victimelor.⁶³ În același context, Șeful departamentului anti-trafic din cadrul Organizației Internaționale pentru Migrație Richard Danziger a accentuat în cadrul unei declarații la una din audierile în Parlamentul European, importanța cooperării internaționale în materie de pedepsire a traficantilor și protecție a victimelor traficului de ființe umane.⁶⁴ În acest sens, Planul de acțiune al UE a identificat în mod corect necesitatea cooperării în special cu țările de origine pentru victimele traficului, în ceea ce privește protecția victimelor și materie penală – tragerea la răspundere a recrutaților și traficantilor. Un aspect deosebit de important menționat de Dl. Danziger, ține de asistența victimelor traficului care sunt cetățeni ai UE: „Inclusiv cetățenii UE traficați în interiorul Uniunii (n.a. Europene), care, în mod paradoxal, sunt adesea excluși din programele de asistență, din cauza țării lor de origine.”

Încă în 2001, OSCE, prin intermediul Oficiului Pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR), a elaborat un Ghid de referință pentru revizuirea legislațiilor naționale în sensul combaterii fenomenului traficului uman și consolidării capacităților de protecție a victimelor traficului de persoane.⁶⁵ Una

⁶³ Dosar – Traficul de persoane: UE luptă cu un flagel ce aduce profituri uriașe, publicat la 10 octombrie 2007, <http://www.euractiv.ro/index.html/articles>, accesat la 15 noiembrie 2007.

⁶⁴ *Ibidem*, din declarația Dlui Richard Danziger: „Țările-sursă pentru traficul de ființe umane, mai îndepărtate decât vecinătatea UE nu ar trebui uitate și toate victimele traficului, indiferent de origine, ar trebui să se bucure de protecție egală și standarde de asistență.”

⁶⁵ Kartusch A. *Reference Guide for Anti-Trafficking Legislative Review with Particular Emphasis on South Eastern Europe*. Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights (Vienna), OSCE / Office for Democratic Institutions and Human Rights. – Vienna, 2001, pp.91-95

dintre ideile de bază ale acestui Ghid este orientată înspre sugerarea creării cadrului legislativ în baza unor strategii anti-trafic comprehensive, care, la rândul lor, trebuie să ia în considerare măsurile care sunt relevante pentru prevenirea traficului uman, pedepsirea traficantilor și protecția victimelor – în mod concret, fiind axat pe activități de cercetare, programe de instruire și mecanisme de coordonare. În acest context, Activitățile referitoare la cercetare se referă la studii și colectare de date asupra fenomenului traficului de ființe umane, care ar constitui fundamentul elaborării ulterioare a strategiilor de succes, a politicilor și a activităților orientate înspre prevenirea și combaterea acestui fenomen.

Ghidul sugerează alegerea unei abordări comprehensive, bazată pe studierea cauzelor traficului uman, dimensiunile problemei, traseele și mijloacele utilizate de către traficanți, nevoile persoanelor traficate, cât și eficiența măsurilor guvernamentale anti-trafic. Drept bază legală pentru aceste acțiuni servește «Recomandarea R (2000)11 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei»⁶⁶ care recomandă statelor membre să încurajeze studiile naționale și internaționale în ceea ce privește influența media, în special a noilor tehnologii informaționale, asupra traficului de persoane, originea fenomenului și metodele folosite de traficanți. De asemenea, unele recomandări elaborate la nivelul Uniunii Europene se referă la asemenea activități. În speță, «Rezoluția Parlamentului European din 2000», se referă la necesitatea studierii și considerării cauzelor de bază ale traficului de persoane în țările de origine – în special făcând referință la sărăcie, condițiile socio-economice, statutul inegal al femeilor, profilurile actorilor implicați în trafic uman (victimă versus traficant), în special al victimelor.

Dezbaterile legate de amploarea fenomenului traficului de ființe umane în limitele hotarelor Uniunii Europene s-au intensificat în pragul Campionatului Mondial de Fotbal din Germania. În perioada de dinaintea a Campionatului, presa europeană nu întârzie să mediatizeze declarațiile oficialilor din cadrul instituțiilor europene, precum și comunicatele de avertizare emise de diverse agenții internaționale și organizații neguvernamentale.

În acest context, la 17 ianuarie 2006, oficiul de presă al Parlamentului European face public un comunicat de presă prin care anunță adoptarea unui raport care propune strategii de combatere a fenomenului traficului de persoane, inclusiv măsuri orientate înspre cererea și oferta de victime.⁶⁷ Raportul chema statele membre, în special Germania, să ia măsuri concrete pe parcursul Campionatului Mondial pentru prevenirea traficului de femei și a prostituției forțate. Raportul

⁶⁶ *Recomandarea Comitetului de Miniștri Nr. R (2000) 11 privind traficul de ființe umane în scopul exploatării sexuale, din 19 mai 2000, vezi în Prevederi legislative privind combaterea traficului de ființe umane. Extrase. - Chișinău, Asociația Femeilor de Carieră Juridică / Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, 2006, p.76*

⁶⁷ *Portalul Parlamentului European, <http://www.europarl.europa.eu/news>, accesat la 16 noiembrie 2007*

accentuează importanța implicării fiecărui stat membru în prevenirea și combaterea traficului, din perspectiva unei abordări integrate multidisciplinare, atât la nivelul Uniunii Europene, cât și în context internațional.

Unul dintre programele cele mai recente inițiate de către Comisia Europeană este programul Daphne III, inițiat în mai 2007, pentru o durată de cinci ani, având drept scop combaterea tuturor formelor de violență împotriva copiilor, tinerilor și femeilor, dar și protecția victimelor infracțiunilor și a grupurilor de risc. Programul sprijină organizații neguvernamentale, care sunt susținute financiar în susținerea activităților de combatere și prevenire a traficului de ființe umane. Bugetul total al programului constituie 50 milioane de euro.

Fiind un fenomen transnațional, caracterizat de crima organizată, traficul de ființe umane poate fi combătut doar prin acțiuni concertate, orientate atât înspre țările de origine, cât și înspre țările de destinație. Uniunea Europeană a elaborat un Plan de Acțiuni în acest sens, care cuprinde acțiuni îndreptate înspre țările de origine și cele de destinație pentru traficul de ființe umane.

O analiză comprehensivă a acțiunilor propuse pentru statele membre ale UE de către europarlamentari, ne permite să observăm principalele direcții de acțiune sugerate:

- Înăsprirea legislației privind munca ilegală;
- Asigurarea unui control eficient al aplicării legislației în domeniul muncii și a protecției drepturilor angajaților;
- Armonizarea legislației țărilor membre, pentru asigurarea unei abordări comune în incriminarea tuturor formelor de trafic de persoane;
- Asigurarea monitorizării infracțiunilor de trafic de ființe umane la nivelul Uniunii Europene.

Din punct de vedere politic, se poate spune că traficul de ființe umane apare ca temă distinctă pe agenda europeană în materia justiției și afacerilor interne din 1986, când Parlamentul European adoptă primele rezoluții privind situația femeilor, în general, și a traficului de femei, în particular.⁶⁸ Traficul de ființe umane devine un punct important pe agenda politică a Uniunii Europene zece ani mai târziu, când Comisia Europeană face publică prima sa comunicare⁶⁹ în această materie. Astfel, din acest moment, putem considera ca fiind lansat apelul în cadrul instituțiilor europene împotriva traficului de ființe umane și pentru protecția victimelor acestui fenomen.

⁶⁸ Mateuț Gh. et al. Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune. - Iași, Asociația Magistratilor, Asociația Alternative Sociale, 2005, pp.187-190

⁶⁹ Comunicare privind traficul de femei pentru exploatare sexuală, COM (1996) 567 din 11 noiembrie 1996, <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/index.htm>, accesat la 15 noiembrie 2007 și Mateuț Gh. et al. Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune. - Iași, Asociația Magistratilor, Asociația Alternative Sociale, 2005, p.187

La nivelul Uniunii Europene, subiectul combaterii traficului de ființe umane se regăsește din punct de vedere tematic în domeniul Justiției și Afacerilor Interne, fiind considerat ca subiect al combaterii crimei organizate. În ceea ce privește instituțiile europene responsabile de elaborarea de politici și strategii de prevenire și combatere a traficului uman, Consiliul Uniunii Europene joacă un rol principal, iar Parlamentul European și Comisia Europeană sunt poziționate pe locuri secundare, totuși de o importanță care nu merită să fie ignorată. Primul progres important în definirea cadrului instituțional în domeniul Justiției și Afacerilor Interne în cadrul UE și către o capacitate a UE de a adopta decizii colective și obligatorii în acest domeniu, este realizat de Tratatul de la Amsterdam din 1999, prin care se transferă înspre acțiunea comunitară în cadrul primului pilon⁷⁰ câteva subiecte de acțiune ale Justiției și Afacerilor Interne, și anume imigrația, azilul și controlul extern al frontierelor. Cooperarea în materie penală, care include terorismul, crima organizată, traficul de ființe umane și infracțiunile împotriva copiilor, traficul de arme, corupția și fraudă – rămân în cel de-al treilea pilon. Tratatul prevede și o realocare a rolurilor instituționale, potrivit căreia Comisia Europeană obține un drept de inițiativă legislativă pe care îl împarte cu statele membre, Parlamentul European obține dreptul de a fi consultat, iar Curții de Justiție i se recunoaște o competență limitată de a pronunța hotărâri preliminare cu privire la cazurile importante prezentate în fața instanțelor naționale – subiect al celui de-al treilea pilon, axat pe cooperarea polițienească și judiciară în materie penală.

Abordarea rolului cadrului instituțional și legislativ al Uniunii Europene în elaborarea de strategii pentru prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, consideră în mare parte aspectul de cooperare internațională în materie penală. Acest fapt se datorează caracterului de crimă organizată și infracțiune transnațională care caracterizează fenomenului traficului de ființe umane. În cele din urmă, aspectele legate de dreptul penal fac parte din domeniile care au rămas tributare suveranității naționale, iar cooperarea dintre state la nivelul UE este considerat a fi doar la un nivel incipient, în comparație cu politicile comunitare.⁷¹ Eforturile statelor membre ale UE îndreptate înspre consolidarea cooperării în materie penală au condus la adoptarea mai multor norme, acorduri și tratate.

Strategiile de prevenire și combatere a traficului de ființe umane elaborate la nivelul instituțiilor europene au rol deosebit de important, totuși considerăm necesar și trecerea în revistă a unor strategii și mecanisme prevăzute de unele

⁷⁰ Prin Tratatul de la Maastricht (1993) este introdus sistemul celor trei piloni ai structurii UE: primul pilon cuprinde cele două comunități (Comunitatea Economică Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice), în al doilea pilon se regăsește Politică Externă de Securitate Comună, iar în cel de-al treilea cooperarea polițienească și judiciară în materie penală.

⁷¹ Mateuș Gh. et al. Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune. - Iași, Asociația Magistrilor, Asociația Alternative Sociale, 2005, p.190

state membre ale UE, întreprinse în această direcție. În acest context se înscrie Strategia Națională de Management Integrat al Frontierei de Stat a României în perioada 2007-2010 din 28 martie 2007. În calitate de membru al UE, România are obligația de a implementa politici comunitare din domeniul managementului integrat al frontierei de stat, în scopul atingerii unui nivel de securitate adecvata frontierelor sale. Cât privește cadrul instituțional, a fost creat un Grup Interministerial pentru Managementul Integrat al Frontierei de Stat, care are printre responsabilitățile de bază stabilirea concepției de ansamblu a Strategiei mai sus menționate, precum și asigurarea coordonării unitare a acțiunilor și măsurilor pentru realizarea managementului frontierei de stat. Obiectivul general al acestei Strategii constituie îmbunătățirea capacității statului român de realizare eșalonată a unui nivel înalt de control la frontiera externă a Uniunii Europene, prin adoptarea și implementarea politicilor comune ale acesteia în domeniul managementului integrat al frontierei.⁷² În cadrul obiectivului Strategiei, autorul accentuează importanța combaterii statutului României de țară de origine, tranzit și de destinație a victimelor traficului de ființe umane și cu lupta împotriva migrației ilegale, în contextul preconizatei creșteri a presiunilor migraționiste la frontiera externă odată cu aderarea la Uniunea Europeană.

Un alt exemplu de abordare a unui stat membru al UE, este declarația din septembrie 2002 a Ministrului Afacerilor Interne al Spaniei Teresa Guardia privind Noile strategii de luptă împotriva traficului de ființe umane pe durata Președinției Spaniei în 2002.⁷³ Ministrul Guardia accentuează necesitatea aprobării Planului Global de combatere a migrației ilegale și a traficului de ființe umane în Uniunea Europeană, care a fost aprobat de către Consiliul Miniștrilor de Justiție și Afaceri Interne în februarie 2002 și care a fost elaborat în baza Comunicatului emis de către Comisie la 15 noiembrie 2001 referitor la politica comună privind migrația ilegală. Ministrul de interne al Spaniei a amintit despre Consiliul European de la Seville, în cadrul căruia au fost examinate și confirmate rezultatele obținute de Spania pe parcursul Președinției. În cadrul Consiliului a fost elaborat un regulament pentru dezvoltarea unei politici de azil și migrație în cadrul Uniunii Europene, constituind în același timp și un program concret de lucru pentru realizarea acestui scop. Acțiunile de bază menționate de către Ministrul Guardia în cadrul comunicatului menționat mai sus, se refereau la:

- Politicile referitoare la vize;

---

⁷² *Strategia Națională de Management Integrat al Frontierei de Stat a României în perioada 2007-2010 din 28 martie 2007, aprobată prin Hotărârea de Guvern nr.471 din 1 aprilie 2007, accesibil la <http://www.cdep.ro>*

⁷³ *Comunicatul Ministrului Afacerilor Interne al Spaniei Teresa Guardia în cadrul Conferinței internaționale privind combaterea traficului de ființe umane (Bruxelles, 2002), Noile strategii de luptă împotriva traficului de ființe umane pe durata Președinției Spaniei în 2002, accesibil la <http://www.belgium.iom.int/StopConference/>, accesat la 17 noiembrie 2007*

- Schimbul și analiza informației referitoare la problema migrației ilegale;
- Măsurile de bază la trecerea frontierelor care urmează să fie adoptate de țările de origine;
- Îmbunătățirea calității și eficienței controlului de frontieră;
- Politicile de readmisie și repatriere;
- Rolul Europol în lupta împotriva comerțului cu ființe umane și traficului de persoane;
- Măsurile de pedepsire a traficantilor.

Unul din instrumentele de bază în materie de combatere a traficului de ființe umane îl reprezintă Tratatul privind Uniunea Europeană (Tratatul de la Maastricht din 1993), care prin articolul 29 creează un spațiu de libertate, securitate și justiție, obiectivul UE fiind: oferirea cetățenilor a unui nivel ridicat de protecție într-un spațiu de libertate, securitate și justiție, prin elaborarea unei acțiuni comune a statelor membre în domeniul cooperării polițienești și judiciare în materie penală. În materia prevenirii și combaterii traficului de ființe umane, cele mai importante etape legislative sunt reprezentate de următoarele documente⁷⁴:

– Decizia Cadru a Consiliului din 19 iulie 2002 privind combaterea traficului de ființe umane (JO L 203 din 1 august 2002) – reprezintă cel mai important instrument în această materie.

– Directiva Consiliului din 29 aprilie 2004 privind permisul de reședință temporară pentru victimele traficului sau care au fost supuse unei acțiuni de facilitare sa imigrației ilegale și care cooperează cu autoritățile (JO L 261, din 6 august 2004)

– Decizia Cadru a Consiliului din 22 decembrie 2003 privind combaterea exploatarea sexuală a copiilor și pornografia infantilă (JO L 13 din 20 ianuarie 2003).

Considerăm important de menționat și inițiativele legislative îndreptate înspre eliminarea unora dintre cauzele de bază ale proliferării factorilor determinanți ai migrației ilegale și traficului de persoane. Astfel, legea egalității sexuale a constituit una din întreprinderile din domeniul legii comunitare care a fost încununată cu succes⁷⁵. Comunitatea a formulat prevederi exacte, iar prin interpretarea judiciară și prin legislația adițională a fost astfel creat un regim legal detaliat, care a oferit posibilitatea părților litigante să ceară respectarea drepturilor

---

⁷⁴ *Prevederi legislative privind combaterea traficului de ființe umane. Extrase.* - Chișinău, Asociația Femeilor de Carieră Juridică / Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, 2006; *Mîndîcanu A., Cojocar C., Wisemann H.L. Culegere de documente relevante pentru Republica Moldova cu privire la prevenirea și combaterea traficului de persoane.* - Chișinău, Ambasada Statelor Unite ale Americii în Moldova, 2006; *Drepturile victimei traficului de ființe umane. Prevederi legale. Ediția III.* - Chișinău, Asociația Femeilor de Carieră Juridică / Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, United Nations Office on Drugs and Crime, 2007

⁷⁵ *Thatham A., Osmochescu E. Dreptul Uniunii Europene.* – Chișinău, Arc, 2003, pp.329-362

lor – fapt care a avut un impact semnificativ asupra sistemelor juridice naționale. Un aspect important îl constituie considerarea termenilor de discriminare indirectă, precum și ajungerea la un consens între statele membre asupra problemelor de discriminare sexuală.

În această ordine de idei e deosebit de important de constatat alinierea cadrului normativ al Republicii Moldova la prevederile documentelor și politicilor internaționale, în mod specific europene, în prevenirea și combaterea traficului de ființe umane. Moldova este recunoscută drept țară de origine pentru victimele traficului. Ultimele tendințe ale acestui fenomen, arată o creștere considerabilă a traficului intern – exploatarea victimelor orașele mari venite din zonele rurale sau a tranzitării Moldovei de către victime ale traficului care pleacă spre Occident.

În acest context, putem constata că nu sunt cunoscute cifre exacte ale numărului de persoane traficate originare din Moldova. Diferite surse prezintă și arată date diferite. Luând în considerare magnitudinea acestui fenomen în Moldova, Guvernul a înființat un Comitet Național de Combatere a Traficului de Ființe Umane, care cuprinde reprezentanți de la diverse Ministere și care a fost inițiat în scopul coordonării acțiunilor de prevenire și combatere a traficului de persoane în Moldova. Comitetul este un organ consultativ, condus de un secretar național și desfășoară ședințe de lucru la nivel național și regional în țară.

În același timp este binevenit de a menționa că membrii societății civile și reprezentanții ONG-urilor au un rol de observator în cadrul Comitetului și de monitorizare a rezultatelor Comitetului în implementarea Planului Național de Acțiuni pentru prevenirea și combaterea traficului de ființe umane în Republica Moldova. Acest Plan⁷⁶ a fost bazat pe experiența altor state europene și ajustat la realitatea existentă din țară.

Prevederile de bază erau concentrate asupra scopurilor strategice pentru anii 2005-2006 în domeniul prevenirii și combaterii traficului de persoane, stabilind structurile responsabile pentru implementarea acestora.⁷⁷ În 2007 a fost elaborat cel de-al doilea Plan de acțiuni de prevenire și combatere a traficului de ființe umane, care urmează să fie adoptat și implementat pe parcursul anilor 2007-2009. Documentul de bază în legislația națională îl constituie Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane care își propune ca obiectiv combaterea și eliminarea acestui fenomen din perioada de tranziție și crearea unui mecanism de protejare a victimelor.

---

⁷⁶ Planul Național de Prevenire și Combatere a Traficului de Ființe Umane, aprobat prin Hotărârea de Guvern Nr.903 din 15 august 2005. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.119-122/987 de la 9 septembrie 2005 <http://www.antitraffic.md>

⁷⁷ The Human Trafficking Assessment Tool Report. Moldova. - Chisinau, American Bar Association. Central European and Eurasian Law Initiative (ABA CEELI), 2005, p.6-8

În concluzie, putem afirma faptul că fenomenul traficului de ființe umane prezintă un pericol și – din acest motiv – și un interes deosebit la nivelul continentului european. În scopul prevenirii și combaterii traficului de persoane și eliminării cauzelor care proliferează acest fenomen, a fost creat și este în continuă îmbunătățire un cadru instituțional și legislativ european. Cooperarea în sensul combaterii traficului uman este încurajată și desfășurată nu doar în limitele UE, dar și în cadru internațional. Astfel, la nivelul UE, traficul de ființe umane este un subiect important nu numai în relațiile dintre statele membre, ci și în relațiile cu terții, tocmai datorită caracterului global al traficului de ființe umane.

Devenind unul dintre subiectele de importanță majoră pe agenda politică a UE, traficul de ființe umane este în prezent considerat un pericol iminent pentru securitatea spațiului european. Aliniindu-ne la opiniile exprimate de către autori în publicațiile de referință⁷⁸, considerăm că, în vreme ce majoritatea politicilor privesc prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, instrumentele legislative privesc mai degrabă cooperarea polițienească și judiciară, astfel încât referirea la trafic ca atare este una indirectă.

În același timp, un punct slab al politicilor elaborate constituie caracterul de recomandare al acestora și nu unul obligator, fapt ce face dificilă implementarea și aplicare eficientă a politicilor europene la nivel național. Totuși, implicarea tot mai activă a statelor membre în elaborarea de norme legislative în concordanță cu documentele europene împotriva traficului uman, va duce la sporirea eficienței acțiunilor în acest domeniu. Este demonstrat faptul că legislația națională a multor state este una extrem de eficientă, conformă cu regulamentele și recomandările actelor normative europene, doar că aplicarea lor în practică este una mai deficitară. În perspectiva întreprinderii de acțiuni concertate împotriva acestui fenomen, consolidarea eforturilor comune de prevenire a traficului, de pedepsire a infractorilor și de asistență a victimelor traficului constituie o direcție de bază, atât în limitele cadrului UE, cât și la nivel extins internațional.

Bibliografie:

- Drepturile victimei traficului de ființe umane. Prevederi legale. Ediția III, Asociația Femeilor de Carieră Juridică / Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, United Nations Office on Drugs and Crime. - Chișinău, 2007
- Kartusch A. Reference Guide for Anti-Trafficking Legislative Review with Particular Emphasis on South Eastern Europe. - Vienna, Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights (Vienna), OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2001

---

⁷⁸ Mateuț Gh. et al. *Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune.* - Iași, Asociația Magistrilor, Asociația Alternative Sociale, 2005, pp. 203-206

- Mateuț Gh. et al. Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infrațiune. - Iași, Asociația Magistraților, Asociația Alternative Sociale, 2005
- Mîndîcanu A., Cojocaru C., Wisemann H.L. Culegere de documente relevante pentru Republica Moldova cu privire la prevenirea și combaterea traficului de persoane, Ambasada Statelor Unite ale Americii în Moldova. – Chișinău, 2006
- Portalul Parlamentului European, <http://www.europarl.europa.eu/>
- Prevederi legislative privind combaterea traficului de ființe umane. Extrase. – Chișinău, Asociația Femeilor de Carieră Juridică / Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, 2006
- Thatham A., Osmochescu E. Dreptul Uniunii Europene. - Chișinău, Editura Arc, 2003
- The Human Trafficking Assessment Tool Report. Moldova, American Bar Association. Central European and Eurasian Law Initiative (ABA CEELI). - Chisinau, 2005

Prezentat la redacție
la 4 noiembrie 2007

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОБЩЕНИЯ В ПУБЛИЧНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ (НА ПРИМЕРЕ ПРЕТУРЫ СЕКТОРА БОТАНИКА МУНИЦИПИЯ КИШИНЭУ)⁷⁹

Родика СВЕТЛИЧНЫЙ

Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский госуниверситет, Факультет международных отношений, политических и административных наук, Кафедра политологии и гражданского воспитания,
Доктор исторических наук, старший преподаватель

Communication is an inherent element in the public institutions activity, in the context of the role of the communication to connect people each other in the evoluated medium. Also, the communication process follows to realise some goals and the conveyance of the specificaly semnifications through the transmited message, the process which inclines to the one image creation and the strengthening of the citizens adhesion with administrators.

The communication evolution in the area of the public institutions suppose the realization of the some desideratum: the frame of the norms of communication with subordinates or with the members of the collective, the status function wich compel the person to talk in public, the efficiency of the communication process of the decizional factors, and of the whole collective from the administrative body, transforming into an efficient regulation instrument of the decizional operations regarding the whole community, the communication emprovmnt in the public institutions, and improvment of the public services quality sweared to citizens.

Inobservance of the communications norms and rules has as consequences: in particulary the efficiency diminish of the public institution activity and the citizens dissapointment reffering to their activity, and in generally, the state authorities. For this purpose is necessary to detect the ways and mechanisms of the strengthening and accomplishment of the efficiently communication process in the public institutions area.

Comunicarea constituie un element inerent în activitatea instituțiilor publice, în ceea ce privește rolul ei de a-i pune pe oameni în legătură unii cu ceilalți, în mediul în care evoluează. De asemenea, în procesul de comunicare se urmărește realizarea anumitor scopuri și transmiterea anumitor semnificații prin mesajul transmis; proces care tinde spre crearea unei imagini și consolidarea adeziunii cetățenilor cu administratorii.

---

⁷⁹ Рецензент – доктор политических наук Игорь БУКЭТАРУ

Evoluția comunicării în cadrul instituțiilor publice presupune realizarea unui șir de deziderate: cadrul normelor în care se desfășoară comunicarea cu subalternii, sau cu membrii colectivității; statutul funcției ce obligă persoana să vorbească în public; optimizarea procesului de comunicare a factorilor de decizie, cât și a întregului colectiv din organul administrativ în sine; transformarea lui într-un instrument de reglementare eficientă a operațiunilor decizionale, ce privesc întreaga comunitate; raționalizarea comunicării în instituțiile publice și îmbunătățirea calității serviciilor publice prestate cetățenilor.

Nerespectarea normelor și regulilor de comunicare are ca consecințe scăderea eficacității activității instituției publice și dezamăgirea cetățenilor în ceea ce privește activitatea acestora, în particular și ale activității autorităților de stat, în general. În acest scop este necesar de a detecta care sunt căile și mecanismele de consoli-dare și perfecționare a procesului de comunicare eficientă în cadrul instituțiilor publice.

Общение в публичной организации, на первый взгляд, кажется, не актуальной, что нет смысла акцентировать свое внимание на данной проблеме. Но, на самом деле, это не так. Ведь с помощью общения публичные организации осуществляют свою деятельность. Общение в публичной организации представляет собой сложный многосторонний процесс. Это не только изложение своих позиций, действий, мыслей в устной форме, но еще и общение в письменной форме – различные распоряжения, приказы, решения. Правильное организованное деловое общение способствует установлению и развитию отношений сотрудничества и партнерства между коллегами, руководителями и подчиненными, партнерами, гражданами. В идеале оно предполагает способы достижения общих целей организации, которые предполагают также и достижение личносно значимых целей, удовлетворение индивидуальных интересов.

Ведение общения может повлиять и на имидж публичной организации. Публичные служащие постоянно общаются между собой посредством бесед, дискуссий. Это необходимо для решения проблем, вопросов и то, как будет проходить процесс общения, будет зависеть, получит ли сотрудник необходимую и качественную информацию. Но общение публичных работников ограничивается не только общением с коллегами, а также и с гражданами.

Иногда не соблюдение всех норм и правил общения с гражданами может отразиться на деятельности данного публичного работника и организации в целом. Это может привести к разочарованию граждан в деятельности публичной организации. Что, возможно, повлечет за собой повышение уровня недоверия к публичным организациям. Поэтому, при ведении процесса общения необходимо соблюдать установленные нормы и прави-

ла, которые играют важную роль в работе государственных служащих публичной организации.

В данной статье изучались практические моменты общения в публичной организации посредством проведения анкетного опроса. Это позволило проанализировать общение в публичной организации и прийти к определенным выводам.

Анкетный опрос проводился среди публичных работников претуры сектора Ботаника, в городе Кишинэу. Данное исследование проводилось в период с 15 января по 24 февраля 2007 года. Проведенный анкетный опрос является репрезентативным для данной организации.

Объектом анкетного опроса являются публичные работники. Субъектом исследования является общение государственных служащих в публичной организации.

Цель исследования: 1 - выяснить, что для работников публичной организации означает понятие «общение»; 2 - какие типы формального общения чаще всего используются в данной публичной организации; 3 - какой способ общения использует руководитель публичной организации в общении с подчиненными; 4 - какой способ общения используется в общении граждан и публичной организации; 5 - какие методы воздействия используются в публичной организации в процессе общения.

Чтобы выяснить поставленные задачи необходимо в первую очередь выяснить смысл понятия «общения» в публичной организации.

«Общение в публичной организации – это обмен информацией между людьми, а также и действиями, мыслями, чувствами и переживаниями с другими людьми и способ получения необходимой информации»⁸⁰

Основной гипотезой является то, что государственный служащий в большей степени стремится к формальному, нежели к неформальному общению. Общение в понимании публичного работника: 1 - это обмен мыслями, действиями с другими людьми; 2 - совещания; 3 - распоряжения для всех организаций такого типа.

В качестве основного метода в изучении общения публичной организации использовалось анкетирование. Тип данного исследования: исследование случая. Объект исследования сотрудники Претуры сектора Ботаника в количестве 15 человек. Всего в Претуре 39 сотрудников. Данная выборка вполне соответствует типу исследования – case study.

Для проведения анкетирования был составлен опросный лист.

Опросы – незаменимый прием получения информации о субъективном мире людей, их склонностях, мотивах деятельности, мнениях.⁸¹ Данный

---

⁸⁰ Гойхман О.Я., Надешна Г.М. Речевая коммуникация. – Москва, 2001, с.100

метод позволяет получить информацию о событиях прошлого или настоящего, о продуктах деятельности, то есть о чем угодно.

Цифры и проценты носят иллюстративный характер.

Переходим к анализу проведенного анкетного опроса. Рассмотрим каждый вариант ответа на поставленные вопросы. Анкета состоит из 11 вопросов. В основном были предложены по 5 вариантов ответа на поставленные вопросы.

Таблица 1. Понятие «общения» в публичной организации в представлениях респондентов⁸², в %

<i>Что, по Вашему мнению, означает понятие «общение» в публичной организации</i>	<i>Абсолютное количество ответов</i>	<i>%</i>
обмен информацией между сотрудниками	8	3,3
обмен действиями с другими людьми	6	0,0
обмен мыслями с другими людьми	6	0,0
способ получения необходимой информации	2	3,3
Всего	22	46,6

На первый вопрос большинство публичных работников ответили, что общение в публичной организации – это обмен информацией между сотрудниками. Данным вариантом ответа воспользовались 8 работников, что составляет 53,3%, то есть чуть больше половины. И действительно, этот вариант является для публичных работников наиболее оптимальным. Дело в том, что публичные служащие, в первую очередь, ведут процесс общения с целью обмена информацией внутри организации, узнавая что-то новое для себя. Обмен информацией между сотрудниками позволяет решить многие проблемы, возникающие в публичной организации.

Обмен информацией может происходить как на горизонтальном, так и на вертикальном уровне. Большинство опрошенных ответили данным вариантом ответа, так как он позволяет вести процесс общения не только между сотрудниками, находящимися на одном уровне, но и позволяет об-

⁸¹ Ядов В.А. Социологические исследования: методология, программа, методы. – Москва, 1977, с.130

⁸² на вопрос ответили 15 респондентов, а количество ответов составляет 22, так как на вопрос можно было давать более чем один ответ.

щаться начальнику с подчиненными, которые получают информацию друг от друга.

Обмен информацией между сотрудниками является основой работы публичных служащих. Публичные работники постоянно должны быть в курсе, как экономической, так и социальной, политической жизни государства, для принятия верных решений.

Здесь необходимо разграничение между теми, кто давал такой ответ на данный вопрос.

1. в зависимости от пола: среди мужчин этот вариант ответа дали 5 человек – 62,5%, а женщин 3, что составляет 34,8%. Это говорит о том, что мужчины чаще используют процесс общения с целью обмена информацией с коллегами.

2. в зависимости от должности: начальники отделов (3), 5 главных специалистов и специалисты координаторы дали первый вариант ответа. Это говорит о том, что этот уровень управления использует обмен информацией между сотрудниками реже, так как для них более приемлемым является получение информации от сотрудников, чем ее отдача. Они получают информацию от своих подчиненных в виде отчетов о проделанной работе. Данный вариант более приемлем для рядовых сотрудников, так как они постоянно ведут процесс общения между собой, что-то узнают новое, что-то решают, постоянно контактируют друг с другом.

3. в зависимости от возраста: в этом случае особых отличий нет, вариант данного ответа отметили публичные работники всех возрастов и различного стажа.

Во время прохождения практики, используя метод наблюдения, мы обнаружили, что процесс общения между сотрудниками использовался в качестве обмена информацией между сотрудниками.

Меньшая часть сотрудников публичной организации воспользовались другими вариантами ответов. Что касается вариантов ответа «обмен мыслями и действиями с другими людьми», то в этом случае получено по 40%. Данные варианты ответов были распространены в основном среди публичных служащих, находящихся на одном статусном уровне. Только хорошо знающие и работающие друг с другом публичные служащие могут себе позволить использовать процесс общения не только для обмена информацией, но и для обмена мыслями, действиями. Так как не всегда подчиненный может обратиться к своему начальнику с какими-то мыслями или действиями, конечно же, он обратится к сотруднику, который находится с ним на одном служебном уровне и знают друг друга уже давно.

Ещё меньше ответов было получено в соответствии с четвертым вариантом ответа, то есть способ получения необходимой информации. Всего лишь 13,3% - и это были сотрудники, которые занимают не низкую сту-

пень в структуре публичной организации. Так как это вариант используют начальники отделов, то есть они чаще всего проводят процесс общения с нижестоящими сотрудниками для получения необходимой для них информации.

Ни один из опрошенных респондентов не дал своего варианта ответа. Возможно, что это говорит о том, что они видимо на самом деле не задумывались о том, что такое «общение» в публичной организации. Так как считается, если человек умеет говорить, значит, он может общаться, но это не так. Порой от того, как ведется процесс общения, зависит и дальнейшая деятельность каждого публичного служащего в отдельности и всей публичной организации в целом. Вот, например, в России открыли школу, которая учит уже сформировавшихся публичных работников правильно вести процесс общения.

Итак, мы выяснили, что для большинства опрошенных работников общением в публичной организации является обмен информацией между сотрудниками.

Переходим к анализу второго вопроса: «Какие методы формального общения чаще всего, из нижеуказанных, используются в вашей публичной организации?».

Таблица 2. Основные методы формального общения, используемые в организации⁸³

<i>Какие методы формального общения чаще всего, из нижеуказанных, используется в вашей публичной организации</i>	<i>абсолютное количество ответов</i>	<i>%</i>
Совещания	10	66,7
Заседания	3	20,0
Дискуссии	5	33,3
Беседы	2	13,3
Всего	20	133,3

Из приведенной выше таблицы, следует, что больше половины опрошенных публичной организации отметили первый вариант ответа. Это означает, что чаще всего основным методом формального общения в публичной организации используется совещание – это 66,7%.

Действительно, совещание является наиболее оптимальным способом ведения процесса общения в публичной организации. Совещание позволяет участвовать всем публичным служащим в решении какой-либо пробле-

⁸³ В опросе было задействовано 15 респондентов, что составляет 100%, но количество ответов 20, а процентов 133,3, так как на вопрос можно было давать более, чем один ответ.

мы. В публичной организации совещание имеет место, когда необходимо принять коллективное решение по какой-либо проблеме, учесть мнение различных групп работников, обсудить разные варианты решения проблемы.

Совещание наиболее удобный способ общения между руководителем публичной организации и его подчиненными. Так как во время совещания руководитель или начальник отдела узнает от своих подчиненных необходимую информацию, позволяет руководителям и подчиненным поближе узнать друг друга. В случае, когда руководитель и подчиненные решают какой-то важный вопрос, руководителю интересно, что думают по этому поводу его подчиненные, какие альтернативы они предлагают для решения данного вопроса. Совещание позволяет всем участникам совещания принимать активное участие при решении проблемы.

Совещание может использоваться не только для решения какой-либо проблемы или вопроса, но также созывается с целью доведения до подчиненных распоряжений вышестоящих органов для оперативного исполнения. Также во время совещаний могут обсуждаться вопросы, касающиеся целей публичной организации; стратегии и тактики деятельности публичной организации.

Необходимо учесть и то, что совещание используется руководителями публичной организации не только для решения вопросов, проблем, но и для того, чтобы изучить качество работы каждого сотрудника в отдельности, рассмотреть вопросы удовлетворенности персонала, моральное и материальное стимулирование, вопросы дисциплины.

Теперь рассмотрим совещание в зависимости:

✓ от пола – этот вариант ответа предпочли женщины - 60%, а мужчины всего лишь - 40%. Это говорит о том, что женщины более склонны к работе в группе, не боятся высказывать своего мнения, более ответственны, подходят к решению тех или иных проблем. В данной организации с помощью метода наблюдения было замечено, что действительно женщины отдают предпочтение больше данному виду общения и к нему они относятся более серьезно. Нельзя отрицать и что мужчины не склонны к работе в совещании, да их это тоже привлекает, но предпочтение отдают дискуссиям, беседам. Действительно, при наблюдении было замечено, что мужчины более склонны к дискуссиям, беседам с сотрудниками своего же пола.

✓ от должности – данный метод общения одинаково распространен, как среди вышестоящих сотрудников, так и среди нижестоящих. Этот способ общения можно проводить не только между руководителем и подчиненным, но и между сотрудниками находящимися на одном уровне.

✓ от возраста – данный метод поощряет и взрослое поколение, которое работает в публичной организации не один год и среди молодых сотруд-

ников, так как он позволяет им самореализоваться, открыть свои таланты, что поможет им продвигаться по службе.

Вторым самым распространенным вариантом ответа среди опрошенных является дискуссия и составляет 33,3%. Свое предпочтение за него мужчины отдали – 60%, а женщины – 40%. Это говорит о том, что мужчины в данной публичной организации более склонны к дискуссиям. Так как дискуссии позволяют вести процесс общения, даже если он осуществляется между работниками разных уровней «на равных». Данный метод общения позволяет собеседникам свободно обмениваться мнениями, вырабатывать общее решение. Дискуссия позволяет собирать и упорядочивать необходимую информацию. Согласно возрасту данный метод предпочитают сотрудники публичной организации всех возрастов. Если совещание, к примеру, проводится периодически, то в дискуссию можно вступать очень часто, что и делали публичные служащие публичной организации, в которой было проведено анкетирование. Очень часто сотрудники между собой вступали в дискуссию по поводу решения какого-либо незначительного вопроса, обсуждали какой-либо нормативный акт, его минусы и плюсы.

Третье место занимает вариант второго ответа, то есть заседания, что составляет 20%. Такой низкий процент, наверное, потому, что заседания носят более официальный характер, чем совещания или дискуссии. Данный ответ опрошенные отмечали как-то второстепенно – сначала они отмечали совещание, а потом заседания. Во время прохождения практики было замечено, что в публичной организации чаще всего устраивались совещания, чем заседания.

Меньшую оценку получил вариант ответа – беседа, что составляет 13,3%. Такой низкий процент может зависеть от того, что публичные служащие не приняли во внимание беседы, связанные с приемом на работу или, по-другому, собеседование, беседы при увольнении, беседы при смене должности.

Исходя из ответов, на второй вопрос можно сделать вывод, что чаще всего из предоставленных методов формального общения в данной публичной организации используется – совещание.

Далее рассмотрим третий вопрос, предоставленный в анкете: «Укажите, пожалуйста, какой способ общения использует руководитель Вашей публичной организации с подчиненными?»

Таблица 3. Основные способы общения, используемые руководителем организации⁸⁴

---

⁸⁴ конечный результат равен 17 ответам, что составляет 113,4%, так как на вопрос можно было давать более чем один ответ.

<i>Укажите, пожалуйста, какой способ общения использует руководитель Вашей публичной организации с подчиненными?</i>	<i>Абсолютное количество ответов</i>	<i>%</i>
Распоряжение	15	100
Вопрос	1	6,7
Жалоба	0	0
Приказ	1	6,7
Всего	17	113,4

Согласно подсчетам, выведенным из таблицы 3, все опрошенные публичные служащие выбрали первый ответ – распоряжение, что составляет 100%.

Распоряжение в публичной организации используется в отношении между руководителем и подчиненным. Согласно проведенному анкетированию, в котором участвовали, как рядовые сотрудники, так и начальники отделов, в процентном соотношении это выглядит так: сотрудников – 73,3%, начальников отделов – 26,7%.

Действительно руководитель публичной организации использует распоряжение в качестве основного метода общения, не зависимо от того, на каком уровне находится данный сотрудник. Считается, что распоряжение является наилучшим методом общения руководителя с подчиненным.

Данный момент был замечен и во время прохождения практики. Распоряжения могут быть составлены руководителем и направлены подчиненным по различным причинам, к примеру, распоряжение по личным вопросам – ими могут быть отправка в отпуск сотрудника или принятие на работу кого-либо; распоряжения по общим вопросам – приостановление деятельности какого-либо индивидуального предприятия. Посредством распоряжений, руководитель может своему подчиненному предъявить выговор за то, что он не добросовестный сотрудник, также руководитель может использовать распоряжение, в случае, когда его отношения с подчиненным основано на доверии и доброжелательности. Такое распоряжение позволяет сотруднику высказать свое мнение, на какую либо проблему в том случае, если оно по каким либо причинам не может быть решена.

Второе место занимают варианты ответов: вопрос и приказ. Они набрали одинаковое количество по 6,7%. Это говорит о том, что руководитель редко использует данные способы общения. Или, с другой стороны, он находится со своими сотрудниками в доверительных и доброжелательных отношениях, чтобы использовать такой способ общения, как приказ. А вот не использование такого способа общения как «вопрос» заставляет прийти к таким выводам, что руководитель публичной организации редко обращается к своим сотрудникам с какими либо вопросами с целью получения

мнения у своего сотрудника или попросить, или подтолкнуть его к тому, чтобы он взял на себя инициативу по поводу решения какого-либо вопроса, проблемы. Вопрос можно также использовать, когда руководитель желает получить от своего сотрудника необходимую информацию или задать ему вопрос по поводу того, решил ли он поставленную перед ним проблему. Возможно, что редкое использование данного способа общения приводит к ещё одному выводу, что руководителю с подчиненными легче общаться, задавая вопросы в устной форме, чем в письменной.

Из цифр, предоставленных в таблице 3, следует, что руководитель данной публичной организации отдаёт предпочтение распоряжениям.

Теперь выясним, какой способ общения используется между гражданами и публичной организацией.

Таблица 4. Способы общения, используемые между гражданами и публичной организацией

<i>Какой способ общения используется между гражданами и публичной организацией?</i>	<i>Абсолютное количество ответов</i>	<i>%</i>
Заявление	10	66,7
Приказ	0	0
Жалоба	4	26,7
Предложение	5	33,3
Всего	19	126,7

Начнем анализ с ответа, набравшего 66,7%, то есть больше по сравнению с другими. Из этого следует, что среди граждан и публичной организацией самым распространенным способом общения является заявление. С помощью заявления граждане могут выражать свои права, обращаться с различными просьбами, а также проблемами, которые могут разрешить публичные служащие. С помощью заявлений публичные организации в курсе того, с какими проблемами, трудностями сталкиваются рядовые граждане.

Второе место в данном вопросе занял вариант ответа – «предложение» и составляет 33,3%. Это говорит о том, что среди граждан начал распространяться и данный способ общения. Предложение позволяет гражданам принимать участие в государственных делах, что означает, что они не безразличны к судьбе своего государства. Посредством данного способа общения между гражданами и публичными служащими возникают взаимные отношения. Со стороны граждан через предложение они проявляют интерес к тому, как и чем, управляется их страна, в которой они живут, то есть они реализуют свое право, закрепленное в Конституции Республики Мол-

дова, что граждане имеют право на управление общественными делами и что любому гражданину обеспечивается доступ к государственной службе.

Вообще, считается, что предложение это одна из форм участия гражданина в управлении государством, продиктованное желанием улучшить работу в производстве, экономике, управлении, социально-культурной жизни.

Но, здесь возникает один вопрос, а публичные служащие берут ли во внимание предложение граждан, используют ли их в своей деятельности, но если данный ответ выбрали 33,3% опрошенных, возможно, что они играют в их деятельности какую-то роль.

На третьем месте находится вариант ответа – жалоба – 26,7%. Жалоба представляет собой форму выражения несогласия граждан с действиями публичной организации и должностных лиц. Наверное, глядя на наших граждан, любой человек предположил бы, что наши граждане больше жалуются на деятельность публичных организаций, чем выдвигают им какие-либо предложения, но согласно данному опросу, выходит все, наоборот, вместо того, чтобы критиковать публичные организации и обращаться к ним с какими-либо жалобами, они стараются помочь работе публичной организации.

И, конечно же, никто из опрошенных публичных служащих не выбрал такой вариант ответа, как «приказ», который более характерен для способов общения руководителя публичной организации с подчиненными.

Теперь перейдем из данных способов общения к методам воздействия, которые могут использоваться в публичной организации.

Таблица 5. Методы воздействия, которые используются в публичной организации

<i>Какие из нижеприведенных методов воздействия используются в Вашей публичной организации в процессе общения?</i>	<i>Абсолютное количество ответов</i>	<i>%</i>
Метод убеждения	13	86,7
Метод принуждения	2	13,3
Угроза	0	0
Метод внушения	0	0
Ни один не используется	0	0
Всего	15	100,0

Из данных отраженных в таблице, четко видно, что все опрошенные, а точнее 86,7% выбрали первый вариант ответа, то есть в данной публичной организации используется в большей мере метод убеждения. Этот метод используется в публичной организации, потому что, с одной стороны, дан-

ный метод позволяет разносторонне влиять на личность с целью формирования у нее одних качеств и избавления от других, а с другой стороны – побуждение к определенной деятельности.

В данной публичной организации под методом убеждения понимают информирование, которое способно побудить публичного работника к деятельности. Информирование используется для того, чтобы публичный работник, прежде чем что-то делать, должен быть убежден, что это стоит делать. То есть, чтобы публичный служащий не жалел о том, что он сделал и как это он сделал. Метод убеждения применяется с целью изменения точки зрения публичного служащего о ценности цели и вероятности ее достижения, то есть убедить его в целесообразности действия. Данный метод в публичной организации может быть реализован при помощи рассказа, целью которого является сообщение публичному работнику фактов и выводов, необходимых для побуждения его к деятельности.

Публичный служащий, использующий метод убеждения, по отношению к другому публичному служащему, должен преподнести ему так информацию, чтобы ее можно было усвоить. Вернее запомнить сообщаемые сведения, используя доказательства, которые подкрепляют данную информацию. Действительно, при решении какой-либо проблемы, вопроса, например, связанные с ущемлением прав граждан и если мнения публичных служащих в решении данных проблем расходятся, они должны свои мнения подкреплять, может, даже используя нормативные акты, какие-то регламенты, то есть все возможные факторы, которые могут подкрепить их мнение и убедить своих собеседников в том, что это наилучший вариант решения данной проблемы. Ведь для того и предназначен метод убеждения, чтобы помогать публичным работникам, разобраться в запутанных, противоречивых обстоятельствах, принять правильное решение, выявить допущенные ошибки.

13,3% опрошенных публичных работников помимо метода убеждения выбрали и метод принуждения. Это говорит о том, что все-таки в Деятельности публичной организации не все так гладко, что в ней проявляется аспекты, которые приводят не к методу убеждения, а к принуждению. Надо отметить, что 13,3% опрошенных являются молодыми сотрудниками публичной организации. Это означает, возможно, что, по отношению к ним вышестоящие публичные работники используют именно метод принуждения. Возможно такое, что метод убеждения смешивается с методом принуждения. Может быть, что действительно по отношению к ним используется метод принуждения в форме категорического требования. Категорическое требование заключается в силе приказа со стороны вышестоящих сотрудников публичной организации и может быть эффективным именно потому, что вышестоящий сотрудник имеет большой авторитет у молодого

сотрудника. В свою очередь применение метода принуждения способствует возникновению у лица, по отношению к которому используется данный метод, чувство страха, из-за которого публичный работник старается все выполнить.

Можно точно одно утверждать, что в данной публичной организации не используется угроза. Это видно из приведенной выше таблицы 5: ни один из опрошенных публичных служащих не дали данный вариант ответа. Очевидно, вышестоящие сотрудники по отношению к своим подчиненным не используют данный метод и подчиненные утверждают, что по отношению к ним данный метод не используется. Ведь угроза может привести сотрудников публичной организации к состоянию сильного переживания, порождающее ещё более сильное чувство страха, чем при использовании метода принуждения. При наличии страха может разладиться работа всей публичной организации в целом.

Сотрудники должны быть очень внимательны в использовании метода в процессе общения. Также из опрошенных никто не поддержал вариант ответа – метод внушения. Это говорит о том, что метод внушения не так действует на публичных работников, как метод принуждения или убеждения.

Таблица 6. Способы расположения собеседников при общении, в %

<i>Вам легче вести процесс общения когда:</i>	<i>Абсолютное количество ответов</i>	<i>%</i>
круглый стол	10	66,7
прямоугольный стол	1	6,7
Вы сидите с собеседником за одной стороной стола	2	13,3
Вы сидите с собеседником по разным сторонам одного угла	1	6,7
во всех случаях одинаково	1	6,7
Всего:	15	100,0

Из данной таблицы видно, что 66,7% опрошенным публичным работникам процесс общения легче вести, когда стол круглый. Это означает то, что данный процент опрошенных при ведении процесса общения, чувствует себя более раскрепощенным собеседником за круглым столом. Очевидно, что круглый стол создает атмосферу доверительности и непринужденности. Круглый стол используется публичными работниками, находящимися на одном статусном уровне при проведении совещания, в котором нет четкого разграничения, кто на данном совещании руководитель, кто подчиненный. Это самая подходящая атмосфера полного сотрудничества.

Данная форма стола в публичной организации может использоваться во время ведения переговоров, к примеру, с другой публичной организацией, которые предполагается закончить примирением или согласием.

✓ В зависимости от пола – 50% мужчин и 50% женщин избрали данный вариант ответа. Это означает, что как мужчинам, так и женщинам легче вести процесс общения за круглым столом, за которым присутствует атмосфера сотрудничества. В этом случае вышестоящих и нижестоящих, как мужчины, так и женщины чувствуют себя комфортно, могут высказывать свои мнения и они не будут подвергнуты, критике со стороны вышестоящих сотрудников. Такая атмосфера позволяет быстро принимать решения по какой-либо проблеме или вопросу. Вокруг круглого стола чаще всего расположение собеседников допускается стихийно, случайно, так как такая встреча публичных работников, мужчин и женщин носит не официальный характер.

✓ В зависимости от должности – исследование подтверждает, что круглый стол чаще всего используется для ведения непринужденных, неофициальных совещаний, бесед. Эта форма общения более характерна для ведения совещаний между рядовыми публичными служащими. Об этом говорит цифра 80%, а начальники отделов не поощряют данную форму стола, всего лишь 20% отметили данный вариант ответа.

Прямоугольный стол предпочли 6,7% опрошенных, по должности они являются начальниками отделов. Это форма стола как раз и подходит для начальников отделов, для руководителей публичных организаций, так как он позволяет дифференцировать отношения между сотрудниками публичной организации, участвующие в данной совещании. Этим обычно подчеркивается лидерство, если публичный служащий сидит за столом, лицом к двери, это и говорит о его лидирующей позиции.

Такой же процент - 6,7 % был отдан за вариант четвертого ответа - Вы сидите с собеседником по разным сторонам одного угла.

Был дан и такой вариант ответа - какой бы формы не был стол и как бы ни сидели публичные служащие во всех случаях процесс общения удается легко.

Наверное, такой вариант ответа был дан потому, что публичный служащий не знаком со значением расположения собеседников в общении. Возможно, он считает, что во время совещания каждый должен занимать свое место. Другими словами, если это начальник, то соответственно его место, которое он занимает, должно указывать, что он начальник. То есть этот публичный служащий, действительно может вести процесс общения, при любых обстоятельствах будь то непринужденные, неофициальные беседы, совещания или официальные совещания, на которых он будет чувствовать себя спокойно и не обращать внимания на то прямоугольный этот

стол или круглый, собеседник сидит за одной стороной стола с ним или по разным сторонам одного угла.

13,3% было отдано варианту ответа – Вы сидите с собеседником за одной стороной стола – это нормально для публичного служащего, так как данное расположение наиболее предпочтительно в ситуациях, когда позиции публичных работников в отношении какой-либо проблеме или вопросу довольно близки и речь идет о выработке вполне вероятного и ожидаемого общего решения.

Из данного анализа можно сделать вывод, что публичным служащим легче вести процесс общения, когда собеседники друг к другу доброжелательны.

Таблица 7. Отношение к человеческому общению

<i>Любите ли Вы общаться с людьми?</i>	<i>Абсолютное количество ответов</i>	<i>%</i>
да	15	100
не очень	0	0
Нет	0	0
Всего	15	100

Из данной таблицы видно, что опрошенные публичные служащие любят общаться с людьми. Это хорошее качество для работающих в публичной организации, так как их деятельность связана с постоянным общением с различными людьми. Ведь по своей природе человек индивидуален и необходимо, к каждому человеку знать подход. А это очень тяжело. На прием к публичному работнику приходят по несколько человек, и он должен вести с каждым процесс общения, которые не похожи друг на друга. От того, как ведет себя служащий публичной организации в процессе общения с человеком, зависит репутация организации, зависит, обратится ли человек в следующий раз к данному служащему.

Но, важно правильно вести процесс общения не только с людьми, обращающимися в публичную организацию, но и с коллегами по работе. Работа публичных служащих связана с постоянным обменом информации, и оттого как будет проходить процесс общения, зависит, получит ли публичный служащий необходимую ему информацию. Да, и кто в публичной организации захочет работать или общаться с сотрудником, который грубо разговаривает, использует метод принуждения, угрозу, наверное, если бы так было в данной публичной организации, то мнения опрошенных разделились бы. С таким человеком было бы тяжело вести совещание, беседы, дискуссии. А вот если бы в процессе общения такие методы использовал бы начальник отдела, то он бы своих подчиненных держал бы в страхе и они бы с ним общались только по долгу службы, но ведь такое даже при

прохождении практики не было замечено. Все публичные служащие очень любят общаться друг с другом по различным вопросам. Было очень интересно наблюдать за процессом общения между служащим и простым человеком, когда человек приходит с какой-то просьбой и так жалобно что-то просит, то и служащий меняет свой стиль общения, как бы сочувствуя ему, а если гражданин с чувством юмора, то и публичный работник старается в своей речи использовать юмор.

После общения с публичным служащим, даже если ничего естественного не удалось добиться, он уходит от него с чувством того, что все будет хорошо.

В исследовании принимали участие, как мужчины – 53,3%, так и женщины – 46,7%. Целью этого было то, чтобы показать, как в процессе общения чувствуют себя мужчины и женщины, чем они различаются и чем похожи. То есть хотелось узнать мнение мужчин и женщин на понятие «общения» в публичной организации, какие методы формального общения чаще всего они предпочитают, какие методы воздействия они используют или по отношению к ним используют в процессе общения в их публичной организации и кому как удобнее вести процесс общения. Из вышеизложенного материала видно, что в одних вопросах мнения мужчин и женщин сходятся, в других расходятся, но все-таки больше у них присутствует схожесть на те или иные варианты ответов.

Таблица 9. Распределение респондентов по возрасту

<i>Возраст</i>	<i>Абсолютное количество ответов</i>	<i>%</i>
22-29	5	33,3
30-39	2	13,3
40-49	5	33,3
50-54	0	0
55-59	2	13,3
60 и старше	1	6,7
Всего	15	100,0

Данный анализ позволил нам выяснить, что для работников публичной организации означает понятие «общение», и по их мнению общение – это обмен информацией между сотрудниками. В публичной организации, в которой было проведено анкетирование, чаще всего используется такой тип формального общения, как совещание; руководитель в общении с подчиненными применяет способ общения такой, как распоряжение; а вот в общении граждан с публичной организацией, характерен такой способ общения, как заявление.

Рассматривая данную проблему, пришли к заключению, что процесс общения в публичной организации – это сложный процесс, но одновременно и очень интересный.

Изучая такие, на первый взгляд, маловажные аспекты, как предмет общения, средства общения и особенности, приходишь к выводу, что отсутствие того или иного аспекта может привести к неправильному ведению процесса общения. Несоблюдение всех аспектов процесса общения может привести к непониманию собеседников, а возможно, и даже к конфликтным ситуациям. Вышеперечисленные аспекты играют важную роль, например, в переговорах.

Казалось бы, процесс общения это просто передача информации от собеседника к собеседнику, а как выяснилось, это целая цепочка передачи информации. Если будет утеряно хоть одно звено из нее, то цепочка может прерваться и информация может не дойти до адресата.

В ходе анализа процесса общения в публичной организации, выяснилось, что, существуют и различные виды общения.

А также установилось, что на процесс общения может влиять и то, как расположены собеседники в процессе общения. Этот момент был включен в проведенное исследование, которое и подтвердило, что для публичных работников играет важную роль то, как они расположены в процессе общения.

Принято считать, что публичным организациям присущ такой вербальный способ общения, как совещание. На практике же выяснилось, что публичные работники Претуры сектора Ботаника муниципии Кишинэу отдают свое предпочтение и ведению бесед и дискуссий. Был рассмотрен в процессе исследования и такой момент: какой способ общения используется между публичной организацией и гражданами. Теоретически это заявление, но проведенный анкетный опрос показал, что граждане склонны обращаться в публичную организацию и с предложениями.

Не остались без внимания и методы воздействия, которые могут использоваться в процессе общения. Включая этот вопрос в проведенное исследование анкетирование, даже не думали, что он привлечет внимание публичных служащих, что кто-то на него будет отвечать. А оказалось, все наоборот, что все работники публичной организации отметили метод убеждения.

Вообще, из проведенного анализа узнали много интересного. Заметили, что отношения между работниками организации доброжелательные, каждый знает свою работу, что входит в его обязанности. На вертикальном уровне процесс общения чаще всего происходит через распоряжения. Процесс общения между работниками и гражданами проходит на невысоком уровне, чувствуется недоверие граждан.

Все-таки для более продуктивного и правильного ведения процесса общения необходимо, возможно:

1 – чтобы помимо совещаний, на которых рассматриваются проблемы, вопросы, руководители публичной организации почаще, все-таки, использовали такие способы общения, как беседы, с помощью которых можно выявить способности работника или то, в чем он нуждается. И может быть от этих бесед работа публичных служащих будет более эффективной.

2 – повышать уровень доверия граждан к властям, тогда граждане, возможно, смогут предлагать различные выходы из ситуаций, то есть необходимо постоянно контактировать с народом.

Этого можно достичь, если правильно использовать все нормы и правила общения.

Литература

- Авдеев В.В. Управление персоналом: технология формирования команды. – Москва: Владос, 2002.
- Бороздина Г.В. Психология делового общения. – Москва: Юникс, 2003.
- Верберг Р.Н., Верберг К.Н. Психология общения. – Санкт-Петербург: Питер, 2003.
- Гойхман О.Я., Надеина Г.М. Речевая коммуникация. – Москва: Юникс, 2001.
- Гришина Н.В. Я и другие. Общение в трудовом коллективе. - Ленинград: Ленинград, 1990.
- Кузин Ф.А. Культура делового общения. – Москва: Просвещение, 2000.
- Романова К.Н. Мужчина и женщина: психология служебных отношений. – Москва: Рипол Классик, 2001.
- Фомин Ю.П. Психология делового общения. – Москва: Владос, 2000.
- Ядов В.А. Социологические исследования: методология, программа, методы. – Москва: Генезис, 1977.

Представлен в редакцию
17 декабря 2007 года

COMPARTIMENTUL SOCIOLOGIA POLITICĂ

DIMENSIUNEA CAPITALULUI SOCIAL IN REPUBLICA MOLDOVA: INTRE MODERN SI ARHAIC⁸⁵

Constantin MARIN

Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea
Jurnalsm si Stiinte ale comunicarii,
Decan, profesor, doctor-habilitat în stiinţe politice

Bogdan ȚÎRDEA

Republica Moldova, Chişinău, Universitatea Pedagogica de Stat „Ion Creangă”,
Catedra Ştiinţe Filozofice şi Social-Economice,
lector

The phenomenon of emergence of civil society in the Republic of Moldova is in deep connection with the development of social capital. But, if we perceive the social capital as a network of social relations, trust and rules, shared by all the citizens of one country, the most difficult thing is to evaluate the level of its development in the Republic of Moldova. We think that it is wrong to say that there is no social capital at all in Republic of Moldova, as some researches do. Nevertheless, the level and power of social capital in our country is still quiet weak, but some positive trends can be seen. In order to measure the level of the development of social capital, we applied a methodology proposed by Putnam and other researchers of this phenomemon (Primary factors of the Social Capital, as generalised trust, membership in the NGO (associativenees) interes in politics, and patriotism. From this point of view, we have a very weak, and fragmentarian capital, existing in a restricted area of clan, social group, a network of relatives etc. But this capital does not turn into a „generalised trust”. That’s why a fragmentarian political culture still exists in Republica Moldova. But if we take into account the secondary factors of the social capital, we have to admit, that Republic of Moldova has good opportunities in moving forward. Nevertheless, the multicultural approach, shows a very poor level of social capital among moldavians, and a higher level among russians and especially ucrainians.

---

⁸⁵ Recenzent - doctor în ştiinţe politice, conferenţiar Mihai LESCU.

Majoritatea instituțiilor politice și economice din Republica Moldova nu sunt funcționale. Asta, în particular, din motivul că în țară capitalul social nu a obținut dimensionarea adecvată. În viziunea lui R.Putnam „capitalul social, materializat în norme și conexiuni ale participării sociale, apare în calitate de premisă a dezvoltării economice și a administrării eficiente”⁸⁶. În opinia lui D.Halpern, capitalul social reduce mijloacele tranzacțiilor, iar încrederea, reputația și sancțiunile neformale înlocuiesc contractele, reglementarea juridică și sancțiunile formale. P.Norris a depistat la rîndul său interdependența capitalului social și a indicelui dezvoltării umane.⁸⁷ În opinia lui F.Fukyama în anumite condiții „capitalul social favorizează un mai mare grad al inovațiilor și ușurează adaptarea în interiorul grupului”⁸⁸, mai mult, nivelul de încredere existent în societate condiționează prosperitatea națională și competitivitatea⁸⁹. În viziunea lui R.Putnam, capitalul social se referă la asemenea caracteristici ale organizației sociale, cum sunt legăturile sociale, normele, încrederea.⁹⁰ Capitalul social, în viziunea lui P.Bourdieu, semnifică relațiile „necesare și electivă, care presupun obligații subiectiv-emoționale de durată (sentimentul de recunoștință, respect, prietenie, etc)”⁹¹. Adică, aceste relații sunt de natură specială-pozitiv emoțională și edificate pe încredere. Deci, pentru majoritatea savanților, încrederea este elementul, fără de care este imposibil capitalul social.⁹²

În cazul Republicii Moldova contează, de asemenea, și caracteristica capitalului social, dedusă din cercetările Băncii Mondiale. Potrivit lor, capitalul social reprezintă nu doar instituțiile, relațiile și normele care condiționează interacțiunea socială, ci totalitatea elementelor care mențin existența societății - „cleiul” care sudează și menține împreună aceste elemente.⁹³ Deci, capitalul social asigu-

---

⁸⁶ Putnam R. *The Prosperous Community. Social Capital and Public Life.* // *The American Prospect*, Vol.4, 1993, №13, p.3

⁸⁷ Демкив О. Концепция группового социального капитала и ее адаптация к отечественным условиям. // *Социология: теория, методы, маркетинг.* 2005, №4, с.107

⁸⁸ Фукуяма Ф. Социальный капитал. // *Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу.* / Под ред. Л.Харрисона, С.Хантингтона. — Москва, 2002, с.130-131

⁸⁹ Fukuyama F. *Trust: the social virtues and the creation of prosperity.* — London: Hamish Hamilton, 1995, с.7

⁹⁰ Putnam R. *The Prosperous Community. Social Capital and Public Life.* // *The American Prospect*, Vol.4, 1993, №13, p.1

⁹¹ Bourdieu P. *Forms of Capital.* // *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* / Ed. by J.Richardson. — New York, 1983, p.249-250

⁹² Мачеринскене И., Минкуте-Генриксон Р., Симанавичене Ж. Социальный капитал организации - методология исследования. // *Социологические исследования*, 2006, №3, с.31

⁹³ Smith M.K. *Social Capital.* // *The encyclopedia of informal education.* www.infed.org/biblio/social_capital.htm.

ră stabilitatea socială, mai mult „fără capital social nu ar putea exista societate civilă, democrația nu ar obține succes”.⁹⁴

Capitalul social în Republica Moldova

Fukuyama, analizând problematica capitalului social, face referințe consistente la societățile cu un nivel înalt (SUA, Marea Britanie) și scăzut (Italia) al încrederii. El, aplicând același criteriu, mai pune în evidență, fără, însă, a o examina în detaliu, și o altă categorie de societăți – societățile atomizate marcate de lipsa totală a capitalului social. În asemenea societăți nu există nici legături familiale trainice, nici asociații voluntare puternice, care să asigure un teren propice pentru activismul economic, nici structurile organizațiilor mari. E vorba de statele din fosta URSS și Europa de Est, populația afro-americană în așa zisele „orașe interne” ale SUA (în contrapondere cu suburbiile bogate), dar și în multe orașe ale Africii. Cauzele lipsei capitalului social în aceste regiuni sunt specifice pentru fiecare societate în parte. În fostele state socialiste aceasta este rezultatul tendințelor de a realiza proiectul totalitar: când statul conștient și planificat distruge societatea civilă în lupta contra unui posibil dușman pentru putere.⁹⁵ Un alt factor este cel instituțional. Unii analiști (politologul R.Rose, de exemplu.) consideră societatea postcomunistă drept una antimodernă, în care instituțiile formale fundamentale, specifice societății moderne, (organizațiile de stat, birocrația rațională eficientă, piața) “nu funcționează” pe deplin sau acționează imprevizibil. (vezi Tabelul 1).⁹⁶

Tabelul 1. Societățile moderne și antimoderne în analiza comparată.

<i>Caracteristicile sociale</i>	<i>Societatea modernă</i>	<i>Societatea antimodernă</i>
Funcționarea	Complexă	Complexă
Semnale regulatorii	prețuri, legi	„Regulile” politicianului, mita, contractele personale
Deschiderea	Transparență	semitransparență sau tenebră
Supremația legii	e prezentă	Dependența puterii judecătorești
Cauza și efectele	pot fi previzibile	Imprevizibile
Rezultatele	Eficiente	Neeficiente
Eficiența sistemului	e prezentă	uneori, dar nu întotdeauna

⁹⁴ Gorincioi R. *Democratizarea Republicii Moldova în contextul proceselor de globalizare. Auto-referatul tezei de doctor în științe politice.* - Chisinau, USM, 2005.

⁹⁵ Fukuyama F. *Trust: the social virtues and the creation of prosperity.* - London: Hamish Hamilton, 1995, p.54-55

⁹⁶ Степаненко В. *Социальный капитал в социологической перспективе: теоретико-методологические аспекты исследования.* // *Социология: теория, методы, маркетинг*, 2004, Nr.2, c.33

Din punctul nostru de vedere, concluziile lui Fukuyama sunt veridice doar partial. Fukuyama nu a trait in URSS in anii 70-80 ai secolului trecut, or, aici s-au format rezerve enorme ale capitalului social, chiar dacă ele nu erau revendicate sau nu erau valorificate în mod adecvat și plenar. În acest spațiu existau multiple elemente ale societății civile în epoca autoritarismului târziu - universitățile, comunitățile religioase, cluburile de discuții, echipele sportive, militarii care activau în „zonele fierbinți” etc. Aici se producea capitalul social. Migrația redusă în interiorul orașelor conducea la faptul că oamenii aveau *aceiași vecini* timp de decenii, iar uneori și pe parcursul a câtorva generații. *Locul de muncă* în URSS la fel nu se schimba pe parcursul unei perioade îndelungate, ceea ce favoriza formarea unor contacte de muncă de durată cu aceiași oameni. Mai mult, temându-se de informatorii KGB, oamenii constituiau comunități sociale cu un contingent fixat din rândul prietenilor apropiați și a rudelor, fără a atrage în acest cerc noi cunoscuți.

Aceste relații îi asigurau cu bunuri și servicii care erau inaccesibile prin canalele formale. În socialism, în condițiile unei oferte limitate a mărfurilor și serviciilor, contactele jucau un rol mai important decât banii, fiindcă achiziționarea mărfii era legată de accesul la ea. Din această perspectivă putem afirma că strategiile de soluționare a problemelor în perioada sovietică se caracterizau printr-o utilizare a capitalului social în mai mare măsură decât în societățile occidentale cu economie de piață. Factorii menționați au condus la formarea unor rețele destul de compacte și multifuncționale cu un număr relativ constant al participanților și o forță mai mare a conexiunilor decât în SUA.⁹⁷ Aceste relații ofereau și accesul la putere, deci și inegalitatea socială, fapt ce va explica apariția „noilor moldoveni”, proprietarilor mari în urma proceselor de privatizare.

Încrederea reciprocă și comunitățile neformale au asigurat în perioadă respectivă supraviețuirea oamenilor, atât materiala, cât și spirituală. Ele totodată au cristalizat capitalul social, pus în aplicare în timpul evenimentelor revoluționare din 1989-1991. Ulterior, însă, capitalul de referință, construit în coordonate improprii, s-a consumat pe parcursul reformelor, însoțite de schimbarea bruscă a regulilor. La începutul anilor '90 oamenii s-au pomenit abandonați de către putere. În asemenea condiții, ei au început să se autoorganizeze pentru soluționarea propriilor probleme: sociale, economice etc. Atât timp cât exista un nivel sporit al anarhiei, aceasta societate civilă exista, fără să apeleze la putere sau interacționind cu unii reprezentanți în parte.⁹⁸

Societatea moldovenească păstrează multe amprente ale perioadei sovietice, ceea ce influențează în mod direct specificul modelelor de rețea. „Sursele jurna-

⁹⁷ Бюссе С. Социальный капитал и неформальная экономика в России. // Мир России, Т.1, 2002, №2, с.97

⁹⁸ Аузан А. Общественный договор и гражданское общество. // Мир России, Т.14, 2005, №3, с.13

listice relatează că majoritatea tinerilor care emigrează au o rudă stabilită peste hotare. Diasporele moldovenești simplifică considerabil găsirea unui loc de trai și de muncă și reduc riscurile legate de emigrare⁹⁹. Ținând cont că peste hotare se află, conform diferitor estimări, 20% din resursele de muncă (oficial, în 2005 se aflau peste 394.000,¹⁰⁰ iar potrivit CBS AXA - 571.000), aproximativ 30% populație se află în rețele strânse, de solidaritate socială, fie și de clan. Totuși, emigrarea a slăbit relațiile sociale și emoționale în interiorul familiilor. (vezi Tabelul 2 – rata divorțurilor). Deci, emigrația a consolidat clanul și rețelele clientelare, dar a slăbit familia. Acest moment se observă în echipele de construcții care pleacă peste hotare, fiind formate din rude, în votul la alegerile locale, în angajarea la serviciu „prin legături”, nunțile și cumătriile, care sunt adevărate „fabrici” unde se formează și se consolidează rețelele din cumătri – nănași – cuscari - moși (etc), unde factorul economic, iar uneori cazuri și cel politic continuă să aibă importanță enormă (instituția de fin și cumătru până astăzi rămîne un liant important al relațiilor social-economice la moldoveni)¹⁰¹, în rețelele înguste de ONG care obțin în anumite cazuri granturi în baza unor structuri și principii clientelare, în structura unor partide și departamente de stat, unde observăm prezența rudelor unor înalți demnitari. Aceste modificări în structura capitalului social sunt fixate în formulele lingvistice răspândite printre oamenii: „trebuie să te poți învârti”, „a avea legături”, „relații”, „mâini păroase”.

Toate acestea vorbesc despre solidaritatea clientelară, de clan, negând teza lui Fukuyama că în societățile postcomuniste atomizarea este enormă, lipsind totalmente capitalul social. Acesta există, însă, după cum ne-am convins, într-o formă distorsionată.

Capitalul social joacă un rol enorm și în sectorul economiei neformale, lucru confirmat și de prezența sectorului tenebru, apreciat la 50-80% din PIB. În business intrarea pe piață este uneori costisitoare din cauza licențelor, mitei, impozitelor, arendei. Or, marfa vîndută în economiile neformale, pe de o parte, compensează lipsa de capital (e mai ieftină), pe de altă parte, protejează de „giganții pieței”, fiind comercializată tot în cadrul unor rețele restrânse (dealeri, intermediari, realizatori), legate prin interese economice, nu de clan. Desigur, în economia neformală intră toate tranzacțiile care se fac neoficial, nefiind reglementate de legislație și evitându-se achitarea impozitelor, de la plata pentru chiria apartamentului, pînă la vânzările în stradă.

Economia neformală se manifestă în mai multe forme: plata chiriei la apartamente, vânzările în stradă care datorită lipsei plății de arendă și a impozitelor fac

---

⁹⁹ Republica Moldova: Raport Național asupra Dezvoltării Umane. - Chișinău, 2006, p.82

¹⁰⁰ Ibidem, p.10

¹⁰¹ Tverdohleb E. Instituțiile informale și rolul lor în dezvoltarea economică. - Chisinau, 2006, p.96

marfa mai ieftină, deci mai accesibilă, împrumuturile făcute de prieteni fără procente, îndeplinirea unor servicii gratuite, gen șezutul cu copii etc.

Rețelele sociale neformale se atestă în școli, unde comitetele părintești adună bani în „Fondul Școlii”, blocurile de locuit, unde oamenii uniți în Asociații ale locatarilor adună bani pentru a achita serviciile directoratei sau agenților economici. Ele de asemenea se înregistrează în prestarea „pe datorie” a serviciilor care este nu altceva decât o creditare camuflată a clientului sau în activitatea agenților economici care efectuează plăți reciproce în lipsa documentelor oficiale etc. Astfel, dacă înainte capitalul social compensa deficitul mărfurilor, astăzi el compensează lipsa banilor. Multe probleme care nu pot fi soluționate formal, ușor își găsesc soluția prin canale neformale, prin contabilitate dublă, barter, moment reflectat și prin valoarea mitelor, estimată în 2005 de IDIS „Viitorul” la 5-6% din PIB.¹⁰² Aceste instituții economice neformale sunt o încercare a cetățenilor de a „rezista” în fața presiunii statului, de a se ajuta reciproc în economia de „supraviețuire”. Aceste exemple denotă existența, în viziunea noastră, a unui capital social fragmentar (fragmentar fiindcă încrederea, rețelele, întraajutorarea și beneficul se face în baza unor norme particulariste în folosul unui grup restrâns, dar nu al întregii societăți). Dar vina în această situație este în primul rând a statului, care uneori, devine prada unor grupuri de interese, distanțându-se astfel de „binele public”. De exemplu, conform unor studii, „întreprinderile sînt supuse inspecțiilor din partea organelor de stat de 17 ori pe an, pentru aceasta cheltuiindu-se cca. 1.500 dolari SUA. Înlăturarea acestor obstacole ar spori creșterea economică cu cca. 7%”.¹⁰³ Odată cu dezvoltarea instituțiilor formale, alternativele formale și informale vor rămîne.

Capitalul social, fie și parțial, poate fi cuantificat, luându-se în calcul factorii lui primari și secundari (vezi Tabelul 2), precum și analiza multiculturală.

Republica Moldova, dacă analizăm factorii secundari ai capitalului social (PIB pe cap locuitor, nivel de trai, infrastructură, urbanizarea, Indicele Dezvoltării Umane, telecomunicațiile, criminalitatea, comportamente deviante), are anumite precondiții sociale benefice pentru dezvoltarea capitalului social. În Moldova este practic efectuată alfabetizarea totală a populației (99,1%), fiecare participant al pieței muncii are cel puțin studii medii, existînd o adevărată explozie a învățământului superior (128 mii studenți în 2006-2007) deși se observă o reducere a numărului elevilor în școli de la 578,7 mii în 2003 la 491,5 mii în

¹⁰² Republica Moldova: Raport Național de Dezvoltare Umană. Calitatea creșterii economice și impactul ei asupra dezvoltării umane. - Chișinău, 2006, p.100

¹⁰³ Raportul Național al Dezvoltării Umane. Guvernare responsabilă pentru dezvoltare umană. - Chișinău, 2003, p.62

2007. Potrivit datelor oficiale, la 1 martie 2007 rămâneau neșcolarizati doar 74 de elevi!¹⁰⁴

Proape 43% populație locuiește în orașe,¹⁰⁵, existînd o ușoară tendință de creștere în ultimii 2 ani a populației urbane.

Dupa nivelul Indicelui Dezvoltării Umane (0,733 in 2005) Republica Moldova se plasează în categoria țărilor cu o dezvoltare medie. Ritmul de creștere a PIB-ului in 2001-2007 a fost in mediu de 7% pe an, iar PIB-ul pe cap de locuitor calculat la paritatea puterii de cumparare (PPC) este de 3.360 \$ în 2005, aproximativ egal cu cel al statelor din Europa Centrală și de Est la momentul anului 1995, cînd au depus cererea de asociere la UE. (Republica Moldova avea în 2000, dacă calculăm și sectorul subteran, 3.740 \$ pe cap locuitor, adică 18% din PIB-ul exprimat la PPC compartaiv cu UE, Lituania -18%, Bulgaria - 27%, România - 19% etc)¹⁰⁶

Există o infrastructură de transport și de telecomunicații relativ dezvoltată, aria de acoperire a rețelilor de telefonie mobilă fiind în 2003 deja 66% din teritoriul țării, în 2007 în instituțiile de învățămînt din republică erau instalate 11.546 de computere¹⁰⁷, în 2006 numărul conexiunilor totale de acces la Internet a depășit cifra de 344,6 mii¹⁰⁸. (Tabelul 2).

Tabelul 2. Dimensiunea capitalului social în Republica Moldova: factori secundari¹⁰⁹

Indicele	2001	2004	2005	Aprecierea
Indicele Dezvoltării umane:	0,711	0,730	0,733	Republica Moldova rămâne sub media mondială a IDU-0,741 în 2003. Totuși, se integrează în cele 88 de țări cu nivel mediu al IDU, de la 0,500 la 0,799. Acest indicator reflectă un nivel mai jos de mediu al C.S., dar și prezența unor condiții favorabile pentru formarea acestuia.
Rata de alfabetizare a adulților	98,3	98,9	99,1	
Rata brută de cuprindere în învățămîntul de toate nivelurile	70,4	70,9	71,7	
PIB în \$ pe cap de locuitor / paritatea	2300	3046	3360	

¹⁰⁴ Raport cu privire la evoluția economiei naționale și realizarea Programului de activitate a Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului” în semestrul I al anului 2007. - Chișinău, 2007, p.54

¹⁰⁵ Moldova în cifre. Breviar statistic. - Chișinău, 2007, p.9

¹⁰⁶ Moldovanu D. Nivelul de dezvoltare al Republicii Moldova prin prisma unei eventuale aderări la Uniunea Europeană. // Economie și Finanțe, 2001, Nr.10-11, p.6-7.

¹⁰⁷ Țvircun V. Sporirea calității în învățămînt – o verigă importantă în parcursul european al țării. // Guvernul Republicii Moldova. Buletin informativ. 2007, Nr.3(8), p.6

¹⁰⁸ Realizarea în anul 2006 a Programului de activitate a Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”. - Chișinău, martie, 2007, p.48

¹⁰⁹ Moldova în cifre. 2007. - Chișinău. 2007; Republica Moldova: Raport Național de Dezvoltare Umană. 2006. – Chișinău, 2006.

puteriide cumpărare				
Speranța de viață la naștere	68,2	68,4	67,8	

Indicele	2001	2004	2005	Aprecierea
Coefficientul Gini al veniturilor monetare, care reflectă gradul de inegalitate	0,70 (in 1999)	0,54	-	Un grad sporit al inegalității, fapt ce vorbește despre o coeziune socială limitată

Indicele	2001	2004	2005	Aprecierea
Rata de urbanizare	-	38,7	-	Este cea mai scăzută din Europa. Media mondială a urbanizării este de 51%, țările în curs de dezvoltare – 34%. Un impediment serios în formarea CS

Indicele	2001	2004	2005	Aprecierea
Educația				Învățământul continuă să fie subfinanțat. Numărul studenților la 10.000 de locuitori depășește indicatorii respectivi ai unor state din regiune. Creșterea capitalului uman, creează premise pentru dezvoltarea CS
Rata de înmatriculare neta în educația primară	92,4	98,9	99,1	
Numarul de studenti în universități la 10.000 locuitori	238	318	351	
Cheltuieli publice pentru educație	5,8	6,8	7,3	

Indicele	2001	2004	2005	Aprecierea
Manifestări antisociale:				A degradat mult familia. Corupția este foarte înaltă, deși e mai mică ca în CSI. Din cauza migrației se agravează așa maladii ca tuberculoza, SIDA. În 2006 au fost înregistrate 24,7 mii de crime, fiind în scădere cu 10% comparativ cu 2005. Atestăm în acest sens o erodare a CS.
Rata divorțurilor la 100 de căsătorii	37,9 (in 1999)	59,3	...	
Nivelul Corupției, conform T.I.	...	2,3	2,9	
Crimele/securitatea personală	...	28,85	27,59	
Alcoolismul cronic la 100 mii locuitori	81,8	...	112,8	

Rata de penetrare a telefoniei fixe din țara noastră este una din cele mai scăzute din Europa, fiind la sfârșitul lui 2003 de numai 21,9 la 100 locuitori.¹¹⁰ Dar tendințele sunt fie și modeste, dar pozitive. Dacă în 2003 numărul posturilor telefonice principale în rețeaua publică fixă era de 776,4 mii (din care la domiciliu 688,7) la 31 decembrie 2006 cifra a depășit un milion de unități, din care 902,9 mii la domiciliu. În anul 2006 au fost expediate 28,6 milioane ziare și reviste¹¹¹. Dezvoltarea telefoniei și a Internetului a facilitat contactele, stimulând fie și indirect crearea unor rețele dintre indivizi, fiind o primă etapă importantă în crearea bazei materiale a capitalului social. Pe de altă parte, e de notat faptul că aceste rețele cu greu generează încrederea dintre oameni, aceștia având temerea că sunt receptate de organele de resort, de unde și provine expresia «nu-i discuție de telefon». «Când auzim opinii despre faptul că în societate se depistează un comportament de masă asocial, exprimat în iresponsabilitate, setea de câștig, corupție și luare de mită, aceasta se întâmplă pe motiv că cetățenii nu au grijă destulă pentru acumularea capitalului social»¹¹². Astfel, capitalul social se asociază cu încrederea, susținerea socială și solidaritatea dintre membrii societății. La acest capitol, în Republica Moldova Indicele Percepției Corupției în 2007, conform Transparency International, a degradat, atingând cota de 2,8 (un nivel foarte înalt al corupției). Rata divorțurilor de 59,3 la 100 de căsătorii reflectă o criză profundă a instituției familiei care reprezintă nucleul societății civile. În 2003 au fost atestate 32.984 de crime, în 2006 – 24.767¹¹³ ceea ce ipotetic denotă o ușoară detensionare a climatului social, în care neîncrederea și frica dizolvau capitalul social.

Capitalul social din Republica Moldova, examinat prin optica factorilor primari, ca încrederea generalizată, activismul în ONG (după R.Putnam), nivelul de interes față de politică, participarea politică, patriotismul politic (după K.M.Dowley, B.D.Silver), se află într-o situație defavorizantă. Nivelul încrederii între cetățeni este redus (vezi Tabelul 3).

O situație similară se atestă atunci când vorbim despre gradul de încredere a oamenilor față de instituțiile statului (parlament, poliție, justiție) și partide. Neîncrederea exprimată față de aceste instituții este parțial compensată prin încrederea accentuată față de instituția președinției (care reprezintă personificarea puterii).

¹¹⁰ *Primul Raport Național: Obiectivele de dezvoltare ale Mileniului în Republica Moldova. Iunie 2005, p.62. // www.undp.md/publications*

¹¹¹ *Valcov V. Economia reflectată în statistică. // Guvernul Republicii Moldova. Buletin informativ. 2007, Nr.3(8), p.20*

¹¹² *Social Capital. A Multifaceted Perspective. / Ed. by P.Dasgupta, I.Serageldin. — Washington, 2000, c.1*

¹¹³ *Moldova în cifre. Breviar statistic. — Chișinău, 2007. p.41*

Ca efect, încrederea față de oameni, existentă la nivel social, nu se transformă în încredere față de instituții, deci, capitalul social este fragmentat la nivel de grupuri, clanuri, clientelă, rețele limitate, chiar grupuri etnice, neformînd o unitate socială integră, modernă, civică, instituționalizată, moment explicat și prin prestația nesatisfăcătoare a partidelor, ONG-urilor, grupurilor de interese etc. Capitalul social fragmentar nu „coagulează” instituțiile societății civile, deci, el frînează acțiunile colective: grevele colectivelor TVM (2004), ale postului de radio Antena C și celui de televiziune Euro TV (2006) îndreptate contra ingerințelor statului în managementul și politicile editoriale ale instituțiilor menționate au rămas fără nicio replică din partea societății (cu excepția exprimării unor îngrijorări din partea unor ONG-uri de profil)

Participarea electorală ca factor primar de constituire a capitalului social poate fi examinată din cîteva perspective. Din punct de vedere cantitativ, nivelul ei în Republica Moldova este ceva mai ridicată decît cota medie (69,12% în 1994, 64,84 în 2005 - la alegerile parlamentare). Analizată prin optica calitativă, ea nu denotă conștientizarea de către cetățean a intereselor politice proprii, ci mai curînd anumite așteptări paternaliste. Anume astfel poate fi explicat faptul că «alegerile parlamentare adesea sunt marcate de un populism extrem, în special, social și economic»¹¹⁴. De menționat totodată, că participarea tineretului, oamenilor de vîrstă medie este mai modestă decît a persoanelor de vîrstă a treia. Faptul consemnat denotă natura rudimentară a capitalului social, lipsa coeziunii sociale moderne și a „raționalității civice” ce rezidă în includerea oamenilor într-o rețea complexă de relații și instituții moderne.

Un alt criteriu de apreciere al capitalului social și al societății civile este gradul de dezvoltare a sectorului asociativ. Potrivit datelor oferite de Ministerul Justiției, în 1992 au fost înregistrate 38 de ONG, la sfîrșitul lui 2001 erau înregistrate 2.758 de ONG în Moldova, iar în 2006, conform unor studii făcute de CBS AXA și Centrul „Contact” la comanda UNDP, erau înregistrate 3500 ONG naționale și în jur de 3.500 ONG locale. Sectorul asociativ în coordonatele cantitative menționate se dovedește a fi în stadiul incipient de dezvoltare în raport cu sectorul respectiv din alte țări (0,31 ONG la 1000 oameni, în România - 0,62 în 2002)¹¹⁵. În plus, Centrul Național de Asistență și Informare a Organizațiilor Nonguvernamentale din Moldova afirmă că densitatea reală a ONG-urilor în republică este mult mai mică, deoarece doar 10-15% dintre ele sunt active, celelalte existînd doar formal. Majoritatea ONG-urilor, atît naționale, cît și locale sunt constituite ca organizații obștești (91%) și mai puține ca instituții (4%), sau mișcări obștești (2%) ori fundații.

---

¹¹⁴ Frunțașu Iu. *Programele electorale ale partidelor din Republica Moldova: context și substanț.*
// *Alegeri 2005.* / Coord. S.Boșcaneanu, - Chișinău, Gunivas, 2005, p.140

¹¹⁵ Marin C. *Societatea civilă: între mit și pledoarie socială.* - Chisinau: Epigraf, 2002, p.89.

Caracteristic pentru ONG-urile naționale continuă să rămână amplasarea lor masivă în centrul țării și în mediul urban (99%), îndeosebi în municipiul Chișinău (98%).¹¹⁶ Ca efect capitalul social în regiunile rurale se dezvoltă cu mult mai lent decât în Chișinău și Bălți.

Majoritatea ONG nu sunt funcționale. Astfel, conform datelor furnizate de „Contact”, în ultimii 2 ani n-au implementat nici un proiect 36% din ONG-uri, 17% au realizat câte un proiect, 13% - 2 proiecte, 18% - 3-5 proiecte, 16% - mai mult de 5 proiecte pe an.¹¹⁷ Conform investigațiilor efectuate de Centrul CONTACT, majoritatea ONG-urilor din republică activează fără o strategie concretă de dezvoltare (actualmente 9% din ONG-uri au elaborată o strategie). Același studiu relevă că doar 11-14% din ONG-uri posedă capacități de a-și asuma responsabilitate, de a identifica problemele prioritare și de a implica comunitatea în soluționarea lor. „Desigur, o astfel de societate civilă, imatură din punct de vedere calitativ, nu a fost în stare să elaboreze un interes național independent de puterea statului. Ea nu dispune de acel ansamblu de instituții non-guvernamentale, pe care E.Gellner, îl consideră drept suficient de puternic pentru a contrabalansa statul, fără a-l împiedica să-și îndeplinească funcțiile sale de menținere a păcii și securității și de judecare imparțială cu privire la interesele majore ale societății.”¹¹⁸

Sondajele de opinie arată, că încrederea față de instituțiile societății civile este foarte redusă. Această stare de lucruri se explică prin faptul că partidele sunt percepute ca fiind înstrăinate de cetățean (43,2% din respondenții Barometrului de Opinie Publică afirmă ca niciun partid nu le reprezintă interesele, 19,6% - nu știu)¹¹⁹, iar serviciile furnizate de ONG-uri nu corespund întotdeauna problemelor locale, deoarece acestea încearcă să-și ajusteze oferta la cerințele sponsorilor. Doar Biserica (70,3% în noiembrie 2006, conform IPP) mai puțin Mass media (58,7%,) se bucură de o încredere sporită, explicația fiind în resuscitarea unor elemente patriarhale, ca reflex al demodernizării. În aceste condiții, mulți actori ai societății civile construiesc relații nu pe orizontală, dar pe verticală, care oferă «acoperișul politic» necesar unor grupuri de interese în defavoarea altora. Astfel, «atunci când Uniunea agricultorilor sau Uniunea exportatorilor afișează, chiar cu anumită ostentație, numele prim-ministrului, în calitate de lider confirmat sau onorific, al acestei organizații, pe durata mandatului acestuia, nu înseamnă altceva decât faptul ca prim-ministrul este predispus sa platească prin

¹¹⁶ *Catalogul organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova, 2002. - Chișinău, 2003, p.6.*

¹¹⁷ *Studiu asupra Dezvoltării Organizațiilor Neguvernamentale din Republica Moldova. p.74. // <http://contact.md/publications>*

¹¹⁸ *Gorincioi R. Democratizarea Republicii Moldova in contextul proceselor de globalizare. Auto-referatul tezei de doctor în științe politice. - Chisinau, USM, 2005, p.3*

¹¹⁹ *Barometrul de Opinie Publica. Republica Moldova, mai 2007, p.55*

participarea sa anumite recompense acestui grup social-profesional și, eventual, probabilitatea mare ca această participare sa fie rasplatită prin diverse «mite».¹²⁰ În acest sens, se vehiculează tot mai des ideea privind raketul de stat¹²¹.

Relațiile pe verticală se construiesc și în interiorul ONG-urilor. Din acest motiv majoritatea dintre ele sunt structuri autoritare prin definiție: ”Voința liderului ridicată la rang de lege este singură normă împărtășită în mod democratic în aceste organizații. Orice tentativă de împotrăvire este sortită eșecului, din care cauză schimbul de lideri și alegerile pe bază de alternativă în majoritatea ONG sunt noțiuni incompatibile.¹²² În pofida acestei realități relațiile orizontale în sectorul asociativ se dezvoltă. Conform unor studii facute de centrul Contact în 2002, majoritatea ONG-urilor (93%) colaborează între ele, 87% întrețin relații de colaborare cu Administrația Publică Locală, iar 78% cu mass-media. Mai puțin ONG-urile sunt antrenate în colaborarea cu businessul, biserica, partidele politice, deși un început de colaborare deja există¹²³.

Există unele ONG care reușesc să formeze adevărate rețele sociale republicane, gen Centrul Contact, Umbrela, CNTM, înglobând zeci de ONG. «Think-Tank»-urile IDIS «Viitorul», ADEPT, Expert Group, Institutul de Politici Publice au devenit factori importanți de coagulare a opiniei publice și de promovare a atitudinii critice față de guvernare. Asemenea practici sunt tratate deocamdată cu reticență de organele de stat, care susțin că «ONG-urile ce desfășoară activități și realizează proiecte finanțate de peste hotare, reprezintă un potențial pericol pentru securitatea națională»¹²⁴. În context, e de notat faptul că autoritățile pentru a se proteja sunt tentate să cloneze cele mai importante instituții ale societății civile. Astfel în Moldova după anul 2001 au apărut 2 sindicate – CSRM și CSLRM „Solidaritate” (în 2007 ele au fuzionat), 2 Uniuni ale jurnaliștilor, 2 Uniuni ale Scriitorilor. Aceste fenomene au tangențe puține cu dezvoltarea diversității sectorului asociativ.

Pe de altă parte, statul prin unele acțiuni ale sale contribuie la dezvoltarea capitalului social. E vorba de programele SALT de informatizare a școlilor, Programele de Gazificare, «Satul moldovenesc», SCERS (aprobata de guvern la 19 mai 2004), ultima fiind apreciată drept cea mai relevantă ofertă de dezvoltare durabilă și eradicare a sărăciei. Prin obiectivele pe care și le propune, SCERS stimulează dezvoltarea și participarea comunitară în Republica Moldova etc.

¹²⁰ Popa V., Munteanu L., Izdebschi N., Cuhal I. *Corupția politică: context și semnificații*. – Chișinău: Editura Cartier, 2001, p.23

¹²¹ Moldovan D., Cheibas R. „Capitalism subteran” sau economie de piață? // *Economie și Finanțe*, 2000, Nr.4, p.14

¹²² Gorincioi R. *Ce este societatea civilă?* // „Democrația”, 2003, 28 octombrie.

¹²³ Godea M. *Situația sectorului neguvernamental în Republica Moldova*. // *Vocea Civică*, mai-iunie 2002, Nr.3(45), // www.e-democracy.md/voceacivica/online

¹²⁴ Gorincioi R. *Societatea civilă și piramida puterii*. // *Forum civic*, nr.23, septembrie 2007. (www.forum-civic.org.md)

Acest obiectiv în ultimul deceniu a fost monitorizat de organizațiile neguvernamentale locale, precum și de organizațiile donatoare internaționale.

Un rol important în formarea rețeleor și inițiativelor locale îl joacă Fondul de Investiții Sociale din Moldova (FISM). El a fost creat de către guvernul Republicii Moldova cu suportul Băncii Mondiale și lansat la 1 august 1999. Fondul a beneficiat și de asistența altor agenții donatoare, inclusiv DFID, SIDA etc. Programele sprijinite de el sunt focalizate asupra asigurării unor condiții de trai mai bune pentru populația în mediul rural, în special pentru păturile sărace. Cu suportul acestui Fond, în peste 400 de localități din Moldova au fost implementate micro-proiecte de dezvoltare comunitară. FISM-ul a acordat granturi pentru reabilitarea infrastructurii social-economice și a obiectivelor de interes public (reparația drumurilor, edificarea sistemelor de gazoduct, apeduct, reparația școlilor, construirea serviciilor destinate copiilor și familiilor vulnerabile).¹²⁵ O contribuție importantă în promovarea proiectelor FISM a avut-o rețeaua de beneficiari FISM în zonele de Nord (la rețeaua de nord au aderat 73 de asociații obștești), Centru, Sud (la rețeaua de sud au aderat 62 de asociații obștești). Ea a fost creată în 2002 în baza unui grant oferit de DFID. La fortificarea lui a participat și „Contact”. Beneficiari ai acestui program au fost reprezentanți ai ONG-urilor, administrațiilor publice locale, serviciilor publice locale, grupurilor de inițiativă locale. Ca efect, „rețeaua de beneficiari FISM a devenit un „motor” al practicilor pozitive și actualmente reprezintă o asociație independentă de experți în dezvoltare comunitară, care elaborează strategiile în domeniul respectiv. Capitalul social cade și sub incidența patriotismului care în Moldova are dimensiuni benefice. Cel puțin, se observă unele tendințe pozitive în această direcție. 68,7% din respondenții unui sondaj de opinie, efectuat în anul în 2006, s-au arătat mândri pentru că sunt cetățeni ai Republicii Moldova. Totodată, 22% din populație ar pleca pentru totdeauna din țară.¹²⁶ De fapt acest indicator al patriotismului pornește de la supoziția lui Rustow despre necesitatea unității naționale în procesul tranziției.

Analiză multiculturală arată că factorul etno-politic și mesajul etnic, specific secolului al XIX-lea, se regăsesc copios în capitalul social din Republica Moldova. EtnoBarometrul publicat în 2005 arată modul de autopercepere a respondenților de etnie diferită. Astfel moldovenii se consideră harnici (57%), primitori (41%), dar totodată supuși, delăsători și dezbinați.

---

¹²⁵ Pistrinciuc V., Marin C. *Dezvoltare și participare comunitară în Republica Moldova*. – Chișinău, 2005, p.25

¹²⁶ IRI. *Baltic Surveys*. / *The Gallup Organization. Sondaj Național al alegătorilor din Moldova*, martie 2007

Dezbrinați se considera a fi și bulgarii. Rușii se considera blajini (32%), agresivitatea este percepută drept principalul defect (17%), independenți, civilizați și educați¹²⁷.

Anume dezbinarea reflectă că nivelul capitalului social este scăzut printre moldovenii.

Etnobarometrul de referință a sugerat că climatul interetnic din Moldova este marcat de tensiunile între moldovenii și rușii. Moldovenii, majoritari numeric, sunt minoritari când e vorba de capitalul social. (Tabelul 3).

Etnobarometrul a mai arătat că moștenirea socio-culturală a epocii comuniste, prezentă în sistemul și în tradițiile de organizare a activității societății moldovenești, este foarte influentă, fapt explicabil și prin perpetuarea unui sistem de valori sovietice la unele categorii sociale.

Tabelul 3. Capitalul social. Câtă încredere aveți în?

	<i>Eșantion</i>				
	<i>moldovenii</i>	<i>Ruși</i>	<i>ucraineni</i>	<i>Gagauzi</i>	<i>Bulgari</i>
Oamenii din Republica Moldova	58%	69%	75%	66%	68%
Moldovenii din Republica Moldova	63%	71%	73%	65%	70%
Rușii din Republica Moldova	36%	78%	75%	76%	77%
Ucrainenii din Republica Moldova	31%	70%	80%	67%	68%
Gagauzii din Republica Moldova	18%	56%	43%	78%	63%
Bulgarii din Republica Moldova	21%	58%	45%	67%	81%
Romanii din Republica Moldova	42%	52%	44%	38%	47%

Sursa: Etnobarometru-Republica Moldova, 2005, p.22. // www.ipp.md/barometru1

În acest sens, K.M.Dowley și B.D.Silver au constatat că pentru statele post-comuniste, nivelul înalt al participării indivizilor în organizațiile etnice (și în alegeri, prin votul etnic - n.n) care de obicei este considerat un indiciu important al capitalului social, poate semnala polarizarea etnică a societății și, în final, poate amenința serios democrația și valorile liberale.¹²⁸

Rețelele relațiilor umane neformale (atât cele emotiv-amicale, cât și cele raționale, moștenite din trecut (nepotismul, cumetismul etc.) nu doar s-au păstrat, ci și se reproduc într-o nouă calitate ca „economie tenebră”, comunități neformale și sisteme de comunicare „alternative”, adesea în afara legii al noii epoci post-

¹²⁷ Etnobarometru - Republica Moldova. - Chisinau, 2005, p.19

¹²⁸ Демкив О. Концепция группового социального капитала и ее адаптация к отечественным условиям. // Социология: теория, методы, маркетинг. 2005, №4, с.111

comuniste.¹²⁹ Uneori aceste grupuri de interese, clanuri reușesc să captureze statul („state capture”), făcându-l prizonier al intereselor de grup. Strategiile supraviețuirii „de clan” și clientelare a societății postcomuniste îndeplinesc în sfera socială o funcție compensatorie, analogică rolului „economiei populare” în condițiile lipsei unei economii de piață bine structurate. Din păcate, „economia populară” are un rol nu doar compensatoriu, dar și deformativ în raport cu dezvoltarea economiei de piață. La fel și strategiile de clan-clientelare al supraviețuirii populației blochează dezvoltarea spiritului civic, a solidarității cetățenești și a încrederii față de alți concetățeni, care nu aparțin cercului apropiat al rudelor. Aceasta nu poate servi drept fundal favorabil pentru dezvoltarea capitalului social și a societății civile. În consecință, societatea civilă în Republica Moldova, deși în plan instituțional întrunește elementele ei firești (ONG, sindicate, business), în plan funcțional, dar mai ales valoric, ea se caracterizează prin fragilitate structurală, divizare pe criterii etnice, ideologice, de clasă. Altfel zis, societatea civilă în Republica Moldova, abordată prin prisma capitalului social, se află deocamdată în faza embrionară.

Bibliografie

- Fukuyama F. Trust: the social virtues and the creation of prosperity. - London: Hamish Hamilton, 1995.
- Marin C. Societatea civila: intre mit si pledoarie sociala. - Chisinau: Epigraf, 2002.
- Raportul National al Dezvoltarii Umane. Guvernare responsabilă pentru dezvoltare umană. - Chisinau, 2003.
- Realizarea in anul 2006 a Programului de activitate a Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea tarii – bunastarea poporului”. - Chisinau, martie, 2007.
- Republica Moldova: Raport Național de Dezvoltare Umana. Calitatea creșterii economice si impactul ei asupra dezvoltarii umane. - Chișinău, 2006.
- Smith M. Social Capital - The encyclopedia of informal education. // www.infed.org/biblio/social_capital.htm.
- Social Capital. A Multifaceted Perspective / Ed. by P.Dasgupta, I.Serageldin. - Washington, 2000.
- Tverdohleb E. Instituțiile informale si rolul lor în dezvoltarea economica. – Chisinau, 2006.

Prezentat la redacție
la 4 decembrie 2007

---

¹²⁹ Степаненко В. Социальный капитал в социологической перспективе: теоретико-методологические аспекты исследования. // Социология: теория, методы, маркетинг. 2004, Nr.2, p.36

UNELE ASPECTE PRIVIND RESTRUCTURAREA ȘI MODERNIZAREA ARMATEI NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA LA ETAPA ACTUALĂ¹³⁰

Valeriu MOȘNEAGA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Știință Politică și Educație Civică,
Șef-catedră, profesor, doctor habilitat în științe politice, „Om Emerit”
mosneaga@hotmail.com

Valeriu PLEȘCA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Știință Politică și Educație Civică,
competitor¹³¹

Gheorghe RUSNAC

Republica Moldova, Chișinău, Ministerul Afacerilor Externe și a Integrării Europene, Ambasada Republicii Moldova în Republica Italiană,
Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar, doctor habilitat în științe istorice, profesor, academician

---

One of the most important problems in modern political science and present social and political (internal or international) issues is to determinate the role of the army as the role of a national security institution. Moldovan National Army represents one of the most significant institutions strongholds of the national security system. This is why the reform aimed to improve National Army will consolidate and optimize implicitly the system of national security.

This infers the research and the analysis of the notions, conceptions, methodology, theories regarding the problems, perspectives and correlation between the National Army reform and the national security. These two phenomenas are definitive for this research and they will be analyzed both particularly and in correlation.

This article also contains studies, analyses and descriptions of the army's role in Moldova's security system establishment and consolidation. Also it is emphasized the National Armies role in the process of Moldovan states independence and sovereignty foundation. There are analyzed the threats and risks of

---

¹³⁰ Recenzent – doctor în științe politice, conferențiar Constantin MANOLACHE

¹³¹ În anii 2004-2007 Dl Valeriu Pleșca a fost minisrul Aparării al Republicii Moldova.

Moldovan security and also the counteraction means offered by the National Army are examined. Simultaneously, the necessity and the impact of an army reform on the security system of the Republic of Moldova are examined.

În cadrul articolului de față autorii vor încerca, pe de o parte să analizeze coordonatele conceptuale și direcțiile principale ale procesului de reformare a Armatei Naționale, iar pe de altă parte, vor insista asupra impactului, rolului nemijlocit a reformei armate asupra securității naționale a Republicii Moldova.

Crearea și afirmarea Republicii Moldova ca stat suveran și independent, democratic și de drept, adoptarea Constituției Republicii Moldova a determinat necesitatea stringentă a corelării sistemului de asigurare a securității naționale cu stipulările Legii supreme a statului, cu principiile politicii externe și interne, cu normele internaționale privind securitatea națională, regională și internațională, stabilirii priorităților și separării competențelor autorităților publice în domeniul asigurării securității naționale.

Un rol aparte, și deosebit de important în șirul acestor acte normative și documente politice, o are Concepția reformei militare, care a trasat dezvoltarea organismului militar al țării în complexul integral al asigurării securității naționale¹³². Concepția în cauză conține motivația, direcțiile principale și mecanismul reformei militare. Analizând momentele și motivele ce au determinat elaborarea unui document de acest gen, considerăm că trebuie să reieșim din faptul că schimbările survenite în urma evenimentelor, care au avut loc în mediul internațional de securitate în ultima perioadă și continuă în prezent, impun revizuirea întregului sistem de apărare și asigurare a securității naționale. Elaborarea și adoptarea Concepției reformei militare, în ultima instanță, reprezintă în opinia autorilor o întrunire a efortului colectiv al teoreticienilor și practicienilor naționali și străini, al civililor și militarilor într-un sistem unic de cercetări în domeniu.

O primă chestiune la care dorim să găsim răspuns, prin intermediul cercetărilor de față, ar fi cea cu privire la considerațiile terminologice consfințite în conținutul Concepției. În acest sens, „reforma militară prevede un complex de măsuri politice, economice, juridice, propriu-zis militare, tehnico-militare, sociale și de altă natură, direcționate spre reorganizarea calitativă a sistemului organelor conducerii civile și militare, a Forțelor Armate, a sistemelor de mobilizare și de asigurare a infrastructurii militare în concordanță cu condițiile actuale și perspectivele geopolitice, social-politice și economice ale statului”. Din definiția dată se observă tendința de a trata fenomenul reformei militare prin intermediul principiului complexității. Reforma militară este privită ca un concept cad-

---

¹³² *Concepția reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.1315-XV din 26 iulie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.117-119 / 975 din 15 august 2002*

ru care unește în sine mai multe dimensiuni ce au o singură finalitate – optimizarea securității naționale prin reorganizarea sectorului militar al securității.

Pentru lucrarea prezentă de o importanță deosebită se bucură cazul particular al reformei militare – reforma armată. Pornind de la dimensiunea conceptuală trasată de Concepția reformei militare, și reieșind din specificul obiectului de studiu a cercetării prezente, propunem o următoare definiție a sintagmei „reformă armată”: un sistem de transformări conceptuale și structurale militare, politice, economice, sociale, tehnico-militare, juridice etc., orientate spre reorganizarea Armatei Naționale în conformitate cu cerințele și exigențele înaintate de sistemul securității naționale contemporane. La capitolul imperative ale securității contemporane avem în vedere atât factori de natură internă (națională), cât și externă (internațională).

Un următor aspect al problemei, ce-și găsește reflectare în cadrul articolului ține de motivația și cauzele de realizare a reformării militare în sens general, cât și a celei armate, în particular. Astfel, în opinia noastră, necesitatea reformei armate este determinată de mai mulți factori: imperfecțiunea sistemului actual de asigurare a apărării țării; schimbarea situației geopolitice și diversificarea riscurilor, amenințărilor și pericolelor la adresa securității naționale; răspuns la noile tipuri de riscuri și amenințări; adaptarea la modificările survenite în mediul de securitate internațional; proclamarea și implementarea statutului de neutralitate permanentă a țării și promovarea politicii externe adecvate; insuficiența resurselor economico-financiare destinate apărării, necesitatea corelării sistemului național de apărare cu posibilitățile actuale și perspectivele dezvoltării economice a țării; existența unor posibile pericole asupra suveranității, integrității și independenței Republicii Moldova; transformarea NATO și contribuția la inițiativele regionale¹³³.

Problema necesității reformei armate este strict corelată cu cea a rolului și scopului acesteia. Astfel dacă să privim în ansamblu situația și să deducem, că rolul reformei militare în sistemul de securitate națională ar fi cel de direcționare a reconstrucției întregului sistem de securitate militară și reorganizarea cardinală a sistemului de planificare a apărării, atunci destinația reformei armate este perfecționarea structurală a Armatei Naționale. Scopul reformei armate este de a institui un sistem de securitate calitativ nou, eficient și flexibil, care va garanta apărarea suveranității, independenței, unității și integrității teritoriale a țării și va asigura protecția și securitatea cetățenilor ei.

Pentru a-și realiza scopurile propuse, Armata Națională își desfășoară activitatea în conformitate cu direcțiile principale prevăzute în Concepția reformei militare, aprobată de Parlament la 26 iulie 2002 și anume:

---

¹³³ NATO Handbook. – Brussels: NATO Office of Information and Press, 1995;

- Asigurarea științifică a apărării naționale. La acest capitol se includ studiile semnate de specialiștii și analiștii militari din Republica Moldova, care prin cercetările lor fortifică fundamentul conceptual al sistemului de apărare națională. Lucrarea de față consituie o parte componentă a acestor demersuri științifice. La moment este clar că evoluția instituției armate în Republica Moldova trebuie să se desfășoare cot la cot cu știința militară moldovenească, care este una în devenire, dar aptă de a face față provocărilor. În opinia autorilor, deosebit de important pentru devenirea științei militare moldovenești este instituționalizarea învățământului superior militar în Republica Moldova;

- Dezvoltarea și perfecționarea cadrului juridic al sistemului de asigurare a securității militare a statului. Am menționat deja despre faptul că analiza dezvoltării cadrului regulativ a Armatei Naționale, permite de a observa tendința de modernizare a conținutului documentelor politice și actelor normative de referință;

- Perfecționarea sistemului de conducere în domeniul apărării. Scopurile respectivei direcții de reformare a Armatei Naționale sunt orientate spre crearea unui sistem de conducere eficient, mobil, operativ și operațional. Considerăm destul de reușită ideea de concentrare a funcției de Comandant Suprem al Forțelor Armate în mâinile unei singure persoane – în situația Republicii Moldova este vorba de Șeful statului. Cu toate că în cazul dat apare problema rolului șefului de stat într-un regim politic parlamentar. La capitolul reformare a organelor de conducere se include și numirea în postul de ministru al apărării o persoană civilă. În fine, se accentuează rolul important jucat de șeful Marelui Stat Major al Armatei Naționale, rolul căruia crește semnificativ în condițiile în care Ministerul Apărării este condus de o persoană civilă;

- Perfecționarea sistemului de recrutare și mobilizare. În ceea ce privește recrutarea cadrelor pentru Armata Națională atunci, trebuie să subliniăm că practic toate documentele (inclusiv Concepția reformei militare) și actele normative ce au fost elaborate din momentul constituirii Armatei Naționale ne vorbesc despre trecerea treptată de la incorporarea obligatorie (serviciul în termen) la serviciul în bază de contract. Proces ce nu a cunoscut o materializare pe potriva stipulațiilor și intențiilor. La moment situația a rămas practic la aceeași etapă de unde am și pornit la drum. Or o armată națională modernă de tip european (spre modelul care tinde și Armata Națională a Republicii Moldova) este constituită exclusiv în baza militarilor pe contract. În ceea ce privește mobilizarea (atât a forțelor armate, cât și a economiei naționale) atunci situația, la fel, este destul de gravă. Cel puțin din cauza faptului că nu s-au făcut exerciții de acest fel în ultima perioadă de timp. Este greu de a reforma ceva de ce nu ești conștient, sau și mai grav – ceva ce practic nu există (apropro de pregătirea economiei naționale pentru trecerea de la starea de pace la cea de război);

- Asigurarea economico-financiară a Forțelor Armate. Până la urmă problema asigurării financiare a eforturilor de dezvoltare și reformare a Armatei Naționale este una din cele mai grave. Aceasta din cauza că fără acoperire financiară toate strategiile, complexul de măsuri, intențiile etc., rămân doar pe hârtie. În opinia noastră putem deduce două surse de finanțare: internă și externă. Finanțarea externă a Armatei Naționale pare a fi o aberație, însă nu este chiar așa. Considerăm că colaborarea internațională în domeniul militar și susținerea financiară a anumitor programe ale Armatei Naționale este o realitate a lumii contemporane globalizate. Astfel, poate fi vorba de o finanțare indirectă. În ceea ce privește finanțarea internă directă, atunci Concepția reformei militare insistă asupra majorării alocațiilor bugetare de la 0,7% din produsul intern brut în anul 2002 la 2,5% în anul 2014. În opinia noastră, însă, nu doar problema sumelor alocate este necesar de a lua în calcul, ci un aspect cu mult mai important – domeniile de utilizare. Astfel, dacă banii sunt destinați menținerii în stare operațională a tehnicii militare sovietice depășite, atunci nu există, în opinia autorilor, rațiuni de a vorbi despre reformare. Cheltuielile destinate întreținerii Armatei Naționale trebuie să reiasă din prioritățile de dezvoltare ale acesteia;

- Dezvoltarea colaborării internaționale în domeniul militar. Acest domeniu este extrem de important pentru reformarea Armatei Naționale și va fi dezvoltat în mod exclusiv pe parcursul următorului paragraf.

Concepția reformei militare este un document care prevede limite temporale pentru mecanismele și etapele de realizare a reformării. În acest sens, desfășurarea reformei militare, în primul rând, este planificată pe un termen de 12 ani (2002-2014). În al doilea rând, pe lângă limita respectivă este prevăzută și una de natură internă (în interiorul perioadei date) – și anume, reforma urmează să se desfășoare în trei etape: - I etapă - 2002-2004; - II etapă - 2005-2008; - III etapă - 2009-2014.

Pentru realizarea eficientă a prevederilor reformei în baza hotărârii Parlamentului, Guvernul Republicii Moldova, a adoptat planul de implementare a prevederilor reformei militare, cu sarcini concrete a tuturor structurilor ce au atribuții la asigurarea securității militare ale țării¹³⁴. În baza planului guvernamental a fost elaborat planul de măsuri al Ministerului Apărării privind traducerea în viață a prevederilor Concepției reformei militare. În corespundere cu Concepția reformei militare, precum și cu indicațiile Comandantului Suprem privind aducerea organismului militar în corespundere cu cerințele moderne și posibilitățile statului, Ministerul Apărării a elaborat „Concepția de restructurare și modernizare a Armatei Naționale în perspectiva anului 2014”, aprobată în cadrul ședin-

---

¹³⁴ Hotărârea Guvernului nr.1663 din 23 decembrie 2002 cu privire la adoptarea Planului de implementare a prevederilor reformei militare. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.185-189 / 1820 din 31 decembrie 2002

ței Consiliului Suprem de Securitate la 13 mai 2004¹³⁵. Documentul în cauză a creat baza conceptuală pentru elaborarea și implementarea programelor și planurilor de stat în domeniul apărării, va contribui la perfecționarea organismului militar al țării în sensul apropierii acestuia de standardele europene, va spori implementarea în practică a activităților respective de restructurare (optimizare a structurii) și modernizare a Armatei Naționale.

În cele ce urmează dorim să ne axăm pe principalele momente ce țin de transpunerea în practică a proceselor de reformare, reieșind din etapele preconizate spre realizare a reformelor. Autorii vor pune accent pe evaluarea modului în care s-a reușit de a face față măsurilor preconizate. Astfel prima etapă, care s-a consumat deja, și-a fixat drept acțiuni și activități prioritare: elaborarea și adoptarea de acte normative în domeniul securității naționale și al construcției militare, efectuarea de măsuri organizatorice direcționate spre crearea sistemului de asigurare științifică a apărării naționale, elaborarea unor planuri sectoriale de dezvoltare a componentelor forțelor militare etc. Pe scurt, prima etapă a reformei militare a cuprins activități mai mult teoretico-practice pe parcursul căreia una din sarcinile principale a fost dezvoltarea și perfecționarea bazei de drept a sistemului de securitate și apărare în conformitate cu prevederile constituționale, noile realități economice, politice și sociale. Cadrul normativ în domeniul militar a fost elaborat în mare măsură și permite de a activa practic în domeniul reformării și modernizării Armatei Naționale, conform planurilor existente.

Din realizările obținute în perioada anilor 2002-2004, menționăm că Armata Națională a îndeplinit majoritatea sarcinilor prevăzute de prima etapă. Au fost finalizate activitățile ce țin de planificarea construcției și dezvoltării Forțelor Armate, inclusiv construcția și dezvoltarea Armatei Naționale pe termen scurt, mediu și lung. Concomitent, a fost dezvoltată și perfecționată baza de drept a sistemului de securitate și apărare în conformitate cu prevederile constituționale, noile realități economice, politice și sociale. Dar, subliniem că nu toate obiectivele au fost realizate. Și în mod aparte la acest capitol ar fi vorba, de exemplu, despre proiectul de concepție a securității naționale, elaborarea căreia, pe de o parte, nu s-a încadrat în limitele temporale prestabilite, iar pe de altă parte, încă nici nu a fost adoptată, stârnind numeroase discuții atât în mediul clasei politice, cât și în rândul comunității de experți. Menționăm că nici nivelul garant de cheltuieli pentru reforma militară nu a fost asigurat.

Paralel cu aceasta, o importanță deosebită pentru buna funcționare a organismului militar în stat o are optimizarea sistemului de conducere în domeniul militar și perfecționarea controlului democratic asupra Forțelor Armate. În acest context s-au întreprins măsuri privind delimitarea atribuțiilor și responsabilități-

---

¹³⁵ *Concepția de restructurare și modernizare a Armatei Naționale în perspectiva anului 2014. // Arhiva Ministerului Apărării al Republicii Moldova*

lor în ramura militară și pasul practic în acest domeniu este numirea persoanei civile în funcție de Ministru al apărării. Aflarea în această funcție a unei persoane civile credem că a avut un rol considerabil în procesul de transformare a Armatei Naționale, dar nu și suficient.

Generalizând cazul nivelului de transpunere în practică a măsurilor preconizate de a fi realizate pe parcursul anilor 2002-2004, menționăm, pe de o parte, reformele au demarat, au fost înfăptuite măsuri concrete atât ce ține de reformarea Armatei Naționale, cât și transformări în domeniul construcției militare, în ansamblu. Însă este loc pentru mai multe. Obiectivele preconizate nu au fost reușite pe deplin. Și aici nu este vina doar a Ministerului Apărării, în calitate de organ conducător responsabil nemijlocit, care anume că a reușit să facă față exigențelor. Reforma militară, trebuie de tratat ca un sistem de măsuri cadru, în care reforma armată este doar o componentă, care nu se poate dezvolta în mod autonom, fără a fi afectat de întregul sistem de securitate națională a Republicii Moldova. Prevederile primei etape par a fi cele mai simple, însă importanța lor este incomensurabilă, din simplul motiv că ele stabilesc direcțiile prioritare și planul cadru de realizare a reformei militare.

Actualmente Armata Națională este preocupată de implementarea în practică a etapei II a reformei militare, care a demarat începând cu anul 2005 și include activitățile practice de implementare a măsurilor ce reiese din prevederile reformei militare. Printre aceste măsuri, ași selecta: crearea sistemului conducerii civile și militare cu delimitarea detaliată a atribuțiilor în domeniul conducerii politice, administrative și militare, perfecționarea sistemului de învățământ și pregătire a cadrelor, lansarea procesului de reînregistrare cu armament etc.

Întru executarea prevederilor planificate privind realizarea Concepției reformei militare, de către Ministerul Apărării în colaborare cu alte componente a Forțelor Armate a fost elaborat Planul de Stat de construcție și dezvoltare a Forțelor Armate pe perioada (2005-2009) aprobat de Președintele Republicii Moldova - Comandant Suprem al Forțelor Armate la 23 martie 2005¹³⁶. Acest document este unul prevăzut în sistemul de măsuri preconizate de a fi realizate în cadrul primei etape. Măsurile planificate se cuprind în trei compartimente, ce țin de construcția și dezvoltarea a componentelor Forțelor Armate (Armata Națională, Trupele de Carabinieri și Trupele de Grăniceri) în etapa a doua a reformei militare. Compartimentul întâi se referă la structura de bază a forțelor armate – Armata Națională - și prevede că:

- documentul în cauză a fost elaborat în baza Concepției privind restructurarea și modernizarea Armatei Naționale în perspectiva anului 2014;

---

¹³⁶ Planul de Stat de construcție și dezvoltare a Forțelor Armate pe perioada 2005-2009. // Arhiva Ministerului Apărării al Republicii Moldova;

- conține sarcini și măsuri privind reformarea Armatei Naționale, perfecționarea sistemului de conducere, reînregistrarea unităților militare perfecționarea infrastructurii militare etc. și rezultatele scontate ale restructurării Armatei Naționale în perioada medie planificată;

- prevede inițierea, elaborarea și realizarea parțială a unui set de programe de restructurare, modernizare și pregătire a forțelor (trupelor) Armatei Naționale;

- presupune, întru realizarea în practică a măsurilor preconizate, o susținere financiară, ce necesită adaptarea și implementarea unui nou sistem de planificare bugetară a apărării, similar celor acceptate în majoritatea țărilor europene;

- pune accentul principal, inițial, pe restructurarea marilor unități și unităților (instituțiilor) militare (ce nu cere cheltuieli considerabile), iar ulterior, în funcție de capacitățile economico-financiare ale statului, pe modernizarea tehnicii și armamentului prin realizarea programelor respective.

Subliniem faptul că în procesul de reformare a structurii militare s-a ținut cont de experiență țărilor străine în domeniul planificării militare și a elaborării unor concepții și programe, îndeosebi celor ce manifestă disponibilitatea partenerilor de a ne acorda asistența corespunzătoare. Printre acestea se evidențiază asistența SUA, experții căreia prin recomandări utile au contribuit la desfășurarea aprecierii potențialului militar al Armatei Naționale. În aceeași ordine de idei, experții Centrului pentru Relații Civil-Militare pe lângă Academia Navală de Studii Postuniversitare (Monterey, SUA) asistă militarii Armatei Naționale, în special conducerea Ministerului Apărării și a Marelui Stat Major în atingerea eficientizării obiectivelor trasate conform procesului de reformă prin lansarea Programului de cooperare în domeniul restructurării planificării apărării¹³⁷.

Un document deosebit de important pentru etapa a doua este Planul de Stat de construcție și dezvoltare a Forțelor Armate, care pe perioadă medie vizează restructurarea și operaționalizarea structurii de forțe la nivelul cerințelor minime, impuse de necesitatea asigurării unei capacități defensive, necesare pentru a contracara riscurile la adresa securității naționale și de realizare a obiectivelor Armatei Naționale asumate de Republica Moldova în cadrul Programului Parteneriat pentru Pace și ONU. Obiectivul de bază este realizarea restructurărilor trupelor pentru a asigura crearea (către anul 2009) a unor forțe armate capabile să execute misiunile pe timp de pace și în situație de criză, cu cheltuieli adecvate posibilităților statului.

În prezent se află la o etapă avansată procesul de restructurare și optimizare a structurilor centrale de conducere militară și anume Ministerul Apărării și Marele Stat Major. În procesul restructurării acestor elemente de conducere se ține

---

¹³⁷ *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1997-2004), vol.33. – Chișinău, MOLDPRES, 2005, p.280.*

cont de standardele occidentale existente, experiența altor state în domeniul dat, precum și de necesitățile și realitățile existente la noi în țară. În acest context, pornind de la prioritățile naționale, precum și de la factorii a căror acțiune ar putea periclită securitatea națională, Republica Moldova se menține pe poziția excluderii din arsenalele politicii mondiale a recurgerii la forța, s-a pronunțat ferm pentru soluționarea oricăror conflicte prin mijloace pașnice; respectă principiul inviolabilității frontierelor; promovează o politică de neutralitate permanentă; nu consideră nici un stat drept inamic al său; nu permite folosirea teritoriului său pentru acțiuni agresive contra altor state, menține poziția categorică împotriva dislocării pe teritoriul său a forțelor armate străine; sprijină încheierea și respectarea cu strictețe a acordurilor în domeniul neproliferării armelor nucleare, controlului asupra armamentului și susține eforturile îndreptate spre dezarmare.

În scopul asigurării evaluării, coordonării și monitorizării procesului de implementare a reformei militare, prin ordinul Ministrului Apărării nr.118 din 17 mai 2006, a fost instituit Grupul de lucru pentru monitorizarea procesului de implementare a Proiectului bilateral cu privire la reforma militară în cadrul Ministerului Apărării¹³⁸. În același context, conform recomandărilor experților Centrelui pentru Relații Civil-Militare (CRCM), a fost instituit Comitetul întrunit pentru reforma de apărare compus din reprezentanții Ministerului Apărării, Marelui Stat Major, experți CRCM, ambasada SUA în Republica Moldova și respectiv, s-a elaborat Planul de acțiuni vizînd reorganizarea Ministerului Apărării și a Marelui Stat Major, care prevede termenii - limită de executare pentru fiecare diviziune. De asemenea s-a definitivat, coordonat și trimis spre aprobare în Guvern proiectul Regulamentului Ministerului Apărării¹³⁹. Aspecte ce ne vorbesc din plin despre munca enormă depusă de angajații ministerului în cauză.

Din cele expuse cu referință la etapa a doua de implementare a reformei armate se poate de concluzionat că partea conceptuală, juridică și organizatorică privind reformarea Armatei Naționale s-a realizat destul de reușit și în limitele prestabilite. În același timp, procesul de implementare a reformei militare, recomandările experților străini efectuate în urma evaluării potențialului militar al Armatei Naționale, de asemenea schimbările survenite în mediul internațional de securitate, necesitatea adaptării la noile riscuri, amenințări și misiuni, au fost factorii care au condiționat procesul elaborării unui nou document privind reglementarea conceptuală a asigurării securității naționale. Lucru ce nu a fost finalizat până la capăt. Se poate de observat că reformarea Armatei Naționale este un

¹³⁸ Ordinul Ministrului Apărării cu privire la instituirea Grupului de lucru pentru monitorizarea procesului de implementare a Proiectului bilateral cu privire la reforma militară în cadrul Ministerului Apărării. // Arhiva Ministerului Apărării al Republicii Moldova

¹³⁹ Hotărârea Guvernului nr.184 din 29 februarie 2000 cu privire la Regulamentul și structura organizațională internă a Aparatului Central al Ministerului Apărării. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.27-28 / 264 din 9 martie 2000

sector ce avansează în domeniul reformării față de celelalte componente ale sectorului securității militare, precum și a sistemului de securitate națională, în ansamblu.

Etapa a doua de reformare a Armatei Naționale este în plină desfășurare. Și de rând cu cele obținute, atragem atenția și asupra existenței unor motive obiective care îngreunează procesul reformei precum: restrângeri ale bazei legislative, absența unui sistem unic de planificare bugetară, lipsa unui sistem unic de planificare a apărării compatibil cu cele occidentale, dezvoltarea insuficientă a mecanismelor de coordonare și cooperare interministerială la planificare a apărării, dezvoltarea sub nivel a sistemului logistic și de achiziții conform standardelor occidentale.

Drept consecință, desfășurarea procesului de coordonare cu ministerele de resort a proiectelor, programelor de reorganizare și modernizare, s-a încetinit din cauza existenței unor divergențe la identificarea surselor pentru asigurarea financiară a acestor programe. De asemenea, este problematică modernizarea sistemului logistic și de achiziții pe principiul „planificarea centralizată - execuția descentralizată”, fără o revedere a actelor legislative și normative, ce reglementează mecanismul de efectuare a achizițiilor.

Reforma sectorului de securitate militară este plasată într-un context larg al reformelor democratice ale forțelor armate și serviciilor de securitate ale statului și al ajustării lor la noile realități și provocări geopolitice. Această abordare integrată vizează mai mult buna guvernare, prevenirea conflictelor și reconstrucția post-conflictuală; proliferarea amenințărilor ne-militare, controlul politic al sferei militare, precum și democratizarea relațiilor civil-militare. Un număr prea mare de domenii și aspecte incluse în sfera reformei sectorului de securitate provoacă confuzii și scade eficiența reformelor¹⁴⁰.

Etapa a treia de reformare militară (2009-2014) este una de finalizare și preconizează printre activitățile de bază: trecerea la completarea forțelor cu pregătire permanentă de luptă pe principii benevole în bază de contract, finalizarea procesului de reînzestrare cu armament și tehnică militară modernă, încheierea creării tuturor elementelor sistemului național de apărare etc. Într-un final, se are în vedere crearea în Republica Moldova a unui sector de securitate militară care ar asigura cu succes prevenirea, descurajarea, contracararea și lichidarea riscurilor, amenințărilor și agresiunilor cu caracter militar la adresa suveranității, independenței, unității, integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale.

---

¹⁴⁰ Chirtoacă N. *Tranziția spre democrație și reforma sectorului de securitate în Moldova. // Moldova pe calea democrației și stabilității. Din spațiul post-sovietic în lumea valorilor democratice.* - Chișinău: Editura Cartier, 2005;

S-ar putea de dedus că pentru intensificarea rolului și poziției Armatei Naționale în sistemul național de securitate, intențiile de perspectivă constau în:

- realizarea capacității defensive suficiente, prin crearea și menținerea permanentă a unor forțe credibile, suficiente cantitativ și pregătite la nivelul standardelor moderne, cu capacitatea de reacție adecvată la riscurile și amenințările existente și probabile;

- restructurarea și modernizarea Armatei Naționale, prin: 1) redimensionarea armatei și stabilirea noii ei structuri, profesionalizarea treptată a personalului, modernizarea și standardizarea pregătirii pentru executarea misiunilor militare; 2) menținerea capacității funcționale a armamentului și tehnicii existente și creșterea calității înzestrării atât prin modernizarea unei părți existente, cât și prin achiziții de echipamente moderne, specifice acțiunilor de luptă la începutul secolului XXI;

- continuarea participării active la Programul „Parteneriatului pentru Pace” și realizarea obiectivelor Armatei Naționale asumate de Republica Moldova, precum și aprofundarea cooperării cu NATO prin adoptarea unui Plan Individual de Acțiuni Moldova - NATO. Realizarea acestei sarcini primordiale, precum și participarea la alte parteneriate bilaterale și multilaterale, va crea condiții favorabile întăririi securității interne a țării și securității în regiune și, evident, va facilita modernizarea armatei;

- contribuția organismului militar al statului și în particular a Armatei Naționale la realizarea interoperabilității treptate a armatei cu armatele altor state europene. Pentru realizarea acestei strategii, Armata Națională a inițiat și trece printr-un proces de reformare prin care urmărim restructurarea (optimizarea structurii) și modernizarea (înzestrarea cu armament și tehnică de luptă modernă) ei. Principala orientare în acest domeniu o reprezintă, pe de o parte, crearea noilor structuri de conducere, de luptă, de sprijin de luptă și logistic, iar pe de altă parte înzestrarea armatei cu echipamente adecvate;

- restructurarea și modernizarea armatei va fi bazată pe trei elemente principale, care presupun restructurarea forței, profesionalizarea forței și achizițiile de armament și tehnică militară. În acest context, se va ține cont și de managementul personalului care urmează să fie disponibilizat, a tehnicii și infrastructurii excedentare.

Reforma Armatei Naționale nu este un scop în sine. Reieșind din analiza conținutului și obiectivelor acesteia se observă că toate măsurile direct sau indirect sunt orientate spre optimizarea securității naționale. Mai mult chiar, când vorbim de cauzele, motivele și condițiile ce au determinat demararea procesului de reformare a Armatei Naționale, în calitate de piatră de temelie se prezintă – „im-

perfecțiunea sistemului actual de asigurare a securității militare a statului”¹⁴¹. Concluzia este că din momentul în care reforma a demarat din cauza necesității optimizării sistemului securității naționale în ansamblu, atunci orice activitate ce se desfășoară în conformitate cu strategia de reformare are un impact nemijlocit asupra securității naționale a Republicii Moldova. Toate activitățile de perfecționare a construcției militare a Republicii Moldova au drept scop optimizarea sistemului național de securitate.

Reforma armată asigură creșterea și perfecționarea gradului de securizare, în primul rând, a sectorului militar, la care se referă în mod nemijlocit. Dar reieșind din tezele capitolului teoretic, despre importanța mare pe care continuă să o aibă sectorul militar, pe lângă cel economic, politic, social, de mediu, deducem că caracterul impactul este unul cu mult mai general și mai diversificat. Aceasta mai ales că „temelia sistemului național unitar de asigurare a securității militare o vor constitui Forțele Armate calitativ reformate”¹⁴².

Este cert faptul că Concepția Reformei Militare, precum și celelalte acte și documente adoptate în baza acesteia și care vizează nemijlocit Armata Națională, nu sunt fără cusur și deficiențe. Chiar simplul fapt că ea a fost adoptată pentru o perioadă destul de îndelungată (având un caracter strategic), presupune că anumite aspecte, odată cu desfășurarea evenimentelor social-politice din interior, cât și de peste hotare, pot să nu fie în pas cu timpul. Pot fi depășite sau dimpotrivă să anticipeze extrem de mult desfășurarea reală a proceselor de reformare. În acest context este foarte important ca factorii de decizie responsabili de buna desfășurare a reformei armate să conștientizeze atât succesele cât și insuccesele, să le poată gestiona și orienta în direcția convenită.

Reforma armată, în perspectiva articolului de față, este o parte integrantă a procesului mai complex denumit – reforma militară – și prevede un sistem de măsuri orientate spre perfecționarea multilaterală a Armatei Naționale. Reformarea Armatei Naționale a Republicii Moldova este o necesitate imperativă, categorică, stringentă, de rezultatul căreia, fără nici un fel de exagerare, depinde viitorul instituției în cauză, precum și influențează calitatea și natura existențială a însuși statului moldovenesc.

Pentru ca Armata Națională să poată continua să-și satisfacă funcțiile sale firești este necesară ajustarea acesteia la procesele transformatoriale din societatea moldovenească și din comunitatea internațională. În acest sens, de o importanță primordială se prezintă Concepția reformei militare, în calitate de document-cadru al proceselor de transformare din domeniul sectorului de securitate militară. În ceea ce privește reglementarea normativă nemijlocită a reformei Ar-

¹⁴¹ *Concepția reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.1315-XV din 26 iulie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.117-119 / 975 din 15 august 2002*

¹⁴² *Ibidem.*

matei Naționale, atunci aceasta reiese din Concepția reformei militare și se materializa prin „Concepția de restructurare și modernizare a Armatei Naționale în perspectiva anului 2014” și „Planul de Stat de construcție și dezvoltare a Forțelor Armate”.

Reieșind din dinamica reformării militare preconizată de a fi implementată în trei etape: 2002-2004; 2005-2008; 2009-2014; atragem atenția asupra următoarelor concluzii. În primul rând, Ministerul Apărării al Republicii Moldova, împreună cu Marele Stat Major, au depus eforturi imense în dorința de a realiza cu succes și la timp măsurile preconizate. Din care cauză se poate deduce că reforma armată este poate cea mai de succes din toate domeniile reformei militare. În al doilea rând, trebuie de recunoscut că nu toate măsurile prevăzute de documentele de dezvoltare strategică au fost realizate. Și aici, după cum am mai menționat, este nu doar vina reprezentanților Armatei Naționale. Dimpotrivă chiar, insuccesul multor acțiuni și activități se datorează faptului că reforma militară, ca și cea armată, este un sistem complex de măsuri, ce nu vizează doar organizațiile și structurile de specialitate, ci un șir de alte politici, realități și instituții ce au tangență cu domeniul militar: economia națională, politica externă, puterea politică etc.

Nu dorim nici pe de parte să minimalizăm responsabilitatea organelor conducătoare ale Armatei Naționale, dar dorim ca cititorul să conștientizeze că reforma armată se situează într-un context larg al reformelor democratice, cu toate consecințele de rigoare, inițiate și desfășurate în interiorul societății moldovenești.

Bibliografia

- Concepția reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.1315-XV din 26 iulie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.117-119/975 din 15 august 2002;
- Hotărârea Guvernului nr.1663 din 23 decembrie 2002 cu privire la adoptarea Planului de implementare a prevederilor reformei militare. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 185-189/1820 din 31 decembrie 2002;
- Hotărârea Guvernului nr.184 din 29 februarie 2000 cu privire la Regulamentul și structura organizațională internă a Aparatului Central al Ministerului Apărării. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.27-28/264 din 9 martie 2000;
- Chirtoacă N. Tranziția spre democrație și reforma sectorului de securitate în Moldova. // Moldova pe calea democrației și stabilității. Din spațiul post-sovietic în lumea valorilor democratice. - Chișinău: Editura Cartier, 2005;

Prezentat la redacție
la 4 decembrie 2007

FORMAREA DIASPOREI MOLDOVENEȘTI PESTE HOTARE: ESENȚA ȘI SPECIFICUL¹⁴³

Valeriu MOȘNEAGA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Știință Politică și Educație Civică,
Șef-catedră, doctor habilitat în științe politice, profesor, „Om Emerit”

Rodica RUSU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Știință Politică și Educație Civică,
Doctor în științe politice, lector

Despite the fact that Republic of Moldova is a relatively young state, it meets in the short period of its existence all the forms of the international migration. Especially, population of the country is affected by the labor migration. Nowadays Moldavian citizens are in the entire world. The process of the Moldavian Diaspora abroad formation takes place very intensive. The state structures of the Republic of Moldova collaborate some way with the Moldavians community abroad. Despite that, this activity is often reactive and delays the labor migration process. Such actions as the remittances administration, the process of the reintegration of the migrants in the Moldavian society are realizing without the state implication.

The material, cultural and organizational resources, the structure and their possibility in the recipient country, the motivation and the capacity to maintain the unity, to exercise the group influence, all of these are important for Diaspora's organization and mobilization for collective interests

Deși Republica Moldova este un stat relativ tânăr, s-a ciocnit practic cu toate formele migrației internaționale într-o perioadă scurtă a existenței sale. În special, migrația forței de muncă afectează populația țării. În prezent, cetățenii moldoveni sunt prezenți practic în toate țările lumii. Are loc procesul de formare a diasporei moldovenești peste hotare.

Determinarea conceptului:

diaspora vs. comunitate etnică peste hotare

În literatura de specialitate contemporană diasporele, procesul de formare și funcționare ale acestora este destul de cercetat¹⁴⁴. Diaspora reprezintă grupuri de

---

¹⁴³ Recenzent – doctor în științe politice, conferențiar Cezar MÎNĂSCURTĂ

minorități etnice de origini migraționale, care locuiesc și activează în țări de destinație, dar care mențin legături puternice de ordin sentimental și material cu țările lor de origine - patriile. În acest caz, patria poate fi atât reală cât și imaginară, independentă sau sub ocupație. Menționăm că există legătură conștientă a membrilor diasporei cu patria. Prin urmare, diaspora este un fenomen atât subiectiv cât și obiectiv. Asociația conștientă a membrilor diasporei cu patriile lor este faptul că ei sunt priviți altfel de către alți oameni din țările de destinație, patrii, oriunde. Se consideră că unitatea etnică se consolidează prin interacțiunile dese și neconflictuale a membrilor grupurilor etnice.

Diaspora se caracterizează prin existența unui grup etnic ce posedă sentimentul particularității, relației cu patria, schimb și comunitate la nivel de familie, comunitate, relații cu țara de destinație și cea de origine. Se caracterizează prin existența unor elemente concrete (cetățenie, durata de reședință, drepturi); elemente exprimate social-psihologice (sentimentul identității, apartenenței la comunitate, percepție); și existența unor dimensiuni colective și individuale.

Diaspora poate fi constituită din populația țării de origine, care locuiesc permanent în țara de origine sau în țara de destinație, și migranții de muncă ce se află în afara țării de origine temporar, persoane care dețin cetățenie dublă, diaspora etnică și cetățenii țării de destinație sau grupurile de generația a doua. În structura diasporei distingem:

1. membrii „de bază” – elita activă, care au un rol esențial în existența și funcționarea diasporei;
2. membrii ce formează „ariergarda” – „generația rezultat”, al activității diasporei, care sunt mai puțin incluși în activitatea cotidiană a diasporei, dar sunt un deținător însemnat al memoriei comunității;
3. membrii „tăcuți” – resurse potențiale de recrutare pentru acțiunile diasporei.

---

¹⁴⁴ Clifford J. *Diaspora*. // Guibernau M., Rex J. (Eds.). *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration*. – Cambridge: Polity Press, 1997; Ionescu D. *Engaging Diasporas as Developments Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers*. – IOM, 2006; Gigauri G. *Diasporas as Vehicles of Development: Learning from International Experience*. – Chisinau, IOM, 2006; Newland K., Patrick E. *Beyond Remittances: The Role of Diaspora in Poverty Reduction in their Countries of Origin*. – Washington, DC, Institut of Migration's policies, 2004; Schwartz R. *Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova, including Possibilities for Out-of-Country Voting*. – Chisinau, IOM, 2007; Shain Y. *Marketing the American Creed Abroad*. – Cambridge, Cambridge University Press, 1999; Sheffer G. (Ed.). *Modern diasporas In International Politics*. - London: Croom Helm, 1986; Vertovec S. *The Political Importance of Diasporas*. // *Migration Information Source*, june 2005; Полоскова Т. *Диаспоры в системе международных связей*. – Москва: Научная книга, 1998; Попков В. *Феномен этнических диаспор*. – Москва: Институт социологии РАН, 2003; Тощенко Ж., Чаптыкова Т. *Диаспора как объект социологического исследования*. // *Социологические исследования*, 1996, №12; Юдина Т.Н. *Миграция: словарь основных терминов*. - Москва, Академический проект, 2007 и др.

Pentru organizarea și mobilizarea diasporei în interese colective sunt importante resursele materiale, culturale și organizaționale ale diasporei și structura și posibilitățile în țara de reședință, motivația și capacitatea de a menține unitatea (legătura internă durabilă) și de a exercita influență asupra grupului.

Diaspora este influențată și interacționează atât cu țara de origine, cât și cu cea de destinație, și cu comunitățile țărilor de origine în țările de destinație (asociații studențești, comunități ale muncitorilor migranți (sezonieri, legali, ilegali, și alții). Ea tinde să dezvolte și să mențină relații multilaterale cu diverse instituții politice, sociale, culturale în țara de destinație și cea de origine.

Comunitățile etnice de peste hotare sunt un fenomen ce caracterizează devenirea, cristalizarea consolidarea diasporei cu calitățile și parametrii necesari¹⁴⁵. Comunitățile etnice peste hotare în primul rînd caracterizează procesul proprii consolidări, dar nu a consolidării interacțiunii cu țara de destinație, cu structurile statale și cu societatea civilă. Considerăm că procesul formării diasporei moldovenești este în faza inițială, prin urmare, este mai adecvată utilizarea termenului „comunități moldovenești peste hotare”.

Procesul formării Comunităților Moldovenești peste Hotare: părțile forte

Intensitatea procesului formării comunităților moldovenești peste hotare se explică prin următorii factori.

În primul rînd prin concentrarea demografică și geografică a cetățenilor Republicii Moldova peste hotare. Volumul migrației de muncă este impunător, recensămîntul populației Republicii Moldova din 2004 (octombrie), sondajele sociologice efectuate pe baza reprezentativă și națională în ultimii ani demonstrează faptul că în cadrul migrației de muncă sunt incluși peste 600 mii persoane, practic fiecare a treia persoană aptă de muncă. Vîrsta medie a migranților de muncă este de 35-36 ani. Practic fiecare al patrulea migrant de muncă este femeie.

Migranții de muncă moldoveni aleg, de regulă, drept țară de destinație Federația Rusă (60%), Italia (20%), Portugalia (5%), Turcia, Ucraina, Spania, România, Grecia, Israel, Franța, etc¹⁴⁶. După caracterul muncii și preferințe de gen delimităm țări de destinație „masculine” (Rusia, Ucraina, Spania, Portugalia – construcție) și „feminine” (Italia, Turcia – sfera serviciilor). Se observă tendința concentrării migranților în orașele mari, megapolisuri.

---

¹⁴⁵ Schwartz R. *Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova, including Possibilities for Out-of-Country Voting.* – Chisinau, OIM, 2007, p.8

¹⁴⁶ *О миграции по существу. Обзорная информация о миграции в Республике Молдова.* – Кишинев, MOM, 2007, с.4

Tabelul 1. Concentrarea migranților muncitori moldoveni după orașele-megapolis¹⁴⁷

<i>Nr</i>	<i>orașul</i>	<i>numărul</i>	<i>%</i>
1.	Moscova	145,388	51.69
2.	Roma	12,815	4.56
3.	Sankt-Petersburg	9,084	3.23
4.	Istambul	8,597	3.06
5.	Odesa	7,650	2.72
6.	Lisabona	6,294	2.24
7.	Milano	5,801	2.06
8.	Padova	4,849	1.72
9.	Paris	4,222	1,50
10.	Tiumen	3,893	1,38

În aceste 10 orașe sunt concentrate practic $\frac{3}{4}$ din migranții muncitori moldoveni. În acest fel, majoritatea acestora se află în câteva zone. Acest fapt favorizează existența și manifestarea comunităților moldovenești peste hotare.

În al doilea rând, caracteristicile socio-culturale ale comunităților moldovenești peste hotare: este vorba despre nivelul înalt de calificare și învățămînt, creșterea productivității în baza vârstei apte de muncă. O influență esențială în procesul adaptării și integrării muncitorilor migranți moldoveni în societatea – gazdă are comunitatea lingvistică cu grupele de limbi romană, slavonă, turcă. În plus, se manifestă nivelul înalt de adaptare lingvistică, obiceiuri, comportamentul populației băștinașe, existența experienței bilingvismului la diferiți reprezentanți ai grupelor etnice a Moldovei.

Printre alte caracteristici numim tendința activă a migranților muncitori moldoveni de a se integra în comunitatea primitoare. Concentrarea în țara de destinație într-un loc anumit, regiune, a migranților din același loc de proveniență, din aceiași localitate, a rudelor duce la faptul că în prezent multe nunți se încheie între cetățenii Republicii Moldova peste hotare. Tot mai des are loc locul nașterii copiilor, trecerea cu familii, copii în țara de reședință după legalizarea statutului și activității de muncă. În prezent fiecare al zecelea muncitor migrant dorește să obțină reședință permanentă în Rusia, iar fiecare al cincilea – în UE¹⁴⁸. Cercetătorii atenționează că „moldovenii sunt muncitori calificați, motivați, conștiincioși, binevoitori”¹⁴⁹

¹⁴⁷ *Ibidem*, p.6

¹⁴⁸ *Vezi: Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу. И не только... - Кишинев, Молд.ГУ, 2005.*

¹⁴⁹ *Schwartz R. Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova, including Possibilities for Out-of-Country Voting. – Chisinau, OIM, 2007, p.15.*

În al treilea rînd, relația permanentă și emoțională cu Moldova. Această relație este stabilă și reală, se materializează prin legătura cu familia în Patrie, colete, transferuri bănești, convorbiri telefonice. Asupra acestor legături influențează așa momente ca statutul ilegal, caracterul sezonier al migrației. Relația emoțională este baza pentru formarea diasporei, existența relațiilor permanente cu cetățenii permanenți (originari din Moldova) în țările de reședință, migranți permanenți și sezonieri, migranți ilegali. Cercetările demonstrează că atât în Rusia cât și în UE aceste grupuri practic sunt egale numeric.

În al patrulea rînd, inițiative individuale și colective. Acestea se manifestă în acordarea ajutorului în soluționarea problemelor sociale, juridice a concetățenilor (înregistrarea în țara de reședință), acordarea ajutorului web-site, inițiative culturale, crearea de fonduri, centre și comunități culturale. Deseori aceste măsuri sunt facilitate de organele puterii țării de reședință, alegerea în cadrul consiliilor municipale a muncitorilor migranți străini ce posedă legalizare și permis de muncă, ce se bucură de încredere și cunosc problemele concetățenilor lor și a colegilor de muncă (moldoveni consilieri sunt în Italia, Portugalia, Spania).

Deseori aceasta este și ajutor consătenilor în Moldova în soluționarea problemelor sociale, de tineret, în domeniul sportului, în construirea bisericii; spre exemplu în construirea bisericii moldovenești în nordul Italiei. În acest caz, inițiativele pot veni și de la alți membri ai diasporei, nu doar de la membrii veterani sau de bază¹⁵⁰.

În al cincilea rînd, biserica. Are loc construirea și deschiderea bisericilor moldovenești a mitropoliei ruse în străinătate (Rusia, Italia, etc.), unde preoții moldoveni oficiază slujbele în două limbi, facilitînd comunicarea spirituală cu patria credincioșilor ce vorbesc limba moldovenească (română) sau rusă. Biserica nu reprezintă doar o instituție a spiritualității, dar și un mijloc de delimitare a migranților de restul populației. Deseori apare nu ca o instituție socială, dar ca reprezentanță a unui anumit grup cleric. Împreună cu ambasada, școala duminicală este o instituție de comunicare a concetățenilor. Ea oferă susținere materială și uneori ajutor în căutarea unui post de muncă.

În al șaselea rînd, transferurile bănești de la migranții muncitori moldoveni din străinătate acasă. Volumul acestor remitențe este anual în permanentă creștere. În special, cea mai mare parte a banilor se cheltuie pe consum curent și dezvoltarea gospodăriei migranților. Aceasta demonstrează păstrarea legăturii strînse a muncitorilor migranți cu familiile lor rămase în țară.

---

¹⁵⁰ Vezi: Mosneaga V., Mohammadifard Gh., Corbu-Drumea L. (coord.) *Populatia Republicii Moldova in contextul migratiilor internationale. Vol.I-II.* – Iasi: Pan-Europe, 2006; Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В., Завтур А. *Эффекты трудовой миграции молдавского населения в европейском контексте. // Cooperare regionala si integrare europeana în sud-estul Europei: studii de caz.* – Chisinau, CE USM, 2006, p.76-99

Tabelul 2. Dinamica transferurilor bănești în Republica Moldova între 1999-2007¹⁵¹

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ¹⁵²	2007
US\$ mln.	121,0	109,8	159,0	223,0	268,0	461	701	920	1.182	1.286
% PIB	7,1	9,3	12,3	15,1	16,5	23,5	27,1	31,7	38,2	36,2

Conform datelor FMI, 59% din transferurile bănești care vin în Moldova pe căi oficiale, legal sunt din țările UE, 26% - din țările CSI, 15% - din alte țări¹⁵³. Conform estimărilor Băncii Mondiale, 60% din toate mijloacele bănești ale muncitorilor migranți vin pe cale legală și 40% - pe căi ilegale¹⁵⁴. Suma totală, în aceste condiții a tuturor transferurilor bănești ce vin în țară pe căi oficiale și ne-oficiale este mai mult de \$1,7 mlrd. dolari americani.

Procesul formării Comunităților Moldovenești peste Hotare: părțile slabe

Procesul formării comunităților moldovenești peste hotare este condiționat de un șir de factori atât de ordin pozitiv, cât și negativ.

În primul rînd este vorba despre instabilitatea legată de caracterul ilegal al migranților de muncă. Statutul ilegal împiedică formarea comunităților moldovenești din considerentul lipsei de protecție juridică și socială a migranților care permanent au frică de ceva. Aceasta este legat și de diferite riscuri, pericole ce pot apărea în momentul deplasării migrantului ilegal în țara de destinație.

În al doilea rînd, tendința slabă de organizare în organizații. Aceasta este condiționat pe de o parte de statutul ilegal al migrantului de unde reies consecințele menționate anterior. În afară de aceasta, oboseala migranților ce lucrează nenormat și îndeplinesc munci grele și neprestigioase. Sunt caracteristice contacte slabe între originarii din Moldova. Aceasta este condiționat de statut și interese diferite și motivări diferite ale cetățenilor permanenți, ale cetățenilor țării de destinație și ale moldovenilor migranți cu statut legal și ilegal, ale muncitorilor sezonieri.

¹⁵¹ Vezi: *Remittances in the Republic of Moldova. Patterns, Trends, and Effects.* – Chisinau, IOM, 2007; *World Bank. Migration and Remittances Factbook.* - Washington, DC, 2007, p.3; *World Bank. Remittance Trends 2007.* – Washington, DC, 2007

¹⁵² Din anul 2006 Republica Moldova ocupă primul loc în lume după volumul transferurilor bănești ale migranților moldoveni din PIB anual.

¹⁵³ *International Monetary Fund: Republic of Moldova: selected issues. Report. January 2005.* - Washington, DC, 2005, p.10.

¹⁵⁴ *Global Economic Prospects. Economic Implications of Remittances and Migration.* / *The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank.* – Washington, 2006, p.91

Plus la toate, aceasta este condiționat deseori de distanțarea reciprocă a diasporei veteranilor, a migranților cu statut legal și cel ilegal. Manifestările organizate de ambasadă (în primul rând sărbătoarea primăverii – „Mărțișor”), sunt unicul punct de unire, legătură a lor. Legătura dintre „veteranii” diasporei și migranții ce au obținut statut legal recent (studentimea) sunt slabe datorită statutului material, social, spiritual diferit, bariere etnolingvistice și de vîrstă. Se menționează o solidaritate slabă și întraajutorare: migranții muncitori deseori se bazează doar pe puterile proprii, ajutorul rudelor aflate în străinătate. Trebuie de menționat și ambițiile și interesele liderilor ale comunităților moldovenești peste hotare.

În al treilea rînd, percepția diferită a identității moldovenești în rîndul migranților. Aceasta este condiționat de procesele transformaționale în perioada postsovietică, în special în Republica Moldova. În conștiința de masă a cetățenilor moldoveni atît a celor aflați în țară și a celor din străinătate coabitează identitatea sovietică și postsovietică; identitatea politică și etnică, identitatea moldovenească și română.

Cu toate acestea, identitatea etnoculturală și lingvistică determină tendința, aspirația persoanelor la mediul vorbitor de limbă română sau rusă. Aceasta face dificil procesul de autodeterminare a diasporei moldovenești. În afară de acesta, este important rolul identității locale care apare dominant cu avantajele și dezavantajele sale¹⁵⁵.

În al patrulea rînd, reprezentanța diplomației moldovenești nu facilitează consolidarea acestor comunități. Pentru majoritatea migranților, ambasada și consulatul reprezintă primul și cel mai important pod de legătură cu patria, (este evident pentru cei care se află în orașele capitale unde se află structuri diplomatice moldovenești). Sondajele muncitorilor migranți demonstrează că aceste structuri sunt insuficient de transparente și deschise. În favoarea acestui argument, comunitățile moldovenești peste hotare sunt slab informate despre situația din Moldova.

Printre alți factori ce împiedică formarea și funcționarea diasporelor în străinătate menționăm reprezentarea neefectivă a intereselor migranților de către structurile diplomatice moldovenești, birocrăția în lucrul acestora, selectivitatea în lucrul cu asociațiile obștești ale comunităților moldovenești peste hotare. În virtutea specificului statutului ilegal, migrantul muncitor evită ambasada / consulatul, și se adresează acestora exclusiv în situații excepționale.

În al cincilea rînd, comunicarea slabă cu / din Moldova. Practica demonstrează că comunitățile moldovenești peste hotare dețin informație insuficientă referitor la situația din țară. Principalele surse de informare despre Moldova, situ-

---

¹⁵⁵ *Vezi: Мошняга В. Молдова в поисках идентичности. // Moldova între Est și Vest: identitatea națională și orientarea europeană. – Chisinau, USM, 2001*

ația din țară, viața populației în special sunt canale neformale de comunicare: comunicarea cu rudele prin telefon, cu șoferii rutelor internaționale de autobuz, conductorii trenurilor, migrații care s-au reîntors.

Rolul structurilor statale, a mijloacelor mass-media în informarea persoanelor nu corespunde necesităților și cerințelor. Comunicarea prin intermediul “Radio Moldova International”, “Moldova TV International” prin satelit înfîlnește mari rezerve condiționate de experiența joasă și profesionalismul jurnaliștilor, care nu sesizează specificul străinătății și a migraților muncitori ca grup social specific.

Menționăm că migrații utilizează ne semnificativ posibilitățile Internetului în obținerea informației despre Moldova. Aceasta se explică prin faptul că persoanele nu cunosc cum să lucreze cu calculatorul, lipsa acestora în mediul rural, inaccesibilitatea lor.

Politica Republicii Moldova în / către comunitățile moldovenești peste hotare

Politica Republicii Moldova în / către comunitățile moldovenești peste hotare include câteva direcții principale.

În primul rînd, ea derivă din faptul că diaspora, comunitățile moldovenești peste hotare sunt un fenomen social neomogen, care include:

a) ”diaspora istorică”, reprezentată de comunități etnice ale moldovenilor, care tradițional locuiesc peste hotarele țării, dar legați de ea prin moștenirea spiritual-istorică; dar și reprezentanții diferitor grupe etnice (evrei, nemți etc.), care au locuit mai demult pe teritoriul Moldovei.

b) ”diaspora postsovietică”, comunitățile moldovenești peste hotare formate în rezultatul colapsului URSS, a proceselor postsovietice migraționale. Cu apariția granițelor statale între fostele republici sovietice, originari din Moldova s-au pomenit cetățenii noilor state independente și au constituit: în Ucraina – 258 mii pers., Rusia – mai mult de 200 mii pers., Cazahstan – 19,5 mii pers., Belarusia – 5 mii pers., Lituania – aproximativ 6 mii pers., Kirgizia – 1,5 mii pers., Letonia – 1,5 mii pers., Estonia -1,2 mii pers. Diaspora postsovietică moldovenească include nu doar moldovenii etnici, dar și reprezentanții altor etnii din Moldova, care s-au pomenit în Germania, Israel, SUA, Canada ca urmare a proceselor social-politice la sfîrșitul sec.XX - începutul sec.XXI, care simt rădăcinile, comunitatea tradițiilor spiritual-culturale se identifică parte a Moldovei.

c) comunitățile moldovenești peste hotare, care se formează în contextul migrației de muncă și care nu-și pun scopul inițial de strămutare pentru trai permanent peste hotare. Acest proces se realizează în special activ în Italia, Grecia, Spania. Acest segment al migraților este slab luat în vedere în politica Republicii Moldova în relație cu diaspoarele, comunitățile moldovenești peste hotare.

În al doilea rînd, politica față de comunitățile moldovenești peste hotare în multe privințe este construită pe tradițiile sovietice de prietenie dintre comunități, țările străine, includ în general activitatea informațională și culturală ce ajută în propagarea limbii, tradițiilor, culturii, cunoștințelor și informației despre Moldova în străinătate. Deși, prin asta ținem cont de faptul că aceste comunități în general nu sunt comunități a prietenilor Moldovei în alte state, dar sunt cetățenii moldoveni sau originari din Moldova, ce se află peste hotare, care tind să aibă contacte, legături cu patria și țara de origine. „Interacțiunea cu concetățenii care locuiesc permanent peste hotare, în cadrul practicii internațional-juridice”, popularizarea limbii moldovenești, a culturii, tradițiilor și obiceiurilor peste hotare, unde sunt comunități moldovenești – unul din factorii dezvoltării colaborării fructuoase interstatale a Republicii Moldova”.

În acest context a fost determinată structura menită să realizeze politica statală în relație cu diaspora, cu concetățenii moldoveni peste hotare. Această structură este Biroul Relații Interetnice, care s-a creat pentru realizarea politicii statale în sfera relațiilor interetnice, apărarea drepturilor minorităților naționale, asigurarea activității organizațiilor etnoculturale.

În scopul coordonării activității organelor statale a Republicii Moldova în susținerea diasporei moldovenești, elaborarea programelor comune concrete de acțiuni, determinarea căilor de interacțiune a statului moldovenesc cu comunitățile moldovenești peste hotare pe lângă Parlament funcționează două organe consultative.

Consiliul Coordonator de susținere a originarilor din Republica Moldova ce locuiesc peste hotare, scopul cărora este de a coordona activitatea organelor centrale specializate de administrare publică în sfera dată. În componența Consiliului sunt înlocuitorii vice miniștri a afacerilor externe, învățămîntului, justiției, culturii, finanțelor, de interne, directorul general al Biroului Relațiilor Interetnice, consilierul Președintelui Republicii Moldova. Președintele Consiliului este vice-prim-ministrul, ministrul afacerilor externe și integrării europene.

Consiliul Coordonator al originarilor din Republicii Moldova, ce locuiesc în străinătate, este compus din reprezentanții organelor statale de administrare publică a Moldovei, și din conducătorii organizațiilor etnoculturale a diasporei moldovenești, ce activează în Ucraina, Rusia, Belorusia, Cazahstan, Lituania, Germania și Franța. Președintele Consiliului este vice-președintele parlamentului țării.

În al treilea rînd, a fost creată o bază legislativă și normativ-juridică de activitate a acestei structuri. Sistemul actelor normative din Republica Moldova ce reglementează susținerea diasporei moldovenești include următoarele acte:

1. Decretul Președintelui republicii nr.1638-II din 30 august 2000 „Privind susținerea persoanelor originare din Moldova, domiciliat peste hotare, și colaborarea cu acestea”;

2. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la unele măsuri de susținere a persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliat peste hotare, nr.1322 din 29 decembrie 2000”;

3. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la Consiliul coordonator al persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliat peste hotare, nr.228 din 24 februarie 2005”;

4. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la aprobarea Regulamentului Consiliului coordonator al persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliat peste hotare, nr.511 din 1 iunie 2005”;

5. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la aprobarea Programului de acțiuni pentru susținerea persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliat peste hotare (diaspora moldovenească), pe anii 2006-2009, nr.809 din 10 iulie 2006”.

În *al patrulea rînd*, direcțiile principale de activitate a Biroului național în domeniul susținerii diasporei sunt:

- Colaborarea cu structurile statale analogice ale altor țări. Biroul Național a inițiat elaborarea și semnarea acordurilor interstatale de colaborare în sfera asigurării drepturilor persoanelor ce aparțin minorităților naționale, între Republica Moldova și Belarus, Bulgaria, Letonia și Ucraina.

- Susținere și colaborare cu organizațiile etnoculturale ale comunităților moldovenești peste hotare. Actualmente în Ucraina, Federația Rusă, Belarus, Kazahstan, Kîrghîzstan, Letonia, Estonia, Lituania, Germania, Grecia, Italia, Portugalia, Franța activează peste 40 de organizații obștești, reunind reprezentanții diasporei moldovenești, care sunt înregistrați în conformitate cu legislația în vigoare a țărilor lor de reședință. Activitatea acestor organizații este direcționată spre păstrarea limbii, culturii și identității moldovenești, promovarea realizărilor culturii moldovenești, crearea imaginii spirituale atractive a poporului moldovenească.

Grație activității de promotori a organizațiilor obștești moldovenești, în multe țări din lume au devenit deja cunoscute sărbătorile naționale ale Moldovei - Ziua Republicii și Limba noastră, Mărțișor. Pe bază obștească se desfășoară Zilele culturii moldovenești (Federația Rusă, Belarus), Festivalurile limbii moldovenești (Ucraina), sunt fondate centre ale limbii și culturii moldovenești (Moscova - Federația Rusă, Berlin - Germania; Odesa - Ucraina), activează școlile duminicale (Letonia, Lituania), activează colective folclorice (Belarus, Estonia, Letonia, Ucraina), se editează ziare (Ucraina), se difuzează emisiuni televizate și radio în limba moldovenească (Lituania, Ucraina)¹⁵⁶.

---

¹⁵⁶ Morozan A., Margarint A. *Formarea diasporei moldovenești în raport cu migrația forței de muncă. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.4 (XXXV), 2006. – Chisinau, CEP USM, pp.29-42.*

Structurile comunitare create de cetățenii Republicii Moldova în țările Uniunii Europene pe lângă acțiuni cu caracter cultural deseori acordă suport juridic și informațional migranților muncitori moldoveni.

În vederea coordonării activității organizațiilor etnoculturale peste hotare, activizării activității diasporei moldovenești Biroul de Relații Interetnice a organizat și promovat Congrese ale concetățenilor (în 2004 și 2006).

Asigurarea informațională a populației, reprezentanților diasporei moldovenești și a migranților muncitori se realizează prin intermediul centrelor informaționale din cadrul ambasadelor și consulatelor Republicii Moldova; editarea ghidurilor informaționale, a buletinelor, se crează site-uri în rețeaua Internet: www.diaspora.md; www.migratie.md.

În al cincilea rând, procesele migraționale din ultimii ani au demonstrat insuficiența doar a acestor abordări. Se impune necesitatea reconștientizării percepției politicii statale în relație cu comunitățile moldovenești peste hotare. Astfel, în particular au fost realizate măsuri de apropiere a structurilor diplomatice / consulare moldovenești aflate în străinătate. În acest context, începând cu 2003 s-a stabilit scopul deschiderii ambasadelor Republicii Moldova în țările unde se înregistrează un număr impunător de migranți muncitori moldoveni. Din 2007 în cadrul acestei politici se urmărește deschiderea consulatelor Republicii Moldova în orașele / regiunile unde prezența migranților muncitori moldoveni este considerabilă.

În al șaselea rând, printre cele mai actuale probleme menționăm necesitatea elaborării unei politici de stat efective în vederea atragerii transferurilor bănești a migranților muncitori pentru investirea în economia țării. În prezent, transferurile bănești ale migranților, în general au o importanță simbolică în dezvoltarea economică a țării. Aceste remitențe sunt îndreptate în special pentru consum curent, supraviețuirea familiilor (gospodăriilor) migranților în Moldova. Politica atragerii transferurilor bănești este inefficientă și neelaborată, rămâne în urmă de procesele actuale. „Este important ca structurile de la conducere să conștientizeze că migrația este un fact al globalizării economice. Răspunsul real la aceste provocări constă în elaborarea și aplicarea modelelor de conducere efectivă a diasporelor, care unesc foștii și actualii cetățeni ai Republicii Moldova într-o rețea de drepturi și obligații în comunități prezente, centrul căreia apare țara lor natală – Republica Moldova”¹⁵⁷.

În al șaptelea rând, concetățenii noștri aflați peste hotare pot avea interese diferite referitor la Patria lor istorică și țara de origine. Deaceea este important de revăzut și alte canale de susținere a relațiilor cu comunitățile moldovenești

---

¹⁵⁷ См.: Gigauri G. *Diasporas as Vehicles of Development: Learning from International Experience*. – Chișinău, IOM, 2006, p.14

peste hotare, cu diaspora moldovenească. Acest fapt este în prezent puțin conștientizat, însă va deveni actual peste ceva timp.

Concluzii

Procesul formării comunităților moldovenești peste hotare se realizează destul de intens. Structurile statale moldovenești colaborează într-o oarecare măsură cu acestea. Însă, această activitate este deseori reactivă, și tergiversează dezvoltarea proceselor migrației de muncă, gestionarea transferurilor bănești ale migranților, reintegrarea în societatea moldovenească avînd loc în absența acțiunilor din partea statului.

Bibliografie

- Clifford J. Diaspora. // Guibernau M., Rex J. (Eds.). The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration. – Cambridge: Polity Press, 1997
- Gigauri G. Diasporas as Vehicles of Development: Learning from International Experience. – Chișinău, IOM, 2006
- Global Economic Prospects. Economic Implications of Remittances and Migration. / The International Bank for Reconstruction and Development. / The World Bank. – Washington, 2006
- Ionescu D. Engaging Diasporas as Developments Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers. – IOM, 2006
- International Monetary Fund: Republic of Moldova: selected issues. Report. January 2005. - Washington, DC, 2005
- Юдина Т.Н. Миграция: словарь основных терминов. - Москва, Академический проект, 2007
- Moroza A., Margarint A. Formarea diasporei moldovenești în raport cu migrația forței de muncă. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.4 (XXXV), 2006. – Chisinau, CEP USM, 2006, pp.29-42
- Мошняга В. Молдова в поисках идентичности. // Moldova între Est și Vest: identitatea națională și orientarea europeană. – Chisinau, USM, 2001
- Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу. И не только... - Кишинев, Молд.ГУ, 2005.
- Mosneaga V., Mohammadifard Gh., Corbu-Drumea L. (coord.) Populația Republicii Moldova în contextul migrațiilor internaționale. Vol.I-II. – Iasi: Pan-Europe, 2006
- Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В., Завтур А. Эффекты трудовой миграции молдавского населения в европейском контексте. // Cooperare regională și integrare europeană în sud-estul Europei: studii de caz. – Chisinau, CE USM, 2006, p.76-99

- Newland K., Patrick E. Beyond Remittances: The Role of Diaspora in Poverty Reduction in their Countries of Origin. – Washington, DC, Institut of Migration's policies, 2004
- О миграции по существу. Обзорная информация о миграции в Республике Молдова. – Кишинев, MOM, 2007
- Полоскова Т. Диаспоры в системе международных связей. – Москва: Научная книга, 1998
- Попков В. Феномен этнических диаспор. – Москва: Институт социологии РАН, 2003
- Remittances in the Republic of Moldova. Patterns, Trends, and Effects. – Chisinau, IOM, 2007
- Schwartz R. Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova, including Possibilities for Out-of-Country Voting. – Chisinau, IOM, 2007
- Shain Y. Marketing the American Creed Abroad. – Cambridge, Cambridge University Press, 1999
- Sheffer G. (Ed.). Modern diasporas In International Politics. - London: Croom Helm, 1986
- Тощенко Ж., Чаптыкова Т. Диаспора как объект социологического исследования. // Социологические исследования, 1996, №12
- Vertovec S. The Political Importance of Diasporas. // Migration Information Source, june 2005
- World Bank. Migration and Remittances Factbook. - Washington, DC, 2007

Prezentat la redacție
La 20 noiembrie 2007

EFACTE ALE REFORMEI ARMATE DIN REPUBLICA MOLDOVA: ESENȚA, CONȚINUTUL, GESTIONAREA¹⁵⁸

Valeriu PLEȘCA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Știință Politică și Educație Civică,
competitor¹⁵⁹

This article contains the analysis of the political issues concerning Moldovan socio-political reality. He is dedicated to the analysis of the effects of army reform in Moldova proper. There are risen such issues as the reform essence, its impact on the optimization of the security system, the priorities of the reform, its effects and their characteristics. For efficient evolution and collaboration on the regional and international levels the Republic of Moldova has to realize the military reform. This process in Moldova includes the modernization and reformation of the defense sector according to the modern standards and contains concrete tasks of all structures of the security sector.

This research helps to conclude that the army reform is necessary for an advanced security system in the Republic of Moldova. At the same time there is a need to reduce the negative effects of this reform on servicemen. Human factor should be one of its priorities. Is very important to study the experience of neighbor country, in the context of realities of our socio-political system.

Obiectivul principal al procesului de transformare militară, în general, constă în crearea de capacități care să ofere structurilor politico-militare împuternicite de a lua decizii alternative de acțiune adecvate noilor tipuri de riscuri și amenințări la adresa securității naționale și internaționale. În același timp, reforma armată urmărește crearea / obținerea unui avantaj competitiv semnificativ asupra adversarilor potențiali prin: transformarea rolului apărării în cadrul securității naționale, transformarea managementului apărării, transformarea forțelor armate. Pe parcursul articolului vor fi analizate diferite tipuri de efecte. Se va vorbi despre efectele imediate și cele de perspectivă, despre pozitive și negative, directe și indirecte, scontate și reale, sectoriale și generale.

Reforma armată, după cum am menționat și în alte compartimente ale cercetării, nu este un scop în sine. Ea nu a fost gândită, elaborată și inițiată pentru a da o dare de seamă organismelor internaționale sau pentru a împlini pornirile subiective ale cuiva. Acesta este un proces firesc și absolut necesar, care vizează

---

¹⁵⁸ Recenzent – doctor în științe politice, conferențiar Constantin MANOLACHE

¹⁵⁹ În anii 2004-2007 Dl Valeriu Pleșca a fost ministrul Apărării al Republicii Moldova.

anumite finalități, realizarea cărora este cuantificabilă. La momentul temporal actual este dificil de a încerca o apreciere și cuantificare a succesului ori insuccesului de ansamblu a reformei. Aceasta pe motiv că reforma armată, în calitate de componentă de bază a reformei militare, este în plină desfășurare. Ea încă nu este finisată, dimpotrivă chiar obiectivele principale sunt încă pe cale de realizare. Din care cauză în exercițiul evaluativ care va fi întreprins va reieși postulatele conceptuale tactice și strategice înscrise în documentele de planificare a reformei armate. Însă acesta nu va fi unicul punct de plecare. Autorul va ține cont în mod prioritar de practica altor state, ce au trecut prin procese similare, și care s-au ciocnit cu anumite probleme de care vom încerca să ținem cont și în cazul Republicii Moldova. În fine, efectele reformei armate vor fi încadrate în câmpul larg apreciativ a consecințelor reformelor democratice politice și social-economice inițiate și desfășurate în Republica Moldova încă de la începutul anilor nouăzeci ai secolului precedent¹⁶⁰.

Efectele scontate ale reformei armate asupra sistemului de securitate din Republica Moldova pot fi identificate în baza prevederilor Concepției reformei militare¹⁶¹. În cazul în care majoritatea, sau cel puțin aspectele și prevederile de esență ale concepției în cauză vor fi urmate și respectate atunci ne putem aștepta la următoarele efecte, după cum urmează.

În primul rând, este vorba despre un efect prioritar, dacă-l putem numi așa, reieșindu-se din însuși scopul inițierii reformei armate: contribuția principală la procesul de construcție, edificare a unui sistem eficient și flexibil de asigurare a securității militare a statului. Necesitatea eficientizării reiese din capacitățile militare reduse ale statului moldovenesc, specifice, de altfel, pentru țările de dimensiuni geografice reduse. În cazul acestora întotdeauna există necesitatea de a realiza cât mai multe obiective în condițiile unor capacități reduse. În ceea ce privește flexibilitatea, atunci această caracteristică este vitală pentru orice organism, dar în special pentru sistemul de securitate națională, în condițiile unei lumi în schimbare permanentă. Astfel, efectul principal al reformei armate, reieșind din prevederile conceptuale, ar fi instituirea unui sistem calitativ nou, eficient și flexibil de asigurare a securității militare a statului moldovenesc. Ași dori să fac o remarcă, și anume faptul că elementul de noutate se referă nu doar la componenta calitativă, ci și la cea cantitativă. Generalizând, așa spune că toate efectele ce vor fi analizate în continuare se vor încadra în logica sporirii calității sistemului de securitate națională a Republicii Moldova.

¹⁶⁰ Chifu Iu. *Trilogia drumului spre o democrație consolidată: reforme, securitate și construirea bunăstării*. // *Cooperarea regională și integrarea europeană în sud-estul Europei. Studii de caz*. / Coord.: V.Moșneaga, R.Gorincioi, N.Țveatcov. – Chișinău: CEP USM, 2006, p.15-23

¹⁶¹ *Concepția reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.1315-XV din 26 iulie 2002*. // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.117-119/975 din 15 august 2002*

Un al doilea grupaj de efecte ce ași dori să le scot în prim-plan se referă la o componentă prioritară a reformei armate, în opinia autorului – factorul uman. Chiar dacă pentru unii, Armata nu presupune o atenție deosebită pentru oamenii săi, accentul punându-se pe disciplină și ordine, în mod exclusiv, iar oamenii trebuie tratați doar ca o parte a unui mecanism, ași dori să atenționez că această idee este depășită. În centrul reformei armate este ostașul, fie soldat, fie ofițer.

Concepția reformei militare, în opinia mea ar fi putut, să atragă o atenție mai sporită factorului uman. Fiindcă după cum o să vedem multe implicații, și deseori negative, pentru acesta sunt trecute cu vederea. Revenind, însă, la conținutul Concepției, se poate de observat că acest document tratează locul ostașului din perspectiva pregătirii mai eficiente a acestuia pentru noile provocări. La concret, realizarea reformei ar permite crearea în Republica Moldova a unui sistem de pregătire teoretico-practică autohtonă completă pentru ostașul moldovean. Nu va mai fi necesar ca pentru obținerea diplomei de studii superioare în domeniu să se adreseze la instituțiile de peste hotare¹⁶². Pregătirea specialiștilor militari pentru Armata Națională în interiorul țării ar putea spori simțul patriotismului și dragostei pentru țara de baștină. Ceea ce este un obiectiv de referință în procesul de constituire a unui sistem de securitate națională durabilă.

Un alt moment ce se referă la factorul uman și rolul acestuia în modernizarea Armatei Naționale este mecanismul de recrutare¹⁶³. Astfel, realizarea reformei armate ar trebui să aibă în calitate de consecință constituirea unei armate în bază de contract. Sistemul recrutării prin contract a militarilor moldoveni, urmează să înlocuiască sistemul mixt existent la moment. Faptul dat va ridica nivelul de profesionalism al ostașilor, va ridica prestigiul și, nu în ultimul rând, motivația tinerilor moldoveni de a se înrola în rândurile Armatei Naționale. Prestigiul ostașilor va avea de câștigat foarte mult. Nu este secret faptul că acesta a scăzut mult din perioada sovietică. Acum tinerii nu prea văd avantaje în a face serviciul militar. Și aici nu trebuie de tratat problema doar prin prisma ideii de lipsă a patriotismului. Din care cauză se impune chiar un sistem de măsuri, pe exemplul altor state, ce urmează să fie luate pentru a înlesni, de exemplu, studiile ulterioare în instituțiile de învățământ mediu de specialitate sau superior (incopleț sau deplin).

În același context se impune și analiza unei alte consecințe posibile a reformei armate. Se are în vedere instituirea unui cadru legal ce ar asigura protecția juridică a militarilor. Această practică este una mai greu acceptată de către sistemul de relații dintre militari de tip vechi sovietic. Totuși consider că și la acest capitol pot fi instituite anumite modificări. Protecția dată se referă la relațiile di-

¹⁶² *Institutul Militar al Forțelor Armate anunță concursul de admitere 2007-2008. // Oastea Moldovei, nr.3 (436), 2007, 16 martie*

¹⁶³ *Legea cu privire la apărarea națională, nr.345-XV din 25 iulie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.200-203/775 din 19 septembrie 2003*

ntre ofițeri și ostași de rând. În condițiile unei armate profesionale, în care ostașii își realizeze serviciul militar în bază de contract, toate momentele și interacțiunile de serviciu sunt stipulate în documentul de angajare. În acest caz ostașii sunt îndreptățiți, la fel ca și ofițerii, de a cere respectare prevederilor, și sunt în drept de a sesiza orice abatere de la regulă. Protecția legală a soldaților este o necesitate și o măsură care ar motiva în plus recruții să dorească să facă serviciul militar.

Un alt efect a reformei armate reușite ar fi asigurarea tehnico-materială Armatei Naționale pe potriva scopurilor pe care și le propune. În acest sens ași dori să atenționez asupra a două momente: pe de parte, este vorba despre modernizarea arsenalului militar, iar pe de altă parte, despre standardizarea armamentelor și a tehnicii militare. Este unul dintre cele mai dorite, dar și dintre cele mai dificile efecte preconizate. Nu vom putea vorbi despre o armată reformată, fără o dotare tehnico-materială calitativ nouă a acesteia¹⁶⁴. Armata Națională a Republicii Moldova, din punctul de vedere al dotării tehnice a rămas în urma progreselor științifice de ultimă oră. Cauza fiind una lesne de înțeles – financiară. Pe de altă parte, Armata moldovenească are un avantaj în realizarea acestui dezerat – armata reformată va fi redusă ca număr. Respectiv, pentru o realizare cu succes a celor preconizate se impune o evaluare clară a priorităților în domeniul reînarmării: ce fel de armament, ce fel de tehnică militară etc., ținându-se cont de calitățile de luptă și de exploatare, de condițiile de folosire în limitele frontierelor naționale (reduse geografic), precum și de normele ecologice.

Este importantă și problema standardizării. Realizarea cu succes a reformei ar permite unificarea conform standardelor tehnice a armamentului din dotarea Armatei Naționale. Inconveniente procesului sunt legate de faptul că reformarea Armatei Naționale se realizează în paralel cu colaborarea intensivă internațională în cadrul programelor de parteneriat cu statele-membre, și cu însuși organizația – NATO. Care dispune de un alt sistem de armament decât cel sovietic, aflat în dotarea armatei moldovenești. Respectiv clarificarea problemelor date vor permite producerea cu succes a efectelor preconizate în domeniul dat.

Un alt efect al reformei armate ar fi reconstrucția structurală a armatei în condițiile redimensionării forțelor. Se are în vedere construcția unei armate mai mobile și mai reduse ca efectiv. Acest moment, însă, este mai puțin dezvoltat în cadrul Concepției. În opinia autorului, din cauza consecințelor cu caracter nedorit, cum ar fi indisponibilizările, de exemplu.

Restructurarea forțelor armate ale Republicii Moldova se înscrie în procesul general de reducere a efectivelor armate în întreaga Europă. Revizuirea și reducerea structurilor armate are loc în contextul schimbărilor tehnologice, socio-po-

---

¹⁶⁴ Bojan I. Securitatea Republicii Moldova între realități și jocuri politice. // <http://www.azi.md/investigation?ID=31047> (accesat la 23 octombrie 2007)

litice și culturale, ale concepțiilor de securitate și politică externă, precum și a atitudinilor specifice democrației și societăților industriale ale celui de “al treilea val”¹⁶⁵. Noua dimensiune și structură a Armatei Naționale necesită regândirea a însuși concepției și logicii de întrebuințare a acesteia. Actualele condiții de securitate (situarea la hotar cu NATO și UE), evoluția factorilor de risc și a amenințărilor, precum și exigențele rezultate în urma analizei fizonomiei războiului viitorului, și implicit, misiunile pe care acesta le determină, impun instituirea unor forțe destinate operațiilor de menținere a păcii și aplanare a situațiilor de criză post-conflict, de rând cu militarii altor state. Toate aceste acțiuni trebuie să se desfășoare în condițiile unuzi grad sporit de interoperabilitate. Capacitatea de reacție a noilor efective ale Armatei Naționale este abordată din perspectiva a două condiții: pe de o parte - principii și parametri noi, conform Concepției reformei militare; și – forțe și comandamente dislocabile, cu posibilități de rotire și susținere într-un teatru de operații, pe de altă parte.

Un alt efect posibil, dacă să reieșim din prevederile Concepției reformei militare, este cel de perfecționare a sistemului de conducere a apărării naționale. În urma reformei armate realizate cu succes în chestiunea discutată se va reuși de a avea un mecanism pus la punct de conducere a Armatei Naționale, atât pe timp de pace, cât și pe timp de război. Foarte important în aprecierea calității sistemului de conducere se prezintă calitatea mecanismului de trecere a armatei din stare de pace în stare de război. Prevederile Concepției stabilesc cu strictețe atribuțiile organismelor militare de specialitate, precum și a autorităților publice în domeniul apărării. În rezultatul transformărilor se va efectua delimitarea strictă a atribuțiilor de care dispun, deopotrivă, autoritățile civile și cele militare în domeniul apărării. Plus la toate un alt efect semnificativ al perfecționării sistemului de conducere a Armatei Naționale, îl reprezintă controlul din partea societății civile.

Un aspect important al perfecționării prin reformare a sistemului de conducere este și implementarea principiilor de guvernare democratică. În cazul Republicii Moldova un alt efect scontat al reformei armate este controlul democratic al forțelor armate. Armata în calitate de instituție importantă în sistemul relațiilor de putere din societate, trebuie “permanent să se afle sub controlul democratic al societății”¹⁶⁶. Într-un regim cu adevărat democratic niciodată nu trebuie să existe riscul ca armata națională să se implice în procesul de luptă pentru cucerirea, menținerea și distribuția puterii politice. Mai mult chiar nici activitatea de lobby nu trebuie să fie o caracteristică a activității acesteia. Pentru ca instituția armatei să nu servească unor interese înguste a anumitor persoane sau

---

¹⁶⁵ Toffler A. *Al treilea val*. – București: Editura Lucman, 2002;

¹⁶⁶ Diaconescu Gh. *Controlul democratic asupra armatei în România*. – București: Editura Enciclopedică, 1986

clanuri, se impune controlul din partea societății asupra acesteia¹⁶⁷. Una dintre cele mai răspândite forme de control este controlul parlamentar, de exemplu. În aceeași ordine de idei se înscrie desemnarea unei persoane civile, care coabitează în conducerea Ministerului Apărării cu o persoană-militar situată în fruntea Marelui Stat Major. Chiar dacă Armata Națională a Republicii Moldova niciodată în scurta istorie contemporană a statului moldovenesc nu a pretins implicarea în lupta pentru puterea politică, instituirea unui mecanism de control democratic a acesteia este o necesitate și o realitate firească a unei societăți democratice spre care tinde și Republica Moldova.

În fine, dar nu la urmă, un efect ce este realizabil, reieșind din prevederile Concepției reformei militare, este integrarea Armatei Naționale în sistemul de securitate internațională. Proces ce se va desfășura, pornindu-se de la mai multe principii inalienabile: recunoașterea neutralității permanente, specificată constituțional, întărirea încrederii între state, consolidarea păcii, securității și stabilității europene și internaționale. Colaborarea internațională activă are ca efect excluderea autoizolării militare a Republicii Moldova, care este pronosticată de unii, ce tratează extrem de unilateral ideea de neutralitate permanentă.

O problemă ce apare de multe ori în contextul analizei consecințelor cooperării militare internaționale este cea a posibilei aderări a Republicii Moldova la Alianța Nord-Atlantică. În opinia mea, la moment nu putem vorbi de un astfel de efect. Colaborarea cu NATO, nu implică în mod neapărat aderarea la Alianță. Pe termen imediat și mediu, această problemă nu este inclusă în ordinea de zi a conducerii politice și militare de la Chișinău. Pe de altă parte, unii politicieni moldoveni, inclusiv reprezentanți ai puterii conducătoare, tratează destul de îngust, și chiar așa spune depășit problema relațiilor cu NATO. Interacțiunea cu această organizație politico-militară nu trebuie tratată în termeni dihotomici de tipul “aderare versus neaderare”. Relațiile cu NATO se pot desfășura ca între doi parteneri, și problema aderării nu este nici pe departe obligatorie pe ordinea de zi a colaborării¹⁶⁸.

Am menționat mai sus că efectele analizate în perspectiva realizării Concepției reformei militare sunt, în mare parte, de natură ipotetică, deoarece conținutul acestora depinde de gradul de realizare a obiectivelor propuse de către alcătuitoarea respectivului document. Așa mai dori să adaug la acest subiect, că gradul de realizare a celor preconizate se află la discreția mai multor acțiuni și activități, ca de exemplu:

---

¹⁶⁷ Raporturile Armată – Societate Civilă (studiu introductiv). // http://essas.unap.ro/ro/pdf_studii/armata_si_societatea_civila.pdf;

¹⁶⁸ Documentul cadru privind aderarea Republicii Moldova la Programul „Parteneriat pentru Pace”. // Arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova

- reforma armată are nevoie de un ferm și continuu management politic, bazat pe o înțelegere comună dintre politicieni, experți și societate în problemele principale privind obiectivele, mecanismul și strategia transformării. Sunt necesare capacități și competențe manageriale substanțiale pentru a avea reforme efective și oportune;

- menținerea elanului de reformă depinde de angajamentul și eficacitatea factorilor de decizie, care trebuie nu numai să fie gata să facă față inerției organizaționale, dar și să se confrunte cu opoziția;

- redefinirea a ceea ce constituie profesionalism în mediul contemporan este necesară pentru asigurarea faptului că toți cei angajați în procesul de reformare la toate nivelurile să fie pregătiți de a înțelege noile realități politice și de securitate.

- schimbările sînt turbulente, menținerea motivării cadrelor, ale celor în uniformă și ale angajaților civili, în întreg sistemul de apărare - este o provocare extraordinară și necesită eforturi considerabile;

- esența reformei constă în definirea noii paradigme a instituțiilor sectorului de securitate: destinația, rolul și misiunea Armatei Naționale. Baza legislativă a reformei sectorului de securitate necesită o permanentă atenție și dezvoltare;

- este necesar, totuși, ca eforturile să fie orientate și spre difuzarea efectivă a informației publice, odată ce procesul a demarat Același lucru este aplicabil și în cazul implementării responsabilității organizațiilor din sectorul de securitate față de reprezentanții aleși ai poporului și alte instituții ale societății civile, o obligație, care trebuie să fie respectată de către factorii de decizie, persoane cu funcții de răspundere și comandanți.

Pe lângă aceste efecte ce reies din conținutul Concepției reformei militare a Republicii Moldova, autorul a identificat și altele, din experiența altor state. Specific pentru acest grupaj de efecte, este faptul că ele nu sunt pur militare, ci mai degrabă socio-militare, fiindcă se referă la interacțiunea dintre Armata Națională și societatea civilă. O altă deosebire, ar fi și caracterul contradictoriu al multor consecințe. Am în vedere faptul, că dacă în cazul Concepției reformei militare despre reforma armată se vorbește doar din perspectiva consecințelor strict militare, și exclusiv în termeni pozitivi, elogiatori pe alocuri, atunci în cele ce urmează mă voi axa și pe momente mai puțin plăcute, ce la fel reies din reforma armată, însă despre care se vorbește mai puțin.

Din momentul în care se inițiază o reformă, oricare nu ar fi tipul, esența și rostul acesteia, este foarte important să se ia măsuri adecvate încă de la început pentru a administra consecințele și de a atenua efectele secundare negative potențiale. Personalul militar disponibilizat trebuie ajutat să se reintegreze în viața civilă. Închiderea bazelor militare poate avea un impact semnificativ asupra comunităților și economiei locale, astfel încât sunt necesare planuri pentru redevoltarea localităților respective. Rezervele de arme și muniții depășite sau deve-

nite inutile constituie serioase amenințări la adresa securității și a mediului, și trebuie eliminate în condiții de siguranță. În cele ce urmează voi lua în considerare fiecare dintre cele trei cazuri în parte.

Un prim exemplu de “efect negativ” este disponibilizarea, masivă în unele cazuri, a militarilor. De aici se și impune procedura de reconversie profesională a militarilor. Activitățile de sprijinire includ: consilierea personalului militar care urmează să fie trecut în rezervă pentru găsirea unui loc de muncă sau începerea unei afaceri proprii, cursuri de limbi străine și înființarea de centre de recalificare profesională. De exemplu în sud-estul Europei, unde 3.000 de baze și obiective militare urmează să fie închise și unde se estimează că aproximativ 175.000 persoane își vor pierde locurile de muncă până în 2010, există un interes semnificativ pentru astfel de programe¹⁶⁹.

În acest sens, printre soluțiile ce pot fi propuse, în opinia mea, prioritară este constituirea de Centre de Asistență pentru Recalificare și Integrare. În cazul Republicii Moldova poate fi vorba de un singur Centru de acest gen, cât și de o rețea, în dependență de concentrarea și numărul celor disponibilizați. Centrul respectiv ar putea să ofere informații privind posibilitățile de reconversie și ocupare, precum și pentru înființarea micilor întreprinderi. Un loc central în activitatea Centrelor l-ar avea unitatea funcțională de psiholog. Fiindcă problema dată afectează cu mult confortul psihologic al individului. Avantajul situației din Moldova poate fi faptul că numărul celor “excluși din circuit” nu va chiar așa de mare. Indiferent însă de numărul celor afectați de procesul de reformă armată, fiecare dintre ei are dreptul la tratament uman și ajutor multilateral.

Un alt efect al reformei armate, ca rezultat al restructurării acesteia, ar fi închiderea bazelor militare. În acest caz practica altor state ne vorbește despre conversia bazelor militare¹⁷⁰. Este necesar de a depune eforturi pentru a identifica noi domenii de utilizare a bazelor militare, ce nu mai sunt înglobate în sistemul de securitate națională este absolut necesar și oportun de a găsi un viitor util pentru acestea în domeniul civil. Principalele priorități în procesul de închidere și reconversie a bazelor militare sunt asigurarea ecologizării zonei și promovarea creării de noi locuri de muncă, a diversificării economiei locale în zonele în care bazele militare reprezintă principalul angajator. Unele baze sunt transformate pentru a fi folosite ca, de pildă, centre rezidențiale, instituții de educație, unități sanitare, închisori, parcuri sau rezervații naturale.

De asemenea, în calitate de efect al restructurării tehnico-militare ar fi și existența unor ample rezerve (stocuri) de armament ce nu va mai putea fi utilizat din diverse motive. În aceste condiții se impune distrugerea acestora, și în

¹⁶⁹ *Securitate prin Parteneriat*. – Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2005, p.26

¹⁷⁰ Пухляк А. Отношения Украина – НАТО в контексте региональной и глобальной безопасности. // *Cooperarea regională și integrarea europeană în sud-estul Europei. Studii de caz.* / Coord.: V. Moșneaga, R. Gorincioi, N. Țveatcov. – Chișinău: CEP USM, 2006, p.130-136

primul rând este vorba despre distrugerea minelor, munițiilor și a armamentului ușor, în exces. Această situație este una comună fostelor state sovietice, pe teritoriul cărora au rămas cantități enorme de armament, ce și-a depășit perioada de utilizare. Lichidarea acestor stocuri implică, însă, mari costuri financiare. Se are în vedere distrugerea în condiții de siguranță a rezervelor de mine antipersonal, muniții, arme mici și armament ușor. Procesele respective trebuie să se caracterizeze printr-un înalt nivel de siguranță, să nu afevteze mediul și să respecte standardele internaționale existente în domeniu. De câte ori este posibil proiectele vizează folosirea resurselor și facilităților din țara dată (în lipsa unor implicații directe din exterior), pentru a reduce costurile operaționale și pentru a instrui personalul local în ceea ce privește procesul de distrugere, contribuind la crearea de noi locuri de muncă și asimilarea de noi întreprinderi. Până la începutul anului 2005, de exemplu, în Republica Moldova au fost distruse 12.000 mine și 7.000 tone de muniții și combustibil de rachetă¹⁷¹. Decisivă, în acest sens a fost asistența logistică și financiară din partea NATO și a altor instituții din străinătate.

Toate efectele nominalizate pot fi înțelese pe deplin doar prin conceperea reformei armate ca parte integrantă a proceselor de transformare în societatea moldovenească, cu avantajele și dezavantajele de rigoare. Problema transformărilor democratice este una deosebit de importantă, deoarece ea vizează întreaga complexitate și multivalență a fenomenelor și proceselor sociale semnificative ale sociumului în schimbare, iar de aici denotă stări valorice pe cât de importante, pe atât de contradictorii ale mentalității și comportamentului colectiv și individual¹⁷². Astfel, nu putem înainta cerințe mari și, idealiste poate, față de succesul reformei armate fără a conștientiza că procesul de reformare a societății moldovenești care decurge destul de anevoios și se caracterizează printr-un grad înalt de discontinuitate. În acest sens existența unei strategii de reformare bine gândite poate fi apreciat doar pozitiv. Altceva că această linie de reformare trebuie continuată și dezvoltată. Și aici problema continuității este una decisivă. Este foarte important ca schimbările la nivel de conducere, responsabilă de buna desfășurare a reformării, să nu influențeze calitatea și direcția evoluției procesului.

În finalul articolului, este necesar de accentuat câteva momente esențiale. În primul rând, succesul reformei va depinde de gradul de realizare a obiectivelor stipulate în conținutul Concepției reformei militare și altor documente specifice procesului. În al doilea rând, efectul principal scontat este fortificarea sistemului de securitate națională. Ulterior, pentru a evita consecințele negative ale proce-

¹⁷¹ *Securitate prin Parteneriat. – Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2005, p.27*

¹⁷² *Saca V., Oleinic L. Tranziția democratică și reforma social-politică în contextul dihotomiei continuitate - discontinuitate. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.2 (XXIII), 2003. – Chișinău: USM, 2003, p.114-122;*

sului este vital de a ține cont de interesele și protecția socială a militarilor. Trebuie de făcut tot posibilul pentru a amortiza efectul consecințelor negative. În final, ași dori să subliniez ideea că înțelegerea și conceperea adecvată a reformei armate este posibilă doar dacă aceasta este analizată în contextul transformărilor tranzitorii de natură democratică parcursă de societatea moldovenească, în ansamblu.

Bibliografia

- Concepția reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.1315-XV din 26 iulie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.117-119/975 din 15 august 2002;
- Legea cu privire la apărarea națională, nr.345-XV din 25 iulie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.200-203/775 din 19 septembrie 2003;
- Documentul cadru privind aderarea Republicii Moldova la Programul „Parteneriat pentru Pace”. // Arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova;
- Boțan I. Securitatea Republicii Moldova între realități și jocuri politice. // <http://www.azi.md/investigation?ID=31047> (accesat la 23 octombrie 2007);
- Chifu Iu. Trilogia drumului spre o democrație consolidată: reforme, securitate și construirea bunăstării. // Cooperarea regională și integrarea europeană în sud-estul Europei. Studii de caz. / Coord.: V.Moșneaga, R.Gorincioi, N.Țveatcov. – Chișinău: CEP USM, 2006;
- Diaconescu Gh. Controlul democratic asupra armatei în România. – București: Editura Enciclopedică, 1986;
- Institutul Militar al Forțelor Armate anunță concursul de admitere 2007-2008. // Oastea Moldovei, nr.3 (436), 2007, 16 martie;
- Raporturile Armată – Societate Civilă (studiu introductiv). // http://essas.unap.ro/ro/pdf_studii/armata_si_societatea_civila.pdf;
- Saca V., Oleinic L. Tranziția democratică și reforma social-politică în contextul dihotomiei continuitate-discontinuitate. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.2 (XXIII), 2003. – Chișinău: USM, 2003;
- Securitate prin Parteneriat. – Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2005;
- Toffler A. Al treilea val. – București: Editura Lucman, 2002;
- Пухляк А. Отношения Украина – НАТО в контексте региональной и глобальной безопасности. // Cooperarea regională și integrarea europeană în sud-estul Europei. Studii de caz. / Coord.: V.Moșneaga, R.Gorincioi, N.Țveatcov. – Chișinău: CEP USM, 2006.

Prezentat la redacție
la 20 noiembrie 2007

SISTEMUL ELECTORAL PREZIDENȚIAL DIN REPUBLICA MOLDOVA¹⁷³

Ruslan TANASĂ

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Știință Politică și Educație Civică,

Doctor în științe politice, conferențiar

tanasa@rambler.ru

The president of the Republic of Moldova was elected by the uninominal majority voting system with two tours in the period of 1991-2000. Starting with 2000, the president is voted by the Parliament. As a result of the type of the republic and the president nominating proceeding modification, the political system of Republic of Moldova is confronted with crises. One of the two presidential elections unfolded according to the phased vote has produced seriously disturbance in the political life of the country. The elections from 2000 didn't finish with the president nomination, because none of the candidatures accumulated needfulness number of the votes. As a result, the parliament was dissolved. The elections continue after the parliament elections from 2001. The presidential elections from 2005 were marked by the intrigues with important aftermaths in the moldavian political life. After these elections, in the political lexicon is used the syntagma "April, 4, 2005", which denote the political parties behavior in the frame of the elections. The electorate believe that for a lot of the political parties there are two periods of theirs activity – before and after this date.

The presidential elections disfunctionality is owed to the two conflicts in the electoral system and in the voters' behavior. The first conflict appears between the qualified majority and the way of voting used to realize it. In the Republic of Moldova the way of voting is too strait-laced in achieving qualified majority. The second conflict is the majority used and the presidential function perception as a political party exponent. The parliament and the political parliamentary parties take a difficult exam once in four years; the rules of that exam aggravate the situation. The maintaining of the present laws will worsen the situation and will create unfavorable and unforeseeable consequences for the political system of the Republic of Moldova.

1. Introducere

În perioada 1991-2000 Președintele Republicii Moldova se alegea în mod direct conform scrutinului majoritar uninominal cu două tururi. Începând cu

---

¹⁷³ Recenzent – doctor habilitat în științe politice, profesor Valeriu MOȘNEAGA

2000 Președintele este desemnat de către Parlament. În rezultatul modificării tipului republicii și a modalității de desemnare a șefului statului sistemul politic al Republicii Moldova se confruntă cu crize. Ambele alegeri prezidențiale desfășurate conform votului în mai multe trepte au produs perturbații serioase în viața politică a statului.¹⁷⁴ Alegerile din 2000 nu s-au finisat cu desemnarea Președintelui. Nici o candidatură nu a acumulat numărul necesar de voturi. Parlamentul a fost dizolvat. Alegerile continuă după alegerile parlamentare în 2001. Alegerile prezidențiale din 2005 au fost marcate de intrigi cu consecințe importante asupra vieții politice moldovenești. După aceste alegeri, în vocabularul politic moldovenesc intră sintagma de „4 aprilie 2005” care indică asupra comportamentului partidelor politice din timpul alegerilor. În opinia electoratului pentru multe formațiuni există două perioade de activitate – până la și după această dată.

Modalitatea de alegere a președintelui a fost amplu discutată, mai ales în contextul confruntării dintre Președinție și Parlament, însă regulile desfășurării acestor alegeri, cu mici excepții, nu au fost analizate și dezbătute public. Anume aceste reguli induc tensiuni și crize în sistemul politic al Republicii Moldova.

2. Drepturile electorale și realizarea acestora

În Republica Moldova odată cu reforma politică din 2000, corpul electoral al alegerilor prezidențiale este redus de la cel în bază de vot universitar la un corp electoral elită – membrii parlamentului în număr de 101.

Reieșind din practica internațională a alegerilor în mai multe trepte¹⁷⁵ a președintelui se prefigurează două situații cu corpul electoral. În prima, corpul electoral este compus exclusiv din parlamentari. În această situație includem și situațiile din parlamentele bicamerale, în care președintele se alege de către componentă reunită a ambelor palate (Latvia, Cehia, Israel, Turcia etc.). În cea de-a doua situație președintele este ales de colegii electorale compuse din parlamentari (și senatori) și reprezentanți ai guvernelor regionale (India, Italia) sau a autoadministrației locale (Estonia).

În Republica Moldova s-a mers pe calea cea mai simplă și ușoară. Rolul cel mai important în excluderea altor actori politici din procesul desemnării președintelui a fost irelevanța politică a puterii regionale și locale, dar și dorința de a neadmitere a altor actori la acest proces relativ important.

O deosebire esențială dintre drepturile electorale pasive dintre statele ce utilizează alegerile prezidențiale universale și cele elitare nu există. Republica Moldova nu reprezintă o excepție de la situația internațională. Față de candidații la

---

¹⁷⁴ Alegerile prezidențiale din 2000 și 2001 reprezintă etape ale aceluiași alegeri.

¹⁷⁵ Alegerile prezidențiale din Republica Moldova sunt clasificate și denumite greșit în discursul public ca alegeri indirecte.

președenție se înaintează cenzul cetățeniei, cel al deținerii dreptului de vot, cel al limbii – posedarea limbii de stat, cel al vârstei ce constituie 40 ani, cel al domiciliului ce presupune locuirea a 10 ani pe teritoriul statului, Dacă primele trei cerințe sunt adecvate, ultimele două cenzuri sunt discutabile. Rezerve apar și din considerentul evoluției dreptului electoral pasiv prezidențial.

Inițial, în 1991, cerințele înaintate față de candidații la funcția de președinte cuprindea plafonul minim de 35 ani și cel maxim de 60 ani al vârstei.¹⁷⁶ În 1996, odată cu adoptarea unei noi legi referitor la alegerile prezidențiale,¹⁷⁷ se exclude din cenzul de vârstă restricția de maxim 60 ani. Aceasta reprezintă un regres pentru practica electorală. În pofida faptului că nu se utilizează de multe state, pot exista situații când din ambiție un lider politic poate fi președinte în pofida vârstei înaintate și ineficienței provocate de aceasta. Desigur, limita de 60 de ani este prea mică, ea ar putea fi ridicată, în cazul acceptării acestui aspect al cenzului, până la 70 de ani fără a pierde din eficiență. În 2000 cu ocazia reformei politice se ridică limita minimă a vârstei la 40 de ani. Modificarea este adecvată și argumentată de practica internațională, majoritatea statelor practicând anume această vârstă.

Cenzul de domiciliu inițial, în 1991, prevedea locuirea permanentă în țară în ultimii 10 ani¹⁷⁸ și nu cerința vagă de „a locuit sau locuiește” introdusă în 1996¹⁷⁹ și menținută în continuare. Prin aceasta cenzul respectiv este dezactivat. În aceste condiții ar fi absolut legal ca o persoană care a absentat din țară ultimii 10-15 ani să poată deveni președinte. Ceea ce absolut nu este în concordanță cu interesele naționale, persoana putând promova interesele unor altor actori internaționali și reprezenta interesele deputaților și nu a țării.

Înaintarea candidaților la funcția de președinte se realizează exclusiv de parlamentari. Inițiativa de înaintare trebuie susținută de cel puțin 15 deputați. Teoretic numărul maximal de candidați poate fi de 6, însă în realitate ei sunt mai puțini și se află în corelație strânsă cu numărul fracțiunilor parlamentare și a coalițiilor parlamentare și guvernamentale.¹⁸⁰ În alegerile prezidențiale din 2000

---

¹⁷⁶ *Legea Republicii Moldova nr.720-XII din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Președintelui Republicii Moldova. // Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova, 1991, nr.7-8.*

¹⁷⁷ *Legea Republicii Moldova nr.833-XIII din 16 mai 1996 privind alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.45.*

¹⁷⁸ *Legea Republicii Moldova nr.720-XII din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Președintelui Republicii Moldova. // Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova, 1991, nr.7-8.*

¹⁷⁹ *Legea Republicii Moldova nr.833-XIII din 16 mai 1996 privind alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.45.*

¹⁸⁰ *În Republica Moldova s-a creat tradiția ca o fracțiune să înainteze doi candidați – unul de bază, altul de formă pentru a asigura pluralitatea (candidați de formă: în 2001 – V.Cristea, în 2005 – Gh.Duca). Din punctul de vedere al logicii alegerilor, aceasta nu este necesar. (În lim-*

au existat 2 candidați,¹⁸¹ în cele din 2001 – 3 candidați,¹⁸² în cele din 2005 – 2 candidați.¹⁸³

Exercitarea dreptului de vot în alegerile prezidențiale este în concordanță cu exigențele internaționale. În Republica Moldova, ca și în majoritatea statelor lumii,¹⁸⁴ în alegerile prezidențiale se utilizează votul secret și liber exprimat. Utilizarea cabinelor de vot are ca consecință posibilitatea deputaților de a avea și exprima o opinie proprie referitor la candidați. Aceste alegeri reprezintă un test pentru disciplina fracțiunilor. Concomitent votul secret permite jocul politic în cadrul coalițiilor parlamentare, de durată sau ad-hoc. Fenomen ce s-a manifestat în primele etape ale alegerilor prezidențiale din 2000-2001.

În Republica Moldova la prima etapă a alegerilor prezidențiale din 2000 fracțiunea comunistă, pentru a se asigura de disciplina membrilor săi, a încercat să-și exprime votul în mod public. În urma sesizării Curții Constituționale aceasta prin hotărârea sa a obligat parlamentarii să-și exprime votul exclusiv în cabina de vot.¹⁸⁵ Acest lucru nu a influențat cu nimic prestația ulterioară a fracțiunii comunistilor la alegeri.

3. Modul de scrutin

Parlamentarii pentru desemnarea președintelui au adoptat o majoritate calificativă. Candidatul care întrunește 3/5 de voturi, ceea ce constituie 61 de voturi, se consideră ales. Prin aceasta s-a dorit o mărire a legitimității președintelui, în contextul în care reforma politică realizată era aprig atacată prin faptul că lezează dreptul cetățenilor de a-și alege președintele.¹⁸⁶ Utilizarea majorității ab-

---

ba rusă noțiunea este de „кандидат-массовка” (Мошняга В., Завтур К., Руснак Г., Цуркан В. Президентские (2005) выборы в Молдове: специфика, стратегии, результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). - Revistă științifică trimestrială. - Chișinău: USM, nr.1 (XXXII), 2006, p.78). Totuși, potrivit Curții Constituționale la alegerile prezidențiale „trebuie să participe cel puțin doi candidați. În caz contrar, în lipsa alternativei, ar avea loc nu alegerea, ci desemnarea de facto a șefului statului de către Parlament” (Avizul Curții Constituționale nr.4 din 26 decembrie 2000 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.163)

¹⁸¹ P.Barbalat și V.Voronin.

¹⁸² V.Voronin, V.Cristea și D.Braghiș

¹⁸³ V.Voronin și Gh.Duca.

¹⁸⁴ Doar Grecia reprezintă o excepție de la regulă. Aici se utilizează votare nominală prin strigare.

¹⁸⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr.39 din 4 decembrie 2000 privind interpretarea unor prevederi ale art.78 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.152.

¹⁸⁶ Мошняга В., Руснак Г. Президентские (2000) выборы в Республике Молдова: особенности и результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. – Chișinău: USM, 2001.

solute, proprii alegerilor prezidențiale directe ar fi redus din capacitatea, de altfel pur morală, de a argumenta reforma.

Există și o altă explicație a alegerii majorității de 3/5 de voturi pentru desemnarea președintelui. Se consideră că cifra respectivă a apărut datorită faptului că Alianța pentru Democrație și Reforme (ADR) dispunea de o asemenea majoritate (61 deputați). Luând în considerație că coaliția de guvernământ era destul de instabilă, raționamentul a fost capacitatea de a alege un candidat necomunist, PCRM dispunând de o fracțiune de 40 de deputați.¹⁸⁷

Noul mod de scrutin utilizat pentru alegerea președintelui de către parlament este cel majoritar uninominal în două tururi. În primul tur se consideră ales candidatul care acumulează 3/5 de voturi. Dacă nici un candidat nu acumulează în primul tur numărul stabilit de voturi, se organizează turul doi la care participă doi candidați clasați primii. Prin intermediul acestui mod de scrutin, în cazul votului universal, poate fi atins fie majoritatea simplă, fie cea absolută, dar nicidecum majoritatea calificativă. Majoritatea calificată presupune mai multe tururi de scrutin. În alegerile președintelui de către parlament unica majoritatea posibil de atins în mod sigur este cea relativă.¹⁸⁸ Aceasta din cauză specificului corpului electoral elitar și a majorității utilizate.

Majoritățile din cadrul votului direct și a celui în mai multe trepte se deosebesc. În primul caz, există o majoritate fluidă. Ea este stabilită în raport cu restul candidaților și se materializează în ponderea concurentului, în procentaj. În cel de-al doilea caz, există o majoritate fixă. Ea este stabilită în raport cu electoratul și se calculează în cifre exacte.¹⁸⁹ În aceste condiții, nici un mod de scrutin nu poate asigura atingerea unui anumit număr de voturi în afară de „mai mult ca alții”.

---

¹⁸⁷ *Modificarea constituției a avut loc la 5 iulie 2000. Înainte de alegerile prezidențiale se considera că candidatul P.Barbalat era susținut de către 57 deputați, iar V.Voronin de către 44 deputați. Acest fapt denotă că prognozele cu referire la capacitatea alegerii candidatului necomunist realizate la momentul reformei s-au dovedit a fi incorecte. Situația a fost și mai diferită la totalizarea rezultatelor alegerilor. În primul tur, declarat nevalabil, primul candidat a acumulat 37 de voturi, cel de-al doilea 48 de voturi, 15 buletine fiind declarate nevalabile. (Молчанья В., Руснак Г. Президентские (2000) выборы в Республике Молдова: особенности и результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. – Chișinău: USM, 2001, p.73, 78.)*

¹⁸⁸ *În cazul alegerii președintelui de către parlament majoritatea absolută la fel este una fixă. Ea, în cazul inexistenței unui partid ce ar dispune de această majoritate, se atinge prin intermediul negocierilor. Această majoritate se utilizează pentru desemnarea guvernului.*

¹⁸⁹ *În alegerile care utilizează majoritatea fixă nu se utilizează cvorumul electoral. El este de priosos, deoarece nu reprezintă a variabilă a alegerilor. În Republica Moldova această particularitate a fost confirmată de către Curtea Constituțională (vezi: Hotărârea Curții Constituționale nr.45 din 18 decembrie 2000 privind interpretarea art.78 alin.(3) și alin.(5) din Constituție. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.163).*

Unica modalitate de a atinge alegerea prin majoritatea calificată fixă sunt negocierile și atingerea consensului.¹⁹⁰ Analiza și consultarea reciprocă dintre fracțiunile parlamentare referitor la acceptabilitatea diferitor potențiali candidați reprezintă esența negocierilor. Testarea rezultatelor negocierilor se realizează în cadrul alegerilor. Negocierile pot avea succes în situația când partidele au dreptul să schimbe candidații în timpul scrutinului pentru a le verifica reprezentativitatea și, eventual, pentru ai putea înlocui cu candidați mai comozi pentru diferitele fracțiuni.

O altă condiție a bunei desfășurări a alegerilor conform majorității calificate este existența unei durate de timp suficient de mari dintre tururile de scrutin în care se admite înaintarea candidaților pentru ca negocierile să se consume. În Republica Moldova alegerile repetate au loc peste 15 zile de la alegerile anterioare. Acest timp este suficient pentru realizarea negocierilor. În Republica Moldova aceste exigențe față de negocieri sunt unicele care au fost respectate în sistemul electoral prezidențial. Practic parlamentarii moldoveni au preluat modul de scrutin folosit în alegerile prezidențiale directe, schimbând, din necesități circumstante, tipul majorității. Nu s-a ținut cont de implicațiile utilizării majorității calificate. Anume acest lucru produce tensiuni importante în viața politică a statului.

În practica internațională, un șir de state (RFG, Israel, Latvia, Cehia, Eritrea) nici nu încearcă să aleagă președintele prin majoritate calificată, pentru ele fiind suficient o majoritate absolută. Nici un stat nu utilizează doar două tururi de scrutin pentru alegerea președintelui prin majoritatea calificată. În situația când se dorește un președinte ales cu supramajoritate¹⁹¹, se prevede fie diminuarea treptată, în tururile ulterioare, a majorității, chiar până la majoritatea simplă (Ungaria), fie mai multe tururi (3-5 tururi) cu posibilitatea de a schimba candidații între tururi (Albania, Estonia).

O altă problemă cu consecințe grave asupra sistemului politic moldovenesc este evoluția ulterioară a alegerilor în cazul în care nici un candidat nu reușește nici în turul doi să acumuleze numărul necesar de voturi. În acest caz se organizează alegeri repetate. Alegerile repetate se desfășoară după aceeași schemă, din nou se dă în bară. Nu există nici un suport logic a acestei stări de lucru. Dacă nu s-a reușit în prima rundă, nu se va reuși nici în a doua, care se desfășoară după aceleași reguli. Se miza pe faptul că la etapa a doua se vor schimba candidații, ceea ce este puțin probabil pentru Republica Moldova și experiența deja a demonstrat-o. În 2000, unicele alegeri prezidențiale care au parcurs ambele etape, candidații și în prima și în a doua etapă au fost identici. Pentru partidele politice

---

¹⁹⁰ Este imposibil de a realiza la nesfârșit tururile. Exigențele temporale și deci de eficiență impun rigorile sale. Din acest considerent numărul tururilor ar trebui să fie în limitele de 7-8.

¹⁹¹ Supramajoritate este denumită majoritatea calificată absolută.

și fracțiunile parlamentare contează înainte de toate de a demonstra consecvența sa, puterea sa, ele sunt mai mult narcisiste și mai puțin consensuale.

În practica internațională în situația când prima încercare suferă eșec, fie se schimbă corpul electoral (Estonia), fie, de cele mai dese ori, se dizolvă Parlamentul (Albania, Grecia, Turcia etc.).¹⁹² Noile alegeri realizate de parlamentul de următoarea legislatură necesită deja sau majoritatea absolută sau majoritatea simplă, nicidecum majoritatea calificată. Aceasta nu semnifică că alegerile nu pot începe cu înaintarea condiției de majoritate calificată.

În Republica Moldova dacă și după alegerile repetate Președintele nu va fi ales, Președintele în exercițiu dizolvă Parlamentul și stabilește data alegerilor în noul Parlament. Noile alegeri se desfășoară din nou după aceleași reguli ca și alegerile care au dus la dizolvarea parlamentului. Alegerile realizate de noul parlament se pot desfășura după aceleași reguli doar în cazul utilizării majorității absolute. În aceste condiții există o probabilitate mare ca statul să se afle într-o criză perpetuă. Alegerile prezidențiale din 2000 și 2001 nu sunt un argument care ar combate această afirmație. Respectivale alegeri prezidențiale au avut loc la mai mult de doi ani și jumătate de la alegerile parlamentare din 1998. Preferințele alegătorilor au reușit să se modifice substanțial, un catalizator al acestei au fost și alegerile prezidențiale. Ele au avut un efect relativ important, datorită conjuncturii politice, asupra capitalului politic al partidelor parlamentare și asupra comportamentului electoratului din alegerile parlamentare din 2001. Alegerile prezidențiale ulterioare se desfășoară la un timp scurt după alegerile parlamentare. Preferințele alegătorilor nu vor reuși să se modifice substanțial sau chiar deloc nu se vor schimba.¹⁹³ Raportul de forțe din parlament nu va suferi mari schimbări, ca rezultat rezultatele se pot modifica.

Este necesar de a asigura un echilibru dintre reprezentativitatea președintelui și a funcționalității sistemului politic. Dacă nu este posibil de a alege un președinte care ar fi o expresie a concensului este necesar, ca la ultima etapă a alegerilor, să se admită desemnarea președintelui prin majoritatea absolută în contextul exercitării funcțiilor de guvernare de către un partid sau o coaliție. Caracterul președintelui se modifică – din cel al unui exponent al unității naționale la cel de reprezentant al partidului/coaliției de guvernământ.

În Republica Moldova se prevede că în cazul când în primul tur de scrutin câțiva candidați acumulează un număr egal de voturi și toți pot participa la turul doi, soarta acestora se determină prin tragere la sorți. Acestei practici iau

---

¹⁹² Este necesar de a face distincție dintre dizolvarea parlamentului în cazul nealegerii președintelui conform majorității absolute și conform majorității calificate. Primul caz semnifică incapacitatea parlamentului de a guverna, cel de al doilea caz – neputința parlamentului de a atinge un consens național.

¹⁹³ Unica posibilitate de modificare a opțiunilor electorale a cetățenilor este manipularea cu tema „Cine este vinovat de noile alegeri parlamentare?”.

fost aduse deja critici.¹⁹⁴ În general există două modalități principale de determinare a câștigătorului în cazul unei egalități în voturi – fie prin tragere la sorți, fie prin aprecierea vârstei candidaților, celui mai bătrân acordându-i-se prioritate.

4. Perspectivele reformei electorale

Modificarea modului de scrutin utilizat în alegerile prezidențiale este imperios necesară. Sub aspect tehnic, este relativ ușor de a modifica modul de scrutin prezidențial deoarece acesta este reglementat prin lege și nu este stipulat în Constituție. În mod optimal, inclusiv și în baza experienței internaționale,¹⁹⁵ este necesar de a prevedea modul de alegere a Președintelui în Constituție. Instituția președintelui, prin potențialul său simbolic, este o funcție importantă, chiar și în republica parlamentară. Acest lucru ar fortifica și democrația în Republica Moldova.

În reforma electorală este destul de greu de a miza pe intuiția elitelor politice. Deja pe parcursul a două legislaturi nu a fost optimizată procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova. Conflictul intern din cadrul modului de scrutin nu este perceput. Acest lucru se datorează culturii electorale inadecvate. Pentru ca această incongruență din modul de scrutin prezidențial să fie evidentă trebuie să treacă o anumită perioadă de timp, pe parcursul căreia alegerile prezidențiale să fie permanent dificile.

Reforma instituțională prin sine însăși nu poate asigura în deplină măsură eficiența alegerilor prezidențiale. Privit prin prisma partidelor politice procesul desemnării președintelui după 2000 în Republica Moldova trece din domeniul ascederii partidelor la putere în cel al realizării guvernării, în mare parte fiind identic cu procesul de desemnare a guvernului.¹⁹⁶ Cetățenii Republicii Moldova, la fel, percep funcția de președinte în continuare ca una importantă. Evoluțiile de după 2001 nu au contribuit nici într-un mod la schimbarea acestei atitudini politice, ba din contra au fortificat-o.

Pentru atingerea majorității calificate, contează calitatea candidaților înaintați. În cazul când ei sunt lideri de partid, există foarte puține probabilități că vor fi aleși cu majoritatea calificată. Candidații care au capacitatea strategică de a fi desemnați prin majoritatea calificată sunt cei care 1) nu au apartenență politică și care 2) au careva realizări în beneficiul țării. În cel mai rău caz, pot fi aleși

---

¹⁹⁴ *Vezi Мошняга В., Руснак Г. Президентские (2000) выборы в Республике Молдова: особенности и результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. – Chișinău: USM, 2001*

¹⁹⁵ *Toate statele în care președintele este ales în mai multe trepte stipulează principalele componente ale sistemului electoral prezidențial în constituții.*

¹⁹⁶ *Midrigan P. Partidele politice în procesul electoral (cazul Republicii Moldova). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). - Chișinău: USM, nr.3 (XXX), 2005, p.133.*

membri ai unui partid, dar cu respectarea obligatorie a celei de a doua condiție. Aceasta este o regulă și pentru practica internațională.

Până în prezent, din cei 5 candidați la funcția de președinte doar 2 au avut calitățile sus-menționate – P.Barbalat, Președintele Curții Constituționale și Gh.Duca, Președintele Academia de Științe a Moldovei. Totuși, ultimul era un candidat de formă. În Republica Moldova funcția președintelui este atrăgătoare în continuare pentru partidele politice deoarece aceasta ar fi ridicat autoritatea liderului politic și al formațiunii politice respective, ceea ce ar fi creat condiții favorabile pentru participarea reușită la alegerile parlamentare. La fel Președintele are posibilități mai mari de a controla fluxurile financiare.¹⁹⁷ Reieșind din experiența Republicii Moldova, nu este suficient ca doar să existe un asemenea candidat. O a doua condiție a aplicării eficiente a majorității calificative este inexistența ambițiilor de a deveni președinți la liderii de partid și la incapacitatea partidelor de a exploata pentru a primi dividende politice a funcției de președinte.

Reforma electorală, cel mai probabil, va fi provocată nu din interiorul sistemului electoral, deci nu se modifica în mod independent, ci în mod dependent, ca consecință a unor schimbări din alte domenii. Un act care ar contribui la înțelegerea semnificației adevărate a președintelui în situația de după 2000 este introducerea censului politic.¹⁹⁸ Interzicerea afilierei politice a președinților ar transforma instituția prezidențială într-un simbol al unității, al interesului general și nu al celui particular. Desigur această transformare, pentru a fi reală, ar necesita și acordarea de garanții post-mandat președintelui, s-ar schimba perceperea instituției președintelui.

Există și alte posibile căi de realizare a reformei electorale. Aceasta poate avea loc în situația unei crize profunde a alegerii președintelui, posibil în necesitatea de a dizolva parlamentul a doua oară. Prin aceasta partidele ar fi impuse de circumstanțe de a modifica procedura de desemnare a șefului statului. O altă versiune a reformei presupune că partidele în baza raportului de forțe din parlament înțeleg că nu pot alege președintele și modifică modalitatea de alege. Indiferent din ce considerent ar avea loc reforma electorală rămâne o problemă conținutul ei.

Modului de scrutin care poate fi utilizată în alegerile Președintelui Republicii Moldova în concepția mea trebuie să conțină două etape. Prima etapă să admită mai multe tururi de scrutin, dar limitate numeric. În I tur este necesar de a solicita o majoritate de 2/3 (67 de voturi). Creșterea majorității ar mări repreze-

¹⁹⁷ Мошняга В., Руснак Г. Президентские (2000) выборы в Республике Молдова: особенности и результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. – Chișinău: USM, 2001, p.72.

¹⁹⁸ Problema censului politic pentru președinte, spre deosebire de modul de scrutin utilizat în alegerile prezidențiale, este discutată în societate..

ntativitatea președintelui, dar și ar demonstra din nou alegătorilor parlamentari că funcția nu este una politico-partidistă. În turul II se poate menține aceeași majoritate, dar cu posibilitatea de a schimba candidații între aceste tururi. Dacă președintele nu este ales alegerile să continue cu excluderea la fiecare tur a candidatului cu cele mai puține voturi cu necesitatea acumulării a 3/5 de voturi. În cazul când la ultimul tur, nici un candidat nu a întrunit majoritatea necesară Parlamentul este dizolvat.

Ce-a de-a doua etapă a alegerilor președintelui ar trebui să înceapă (I tur) la fel cu necesitatea întrunirii majorității de 2/3 de voturi. La turul II ea poate fi diminuată la 3/5 de voturi, iar la al III-lea tur ar fi suficient majoritatea absolută.

5. Concluzii

Disfuncționalitatea alegerilor prezidențiale se datorează la două conflicte existente în sistemul electoral și în comportamentul alegătorilor. Primul conflict apare dintre majoritatea calificată și modul de scrutin utilizat pentru atingerea ei. În Republica Moldova există un mod de scrutin prea rigid pentru atingerea majorității calificate. Cel de-al doilea conflict este dintre majoritatea utilizată și perceperea funcției de președinte ca un exponent al partidului politic.

Impactul negativ asupra modelării modului de scrutin prezidențial l-a avut tradiția electorală a Republicii Moldova și modalitatea de alegere directă a președintelui. S-a reieșit din două noțiuni – alegeri repetate și alegeri noi. Alegerea președintelui de către parlament nu face altceva decât să repete schema alegerilor anterioare. Dacă alegerile au fost declarate nevalabile sau nule au loc alegeri repetate, dacă nici alegerile repetate nu pot fi validate, se declară alegeri noi. Problema constă în faptul că alegerea președintelui de către parlament necesită o abordare și o tratare total nouă și diferită de experiența anterioară.

Parlamentul și partidele politice parlamentare sunt puse în situația a odată la patru ani să ia un examen dificil, regulile căruia agravează și mai mult situația. Menținerea prezentelor legi duce și va face acest lucru și în continuare la consecințe nefaste, uneori imprevizibile, pentru sistemul politic al Republicii Moldova.

Bibliografie:

- Midrigan P. Partidele politice în procesul electoral (cazul Republicii Moldova). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXX), 2005.- Chișinău: USM, 2005.
- Мошняга В., Руснак Г. Президентские (2000) выборы в Республике Молдова: особенности и результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. – Chișinău: USM, 2001.

- Мошняга В., Руснак Г., Турко Т. Президентские (2001) выборы в Республике Молдова: результаты и технологии. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI. – Chișinău: USM, 2001.
- Мошняга В., Завтур К., Руснак Г., Цуркан В. Президентские (2005) выборы в Молдове: специфика, стратегии, результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.1 (XXXII), 2006. - Chișinău: USM, nr.1 (XXXII), 2006.
- Codul electoral. – Chișinău, CUANT, 1997.
- Legea Republicii Moldova nr.1234-XIV din 22 septembrie 2000 cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.139–140/996.
- Legea Republicii Moldova nr.833-XIII din 16 mai 1996 privind alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.45.
- Legea Republicii Moldova nr.720-XII din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Președintelui Republicii Moldova. // Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova, 1991, nr.7-8.
- Hotărârea Curții Constituționale nr.45 din 18 decembrie 2000 privind interpretarea art.78 alin.(3) și alin.(5) din Constituție. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.163.
- Hotărârea Curții Constituționale nr.39 din 4 decembrie 2000 privind interpretarea unor prevederi ale art.78 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.152.
- Avizul Curții Constituționale nr.4 din 26 decembrie 2000 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.163.

Prezentat la redacție
la 21 ianuarie 2008

**COMPARTIMENTUL
RELATII INTERNATIONALE**

**МИГРАЦИЯ С «ВОСТОКА» НА «ЗАПАД» ЕВРОПЫ В
КОНТЕКСТЕ РАСШИРЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА:
ТЕКУЩЕЕ ПОЛОЖЕНИЕ И ВОЗМОЖНЫЕ
ПЕРСПЕКТИВЫ¹⁹⁹**

Евгений БУРДЕЛЬНЫЙ

Республика Молдова, Кишинэу, Парламент Республики Молдова, Управ-
ление международных связей,
директор, магистр политических наук

This article examines the issue of EU enlargement and the imigration in the EU from the Eastern neighbourhood countries. Migration will remain a constituent part of the European future and the EU member – states do not have the right to ignore the potential of the talented and highly qualified migrants for their economies.

In the heart of the EU the enlargement process is perceived as an alternative for combating the threat of appearance of the instability centres, conflict situations and spread of the illegal migration.

The difference in the level of life between the rich and poor states represents one of the dominant causes of the mass labour migration. So, it is possible to presume that this fact will stimulate the influx of immigrants in the EU. As the result, the issue of the mass labour migration from other countries has become one of the key – priorities of the EU's political agenda.

Besides, the latest enlargements took place in a specific demographic context that is caused by the European demographic decline. The scale of possible migration as the consequence of the EU enlargement towards the East provokes the most acute political discussion in the EU member – states. However, it is important to highlight that such kind of fears has also been appearing during the past enlargements, but proved to be groundless.

Articolul dat examinează problematica extinderii Uniunii Europene și imigrației în UE din țările – vecine din Est. Migrația va rămîne o parte integră a viitorului european, iar statele – membre ale UE nu pot ignora potențialul migrațiilor talentați cu o calificare înaltă pentru economiile sale. În sînul UE procesul extinderii este perceput drept o alternativă de contracarare a pericolului

---

¹⁹⁹ Рецензент – доктор политических наук Родика РУСУ.

aparitiei focarelor de instabilitate, situatiilor de conflict și răspîndirii migrației ilegale.

Diferența în nivelul de viață între statele bogate și sărace constituie unul din motivele dominante ale migrației de muncă în masă, ceea ce, probabil, va stimula influxul imigranților în UE. Drept urmare, problema imigrației în masă a lucrătorilor din alte țări a devenit rapid una din prioritățile – cheie ale agen-dei politice a Uniunii Europene.

În afară de această, ultimele extinderi au avut loc într-un context demogra-fic specific, care este cauzat de declinul demografic european. Scala migrației posibile în urma extinderii UE spre Est trezește cele mai acute discuții politice în statele – membre ale UE. Însă, este necesar de subliniat că astfel de îngrijo-rări au fost caracteristice și extinderilor precedente, dar s-au dovedit a fi neîn-temeiate.

Проблема влияния растущих миграционных потоков особенно важна для расширяющейся Европы, экономические, социальные и политические трансформации в которой напрямую зависят от осознания того, что миграция будет постоянной частью европейского будущего, а страны ЕС не могут себе позволить игнорировать потенциал высококвалифицированных и талантливых мигрантов для своих экономик. Реагируя на эти внешние вызовы, ЕС пытается использовать всеобъемлющий подход. Так, в декабре 2005 года Европейский Союз принял документ под названием «Глобальный Подход к Миграции». В выводах к этому документу указывается, что со странами – соседями (Турция, Албания, Босния и Герцеговина, Хорватия, Македония, Сербия и Черногория, включая Косово, Украина, Молдова, Беларусь, Армения, Азербайджан, Грузия, Российская Федерация) ЕС «создал институциональные рамки, которые установили политический и экономический диалог и отношения сотрудничества, включая в широком смысле сферу миграции».²⁰⁰

Сегодня, более чем 21,5 миллионов иностранных граждан проживает в государствах - членах ЕС, что составляет примерно 5,2% его населения. Официальный годовой уровень иммиграции в ЕС составляет 2,2 на 1000 человек населения, что, однако, меньше, чем в традиционных странах иммиграции (например, США и Канаде). Только в 2000 году приблизительно

---

²⁰⁰ *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions "Applying the Global Approach to Migration to the Eastern and South-Eastern Regions Neighbouring the European Union", Brussels, 16 May 2007, p.4, COM(2007) 247 final, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com/2007/com2007_0247es01.pdf*

680.000 иммигрантов въехало в ЕС.²⁰¹ С течением времени ситуация начала изменяться. В 2004 году ЕС зарегистрировал 1,8 миллиона иммигрантов, то есть больший приток иммигрантов по сравнению с Соединенными Штатами относительно общего количества населения. По сдержанным оценкам Евростата приблизительно 40 миллионов человек иммигрируют в Европейский Союз, начиная с текущего периода времени и до 2050 года.²⁰²

По оценкам ЕС, по крайней мере, один миллион незаконных мигрантов находился на территории пятнадцати стран Европейского Союза в 2004 году.²⁰³ Однако, специалисты Международной Организации по Миграции оценивали число незаконных мигрантов на территории Западной Европы в 3 миллиона человек в 2000 году, а Международная Организация по Трудю склонялась к цифре в 3,3 миллиона человек или приблизительно 15% от общего количества иностранцев, находящихся на территории ЕС.²⁰⁴

В абсолютных цифрах основными странами иммиграции являются Германия, Франция, Нидерланды и Великобритания. Однако, учитывая численность населения, Люксембург, Германия, Швеция и Австрия имеют самый высокий процент иммигрантов относительно местного населения.²⁰⁵

Расширение границ ЕС привело к тому, что защищать их становится все труднее и труднее. Как уже отмечалось выше, разрыв в уровне жизни между богатыми и бедными странами является одним из доминирующих мотивов массовой трудовой миграции, что, вероятнее всего, только усилит приток иммигрантов в страны ЕС. Анализ объективной статистики расширившегося Евросоюза доказывает это предположение. Новые члены ЕС – самые бедные в союзе.²⁰⁶ Разница в уровне доходов между «старыми» и «новыми» государствами – членами ЕС намного больше, чем при любом

---

²⁰¹ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament "Integrating Migration Issues in the European Union's Relations with Third Countries", COM(2002) 703 final, Brussels, 3 December 2002, [http://www.iemed.org/cd1/documents/Documents%20a%20linkar/Commission/Comissi%C3%B3%20Europea%20informe%20Migration%20and%20development%20COM\(2002\)703.pdf](http://www.iemed.org/cd1/documents/Documents%20a%20linkar/Commission/Comissi%C3%B3%20Europea%20informe%20Migration%20and%20development%20COM(2002)703.pdf)*

²⁰² *European Commission (Manuscript completed in October 2006): "The demographic future of Europe – from challenge to opportunity", Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, p.10, http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2007/ke7606057_en.pdf*

²⁰³ http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2004/com2004_0412en01.pdf

²⁰⁴ http://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=3073_0_4_0

²⁰⁵ *NATO PA, Sub-Committee on transatlantic economic relations. The economic and trade implications of migration and outsourcing: a transatlantic challenge, draft report, 2004, 23 April*

²⁰⁶ *Имеются в виду страны, которые вступили в ЕС в 2004 и 2007 годах*

прошлом расширении Европейского Союза.²⁰⁷ Средний уровень ВВП на душу населения составляет всего 47% от этого показателя в 15 старых членах ЕС. Тогда как население Евросоюза выросло на 20%, суммарный ВВП – всего на 4%. В предыдущие волны расширения даже бедные по европейским меркам страны были относительно богаче. Так, в 1973 году в ЕС вступила бедная тогда Ирландия с ВВП на душу населения 60% от среднего по ЕС. В 2004 году членами ЕС стали, например, Латвия и Литва, где средний подушевой ВВП не достигает и 40% от среднего по Евросоюзу.²⁰⁸ Согласно оценкам исследовательского центра “Economist Intelligence Unit”, чтобы догнать своих западных соседей по уровню душевого ВВП при сохранении нынешних темпов развития, вновь вступившим странам в ЕС потребуется: Кипру – 20 лет, Эстонии – 30 лет, Словении – 30 лет, Мальте – 35 лет, Венгрии – 35 лет, Словакии – 35 – 45 лет, Чехии – 35 – 40 лет, Литве – 50 лет, Латвии – 55 лет, Польше – 55 лет, Болгарии – 65 лет, Румынии – 80 лет.²⁰⁹ Если предположить, что годовой прирост ВВП на душу населения будет в два раза превышать средний показатель по странам ЕС (4% вместо 2%) с 2000 до 2015, даже Словении не удастся достичь среднего уровня ЕС к 2015 году. К тому же году маловероятно, что средний доход на душу населения в Польше – самом большом новом члене ЕС (38 миллионов граждан) - достигнет 55% от среднего уровня ЕС.²¹⁰

Еще большая асимметрия на сегодняшний день в уровне развития экономик стран ЕС и стран, находящихся в непосредственной близости к ЕС, только усилит динамику миграционных потоков с Востока на Запад. Так, например, согласно официальному определению европейских экспертов, Республика Молдова остается пока самой бедной страной по уровню ВВП на душу населения в зоне непосредственного соседства с ЕС, в то время как уровень развития ВВП таких государств, как Беларусь, Египет, Марокко или Сирия превышает молдавский показатель примерно в 3-4 раза.²¹¹

Кроме того, страны расширяющегося Европейского Союза столкнулись с тем, что протекающий в настоящее время процесс старения в Евро-

---

²⁰⁷ *Labor Mobility After the European Union's Eastern Enlargement: Who Wins, Who Loses? // A Report to the German Marshall Fund of the United States by Herbert Brücker1, IAB Nuremberg and IZA Bonn, p.5, http://www.gmfus.org/event/detail.cfm?id=358&parent_type=E*

²⁰⁸ *Кокшаров А., Линтон М. Радость со слезами на глазах. // Эксперт, №17 (418), 2004, 10-16 мая, с.47*

²⁰⁹ *Там же, с.46*

²¹⁰ *Delisle P. The challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union. - Georgetown University and Sciences Po Paris, p.9*

²¹¹ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: "Wider Europe - Neighborhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbors", Brussels, 11 March 2003, COM (2003) 104 final. http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/we/doc/com03_104_en.pdf*

пе, сопровождающийся демографическим спадом, наряду с дальнейшим развитием процесса глобализации и специализации, ведет к необходимости создания механизмов, которые позволяли бы работникам передвигаться именно туда, где больше всего требуется высокая квалификация. Хотя такое свободное передвижение граждан, в том числе и с целью трудоустройства, остается долгосрочной задачей. Согласно данным доклада Комиссии по демографии Совета Европы, 50 лет назад население европейских стран составляло 22% от общей численности жителей Земли. Сегодня этот показатель снизился до 12%, а в ближайшие 50 лет он снизится до 6,5%. Согласно одному из докладов ООН, развитые страны, в особенности Европа, столкнутся с исключительной демографической эволюцией в последующие десятилетия. В Европе (которая в широком смысле охватывает множество стран от Исландии на западе и до России на востоке), например, население, насчитывавшее 729 миллионов в 2000 году, по оценкам экспертов, уменьшится до 628 миллионов к 2050 году. Это ожидаемое уменьшение населения произойдет как следствие уменьшения масштабов рождаемости, что не позволит произойти замене поколений.²¹²

В 1990 году дефицит рождаемости был отмечен только в Германии, Болгарии и Венгрии, а в 2002 году он распространился уже на 12 стран Центральной Европы.²¹³ Согласно оценкам Европейской Комиссии, в 2010 году 25 стран – членов ЕС начнут сталкиваться с проблемой естественного уменьшения населения.²¹⁴ К тем же самым выводам приходит и ООН, которая прогнозирует, что население ЕС начнет уменьшаться в абсолютных цифрах к 2010 году. Таким образом, демографические тенденции определяют одни из основных аргументов в поддержку иммиграции. Уменьшение населения вызывает особое беспокойство и в силу того, что это ведет к сокращению численности населения работоспособного возраста. При отсутствии иммиграции в 2050 году население ЕС вернется к уровню 1965 года, а пропорция населения старше 65 лет увеличится с 16% в 2000 году до 29% в 2050.²¹⁵ Это может привести к беспрецедентному давлению на пенсионную систему и систему социального обеспечения. Для того, чтобы поддержать численность населения на текущем возрастном уровне, нынешние страны – члены ЕС должны будут в период 2000-2050 годов ежегод-

---

²¹² Delisle P. *The challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union*. - Georgetown University and Sciences Po Paris, p.4

²¹³ Мигрантам нужна Европа, а Европе – мигранты. // "Коммерсант Plus", №4, 2004, 6 февраля

²¹⁴ *Labour Migration Assessment for the WNIS Region. IOM's Mission in Ukraine report*. – Kiev, IOM, 2006, p.20, http://www.iom.org.ua/docs/im100_1.pdf

²¹⁵ Delisle P. *The challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union*. - Georgetown University and Sciences Po Paris, p.4

но принимать приблизительно 12,5 миллионов человек. Поддержание доли населения работоспособного возраста (15-64 лет) представляется чем-то более реальным и желаемым, но все еще будет требовать (в период 1995-2050 годов) от Европейского Союза увеличение миграционных потоков от базовой проекции в 300.000 человек до более 1,4 миллиона человек в год.²¹⁶ Простое поддержание текущей величины общего населения потребует общего увеличения миграционных потоков с 300.000 до 860.000 человек в год. Это тот демографический контекст, в рамках которого будут протекать будущие расширения ЕС.²¹⁷

В результате, вопрос экономической иммиграция как высококвалифицированных, так и низко квалифицированных работников быстро стал одним из топ-приоритетов политической повестки дня Европейского Союза. Например, в декабре 2005 года Европейская Комиссия выпустила “Политический План по Легальной Миграции”. В нем подчеркивалось, что, с точки зрения стареющей рабочей силы в Европе, “в краткосрочной и среднесрочной перспективе трудовая иммиграция может [...] позитивно повлиять на демографическую эволюцию и станет ключевой в деле удовлетворения текущих и будущих запросов рынка труда и, таким образом, обеспечит экономическую устойчивость и рост”.²¹⁸

В период 2010 и 2030 годов снижение трудоспособного населения вызовет нехватку трудовых ресурсов в 20 миллионов человек при сохранении текущих иммиграционных тенденций. Подобное развитие окажет громадное влияние на общий экономический рост, функционирование внутреннего рынка и конкурентоспособность промышленного сектора ЕС.²¹⁹ Проекция будущего показывают, что, если текущие тенденции и политики останутся неизменными, среднегодовой прирост ВВП в странах – членах ЕС будет систематически падать с 2,4% в период 2004-2010 годов до 1,2% в период 2030-2050 годов.²²⁰

Согласно оценкам Международной Организации по Миграции, при отсутствии массовой иммиграции самое большое сокращение трудоспособного населения может ожидаться в Германии, Польше, Италии и Испании.

²¹⁶ там же, с.5

²¹⁷ там же

²¹⁸ *Labour Migration Assessment for the WNIS Region. IOM's Mission in Ukraine report.* – Kiev, IOM, 2006, p.20, http://www.iom.org.ua/docs/im100_1.pdf

²¹⁹ *Green Paper on EU approach to managing economic migration (presented by the Commission),* Brussels, 11 January 2005, COM(2004) 811 final, http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/immigration/work/doc/com_2004_811_en.pdf

²²⁰ *European Commission (Manuscript completed in October 2006). The demographic future of Europe – from challenge to opportunity - Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities,* p.5, http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2007/ke7606057_en.pdf

В 2001 году Независимая Комиссия Германии по миграции пришла к выводу: “Мы нуждаемся в иммиграции в Германию, так как наше население стареет: продолжительность жизни увеличивается, в то время как число новорожденных остается низким”.²²¹ Как бы это не показалось парадоксальным, но значительная часть европейских граждан осознают возможные негативные явления этого демографического процесса. Согласно опросам общественного мнения, 56% европейцев считают, что ЕС нуждается в притоках мигрантов в определенные сектора экономики, и только 41% не придерживаются этого мнения.²²² На сегодняшний день миграция рассматривается в Европе как инструмент смягчения проблемы нехватки рабочей силы в результате старения населения. Необходимо осознать, что в ближайшие 15-20 лет значительная иммиграция в Европу продолжится как ответ на запросы рынка труда Европы, который требует притягивания квалифицированной рабочей силы из-за границы. Сохранится также необходимость в низкоквалифицированной рабочей силе.²²³ Например, Чехия уже страдает из-за нехватки рабочей силы. В этой стране количество безработных невелико, поэтому увеличилось количество вакантных мест на местных предприятиях. Нехватка персонала наблюдается в промышленной сфере – 88% чешских предприятий сталкиваются с нехваткой необходимой рабочей силы.²²⁴ Согласно некоторым мнениям, ЕС хочет использовать приток рабочей силы не просто для заполнения существующих демографических ниш, но и для ускорения переквалификации рабочей силы в ЕС.²²⁵ Нехватка квалифицированных работников в Европе в ряде секторов повлияла на мнение ряда европейских лидеров о пользе продвижения активной, но фокусной иммиграционной политики.²²⁶ Комиссар ЕС Франко Фраттини утверждает, что ЕС должен конкурировать с США, которые привлекают самое большое количество мобильной квалифицированной рабочей силы в мире. Он предлагает введение так называемой «голубой карты», которая представляет собой специализированное разрешение на

---

²²¹ IOM. *World Migration*, 2003,
<http://www.iom.int/jahia/Jahia/pid/8/ServletSearchPublication?event=detail&id=2111>

²²² *Stirile interne ale Parlamentului Republicii Moldova*. // 2004, Aprilie

²²³ *European Commission (Manuscript completed in October 2006). The demographic future of Europe – from challenge to opportunity*. - Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, p.10,
http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2007/ke7606057_en.pdf

²²⁴ <http://www.azi.md/news?ID=45650>

²²⁵ Gudrun B. *Migration policies and EU enlargement*. Austrian Institute of Economic Research, Paper for the Migration Conference in Bratislava, 29 to 30 April, 2002.
http://typo3.wsr.ac.at/biffl/fileadmin/files/almaty-migration_01_2005.pdf

²²⁶ Delisle P. *The challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union*. - Georgetown University and Sciences Po Paris, p.20

жительство в странах ЕС для квалифицированных работников из третьих стран, которая призвана обеспечить одинаковое отношение к работникам на работе. По словам Фраттини: "Мы должны рассматривать иммиграцию как обогащение и как неизбежное явление сегодняшнего мира, а не как опасность... Вызовом является привлечение работников, которые необходимы для того, чтобы заполнить специфичные ниши".²²⁷

Несмотря на это, как определенные категории европейских граждан, так и ряд ведущих политиков Евросоюза противятся идее свободного передвижения лиц из восточных – стран соседей непосредственно в ЕС. Например, бывший министр внутренних дел Германии Отто Шили мечтал о своего рода крепости под названием "Европа". По его мнению, беженцев следует задерживать прямо на внешних границах и отправлять в так называемые безопасные третьи страны. Эту позицию он подтвердил на неформальной встрече министров юстиции и внутренних дел ЕС в Дублине в феврале 2004 года, где обсуждался вопрос создания за пределами ЕС сети специальных центров для потенциальных иммигрантов.²²⁸ Специальные центры задумывались как возможность сдерживания потоков нелегальной иммиграции в страны ЕС, где социальные и политические системы не справляются с наплывом желающих перебраться в Европу. Новая европейская миграционная политика призвалась «решить проблемы собственно на местах», в странах Северной Африки и восточноевропейских государствах, которые должны войти в зону влияния Евросоюза, так называемую Большую Европу. Предполагалось, что африканец, желающий переехать в Европу, должен будет сначала прибыть в миграционный лагерь, заполнить официальные документы и дожидаться разрешения на въезд или депортацию в случае отказа. Первые пять экспериментальных лагерей намеревались открыть в Северной Африке – в Ливии, Тунисе, Алжире, Марокко и Мавритании. Страны Балтии и Австрия предлагали создать аналогичные лагеря на Украине для иммигрантов со всего постсоветского пространства, включая Россию.²²⁹ Проект Германии активно поддержали Италия и Великобритания, давно предлагавшая нечто подобное. Однако с предложением Министра Внутренних Дел Германии категорически не согласились Франция и Испания, а также правозащитные организации. Министр внутренних дел Испании Хосе Антонио Алонсо заявил, что его страна «не собирается поддерживать ни одну инициативу, которая не удовлетворяет минималь-

²²⁷ *European "blue card" to solve problem of aging population?* // http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/018-10568-267-09-39-902-2007092isto10548-2007-24-09-2007/default_en.htm, 26 September 2007

²²⁸ *Мигрантам нужна Европа, а Европе – мигранты.* // "Коммерсант Plus", №4, 2004, 6 февраля

²²⁹ http://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=3073_0_4_0

ным социальным и гуманитарным принципам».²³⁰ Таким образом, хотя наиболее мотивированные участники подобных переговоров не пришли к единому мнению о том, как пресекать ежедневный наплыв беженцев на территорию ЕС, все же схожие инициативы по-прежнему витают в воздухе.

Возможные масштабы миграции при расширении ЕС на Восток вызывают наиболее острые политические дискуссии в странах Европейского Союза. Такие страны как Германия и Австрия, а также Скандинавские страны опасаются, что массовая иммиграция, а она вероятна, если новым членам ЕС будет предоставлена полная свобода передвижения граждан, может деструктивно повлиять на их рынки труда. Действительно, большой разрыв в заработной плате (средняя зарплата в государствах-кандидатах составляет 40% от евросоюзской) теоретически может привести к массовой миграции с Востока на Запад Европы. Восприятие опасности нашло отражение в словах бывшего британского Премьер-министра Тони Блэра: «Важно, что мы осознаем, что существует возможный риск со стороны этих стран-кандидатов. Мы примем какие угодно необходимые меры, чтобы быть уверенным в том, что «притягивающий фактор», который может притягивать людей, нейтрализован».²³¹

Доминирующий аргумент противников миграции сводится к тому, что малоквалифицированные работники будут мигрировать на запад и отберут рабочие места у местной рабочей силы, а также снизят заработки. В результате, практически все нынешние страны – члены ЕС ввели ограничения на свободное передвижение рабочей силы сроком от 3 до 7 лет.²³² По новым правилам, получившие отказ в пристанище в одной из стран ЕС, не смогут рассчитывать на пересмотр своего досье в другой.²³³ Согласно разработанному плану, в мае 2009 года ЕС – 15 смогут полностью открыть свои рынки труда. Государствам – членам ЕС будет разрешено сохранять ограничения только в том случае, если им удастся доказать существование серьезной или значительной угрозы нарушения баланса на местном рынке труда. Окончательно, в мае 2011 года – через 7 лет после присоединения – гражданам всех государств – членов ЕС будет предоставлена возможность абсолютно свободного передвижения, местожительства и работы на всей территории ЕС. Всего лишь за несколько дней до присоединения к ЕС 10 новых членов в

²³⁰ *Комоцкий О. Раскол в «пятерке». Европа решает: куда ссылать нелегальных мигрантов – в Ливию или на Украину? // "Новые Известия", 2004, 19 октября. <http://www.newizv.ru/news/2004-10-21/13518/>*

²³¹ *Crime Without Frontiers? // BBC News, 10 March 1998, <http://news.bbc.co.uk>*

²³² *Евробарьеры или евровозможности? // Office, №17 (202), 2004, 5 мая*

²³³ *Кокшаров А., Линтон М. Радость со слезами на глазах. // Эксперт, №17 (418), 2004, 10-16 мая, с. 46*

2004 году, Великобритания объявила о введении новых ограничений для иммигрантов. Премьер-министр Тони Блэр подчеркивал важность ужесточения миграционной политики в Великобритании. Усилия правительства направились, в первую очередь, на предотвращение въезда незаконных мигрантов в страну. Правительство также ввело «систему баллов», схожую с канадской или австралийской, на основании которой иностранцы допускаются в страну, в зависимости от их необходимости и важности для экономики страны.²³⁴

Согласно заявлениям официальных государственных органов Франции, на территории страны находится от 200.000 до 400.000 незаконных мигрантов. В этой связи были введены жесткие меры, ограничивающие распространение этого явления: препятствование «договорным» бракам, введение биометрических виз, усиление пограничного контроля и проверки документов мигрантов и т.д. Кроме этого, будет создана миграционная полиция с целью раскрытия незаконных сетей по ввозу мигрантов на территорию страны.²³⁵

В Германии растущие трудности на местном уровне по урегулированию ситуации с увеличивающимся притоком мигрантов можно рассматривать как объяснение успеха на местных выборах политических партий правого политического спектра, а также проявлений ксенофобии и насилия по отношению к иммигрантам. Эти явления отражают коренной перелом в общественном сознании Германии. 1 января 2005 года в Германии вступил в силу закон, целью которого является привлечение высококвалифицированной рабочей силы и депортация тех лиц, у которых нет законных документов. По некоторым оценкам, в Германии находится 7,3 миллиона иностранцев, среди которых 500.000 – незаконно.²³⁶

В Австрии в феврале 2000 года к власти пришло коалиционное правительство, которое включило анти-иммигрантскую Партию Свободы во главе с Йоргом Хайдером, которое продержалось у власти до ноября 2002 года. Народная Партия Швейцарии и Датская Народная Партия - примеры других антииммигрантских политических партий в Европе. Степень их популярности отражает насколько глубоко проблемы иммигрантов волнуют рядовых граждан этих стран. Более того, она является индикатором эффективности национальных правительств в решении этих проблем. На парламентских выборах 21 октября 2007 года в Швейцарии уверенную победу одержала именно праворадикальная Народная Партия

²³⁴ <http://www.cotidianul.ro/index.php?a=6630shift=1p=1>

²³⁵ <http://www.cotidianul.ro/index.php?a=6630shift=1p=1>

²³⁶ <http://www.cotidianul.ro/index.php?a=6630shift=1p=1>

Швейцарии. Тема нежелательных мигрантов традиционно является одной из основных в политическом багаже этой партии.²³⁷

Испания практически единогласно была раскритикована остальной Европой за свое решение объявить «миграционную амнистию» в феврале 2005 года, в результате которой 700.000 человек, обладавших трудовыми контрактами, получили вид на жительство. Одновременно, ужесточился контроль на границах с целью предотвращения незаконной иммиграции.²³⁸

Однако, справедливости ради необходимо отметить, что относительно недавнее исследование, профинансированное Европейской Комиссией, приходит к выводам, что только примерно 1% (приблизительно 220.000 человек в год) от работоспособного населения десяти новых стран, вступивших в ЕС в 2004 году, склонен мигрировать на запад. Более того, те, кто бы мигрировал, представлены молодыми и хорошо образованными или учащимися в высших учебных заведениях людьми, что, по сути, поднимает проблему “утечки умов” из посылающих стран.²³⁹ Одно их исследований, проведенных Университетским Колледжем Лондона, касается возможных масштабов миграции после расширения ЕС и приходит к выводу, что оцениваемый поток мигрантов в Германию будет колебаться от 20.000 до 210.000 человек в год, в зависимости от ограничений, которые она введет на протяжении переходного периода. Изученные факты доказывают, что миграция из 10 стран – членов ЕС, присоединившихся в 2004 году, будет в общих чертах совпадать с текущими миграционными потоками. Подобные опасения были характерны и для предыдущих расширений ЕС, хотя оказались безосновательными.²⁴⁰

Принимая во внимание комплексный характер феномена миграции и, как следствие, его влияние на развитие ЕС, необходимо подчеркнуть, что миграция не должна рассматриваться лишь только как проблема, но и как позитивное явление. Следует признать факт того, что ЕС получает значительные преимущества от миграции и продолжит нуждаться как в высококвалифицированной, так и в низкоквалифицированной рабочей силе в результате миграции в будущем.²⁴¹

²³⁷ Сумленный С. Швейцария правых. // *Эксперт Online*, 23 октября 2007, <http://www.expert.ru/articles/2007/10/23/svp/>

²³⁸ <http://www.cotidianul.ro/index.php?a=6630shift=1p=1>

²³⁹ Ibramova N.V. *Security, Borders, and the Eastern Enlargement of the European Union.* // Jean Monnet / Robert Schuman Paper Series, Vol.4, No.15, 2004, May, p.11, <http://www6.miami.edu/eucenter/ibryamovasecurityfinal.pdf>

²⁴⁰ Travis A. *Expansion of EU Will Not Mean More Immigration.* // "The Guardian", 2003, 6 June www.guardian.co.uk

²⁴¹ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Integrating Migration Issues in the European Union's Relations with Third Countries.* COM(2002) 703 final, Brussels, 3 December 2002,

Анализируя тенденции и перспективы миграции с территории восточных соседей ЕС непосредственно в Европейский Союз, можно предположить, что постепенное улучшение экономической ситуации в этих странах сможет смягчить миграционное давление и предопределить возвращение в свою страну определенного процента мигрантов.²⁴²

Сценарий дальнейшего развития в этом направлении уже непосредственно зависит от успехов национальных правительств. Более того, эти страны сами сталкиваются с жесткими демографическими проблемами и не будут физически в состоянии подпитывать этот процесс в определенном будущем. Например, по расчетам Минэкономики Украины среднегодовая численность населения Украины будет сокращаться, и уже по итогам 2007 года составит 46,4 миллиона человек, а в 2008-2011 годах - 46,1 миллиона, 45,8 миллиона, 45,5 миллиона и 45,2 миллиона человек, соответственно.²⁴³ По данным Национального Бюро Статистики Республики Молдова, численность постоянно проживающего населения в стране (без учета Приднестровского региона) уменьшилась за год на 8,2 тысячи.²⁴⁴ Аналогичная ситуация и в Республике Беларусь, где, по прогнозам исследовательской группы по динамике и прогнозированию численности населения Венского института демографии Австрийской академии наук, численность населения в ближайшие 50 лет будет уменьшаться.²⁴⁵

С экономической точки зрения, исследователь Брюкер разработал симуляционную модель, которая сравнила влияние краткосрочной и долгосрочной миграции на ВВП принимающей страны, на заработки «голубых» и «белых» воротничков в принимающих странах, уровень безработицы и доходы мигрантов. Систематически выводы этого исследования сводятся к следующему. В краткосрочной перспективе трудовая миграция извне ЕС будет способствовать:²⁴⁶

○ *Значительному приросту ВВП*: чем гибче рынок труда, тем выше прирост ВВП. Более того, этот прирост увеличивается, если увеличивается доля «белых» воротничков в мигрантской рабочей силе;

[http://www.iemed.org/cd1/documents/Documents%20a%20linkar/Commission/Comissi%C3%B3%20europea%20informe%20Migration%20and%20development%20COM\(2002\)703.pdf](http://www.iemed.org/cd1/documents/Documents%20a%20linkar/Commission/Comissi%C3%B3%20europea%20informe%20Migration%20and%20development%20COM(2002)703.pdf)

²⁴² Moreno-Fontes Chammartin G., Cantú-Bazaldúa F. *Migration prospects after the 2004 enlargement of the European Union*. // *International Migration Papers 73, Social Protection Sector, International Migration Programme, International Labour Office Geneva*, p.15, <http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/imp/imp73.pdf>

²⁴³ <http://www.demoscope.ru/weekly/2007/0297/panorm01.php#5>

²⁴⁴ <http://demoscope.ru/weekly/2007/0277/panorm01.php#1>

²⁴⁵ Там же

²⁴⁶ *Labor Mobility After the European Union's Eastern Enlargement: Who Wins, Who Loses? // A Report to the German Marshall Fund of the United States by Herbert Brücker, IAB Nuremberg and IZA Bonn*, http://www.gmfus.org/event/detail.cfm?id=358&parent_type=E

○ *Неопределенному влиянию на уровень заработной платы местных жителей:* местные жители в принимающих странах выигрывают в случае гибких рынков труда, и теряют в случае полужестких рынков. Однако, как выигрыши, так и потери относительно малы;

○ *Значительному выигрышу для мигрантов:* прибыль мигрантов вырастает в пределах от 32 до 94%;

○ *Меняющемуся характеру безработицы:* в случае гибких рынков труда не существует безработицы. В случае полужестких рынков труда доля безработных немного увеличивается в принимающих странах в пределах 0,1 и 0,2%, в зависимости от навыков, которыми владеют мигранты. «Голубые» воротнички в принимающих странах страдают из-за безработицы больше по сравнению с «белыми» воротничками.

В долгосрочной перспективе миграция приведет к следующему:²⁴⁷

○ *Еще большему приросту ВВП:* ВВП вырастет на 0,4% по сравнению с текущим ВВП расширенного ЕС;

○ *Позитивным результатам для местных жителей:* местные жители в принимающих государствах выигрывают в долгосрочной перспективе в том случае, если мигранты достаточно образованны;

○ *Сохранению выигрышной ситуации для мигрантов;*

○ *Меньшему влиянию на уровень безработицы в принимающих государствах:* учитывая, что приток капитала ведет к большему спросу на рабочую силу, уровень безработицы растет меньше в принимающих государствах;

○ *Меньшему влиянию на заработные платы в принимающих странах:* Брюкнер приходит к выводу, что миграция не обязательно оказывает негативное влияние на заработные платы в принимающих странах, как об этом говорили многие политики и эксперты в прошлом. Напротив, существует весомая экономическая прибыль в результате миграции в рамках расширенного ЕС, которая пока еще должным образом не используется в силу несоординированных политик между посылающими и принимающими странами.²⁴⁸ Например, в тех странах, которые не внедрились никаких ограничений на въезд мигрантов после расширений ЕС (Ирландия, Великобритания и Швеция) был зарегистрирован экономический прирост и снижение уровня безработицы.

Статистика показывает, что миграция из 8 новых стран – членов ЕС на территорию 15 старых стран – членов ЕС в период 2000-2006 годов привела к простому увеличению ВВП расширенного ЕС не менее чем на 0,03%.

²⁴⁷ *Labor Mobility After the European Union's Eastern Enlargement: Who Wins, Who Loses? // A Report to the German Marshall Fund of the United States by Herbert Brücker, IAB Nuremberg and IZA Bonn, http://www.gmfus.org/event/detail.cfm?id=358&parent_type=E*

²⁴⁸ Там же

Предполагается, что в долгосрочной перспективе число граждан 8 новых стран – членов ЕС в 15 старых стран – членов ЕС достигнет 4 миллионов, что приведет к увеличению на 1,04% населения 15 старых стран – членов ЕС. Это также увеличит ВВП 15 старых стран – членов ЕС на 1,1%, а всего расширившегося ЕС на 0,6%.²⁴⁹ А больше всего от этого выиграют сами мигранты: их доход увеличится более чем на 100%.²⁵⁰

Наиболее возможным последствием миграции из стран - соседей в страны – члены ЕС будет увеличение доли людей, работающих за минимальную или чуть больше минимальной заработную плату. Это расширит разницу между средним доходом квалифицированных и малоквалифицированных работников.²⁵¹ Проблема может сводиться лишь к тому, что «голубые воротнички» могут переживать из-за опасений снижения заработной платы в результате иммиграции извне. В результате, они могут противиться свободному передвижению рабочей силы.²⁵²

Таким образом, можно подытожить, что проблема влияния растущих миграционных потоков в контексте расширения Европейского Союза сохранится в качестве одного из топ-приоритетов повестки дня Европейского сообщества. Протекающий в настоящее время процесс старения в Европе, сопровождающийся демографическим спадом, а также появляющаяся в результате этого нехватка рабочей силы определяют важность двух следующих моментов:

- в ближнесрочной и долгосрочной перспективе страны-члены ЕС должны будут принимать ежегодно определенное количество мигрантов для того, чтобы поддержать численность населения на текущем возрастном и численном уровне;

- вопрос экономической иммиграции как высококвалифицированных, так и малоквалифицированных работников особо важен для дальнейшего экономического развития всего Европейского Союза.

Однако, возможные масштабы миграции при расширении ЕС на Восток и опасения, что это может деструктивно повлиять на рынки труда стран Европейского Союза - вызывают наиболее острые политические дискуссии в Европейском Сообществе. Подобные опасения были характерны и для предыдущих расширений ЕС, хотя оказались безосновательными,

---

²⁴⁹ Там же

²⁵⁰ Там же

²⁵¹ Dani R. *Globalisation and labour, or: if globalisation is a bowl of cherries, why are there so many glum faces around the table?* // Baldwin R. (ed.) *Market Integration, Regionalism and the Global Economy*. - Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1999, pp.117-152

²⁵² Hille H., Straubhaar T. *The Impact of the EU-Enlargement on Migration Movements and Economic Integration: Results of Recent Studies*. // *Migration Policies and EU Enlargement: The Case of Central and Eastern Europe*. - Paris, France: OECD Publications, 2001, pp.79-100

что характерно и для текущего положения дел. Реальность доказывает, что общие негативные эффекты иммиграции настолько малы, что они могут с трудом оправдать приостановку иммиграции с экономической точки зрения.²⁵³ Наоборот, поддержание активной фокусной иммиграционной политики будет оказывать неоспоримый положительный эффект на экономический рост ЕС.

Анализируя тенденции и перспективы миграции с территории восточных соседей ЕС непосредственно в Европейский Союз, можно предположить, что этот процесс продлится и в будущем, учитывая разрыв в уровне жизни между богатым ЕС и существенно более бедными странами-соседями. Хотя постепенное улучшение экономической ситуации в этих странах сможет смягчить миграционное давление и предопределить возвращение в свою страну определенного процента мигрантов

Библиография

- Integrating Migration Issues in the European Union's Relations with Third Countries. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. COM(2002) 703 final, Brussels, 3 December 2002, [http://www.iemed.org/cd1/documents/Documents%20a%20linkar/Commission/Commissi%C3%B3%20europea%20informe%20Migration%20and%20development%20COM\(2002\)703.pdf](http://www.iemed.org/cd1/documents/Documents%20a%20linkar/Commission/Commissi%C3%B3%20europea%20informe%20Migration%20and%20development%20COM(2002)703.pdf)
- Wider Europe - Neighborhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbors. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Brussels, 11 March 2003, COM(2003) 104 final. http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/we/doc/com03_104_en.pdf
- Applying the Global Approach to Migration to the Eastern and South-Eastern Regions Neighbouring the European Union. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 16 May 2007, p.4, COM(2007) 247 final, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com/2007/com2007_0247es01.pdf
- Crime Without Frontiers? // BBC News, 10 March 1998, <http://news.bbc.co.uk>
- Dani R. Globalisation and labour, or: if globalisation is a bowl of cherries, why are there so many glum faces around the table? // Baldwin R. (ed.) Market

---

²⁵³ *Labor Mobility After the European Union's Eastern Enlargement: Who Wins, Who Loses? // A Report to the German Marshall Fund of the United States by Herbert Brücker, IAB Nuremberg and IZA Bonn, p.3, http://www.gmfus.org/event/detail.cfm?id=358&parent_type=E*

- Integration, Regionalism and the Global Economy. - Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1999.
- European "blue card" to solve problem of aging population?
http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/018-10568-267-09-39-902-20070921STO10548-2007-24-09-2007/default_en.htm, 26
September 2007
- European Commission (Manuscript completed in October 2006). The demographic future of Europe – from challenge to opportunity. - Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities,
http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2007/ke7606057_en.pdf
- Green Paper on EU approach to managing economic migration (presented by the Commission), Brussels, 11 January 2005, COM(2004) 811 final,
http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/immigration/work/doc/com_2004_811_en.pdf
- Gudrun B. Migration policies and EU enlargement. Austrian Institute of Economic Research, Paper for the Migration Conference in Bratislava, 29 to 30 April, 2002. http://typo3.wsr.ac.at/biff1/fileadmin/files/ALMATY-MIGRATION_01_2005.PDF
- Hille H., Straubhaar T. The Impact of the EU-Enlargement on Migration Movements and Economic Integration: Results of Recent Studies. // Migration Policies and EU Enlargement: The Case of Central and Eastern Europe. – Paris, France: OECD Publications, 2001.
- IOM. World Migration. 2003,
<http://www.iom.int/jahia/Jahia/pid/8/ServletSearchPublication?event=detail&id=2111>
- Labour Migration Assessment for the WNIS Region. IOM's Mission in Ukraine report. – Kiev, IOM, 2006. http://www.iom.org.ua/docs/im100_1.pdf
- Labor Mobility After the European Union's Eastern Enlargement: Who Wins, Who Loses? // A Report to the German Marshall Fund of the United States by Herbert Brücker¹, IAB Nuremberg and IZA Bonn, p.5,
http://www.gmfus.org/event/detail.cfm?id=358&parent_type=E
- Moreno-Fontes Chammartin G., Cantú-Bazaldúa F. Migration prospects after the 2004 enlargement of the European Union. // International Migration Papers 73, Social Protection Sector, International Migration Programme, International Labour Office Geneva
- NATO PA, Sub-Committee on transatlantic economic relations. The economic and trade implications of migration and outsourcing: a transatlantic challenge, draft report, 2004, 23 April

- Ibryamova N.V. Security, Borders, and the Eastern Enlargement of the European Union. // Jean Monnet / Robert Schuman Paper Series, Vol.4, No.15, 2004, May, <http://www6.miami.edu/eucenter/ibryamovasecurityfinal.pdf>
- Delisle P. The challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union”, Georgetown University and Sciences Po Paris
- Stirile interne ale Parlamentului Republicii Moldova. // 2004, Aprilie
- Travis A. Expansion of EU Will Not Mean More Immigration. // “The Guardian”, 2003, 6 June. www.guardian.co.uk
- Евробарьеры или евровозможности? // Office, №17 (202), 2004, 5 мая.
- Кокшаров А., Линтон М. Радость со слезами на глазах. // Эксперт, №17 (418), 2004, 10-16 мая.
- Комоцкий О. Раскол в «пятерке». Европа решает: куда ссылать Нелегальных мигрантов – в Ливию или на Украину? // “Новые Известия”, 2004, 19 октября. <http://www.newizv.ru/news/2004-10-21/13518/>
- Мигрантам нужна Европа, а Европе – мигранты. // “Коммерсант Plus”, №4, 2004, 6 февраля.
- Сумленный С. Швейцария правых. // Эксперт Online, 2007, 23 октября. <http://www.expert.ru/articles/2007/10/23/svp/>
- <http://demoscope.ru/weekly/2007/0277/panorm01.php#1>
- http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2004/com2004_0412en01.pdf
- http://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=3073_0_4_0
- <http://www.azi.md/news?ID=45650>
- <http://www.cotidianul.ro/index.php?a=6630shift=1p=1>
- <http://www.demoscope.ru/weekly/2007/0297/panorm01.php#5>
- <http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/imp/imp73.pdf>

Представлен в редакцию
20 декабря 2007 года

PROBLEMA DEMOCRATIZĂRII ÎN CONTEXTUL FORMĂRII SISTEMELOR CONTEMPORANE DE SECURITATE²⁵⁴.

Vitalie GROSU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Relații Internaționale,
Doctorand, lector

La Sécurité constitue l'une des plus importante valeurs sociale qui a influencé en permanence le développement sociale. Mais la Sécurité n'est pas une valeur en soi, elle a un étroit lien avec des autres valeurs sociales et par cela la Sécurité constitue un phénomène social d'une distincte complexité. La corrélation de la Sécurité avec des autres valeurs sociale est réalisée par la Démocratie, qui constitue le mécanisme de l'intégration de la Sécurité dans le système sociale axiologique generale. L'analyse de l'interaction entre la Sécurité et la Démocratie mise en oeuvre un double aspect de la relation: le premier, le rôle de la démocratie dans le fonctionnement du système interne de la Sécurité; et la deuxième, le rôle de la Démocratie au but de garantir la stabilité et la sécurité internationale. Représentant les deux phénomènes politiques, la Démocratie et la Sécurité se complètent réciproquement.

Dans le contexte du politique interne, la liaison entre la Sécurité et la Démocratie est représenté par le régime politique, qui transforme la démocratie en far d'orientation pour tout entier mécanisme d'Etat et aussi, dans une etalon du niveaux de sécurité de l'individu. En ce sens, la protection de l'individu (les droits indispensable de soi) est établi comme priorité pour l'action de l'Etat, mais il faut souligné que l'Etat est parfois source d'insécurité, étant possible de distinguer plusieurs formes d'actions par laquelle l'Etat constitue source d'insécurité. Dans une telle situation la possibilité unique de neutraliser les menaces provenant de l'action de l'Etat, est la construction de la "démocratique State".

Le deuxième aspect de la liaison entre Sécurité et la Démocratie est leur interaction dans le contexte internationale. Ici on distingue quelques opinions, les plus relevantes étant les affirmations de l'école liberale et réaliste. L'école liberale affirme une liaison deterministe entre ces deux, la sécurité internationale étant impossible sans une fondement démocratique, le résultat finale de la promotion de la démocratie étant la Paix démocratique. En opposition avec le libéralisme l'école réaliste affirme l'incapacité de la démocratie de garantir la sécurité dans les relations internationales, le mécanisme principale de garantir la

---

²⁵⁴ Recenzent – doctor în științe politice, conferențiar Cezar MÎNĂSCURTĂ

sécurité internationale restant le "balance power". Mais indifférent de cela les unes des représentants du réalisme sont d'accorde que la démocratie constitue une bonne prémisse pour la stabilisation et la sécurité internationale.

Problema securității tradițional a ocupat un loc central în cadrul activității statului pe arena internațională ca urmare atât a caracterului anarhic al sistemului internațional, dar și simplei existențe a unei multitudine de state care adeseori au constituit surse de amenințare reciprocă. Importanța securității derivă din faptul că ea vine a garanta prosperitatea, dezvoltarea demnă, integritatea și funcționalitatea statului, iar prin aceste orientări teleologice ea realizează o influență colosală asupra întregului sistem social. Dimensiunea securității impune o anumită logică de comportament statului și prin aceasta demonstrează că constituie factor ce dispune de potențialul modelării imaginii lumii și ordinii internaționale. Nefiind definită ca o valoare în sine, securitatea se află în strânsă corelație cu un șir de alte categorii / valori politice care imprimă logică existenței sale. Astfel, dacă este să ne referim la noțiunile securității înaintate de autori diferiți, trebuie de menționat că sunt evidențiați diferiți factori ce determină rațiunea de ființare a sistemelor de securitate, precum: valorile fundamentale și libertatea (W.Lippmann); independența și suveranitatea (H.Morgentau); siguranța dezvoltării (A.Wolfers); identitatea, independența și integritatea funcțională (B.Buzan),²⁵⁵ iar o astfel de corelare a securității într-un complex mai larg face necesară depășirea cadrului sistemului de securitate, fapt necesar pentru buna înțelegere a mecanismului de funcționare a acestuia.

Caracterul interdependent al securității și al categoriilor politice susmenționate este determinată de legătura genetică dintre securitate și politic, fapt ce permite a interpreta securitatea ca un fenomen ce trebuie inclus în cadrul unui sistem mai general al valorilor individului și drepturilor sale. În acest sens, includerea securității într-un cadru teoretico-practic mai general a fost permanent subliniată în interiorul filozofiei politice. Astfel, încă Aristotel plasa în fruntea ideilor sale referitor la mijloacele de guvernare a afacerilor sociale criteriul *securității cetățenilor*, B.Spinoza stabilind ca scop al stării civile „pacea și securitatea vieții”, iar J.-J.Rousseau considerând „grija de autoconservare (identitatea) ca sarcină principală a statului”²⁵⁶. Așadar, plasarea securității într-un cadru axiologic-instituțional mai general ne permite a o defini ca una din necesitățile de bază ale ființei umane.

Analiza corelației dintre democrație și securitate este o problemă deloc ușoară, complexitate care este datorată în mare parte lipsei unei opinii general acce-

²⁵⁵ Uscoi N. Securitatea internațională în epoca post război rece. // http://www.actrus.ro/reviste/2_2005/a6.pdf. (accesat la 18 decembrie 2006).

²⁵⁶ Ильин В. Соотношение политики и безопасности. // Вестник МГУ, Сер.18, №.1, 1998, с.35-49.

ptate asupra celor două categorii. Existența multitudinii de noțiuni și opinii cu privire la fenomenele date, precum și fundamentul teoretico-metodologic diversificat determină existența mai multor strategii de analiză a problemei date. În propria opinie, un prim nivel de analiză și o necesitate a oricărui studiu de o astfel de amploare constă în evidențierea relației conceptuale între cele două categorii, fapt ce trebuie să ne ofere baza teoretică necesară realizării sarcinii susmenționate. Astfel, în literatura de specialitate există abordări distincte a noțiunii de securitate internațională care exprimă nu numai dezbaterile teoretice largi a conceptului, dar vin să exprime totodată evoluția concepției tradiționale a securității bazate pe evidențierea aspectului interstatal și militar spre cea modernă reprezentată de concepția securității umane în cadrul căreia ființa umană este plasată în centrul sistemului de securitate.

Ani buni în literatura de specialitate a predominat abordarea tradițională a securității, care reducea conceptul și pune accentul pe amenințările ce reieșeau din relațiile interstatale, iar acest fapt se datora largii tradiții de abordare a relațiilor internaționale ca fiind dominate de state²⁵⁷. În conformitate cu aceste tradiții și în literatura națională unii autori considerau că securitatea internațională reprezintă „stare a relațiilor internaționale, în cadrul cărora subiectele de drept internațional nu sunt amenințate de pericolul războiului sau de un atentat asupra integrității teritoriale, independenței și suveranității”²⁵⁸.

Ca urmare a transformărilor internaționale din ultimele decenii, s-au depus eforturi de a integra abordarea tradițională a securității cu acele valori social-politice ce s-au impus în noile condiții internaționale ajungându-se la depășirea cadrului interstatal și militar al securității. Astfel, dacă este să ne referim la noțiunea propusă de B.Buzan²⁵⁹ atunci securitatea reprezintă „preocuparea de a fi liberi de amenințări, iar în cadrul sistemului internațional securitatea vizează capacitatea statelor și societăților de a-și menține identitatea, independența și integritatea funcțională”. În aceeași tradiție securitatea mai este definită ca „starea stabilă a organismului social, care garantează integritatea și capacitatea sa de autodezvoltare indiferent de acțiunile nefavorabile interne sau externe, sociale sau extrasociale.”²⁶⁰ Referitor la definirea democrației trebuie de subliniat că și aceasta a cunoscut o evoluție impresionantă a semnificației sale de la o etapă la

²⁵⁷ Roche J.-J. *Quelles politiques de sécurité pour l'après – guerre froide? Une approche réaliste de la sécurité a l'aube du XXI siècle.* // www.dandurand.uqam.ca/download/pdf/etudes/roche/politiques_de_securite.pdf. (accesat la 16 ianuarie 2007).

²⁵⁸ Beniuc V., Rusnac Gh. *Conceptele și noțiunile de bază ale diplomației.* Dicționar, Chișinău 1998, p.138.

²⁵⁹ Buzan B. *Порог, стате și теама.* – Chișinău, Cartier, 2000, p.74.

²⁶⁰ Ильин В. *Соотношение политики и безопасности.* // *Вестник МГУ*, 1998, Сер.18, №1, с.35-49.

alta, suferind de un exces semantic și în calitate de formă de guvernare subînțelegând diferite stări a lucrurilor.²⁶¹

Un prim aspect care vizează clarificarea relației dintre securitate și democrație îl constituie necesitatea clarificării relației stat – regim politic – securitate în contextul vieții social-politice interne. În literatura de specialitate garantarea securității de mult timp a fost etichetată ca una dintre valorile de bază care au stat la baza acțiunilor sociale comune (deci și a politicii) și totodată cauză a intenției de a depăși haosul social (starea naturală), iar prin acesta constituind raționalment al creării statului. În conformitate cu afirmațiile lui T.Hobbes „statul a fost inventat pentru a apăra membrii societății atât de invaziile externe, cât și de amenințările interne reciproce, plasându-i în siguranță într-un așa mod în care ar putea trăi în bunăstare”. Sau conform lui J.Locke „guvernul înseamnă păstrarea proprietății indivizilor (viața, libertatea și proprietatea materială), care în stare naturală sunt foarte nesigure”.²⁶² În acest sens, ambii autori subliniază că statul devine mecanismul prin care oamenii continuă să-și asigure niveluri adecvate de securitate contra amenințărilor sociale.

Trebuie de subliniat totuși, că pe măsură ce puterea statului crește, statul poate deveni și el o sursă de insecuritate la adresa individului, acest fapt constituind unul din paradoxurile existenței statelor. Amenințările la adresa securității ce izvorăsc de partea statului sunt grupate în general în patru categorii: cele derivate din obligațiile și legislația internă (practicile polițienești excesive, gradul neadecvat de realizare a justiției); cele derivate din acțiunile directe administrative și politice a statului împotriva indivizilor și grupurilor; cele derivate din luptele pentru puterea politică; cele derivate din politica externă a statului.²⁶³ Această relație fundamentală dintre stat și securitate inevitabil implică categoria regimului politic, reieșind din importanța acestuia în cadrul sistemului politic în general și mecanismului de stat în particular.

Analiza relației dintre stat și securitate și amenințărilor ce reies din partea statului s-a realizat în cadrul dezbaterilor teoretice dintre concepțiile cu privire la statul minimal și statul maximal. În acest sens, în situația în care domină concepția statului maximal statul constituie o sursă semnificativă de amenințări la adresa securității personale, iar în practică așa situații au coincis cu modele de organizare politică precum URSS, Germania în perioada lui A.Hitler, România în perioada lui N.Ceaușescu ș.a. Și din contra în acele societăți în care sunt bine definite limitele și regulile de acțiune a statului, altfel zis în cadrul regimurilor democratice, gradul de securitate personală și a societății în general este sporit. Prin urmare, se afirmă că cu toate că democrația nu este analizată ca un meca-

²⁶¹ Touraine A. *Qu'est ce que la démocratie?* - Paris, Ed. Fayard, 1994, p.146.

²⁶² Ильин В. *Соотношение политики и безопасности.* // Вестник МГУ, 1998, Сер.18, №.1, с.38.

²⁶³ Buzan B. *Popoarele, statele și teama.* – Chișinău, Cartier, 2000, p.124.

nism orientat direct spre garantarea securității, dimensiunile și mecanismele sale implică în integritatea lor și problemele ce au influență asupra securității în cadrul societății fie la nivel individual, fie la nivel de grup²⁶⁴.

Această realitate a relației stat – democrație – securitate și-a avut influența sa în cadrul studiilor de securitate, și a avut ecou în cadrul concepției Securității Umane. Impunerea conceptului Securitate Umană ca dominant pe arena politică internațională constituie în prezent o încercare de luare în considerație a relației democrație – securitate, fenomene care în opinia noastră se completează reciproc contribuind la instituirea unei concepții generale a dezvoltării umane și individuale. Reevaluarea conceptelor tradiționale de securitate a determinat reconsiderarea relației dintre cele două fenomene, iar în cadrul concepției securității umane orientată spre înlocuirea abordării tradiționale a securității, s-a realizat atât o nouă interpretare ce include securitatea comună, securitatea globală, securitatea cooperativă și securitatea comprehensivă, cât și concilierea și creșterea interdependenței dintre securitate și democrație, care se regăsesc în dimensiunile și chiar unele obiective comune, iar acest fapt determină și încurajează schimbarea poziției elitei politice și a mediului academic prin interpretarea securității internaționale ca ceva mai mult decât simpla apărare militară a intereselor și teritoriului de stat²⁶⁵.

Principala deosebire dintre concepția tradițională a securității și concepția securității umane constă în faptul că dacă prima reduce subiecții securității la categoria Stat, iar principalele amenințări sunt de natură politico-militară (securitatea națională în cadrul școlii realiste), atunci cea de-a doua concepție extinde în primul rând cercul subiecților, pe lângă State fiind interpretați ca subiecți egali ai securității și ființa umană cu drepturile, libertățile și interesele sale, minoritățile naționale, societatea, grupurile și sub-grupurile sociale. Această extindere a cercului de subiecți ai securității coincide cu interpretarea lor în perfectă corespundere cu teoria democratică și a statului de drept. În plus, o astfel de abordare a cercului de subiecți în cadrul concepției securității umanitare a determinat extinderea și reconsiderarea formelor și surselor de amenințare la adresa subiecților securității, fiind analizate pe poziție egală atât amenințările politico-militare, cât și cele nonmilitare, iar acest fapt a contribuit la perfecționarea cadrului conceptual prin reevaluarea conceptului securității comprehensive, cât și a mecanismelor de garantare a securității, și deci creșterea șanselor pentru sporirea gradului de securitate a Umanității²⁶⁶.

---

²⁶⁴ *Ibidem* p.131.

²⁶⁵ Paris R. *Human Security: Paradigm shift or hot air? // Reader: Global Politics in a Changing World.* - Boston, 2003, p.255.

²⁶⁶ Zori-Pop V. *Human Security in transition societies.* - București, Ed. Politeia - SNSPA, 2003. p.98.

Un alt aspect ce ține de clarificarea relației dintre securitate și democrație, vizează interacțiunea acestora în cadrul sistemului internațional sau mai bine zis, efectele internaționale ca urmare a instaurării unui guvern democratic. În acest sens, formula potrivit căreia democrațiile nu luptă între ele este foarte bine răspândită printre cercetătorii contemporani ai relațiilor internaționale și constituie elementul component al așa zisei teze a pacifismului democratic.

Ideea democrației ca izvor al păcii mondiale cu toate că a cunoscut o largă abordare în operele unor autori de talie mondială, ca de exemplu I.Kant (Despre Pacea Perpetuă), reprezintă totuși o ipoteză teoretică relativ recentă în studiile occidentale de securitate. Viziunea lui I.Kant potrivit căreia obiectivul păcii eterne poate fi atins numai cu respectarea a trei principii fundamentale: principiul reprezentării republicane; principiul respectării și promovării drepturilor umane fundamentale; și principiul interdependenței economice transnaționale²⁶⁷, va reveni în forță în cadrul teoriei Relațiilor Internaționale și va genera aprigi dispute între curentele teoretice, dar totodată și între adepții tezei pacifismului democratic, constituindu-se astfel mai multe variante ale acestuia. Variantele majore ale păcii democratice le reprezintă versiunea monadică, al cărei argument susține ideea unui „pacifism general/absolut al democrațiilor, indiferent de natura internă a regimului partenerilor sau al oponentilor”. Argumentele versiunii vizate sunt că „democrațiile nu inițiază război împotriva altor democrații” și faptul că „democrația este o metodă de rezolvare nonviolentă a conflictelor de interese, determinând astfel o influență asupra culturii comportamentale a societății”. Cea de-a doua versiunea, versiunea diadică sau relațională face referire la „o pace separată între democrații, menținându-se totuși caracterul belicios al democrațiilor în relațiile cu nondemocrațiile”²⁶⁸. Principalele cauze care determină în ultima instanță pacea și stabilitatea sistemului internațional, ca urmare a răspândirii democratice sunt potrivit tezei pacifismului democratic următoarele: construirea unei comunități interstatale pe baza valorilor, instituțiilor și culturii politice comune; constrângerea instituțională la care sunt supuși liderii politici, care pot fi amenințați în timpul campaniei electorale pentru angajarea hazardată într-un război; transparența în procesul de luare a deciziilor, care este în strânsă legătură cu posibilitatea amendării sociale în timpul campaniei electorale; interdependența economică, pusă în aplicare prin intermediul corelației democrației cu economia de piață.

Ca răspuns la afirmațiile vizate în literatura de specialitate au fost formulate mai multe critici, principalele dintre care sunt axate pe următoarele probleme: imprecizia și caracterul ambiguu a conceptelor utilizate, ca de exemplu cel al

---

²⁶⁷ *Manual de relații internaționale.* / coord. Miroiu A., Ungureanu R.-S., ș.a. – Iași: Polirom, 2006, p.259.

²⁶⁸ *Idem.*

democrației liberale; restrângerea cauzelor războiului numai la aspectele ce țin de activitatea statului; utilizarea partajată a exemplelor; sau logica pacifismului democratic; ignorarea cauzelor alternative responsabile de existența războiului sau a păcii; contestarea validității datelor empirice folosite în analiza statistică sau a concluziilor derivând din analiza statistică etc.²⁶⁹

În ciuda criticilor emise la adresa păcii democratice și totodată ca reacție a recunoașterii complexității problemei analizate, în literatura de specialitate a fost acceptată cel puțin corelația relativă dintre democrație și securitatea internațională. În acest sens, K. Waltz într-o polemică a sa cu școala liberală subliniază că „în cadrul sau în afara cercului statelor democratice, pacea depinde de o precară balanță a forței, dar cauzele războiului nu se leagă pur și simplu de state sau de sistemele de state, dar ele rezidă în ambele”²⁷⁰. Așadar, neoreliștii chiar dacă recunosc numai cu titlu de avertisment că excelența internă a statelor este doar o fragilă bază a păcii, totuși această excelență internă (democrația) constituie un element al unui fundament pentru constituirea sistemului de securitate, iar ierarhizarea elementelor după importanța lor o considerăm ca neadecvată, fiecare avându-și rostul său în procesul funcționării integrale și eficiente a sistemului.

Ascensiunea globalizării din ultimele decenii ale sec.XX a determinat transformarea profundă nu numai a sistemului internațional de securitate și declanșarea proceselor de democratizare într-un număr impresionant de state, dar a contribuit în mare parte și la recompunerea relației dintre cele două fenomene. În acest sens, un aspect important al redefinirii acestei relații este determinată de transformarea democrației din fenomen al politicii interne în fenomen al vieții internaționale și politicii mondiale, fapt ce constituie rezultat al interdependenței ascendente ca urmare a dezvoltării globalizării. Formarea regimului internațional al democratizării în baza unei extinse rețele de regimuri internaționale ramurale constituie una din trăsăturile specifice a celui de-al treilea val al democratizării și proceselor internaționale contemporane²⁷¹. Însăși intervenția militară din Irak și Afgansitan, acompaniată de presiunile asupra Siriei și Iranului, au confirmat prescrierea pentru relațiile internaționale din perioada postrăzboi rece a conceptului fundamental de „suveranitate condiționată”, care presupune că în principiu „statele rămân suverane... dar suveranitatea unui stat poate dispărea dacă diriguitorii săi nu respectă democrația, dețin arme de distrugere în masă sau sunt

---

²⁶⁹ Waltz K. *Structural realism after the Cold War.* / http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Waltz_Structural%20Realism.pdf. (accesat la 7 ianuarie 2007).

²⁷⁰ *Idem.*

²⁷¹ Никитченко А.Н. Транснационализация демократии. (Третья волна демократизации в свете теорий международных отношений). // *Полис*, №5, 1996, с.53-69.

legați de rețelele teroriste”²⁷², aceste argumente confirmând afirmația de mai sus.

Recunoașterea mondială a valorii democrației, strânsa corelație între democrație și securitate și implicațiile democrației asupra securității internaționale constituie acei factori ce fac inevitabilă, în sensul clarificării relației democrație-securitate, găsirea răspunsului la întrebarea dacă „existența statelor nondemocratice constituie un pericol la adresa securității internaționale în general și la adresa democrațiilor în particular”. În acest sens, problema corelată tezei menționate mai sus va fi cea a intervenționismului liberal în vederea răspândirii democrației și garantării securității internaționale.

Intervențiile militare din Afghanistan și Irak au determinat scindarea fără precedent a societății mondiale în tabere opuse, fiind înaintate argumente pro și contra intervenției. Chiar în cadrul teoriei liberale în căutarea răspunsului cercetătorii și liderii politici sunt scindați, pe de o parte cei care au presat statele liberale să intervină în vederea „înălțării bunăstării popoarelor lumii și instituirea beneficiilor libertății, justiției și prosperității”, așa ca: J.S.Mill, W.Wilson, B.Clinton, G.W.Bush; și de altă parte, cei care de asemenea au consimțit beneficiilor pe care o democrație o poate aduce întregii omeniri, dar care au accentuat dificultățile și pericolele propagării active a acestora. La argumentele celor din urmă recurg uneori chiar însăși realiștii fiind de acord că sfârșitul intervenției este nobil și inevitabil ei revin la argumentele liberalului Kant, potrivit căruia „nici un stat nu are dreptul de a interveni în aranjamentele interne ale altuia, deoarece o astfel de acțiune poate duce la apariția mai multor probleme decât beneficii”²⁷³.

Atenția deosebită acordată problemei date este datorată faptului că de răspunsul la această întrebare va depinde viitorul sistemului mondial și în mare parte evoluția ulterioară a unui număr considerabil de state. Cunoscând o impresionantă evoluție problema intervenției dispune de reglementare în dreptul internațional, dar prevederile juridice internaționale a acesteia sunt în mare parte imperfecte sau cel puțin incomplete. Însăși crearea ONU a fost corelată cu problema vizată. Întrebarea propice este, oare ONU nu fusese instituită pentru a interveni în cazurile care amenință securitatea internațională, pentru promovarea drepturilor omului și valorilor general umane? Oare comunitate internațională nu este în drept să sprijine dezvoltarea popoarelor lumii asuprite de un grup oligarhic care profitând de o anumită situație politică internă sau internațională preluând controlul asupra puterii politice constituie piedică în dezvoltarea acestu-

---

²⁷² Zorgbibe Ch. *Mondialisation de la democratie et sécurité collective. // Politique internationale, N°100, été 2003, http://www.politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=15&id=173&content=synopsis. (accesat la 7 ianuarie 2007).*

²⁷³ Waltz K. *Structural realism after the Cold War. // http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Waltz_Structural%20Realism.pdf. (accesat la 7 ianuarie 2007).*

ia?²⁷⁴ Subliniem că disputele politice ca urmare a intervenției americano-britanice nu pune sub semnul întrebării încălcarea drepturilor omului de către regimul Husein, rolul perturbator al acestuia în regiunea Orientului Mijlociu, necesitatea dezvoltării democratice (indiferent de neajunsurile regimului democrat) a Umanității, dar ele constituie o manifestare a imperfecțiunii mecanismelor de realizare a intervenției umanitare. Perfecționarea mecanismului de intervenție umanitară ar permite extinderea marjei de manevră a ONU și ar constituie un pas important pentru depășirea crizelor de dezvoltare democratică a umanității și funcționare a ONU.²⁷⁵ Perfecționarea principiului intervenției umanitare necesită o mobilizarea diplomatică fără precedent și ar constitui adevărata „rescriere a Cartei ONU, un adevărat San Francisco II”²⁷⁶.

Problema reorganizării ONU nu este deloc nouă pentru cercetătorii relațiilor internaționale. În literatura de specialitate s-a argumentat deja că transformările structurale a relațiilor internaționale fac necesară revizuirea unei părți din prevederile Cartei, dar totodată și ajustarea Organizației la realități geopolitice a lumii contemporane. În acest sens, menționăm că una dintre cele mai grave probleme cu care se confruntă organizația și care este în legătura directă cu problematica intervenției umanitare o constituie problema reorganizării Consiliului de securitate, care în formatul său actual reprezintă și păstrează o stare a lumii inechitabilă caracteristică perioadei imediate celui de-al doilea război mondial, aceasta în baza faptului că membrii săi permanenți constituie învingătorii războiului mondial, iar evoluția ulterioară a procesului istoric a schimbat atât imaginea cu privire la ordinea internațională, cât și adus pe prim plan al arenei internaționale noi state cu un rol deosebit în cadrul politicii mondiale, dar care nici pe departe nu sunt reprezentate adecvat în structura vizată. În baza considerațiilor lui J.Rosenau cu privire la acțiunea structurii sistemului asupra evoluției ulterioare a proceselor ne permitem să facem concluzia că structura vizată a Consiliului de securitate este depășită de realitatea geopolitică și constituie cauză pentru unele din profundele crize de interacțiune din cadrul sistemului internațional contemporan. În plus, procedura de adoptare a deciziilor cel mai des constituie mecanism de blocare a acțiunii decât de adoptare a ei, iar lipsa unei decizii corespunzătoare cel mai des duce la agravarea situației, acțiunile ulterioare fiind de multe ori întârziate. În acest sens, autoeliminarea formatului actual al membrilor per-

---

²⁷⁴ Charles Ph.D. *La mondialisation de la sécurité: espoir ou leurre?* // www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/FD001391.pdf. (accesat la 9 ianuarie 2007).

²⁷⁵ Кофи А. *Размышления о проблеме вмешательства. Лекция по случаю 35-го ежегодного собрания «Дитчли Фаундейшн».* // <http://www.un.org/russian/basic/sg/interven1.htm>. (accesat la 7 ianuarie 2007).

²⁷⁶ Zorgbibe Ch. *Mondialisation de la démocratie et sécurité collective.* // *Politique internationale*, №100, été 2003. http://www.politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=15&id=173&content=synopsis. (accesat la 10 ianuarie 2007).

manenți și extinderea sa, modificarea și revizuirea regulilor de adoptare a deciziilor în cadrul Consiliului de securitate ar constitui un pas în depășirea crizei actuale și profundelor sale consecințe asupra securității mondiale²⁷⁷.

Totuși, pentru concilierea democrației și securității colective este necesar de realizat acțiuni cu mult mai largi decât unilaterală reorganizare a Consiliului de securitate. Astfel, pe lângă măsurile menționate mai sus sunt înaintate și așa propuneri ca: stabilirea unei instanțe independente de evaluare a situațiilor de criză umanitară; reîntoarcerea la concepția de „protecție a umanității”; lărgirea Consiliului de securitate prin accederea noilor actori la statutul de membri permanenți; crearea consiliului de securitate economică; crearea pe lângă Adunarea Generală a celei de-a doua camere consultative, care să reprezinte societatea civilă mondială; acționarea pe lângă Consiliul de securitate a unui „organ de monitorizare a democrației”²⁷⁸. Desigur, o parte din aceste propuneri pot fi puse sub semnul îndoielii, dar necesitatea realizării reformelor în sistemul actual de securitate cu luarea în considerație a imperativului democratic constituie o opinie larg răspândită și totodată o necesitate a vieții internaționale contemporane.

Bibliografie:

- Uscoi N. Securitatea internațională în epoca post război rece. / http://www.actrus.ro/reviste/2_2005/a6.pdf (accesat la 18 decembrie 2006).
- Ильин В. Соотношение политики и безопасности. // Вестник МГУ, Сер.18, №1, 1998, с.35-49;
- Roche J.-J. Quelles politiques de sécurité pour l'après – guerre froide? Une approche réaliste de la sécurité a l'aube du XXI siècle. // www.dandurand.uqam.ca/download/pdf/etudes/roche/politiques_de_securite.pdf (accesat la 16 ianuarie 2007).
- Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele și noțiunile de bază ale diplomației. Dicționar. – Chișinău, USM, 1998.
- Buzan B. Popoarele, statele și teama. - Chișinău, Ed. Cartier, 2000.
- Touraine A. Qu' est ce que la démocratie? - Paris, Ed. Fayard, 1994.
- Paris R. Human Security: Paradigm shift or hot air? // Reader: Global Politics in a Changing World. - Boston, 2003.
- Zori-Pop V. Human Security in transition societies. - București, Ed. Politeia - SNSPA, 2003.

²⁷⁷ Wolfgang H.R., Deng F. Choix cruciaux: Les Nations Unies, les réseaux et l'avenir de la gouvernance mondiale, http://www.idrc.ca/fr/ev-9312-201-1-DO_TOPIC.html#begining. (accesat la 16 ianuarie 2006).

²⁷⁸ Zorgbibe Ch. Mondialisation de la démocratie et sécurité collective. // Politique internationale, №100, été 2003. http://www.politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=15&id=173&content=synopsis. (accesat la 10 ianuarie 2007).

- Manual de relații internaționale. / coord. Miroiu A., Ungureanu R.-S., ș.a. – Iași: Polirom, 2006.
- Waltz K. Structural realism after the Cold War. / http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Waltz_Structural%20Realism.pdf. (accesat la 7 ianuarie 2007).
- Никитченко А.Н. Транснационализация демократии (Третья волна демократизации в свете теории международных отношений). // Полис, №5, 1996, с.53-69;
- Zorgbibe Ch. Mondialisation de la democratie et sécurité collective. // Politique internationale, №100, été 2003. http://www.politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=15&id=173&content=synopsis.(accesat 7 ianuarie 2007).
- Charles Ph.D. La mondialisation de la sécurité: espoir ou leurre? // www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/FD001391.pdf. (accesat la 9 ianuarie 2007).
- Кофи А. Размышления о проблеме вмешательства. Лекция по случаю 35-го ежегодного собрания «Дитчли Фаундейшн», <http://www.un.org/russian/basic/sg/interven1.htm>. (accesat la 7 ianuarie 2007).
- Wolfgang H.R., Deng F. Choix cruciaux : Les Nations Unies, les réseaux et l'avenir de la gouvernance mondiale, http://www.idrc.ca/fr/ev-9312-201-1-DO_TOPIC.html#begining. (accesat la 16 ianuarie 2006).

Prezentat la redacție
la 24 decembrie 2007

RELAȚIILE ECONOMICE MOLDO-FRANCEZE²⁷⁹.

Andrei NEGUȚA

Republica Moldova, Chișinău, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Reprezentant Permanent al Republicii Moldova pe lângă Consiliul Europei²⁸⁰,
Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar

Dans l'article «Les relations économiques moldo-françaises», les aspects historiques de la coopération sont examinés et la situation actuelle des échanges commerciaux entre les deux pays est exposée. L'auteur propose une présentation de l'activité des entreprises françaises enregistrées en Moldova avec la participation de la France – Orange, Lafarge, Barges Agro Industrie SA, Société Générale, Lactalis, Via Lacta, etc. Il est indiqué le rôle et l'emplacement de la France dans le classement des Etats principaux qui participent à la formation des investissements en République de Moldova selon le nombre des entreprises et le capital investi sous la forme de contribution au fond statutaire pendant les années 1992-2006. Outre la coopération au niveau des Etats, il est aussi examiné la collaboration de la Moldova avec les régions de la France – Franche-Compte, Rhone-Alpes et, surtout, Alsace avec laquelle les échanges commerciaux sont assez actives. Dans l'article, il est relaté sur l'état actuel du cadre juridique des relations économiques entre ces deux pays, il est fait une brève présentation des accords conclus entre la Moldova et la France dans le domaine économique. De plus, il est étudié le rôle des Chambres de Commerce et d'Industrie des pays concernées, ils sont décrits les relations entre la Chambre de Commerce et d'Industrie de la République de Moldova avec les Chambres de Commerce et d'Industrie des villes françaises telles que Grenoble, Paris, Strasbourg, Colmar, Mulhouse. Il est analysé la coordination de l'activité de la Moldova et de la France dans le cadre des organisations internationales situées en France – l'Organisation Internationale de la Vigne et du Vin, la Conférence européenne des Ministres de Transport, la Banque de Développement du Conseil de l'Europe. L'auteur présente les efforts déployés en vue d'assurer des liaisons plus fortes entre les organes d'Etats moldaves et français, entre les hommes d'affaire dans le domaine agricole, du transport et d'autres secteurs. L'auteur a conclu que la dynamique des relations économiques entre la Moldova et la France est positive, mais il est nécessaire à prendre les mesures qui s'imposent pour leur fortification.

---

²⁷⁹ Recenzent – doctor în științe politice, conferențiar Tudor SPINEI

²⁸⁰ În anii 2003-2006 dl A.Neguță a fost Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar în Republica Franceză.

Istoria a păstrat unele date și evenimente, care confirmă legăturile țării noastre cu Franța în domeniul comerțului. Vinificatorii moldoveni tradițional participau la diferite expoziții internaționale inclusiv la cele desfășurate în Franța. De exemplu vinul „Negru de Purcari”, la Expoziția Mondială de la Paris din anul 1878, a fost menționat cu distincția supremă - medalie de aur. Producătorii din Purcari ca și alți vinificatori moldavi, de mult timp, maturizează vinul în butoaie franceze din stejar. Tot în această perioadă Basarabia anual transmitea spre Franța cantități considerabile pentru acel timp de struguri și vin pentru îmbuteliere și fabricarea șampaniei.

După obținerea independenței Republicii Moldova, relațiile moldo-franceze s-au dezvoltat considerabil, s-au multiplicat vizitele oficiale și de lucru, s-a creat un parteneriat comercial și economic permanent²⁸¹.

Volumul comerțului exterior al Moldovei cu Franța a crescut de la 9,5 mln. dolari SUA în a.1996 pînă la 86,5 mln. în a.2006 sau de 9,1 ori²⁸².

Relațiile dintre Moldova și Franța găsesc o susținere la populația republicii, 2% din participanții la sondajul în cadrul serviciului „OMNIMAS” din noiembrie 2006 au considerat Franța ca țara care poate ajuta cel mai mult Republica Moldova să devină membru cu drepturi depline în Uniunea Europeană (cel mai înalt rezultat, egal cu Germania, din țările Europene membre ale UE)²⁸³.

Prin ce motivează marele interes al Moldovei față de Franța? Ce prezintă Franța, care este caracteristica ei economică?

Franța are 1% din populația mondială (63 mln. de locuitori) și este cea mai mare țară (ca teritoriu) în Europa de Vest. Prin produsul intern brut (PIB) Franța este a 4 putere economică mondială, ea se situează pe locul 4 în lume și în domeniul de recepție a investițiilor directe străine. În lume mult se apreciază calitatea mărfurilor franceze, nivelul înalt de cercetări științifice, tehnologiile avansate. Suprafețele agricole, ce constituie 60% din teritoriul metropolitan, includ 33 mln. de hectare. Franța se situează pe primul loc în Uniunea Europeană în următoarele domenii de producere agricolă: sfecla de zahar (și al 2-lea în lume); semințe oleaginoase; producerea cerealelor (grâu și porumb). Al doilea loc în UE Franța deține la producerea vinului (și în lume, după Italia); producerea laptelui (după Germania); producerea agro-alimentară cu principalele sectoare – industria carni, a laptelui, băuturilor, alcoolului și a. (în aceste domenii este și primul exportator al UE). Franța deține poziții importante în Europa și lume și în

²⁸¹ *Neguța A. Moldova și Franța: 15 ani de relații diplomatice. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). №2 (XXXVII), 2007. - Chișinău, CEP USM, 2007, p.145-155.*

²⁸² *Vezi Dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova în a.2006 și Arhiva Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză (a.1997).*

²⁸³ *Barometrul socio-politic al situației în Republica Moldova. // www.imas-inc.md (consultat pe 10 aprilie 2007).*

alte domenii: al 3 exportator mondial de automobile particulare (PSA (Peugeot-Citroën) și Renault); al 4 producător mondial și al 5 exportator mondial în industria farmaceutică. Multe din întreprinderile franceze sînt foarte cunoscute în Europa și lume - Saint-Gobain este primul producător de sticlă și al doilea exportator mondial; Michelin este primul producător mondial de anvelope pneumatice; Alcatel este al 4 fabricant de echipamente în telecomunicații (primul loc în lume în sectorul de sisteme de transmisie și lider în rețelele de cabluri pentru instalarea în apă); întreprinderile Yves-Saint-Laurent, Vuitton, Chanel, Baccarat, Hermes, Jean-Paul Gaultier, Dior, Cartier sînt cele mai renumite în industria mondială a modei și a celei de lux.

Franța posedă ce-a mai densă în lume și ce-a mai lungă în UE rețea rutieră (drumuri comunale, căi departamentale, rute naționale și autorute), are 10 mii km de autorute (al 2 rang european). Franța deține recordul mondial de viteză cu TGV (Train à Grande Vitesse, Tren de Mare Viteză) posedînd o rețea specială unde este autorizată viteza comercială egală sau superioară 270 km/oră. Aeroportul din Paris deține locul 8 în lume după transportarea pasagerilor; Marseille, primul port francez și mediteran, ocupă locul 3 în Europa după traficul de mărfuri; capitalul francez ocupă locul 7 în lume după capitalizarea bursieră a acțiunilor înscrise la bursa de la Paris; AXA este prima societate de asigurare din Europa; Franța este cea mai vizitată țară din lume²⁸⁴.

Întărind cooperarea economică cu Franța, Moldova poate utiliza experiența ei, ținînd cont de diferențele structurale și de altă natură ale economiei moldave. Țara noastră de asemenea cu ajutorul Franței își poate facilita accesul spre piețele unde deja se află capitalul francez și poate atrage investiții străine în economia ei.

Partenerii francezi apreciază mult activitatea executivului și legislativului moldav de promovare a legilor, care au suprimat și esențial modificat multe dintre legi, regulamente, circulare, care încurcau activității normale a întreprinderilor (Ghilotina 1 și Ghilotina 2), de asemenea ei susțin sistemul de „ghișeu unic” de înregistrare a întreprinderilor care se instalează tot mai mult în practica cotidiană și simplifică procedurile de înregistrare a întreprinderilor.

Se consideră, că reexaminarea legilor despre investiții, de protecție a investițiilor, revizuirea drepturilor vamei și a organelor fiscale, neimpozitarea condiționată a profitului societăților comerciale, adoptarea unui pachet de legi interdependente - cu amnistierea capitalului, amnistierea fiscală și despre o nouă abordare a impozitului pe venitul obținut din activitatea de întreprinzător, crează condiții și mai favorabile pentru investitorii francezi și este foarte polibilă o majorare însemnată a capitalului francez în economia Moldovei²⁸⁵.

²⁸⁴ Vezi: www.diplomatie.gouv.fr/France

²⁸⁵ Vezi: www.diplomatie.gouv.fr/pays zone geo/Moldavie/relations economiques.

În clasamentul principalelor state participante la formarea investițiilor în Republica Moldova după numărul de întreprinderi și capitalul investit sub formă de aport la fondul statutar în perioada 1 ianuarie 1992 - 31 decembrie 2006, Franța ocupă locul 8 cu 113 întreprinderi și 121 mln. de lei, ce constituie 3% din capitalul investit de toate țările (înaintea Franței se află Spania (45 întreprinderi; 895 mln. lei capitalul investit), Olanda (respectiv 73; 583), Marea Britanie (126; 299), SUA (306; 289), România (690; 195), Rusia (544; 167) și Cipru (122; 157)²⁸⁶.

În topul țărilor cu investiții de bază în capitalul social la data de 1 noiembrie 2007, Franța ocupă locul 11 cu 126 întreprinderi, 112 mln. de lei capital investit, ceea ce constituie 3% din capitalul investit de toate țările. (înaintea Franței se află Spania, Olanda, SUA, România, Cipru, Marea Britanie, Germania, Turcia, Rusia și Ucraina). Despre participarea încă modestă a capitalului francez investit în Moldova se poate de concluzionat comparând capitalul francez cu olandez, care sînt respectiv de 8 ori și de 6 ori mai mare²⁸⁷.

Exportul Republicii Moldova în Republica Franceză ce caracterizează prin cifre care nu reflectă potențialul întreprinderilor moldave, însă dinamica exportului este încurajatoare și crează optimism la oamenii de afaceri. Dacă în a.2004 în Franța au fost exportate mărfuri moldave în suma de 11 mln 395,8 mii dol. SUA, atunci în a.2005 deja la suma de 16 mln. 492,4 mii dol (+44,7%), iar în a.2006 la suma de 23 mln. 854,7 mii dol. (creștere cu încă 44,6%). Comparativ cu a.2004, în a.2006 exporturile mărfurilor moldave în Franța a crescut de 2,1 ori²⁸⁸.

Importul în Republica Moldova a mărfurilor franceze se caracterizează prin următoarele cifre - în a.2004 au fost importate mărfuri în suma de 52 mln. 800 mii dolari SUA, în a.2005 în suma de 64 mln. 425,1 mii (+22,3%) iar în a.2006 nivelul importurilor comparativ cu anul precedent puțin a scăzut pînă la 62 mln. 679,4 mii dolari (-2,7%).

Majorarea exporturilor moldave în Franța în anii 2004-2006, micșorarea nesemnificativă, dar totuși micșorarea importurilor din Franța în acești ani, n-au avut o influență cardinală asupra soldului negativ al comerțului Moldovei cu Franța, care în a.2004 a constituit - 41,5 mln. dol. SUA, în a.2005 - 48. O micșorare mai esențială a soldului sa produs numai în a.2006, cînd comparativ cu a.2005 soldul s-a micșorat cu 9,1 mln. dolari. Se impun măsuri urgente și cardi-

---

²⁸⁶ Vezi: www.mdi.md/cis/statistică (Consultat la 10 decembrie 2007)

²⁸⁷ Vezi: www.mdi.md/cis/statistică (Consultat la 10 decembrie 2007)

²⁸⁸ Vezi: *Date statistice privind comerțul exterior al Republicii Moldova cu Franța în anii 2004-2006* (scrisoarea nr.07-21/17 din 14 februarie 2007 al Biroului Național de Statistică).

nale în scopul micșorării deficitului balanței comerciale a Moldovei cu Franța²⁸⁹.

Despre contactele economice încă slabe dintre Republica Moldova și Republica Franceză denotă situația cu schimburile comerciale (conform datelor a.2006):

- Moldova este al 128 client al Franței;
- Moldova este al 127 furnizor pentru Franța;
- Franța este al 11 client al Moldovei;
- Franța este al 10 furnizor pentru Moldova.

Tabelul 1. Moldova a exportat (a.2006) spre Franța:

<i>Produce</i>	<i>Valoarea în mln.euro</i>	<i>%</i>
produse agricole, silvicole și piscicole (96% din ele sînt nucile)	13,4	64,12
pei, îmbrăcăminte din piele	4,5	21,46
produse a industriei textile	1,1	5,20
produse ale industriei agricole și alimentare	0,8	3,85
produse chimice, în cauciuc sau în materiale plastice	0,77	3,70
alte materiale	0,35	1,67
total produse	20,92	100,00

Tabelul 2. Principalele produse importate în Moldova din Franța (a.2006)

<i>Produce</i>	<i>Valoarea în mln.euro</i>	<i>%</i>
produse ale industriei agricole și alimentare	9,45	22,30
echipamente electrice și electronice	5,40	12,75
echipamente pentru cămine	4,26	10,07
produse chimice, în cauciuc sau în materiale plastice	4,15	9,79
produse agricole, silvicole și piscicole	4,02	9,49
produse ale industriei de automobile	3,55	8,38
echipamente mecanice	2,47	5,83
vase de apă, avioane, trenuri, motocicletele	2,34	5,53
produse farmaceutice și de parfum	2,05	4,84
produse în lemn, hîrtie sau carton	1,41	3,33
alte produse	3,23	7,69
total produse	42,33	100,00

Tabelul 3 caracterizează comerțul Moldovei cu Franța în anii 1996-2006²⁹⁰.

²⁸⁹ Vezi: *Date statistice privind comerțul exterior al Republicii Moldova cu Franța în anii 2004-2006 (scrisoarea nr.07-21/17 din 14 februarie 2007 al Biroului Național de Statistică).*

	'96	'97	'98	'99	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06
Total	9,5	18,9	30,4	19,0	27,9	34,0	34,9	44,6	64,1	81,0	86,5
Export	2,1	5,7	8,3	6,4	7,9	8,4	11,4	9,4	11,3	16,5	23,8
Import	7,4	13,2	22,1	12,6	20,0	25,6	23,5	35,2	52,8	64,5	62,7
Sold	-5,3	-7,5	-13,8	-6,2	-12,1	-17,2	-12,1	-25,8	-41,5	-48,0	-38,9

Cooperarea economică moldo-franceză la nivelul întreprinderilor a cunoscut de-a lungul anilor o amploare deosebită. La 1 ianuarie 2008 în Moldova există 126 întreprinderi cu capital francez²⁹¹. Domeniile cele mai importate ale cooperării economice dintre Moldova și Franța, inclusiv prin prezența investițiilor franceze, sînt: telecomunicațiile (Orange, fostul Voxtel), materialele de construcții (Grupul francez Lafarge, acționar majoritar al uzinei de ciment SA „Ciment”, Rezina), sectorul bancar (Societe Generale), agroalimentar (Bargues agroindustries în sectorul nucilor la Telenești, Kazayak-Vin (s.Cazaclia, Gagauzia) și a.

O parte importantă a investițiilor franceze are o legătură cu societățile provenite din sectorul public din Moldova²⁹². Această poziție indică o implicare mare a societăților franceze în procesul de privatizare. Ultima perioadă de timp denotă interesul mai clar și evident al întreprinderilor franceze de a dezvolta relațiile lor de afaceri în Moldova. Numeroase întâlniri de afaceri au scos în evidență dorințele mediilor de afaceri moldav și francez de a întări legăturile lor.

O pondere mai deosebită au următoarele întreprinderi: France Telecom Mobil International este acționarul majoritar al companiei „Voxtel”, primul operator de telefonie mobilă în Moldova din octombrie 1998, care din a.2007 a devenit „Orange” conform politicii interne a companiei franceze. Aceasta a permis „Voxtelului” să devină imediat o parte a lumii „Orange”, să obțină aceleași propuneri ca și la abonații „Orange”, care în lume sînt mai mulți de 100 mln. Clienți.

„Orange” a luat cu sine și realizările companiei „Voxtel”, care este lider în Moldova la toți indicii: acoperirea teritoriului țării, numărul de clienți (circa 1 milion 200 mii), volumul profitului, investițiilor, vânzărilor. Compania posedă deja și acoperire națională EDGE, care înseamnă, că în orice localitate a Moldovei există ieșire la Internet cu o viteză rapidă la telefonul mobil. Datorită companiei franceze în Moldova a devenit posibil de utilizat forma de comunicare cu ajutorul telefonului mobil „Orange blog” (zilnic personal publicat în internet). Transformarea „Voxtel” în „Orange” a devenit posibil datorită deciziei Consili-

²⁹⁰ Vezi: Arhiva Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză (pentru anul 1997); Date statistice privind comerțul exterior al Republicii Moldova cu Franța în anii 2004-2006 (scrisoarea nr.07-21/17 din 14 februarie 2007 al Biroului Național de Statistică; Moldova în cifre (culegere succintă de informații statistice în anii 2003 și 2004; Republica Moldova în cifre - anii 2000, 2002 și 2005.

²⁹¹ Vezi: www.mdi.md/cis/statistica

²⁹² Vezi: www.diplomatie.gouv.fr/pays zone geo/Moldavie/relations economiques

ului director a Francetelecomului de a răspîndi asupra clienților Moldovei standardele mondiale în domeniul legăturii mobile.

Compania de telefonie mobilă „Orange” a devenit un sprijin businessului din Moldova - întreprinderile mici și mijlocii beneficiază de oferta „Pro”, cele mari de abonamentul „Business”. Numai în a.2007 volumul investițiilor în Moldova a alcătuit cifra de 40 mln. de dolari SUA, fiind o cifră record. Întrevederile conducerii companiei franceze „Orange” cu Prim-ministrul Republicii Moldova V.Tarlev în aprilie 2007 au confirmat politica de a continua investițiile în economia republicii „și nu doar în sectorul telefoniei mobile, ci și în altele domenii de interes comun”²⁹³. Guvernul Moldovei depune eforturi permanente pentru crearea unor condiții avantajoase de activitate pentru oamenii de afaceri, încurajează activitatea companiei franceze pe piața moldovenească.

Grupa franceză „Lafarge”, nr.1 mondial în materialele de construcție, este acționarul majoritar al uzinei de ciment din Rezina și s-a angajat să investească 13 mln. de dolari SUA pentru modernizarea uzinei și formarea personalului nou. Investitorul francez realizează planul personal de a mări producția de ciment a uzinei de patru ori, comparativ cu anul privatizării. SA „Ciment” are în prezent peste 700 de membri, preconizînd să continue crearea unor noi locuri de muncă.

În a.2006 SA „Ciment” a sîrșit construcția liniei tehnologice nr.2 de producere a cimentului, care a început în a.1988 și a fost oprită în a.1992. În martie-mai 2006 a avut loc o ofertă deschisă de cumpărare a acțiunilor societății, în rezultatul căria acționarul majoritar și-a mărit pachetul de acțiuni de la 71,6% la 94%²⁹⁴. Uzina a produs în a.2006 815 mii tone de ciment, dintre care 756 mii au fost realizate în interiorul republicii, iar 59 mii tone au fost exportate. Grupul francez a investit pînă în prezent 12 mln.de euro și preconizează să investească în anii 2008-2010 încă cel puțin 50 mln.de euro.

Grupul „Lafarge” este un partener serios al Republicii Moldova. Activitatea SA „Ciment” este o confirmare a investiției profitabile în economia moldavă și o dovadă a climatului investițional favorabil din Republica Moldova²⁹⁵.

Schimbări favorabile intervin și în domeniul bancar. În a.2007 la Bursa de Valori al Moldovei a fost înregistrată cea mai mare afacere din istoria ei - banca franceză „Societe Generale” a cumpărat 5.021.650 acțiuni sau 70,75% din acțiunile băncii moldave „Mobiasbancă”, la suma de 18,4 mln. de euro sau 313,9 mln. de lei. Acest contract a adus băncii moldave o prețuire înaltă în sfera ban-

²⁹³ Întrevederea Prim-ministrului Moldovei cu reprezentanții Asociației investitorilor străini din Moldova. // www.gov.md (Consultat pe 12 decembrie 2007).

²⁹⁴ Darea de seamă a S.A., „Ciment” despre activitatea sa în a.2006. // „Logos Press”, 2007, 23 martie.

²⁹⁵ Întrevederea Prim-ministrului Moldovei cu reprezentanții Asociației investitorilor străini din Moldova. // www.gov.md/noutăți (Consultat la 12 decembrie 2007).

cară mondială și o nouă dezvoltare. Afacerea a fost posibilă și datorită la faptul, că Moldova este considerată un partener de încredere și grupul francez dorește să extindă rețeaua sa europeană în această zonă²⁹⁶.

Grupul bancar „Societe Generale” este prima bancă de retail în Franța, iar în plan internațional are 9,2 mln. de clienți într-un sistem de 30 filiale care acoperă 26 de țări, are o prezentă puternică în Europa de Sud-Est, Rusia s.a. țări. Reprezentanții băncii împreună cu ai firmei franceze „Mangouste” examinează și Transnistria din punct de vedere a climatului investițional, situației politice și economice.

În anii 2006-2007 marca franceză „Citroen Berlingo”, realizată prin centrul tehnic din or. Chișinău, a avut cele mai mari vânzări. Microbusele, alte modificări ale automobilului francez, destul de economice, comode, se bucură de o mare popularitate la automobiliștii Moldovei.

Anul 2005 a permis concretizarea proiectelor de avengeură dintre Moldova și Franța. Grupul francez „Lactalis” a cumpărat o fabrică de lapte și 2 de brânzeturii, la care sînt angajați în total 1.400 persoane. Investitorii francezi au devenit majoritari în grupul „Via Lacta”, specializat în produsele laptelui, înghețatei s.a. produse similare. Un interes deosebit a manifestat grupul francez „Areva”, - care a dat un răspuns pozitiv proiectului Băncii Mondiale pentru a cumpăra pentru Moldova un sistem de lansare în domeniul electric. Întreprinderea franceză „SAGEM Defence Securite” (parte componentă a grupului destul de influent SAFRAN) elaborează un sistem de carti de identitate biometrice pentru necesitățile Moldovei, iar întreprinderea „Schneider” va participa la construcția unei centrale electrice cu suma de investiții de 40 mln. euro²⁹⁷.

Autoritățile moldave permanent întreprind măsuri de întărire a relațiilor cu structurile statale și asociațiile cetățenilor francezi din regiunile țării. O dinamică bună au relațiile de înfrățire între orașele Chișinău și Grenoble (capitala departamentului Isere); Călărași și Villefranche (reg. Rhone Alpes). Contacte bune de lucru au orașele Bălți și Lyon. Legăturile economice și culturale dintre țări sînt întărite de peste 30 de asociații de prietenie moldo-franceză, dintre care „Les moldaviens” (or. Bordeaux), „La passerelle Alsace-Moldavie” (or. Haguenau) sînt cele mai active.

La nivelul regiunilor cele mai strînse relații economice Moldova le are cu reg. Franche-Comte (primul document cu această regiune a fost semnat încă în a.1991 la Chișinău), Rhone Alpes, Alsacia²⁹⁸.

---

²⁹⁶ *Întrevederea Prim-ministrului Moldovei cu conducerea grupului Societe Generale. // www.gov.md/noutăți (Consultat la 17 ianuarie 2007).*

²⁹⁷ www.diplomatie.gouv.fr/pays/zone_geo/moldavie

²⁹⁸ *Raportul de activitate a Reprezentanței Permanente a Republicii Moldova pe lângă Consiliul Europei în a.2007, p.18.*

Regiunea Alsacia în care trăiesc 1,8 mln. de locuitori (3% din populația țării), ocupă 1,5% din teritoriul Franței, a asigurat în a.2007 7,2% din exporturile țării. Această bogată regiune a Franței este interesantă și utilă oamenilor de afaceri moldavi datorită experienței ei, dar și posibilităților pe care le are – contactele transfrontaliere de lucru cu Germania și Elveția; în această parte a Europei se află 80% din piața europeană de mărfuri la o distanță de numai 5 ore de deplasare; reprezentanțele regiunii activează în 21 de țări ale lumii. Alsacia poate da oamenilor de afaceri din Moldova cele mai bune perspective de integrare economică în Europa²⁹⁹.

În ultimul timp în rezultatul eforturilor depuse în regiunea Alsacia are loc o promovare constantă a intereselor comercial-economice ale Republicii Moldova, în special, prin multiplicarea contactelor de lucru cu Camerele de Comerț și Industrie din orașele Strasbourg (camera regionala), Colmar și Mulhouse (camere departamentale), în scopul diversificării piețelor străine de desfacere pentru produsele autohtone moldovenești și atragerii investitorilor alsacieni³⁰⁰. În februarie 2007 o delegație a Republicii Moldova condusă de Vice-ministrul Economiei și Comerțului V.Melnic a vizitat orașele Strasbourg și Colmar, a participat la Ziua Moldovei, desfășurată în incinta Camerei de Comerț și Industrie. Conducătorilor de 33 de întreprinderi alsaciene li sa prezentat piața comercială a Moldovei, condițiile de apropiere de Alsacia, politica comercială a țării noastre, dezvoltarea potențialului de export și a relațiilor de colaborare la nivel regional și internațional.

Desfășurarea Zilei economice a țării, convorbirile cu conducerea Camerei, organizarea unei conferințe de presă pentru jurnaliștii alsacieni se activează în domeniul economic, întrevederile delegației cu reprezentanți ai companiilor alsaciene au consolidat imaginea pozitivă a Moldovei în regiunea Alsacia, au stabilit noi contacte de colaborare. În prezent se examinează posibilitatea desfășurării în a.2008 a unui forum al oamenilor de afaceri moldoveni și francezi la Strasbourg³⁰¹.

Mai jos se prezintă analiza schimburilor comerciale dintre Moldova și regiunea Alsacia a Republicii Franceze³⁰².

Tabelul 4. Exportul Moldovei din regiunea franceză Alsacia în a.2006

²⁹⁹ *Alsace-champion. // Le journal des entreprises du dep.Bas-Rhin, 2008, janvier, nr.8 p.1-2.*

³⁰⁰ *Негуца А. Молдова - Эльзас: новые экономические возможности. // «Logos Press», 2007, 14 сентября.*

³⁰¹ *Raportul de activitate a Reprezentanței Permanente a Republicii Moldova pe lângă Consiliul Europei în a.2007, p.18-19.*

³⁰² *Moldavie (materiele statistice ale vamei Strasbourg și Camerei de Comerț și Industrie din or.Colmar), 2007, 5 februarie*

<i>Exporturile Moldovei</i>	<i>Valoarea mln.euro</i>	<i>%</i>
pei, îmbrăcăminte din piele	2,00	90,25
produse ale industriei textile	0,16	7,52
produse chimice, în cauciuc sau materiale plastice	0,05	2,23
total	2,21	100,00

Tabelul 5. Importul Moldovei din regiunea franceză Alsacia în a.2006

<i>Importurile în Moldova din regiunea Alsacia</i>	<i>Valoarea mln.euro</i>	<i>%</i>
produse chimice, în cauciuc sau materiale plastice	1,59	43,34
produse ale industriei de automobile	0,94	25,68
echipamente mecanice	0,70	19,29
produse ale industriei agricole și alimentare	0,13	3,63
îmbrăcăminte din piele	0,10	2,85
vase de apă, avioane, trenuri, motociclete	0,08	2,34
echipamente pentru cămine	0,04	1,27
produse farmaceutice și de parfum	0,03	0,92
alte produse	0,02	0,68
total	3,63	100,00

Moldova și Franța valorifică potențialul de activitate în comun în cadrul organizațiilor economice internaționale, amplasate pe teritoriul Republicii Franceze.

Organizația Internațională a Viei și Vinului (OIVV), amplasată la Paris și în cadrul căreia sînt angajați un grup de specialiști francezi, oferă posibilitatea pentru vinificatorii, oenologii moldoveni să examineze experiența Franței și a altor membri ai OIVV, să se efectueze vizite reciproce la întreprinderile din țările noastre, să participe la reuniunile europene și internaționale ale savanților.

O altă organizație internațională amplasată în Franța, la Paris este Conferința Europeană a Miniștrilor de Transport (CEMT), în care Republica Moldova deține statutul de membru cu drepturi depline, începînd cu a.1996.

Partenerii francezi în cadrul CEMT ajută autoritățile moldave în armonizarea legislației privind securitatea rutieră, mediul înconjurător, liberalizarea pieții serviciilor de transport, accesul la piețele serviciului de transport din țările Europei, promovarea transportului de pasageri publici și colectivi pentru asigurarea traficului rutier intens și a. Pentru Moldova este foarte important asigurarea obținerii anuale și repartizării autorizațiilor pentru efectuarea traficului internațional de mărfuri.

Contactele bune de lucru s-au creat între reprezentanții Moldovei și ai Franței și în cadrul altei importante instituții financiare europene- Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei, amplasată la Paris. Reprezentanții Franței în Consiliu-

le de direcție și de administrare a Băncii s-au pronunțat în favoarea aprobării pentru Moldova a 3 proiecte investiționale- transfugia sîngelui, construcția de locuințe sociale și renovarea Spitalului Clinic Republican.

În afară de contactele vinificatorilor moldovenești cu Organizația Internațională a Viei și Vinului, în ultimul timp se întăresc și contactele directe cu specialiștii francezi. În noiembrie 2007 holdingul rusesc „Uzina Interrepublicană de Vin (Mejregionalinîi Vinîi Zavod), care deține din a.2002 80% de acțiuni a uzinei moldave „Călărași Divin”, a procurat „Casa de cogniac Jenssen SAS” în orașul francez Cogniac (din regiunea Poitou-Charentes). Prin această procurare a devenit posibilă o cooperare mai strînsă a producătorilor de divinuri moldave cu cei francezi (cogniacurile Carte Blanche, XO Grande Champagne, Hors D’Age XO și a.)

Vinurile și sucurile fabricate în Moldova sînt destul de cunoscute specialiștilor din Uniunea Europeană, inclusiv Franța, care conform tradiției organizează anual multe degustări și concursuri internaționale. Numai în a.2005-2007 vinurile moldovenești au fost prețuite cu 15 medalii de aur, argint și bronz la concursurile de la Paris, Bordeaux, Reims, iar vinurile produse de Acorex Wine Holding (4 sorturi) și de compania Lion Gri (2 vinuri) au fost considerate învingătoare la concursul a 1000 de cele mai bune vinuri din lume „Les Vinalis Internationales 2006”, care a avut loc la 2-6 martie 2007 la Paris.

În ultima perioadă se întăresc legăturile dintre agricultorii Moldovei și Franței. Întrevederile din noiembrie 2007 a conducerii Parlamentului și executivului moldav, a ministerului agricol cu președintele Consiliului administrativ al societății pentru extinderea vînzărilor de produse agricole și alimentare (SOPEXA) a Ministerului Agriculturii a Franței, au exprimat interesul Moldovei față de preluarea experienței Franței în sectorul agroalimentar, au permis determinarea posibilităților și mecanismelor de cooperare a organizației cu reprezentanții complexului agro-industrial al republicii, inclusiv în promovarea produselor moldave pe piețele străine.

Spre întărirea legăturilor comercial-economice este coordonată activitatea Camerelor de Comerț și Industrie din țările noastre. Camera Republicii Moldova are bune contacte de lucru cu Camerele de Comerț și Industrie din orașele Paris, Grenoble, Lyon, Valence, Strasbourg, Colmar, Mulhouse și alte orașe.

O mare importanță în întărirea relațiilor economice dintre Moldova și Franța o are turismul extern. Cifrele ce caracterizează schimburile de turism sînt încă destul de modeste, însă tendința de vizitare reciprocă este pozitivă. Conform Biroului Național de Statistică a Moldovei în prima jumătate a a.2007 țara noastră a fost vizitată de 235 francezi (2,9% din numărul total ce ne-au vizitat). În aceeași perioadă 101 moldoveni (0,3% din turiștii Moldovei) au vizitat Franța.

Moldova și Franța colaborează și în domeniul protecției mediului ambiant. Legăturile dintre ministerele de mediu devin mai strînse, Franța ajută țara noas-

tră în armonizarea legislației le cea comunitară, ne transmite experiența acumulată, participă la elaborarea proiectelor ecologice. În a.2008 va fi finisat proiectul de utilizare a condensatoarelor electrice, care conțin o substanță periculoasă hexaclorociclohexan, va continua ajutorul Franței în programul de distrugere a substanțelor chimice, inclusiv a pesticidelor, acumulate de mulți ani în republica și de recultivare a terenurilor agricole în scopul reînnoțirii lor în circulație.

Reprezentanții Franței au rol important și în cadrul Asociației investitorilor străini din Moldova. Întrevederile desfășurate la sediul companiei „Orange Moldova”, la Guvernul țării au ca scop determinarea acțiunilor ce ar asigura îmbunătățirea în continuare a climatului investițional în Moldova și de atragere a unui flux sporit de investiții în economia națională. În rezultat, dialogul dintre administrația publică centrală și comunitatea de afaceri a avansat mult în anii 2006-2007, grație cărui fapt s-a reușit soluționarea mai multor probleme cu care se confruntau anterior oamenii de afaceri³⁰³.

Reprezentanții companiilor “Orange”, “Lafarge”, “Bargues Agro Industries” SA au propus și perfecționarea cadrului legislativ-normativ, a celui fiscal. O parte din ele deja au fost examinate și implementate de Parlamentul Moldovei, altele se află în procesul de examinare la Guvern.

În scopul valorificării potențialului economic dintre țările noastre, la propunerea părții franceze, va fi creat un club al oamenilor de afaceri din Moldova și Franța, care se va întruni cu regularitate pentru a discuta posibilitățile de concluzare³⁰⁴.

Asupra dezvoltării economice și sociale a Moldovei o influență puternică are migrația forței de muncă, inclusiv în Franța³⁰⁵. Numărul migranților moldoveni în Franța (la 1 iulie 2007 de organele franceze sînt luați la evidență 4862 cetățeni ai Republicii Moldova) este permanent în creștere, fără careva simptome, că această tendință se poate schimba.

Aceste probleme permanent se află în atenția diplomaților, parlamentarilor, savanților din ambele țări. Guvernul Republicii Moldova la 18 iulie 2007 a luat hotărîrea să inițieze negocieri asupra proiectului Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze privind reglementarea fluxurilor migratorii ale forței de muncă.

---

³⁰³ *Întrevederea Prim-ministrului Moldovei cu reprezentanții Asociației investitorilor străini din Moldova. // www.gov.md/noutăți (Consultat la 12 decembrie 2007).*

³⁰⁴ *Crearea unui Club oamenilor de afaceri din Moldova și Franța. // www.gov.md/noutăți (Consultat la 4 octombrie 2007)*

³⁰⁵ *Moșneaga V. Migrations économiques en Europe: flux, tendances, repercussions; Parmentier F. La Moldavie et les dynamiques migratoires, frein ou moteur d'europeanisation. // Colloque „Migrations Est-Ouest en Europe : une ressource pour les pays de départ et d'accueil?”, Paris, 2006*

La dezvoltarea economică a relațiilor moldo-franceze va contribui și liberalizarea sistemului de vize cu Uniunea Europeană. O mai mare mobilitate a oamenilor de afaceri prin Europa pentru negocieri, participări la forumuri și alte necesități, incontestabil vor influența pozitiv asupra relațiilor economice dintre țări, inclusiv cu Franța.

O mai amplă utilizare a posibilităților sistemului GSP+ și posibil, a Preferențelor comerciale autonome, care este foarte probabil să fie acceptate în a.2008, de asemenea vor avea o influență bună asupra Moldovei cu Uniunea Europeană, inclusiv cu Franța.

Guvernele Moldovei și a Franței examinează permanent starea și perspectivele cooperării economice, comerciale, științifice și tehnice dintre țări. În anii 1997-2006 Guvernul Moldovei a fost insistent în promovarea ideii de a asigura dezvoltarea continuă a relațiilor bilaterale și a colaborării în diferite domenii prin aprobarea componentei nominale a părții moldave a Comisiei mixte interguvernamentale moldo-franceze pentru cooperare economică, comercială, științifică și tehnică (Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.1042 din 10 noiembrie 1997; Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.873 din 17 august 1998; Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.869 din 28 iulie 2004).

Guvernul francez n-a dat curs propunerii moldave de creare a părții franceze a Comisiei mixte interguvernamentale, motivînd prin faptul, că nu consideră comisiile mixte ca o pîrghie efectivă de influență asupra achimbului comercial-economic și al cooperării economice în întregime (întrevederea Ambasadorului A.Neguța cu ministrul francez al comerțului exterior C.Lagarde la 23 martie 2006 (arhiva Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză). Totuși cu unele țări, de exemplu Rusia, acționează Comisiile în chestiunile colaborării bilaterale (la nivel de șefi de guverne) și Sesiunile Consiliurilor mixte în chestiunile economice, financiare și comerciale (CEFIC).

În anii 2004-2007 partea moldavă și cea franceză au luat unele măsuri în scopul îmbunătățirii în continuare a cadrului juridico-economic. O importanță mare a fost acordată examinării proiectului de lege privind ratificarea Convenției între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze pentru evitarea dublei impuneri și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitul pe venit și a Protocolului la Convenție. Aceste documente au fost semnate la Paris la 30 octombrie 2006 de către miniștri de externe a celor două țări A.Stratan și Ph.Douste-Blazy. Parlamentul Moldovei la 22 februarie 2007 a ratificat Convenția și Protocolul și a cerut de la Guvernul țării să întreprindă măsurile necesare pentru realizarea prevederilor acestor două acte. Președintele Republicii Moldova V.Voronin prin Decretul nr.1022-IV din 7 martie 2007 a promulgat

Legea nr.31 din 22 februarie 2007 privind ratificarea Convenției și a Protocolului la ea³⁰⁶.

În prezent cadrul juridic destinat cooperării în domeniul economic este format din:

1. Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze privind încurajarea și protejarea reciprocă a investițiilor, semnat la Paris la 8 septembrie 1997 și ratificat de Parlamentul Republicii Moldova (Legea nr.1453-XIII din 28 ianuarie 1998)³⁰⁷;

2. Convenția între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze pentru evitarea dublei impuneri și prevenire evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit și a Protocolului la ea, semnate la Paris la 30 octombrie 2006 și ratificate de Parlamentul Republicii Moldova (Legea nr.30-XVI din 22 februarie 2007)³⁰⁸;

3. Tratatul de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză, semnat la 29 ianuarie 1992 și ratificat de Parlamentul Republicii Moldova (Legea nr.85-XIII din 28 ianuarie 1994)³⁰⁹;

4. Acordul de cooperare culturală, științifică și tehnică între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze, semnat la Chișinău la 24 noiembrie 1994 și ratificat de Guvernul Republicii Moldova (Hotărârea nr.299 din 29 mai 1996)³¹⁰;

5. Protocolul de înțelegere între Ministerul Agriculturii și Alimentației al Republicii Moldova și Ministerul Agriculturii și Pesciutului al Republicii Franceze în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale, semnat la Paris la 14 octombrie 1997³¹¹.

Este gata pentru semnare Acordul privind serviciile aeriene între guvernele țărilor. La examinarea părții franceze se află proiectul de Acord între țări privind colaborarea în domeniul turismului și Memorandumul interministerial privind cooperarea în domeniul securității populației și pieții muncii.

O sarcină a parlamentelor și guvernelor din ambele țări rămîne adoptarea de noi acte normative și perfecționarea celor existente în scopul eliminării obstacolelor în cooperarea oamenilor de afaceri și societăților lor.

---

³⁰⁶ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.36-38, p.26.

³⁰⁷ *Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.24. - Chișinău, Moldpres, 2000, p.175-178.*

³⁰⁸ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.36-38, p.26-27.

³⁰⁹ *Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol. 32. - Chișinău, Moldpres, 2000, p.233.*

³¹⁰ *Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.18. - Chișinău, Moldpres, 2000, p.410-413.*

³¹¹ *ibidem*, p.408-410.

Concluzii

Analiza situației permite să concluzionăm, că în domeniul comercial-economic, legăturile reciproce dintre Moldova și Franța devin mai puternice. În Franța tot mai mulți oameni de afaceri, economiști și politicieni înțeleg, că dinamica pozitivă a economiei moldave are un caracter stabil și de lungă durată. Din acest motiv, cercurile de afaceri franceze tot mai activ examinează piața moldavă. Anii 2005-2007 se caracterizează printr-o activizare a dispoziției comunităților de afaceri din ambele țări. Această dinamică pozitivă servește ca un semnal energetic pentru perfecționarea în continuare a condițiilor de dezvoltare reciprocă și ca rezultat - intensificarea volumului comercial- economic dintre țări.

A acțiunile întreprinse constant la nivel de instituții statale, parlamente, misiuni diplomatice, organizații ale oamenilor de afaceri au consolidat imaginea Moldovei în Franța, au promovat relațiile comercial-economice bilaterale, au stabilit contactele de colaborare cu diverse întreprinderi din unele regiuni ale Franței.

Reformele economice pe care le promovează Guvernul Republicii Moldova conform Programului său de modernizare a țării, adoptarea de noi acte normative și modificarea celor existente în domeniul economic de către Parlamentul Moldovei vor permite investitorilor străini, inclusiv francezi, să fie numeroși pe piața moldovenească și să investească sume mai consistente.

Realizările cooperării economice moldo-franceze prezintă un important capital pentru relațiile bilaterale. Totodată este important de înțeles, că încă multe este necesar de efectuat pentru a satisface tendința cetățenilor ambelor țări de a se cunoaște mai bine și de a colabora mai strâns. Pentru a realiza aceasta, este necesar să ne bazăm mai mult pe atitudinea pozitivă reciprocă a cetățenilor și voința liderilor țărilor, parlamentelor de a asigura și în continuare o apropiere a țărilor noastre.

Dinamica relațiilor economice dintre Moldova și Franța este pozitivă, însă este necesar de a lua măsuri complexe pentru a asigura întărirea lor.

Bibliografie

- Acord de cooperare culturală, științifică și tehnică între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze. // *Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.18. - Chișinău, Moldpres, 2000, p.410
- Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze privind încurajarea și protejarea reciprocă a investițiilor. // *Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.24. - Chișinău, Moldpres, 2001, p.175
- Darea de seamă a S.A. „Ciment” despre activitatea sa în anul 2006. // „Logos Press”, 2007, 23 martie

- Dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova în anul 2006. // Chișinău, Moldpres, 2007
- Date statistice privind relațiile comercial-economice între Republica Moldova și Franța (anul 1997). // Arhiva Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză, 1997.
- Date statistice privind comerțul exterior al Republicii Moldova cu Franța în anii 2004-2006 (scrisoarea nr.07-21/17 din 14 februarie 2007 al Biroului Național de Statistică).
- Le journal des entreprises du dep.Bas-Rhin. // Strasbourg, janvier 2008, nr.8
- Moșneaga V. Migrations économiques en Europe: flux, tendances, repercussions. // Coloque „Migrations Est-Ouest en Europe: une ressource pour les pays de depart et d'accueil?”, Paris, 2006.
- Moldavie /Materiale statistice ale vamei Strasbourg și Camerei de Comerț și Industrie din or.Colmar/ 2007, 5 februarie.
- Moldova în cifre (culegerea succintă de informații statistice) 2004. // Chișinău, 2004
- Neguța A. Moldova și Franța: 15 ani de relații diplomatice. // MOLDOSCOPIE (probleme de analiză politică). Nr.2 (XXXVII), 2007. – Chișinău, CEP USM, 2007, p.145-155
- Негуца А. Молдова - Эльзас: новые экономические возможности. // «Logos-Press», 2007, 14 сентября.
- Protocol de înțelegere între Ministerul Agriculturii și Alimentației al Republicii Moldova și Ministerul Agriculturii și Pescuitului al Republicii Franceze în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale. // Tratatate Internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.18. - Chișinău, Moldpres, 2000, p.408
- Parmentier F. La Moldavie et les dynamiques migratoire, frein ou moteur d'europeanisation!? // Colloque „Migrations Est-Ouest en Europe: une ressource pour les pays de depart et d'accueil?”, Paris, 2006
- Raportul de activitate a Reprezentanței Permanente a Republicii Moldova pe lângă Consiliul Europei în anul 2007.
- Republica Moldova în cifre (culegere succintă de informații statistice) 2000. – Republica Moldova 2005 (breviar statistic). - Chișinău, 2005
- http:www.diplomatie.gouv.fr/pais zone geo/moldavie

Prezentat la redacție
la 14 ianuarie 2008

MIGRAȚIA, DEZVOLTAREA ȘI REMITENȚELE ÎN EUROPA: CONSECINȚELE ȘI ROLUL INSTITUȚIILOR

João PEIXOTO

Portugalia, Lisabona, Universitatea Tehnică din Lisabona, Școala de Economie și Management (ISEG), SOCIUS,
Doctor, profesor

Ana FONSECA

Portugalia, Lisabona, Universitatea Tehnică din Lisabona, Școala de Economie și Management (ISEG),
Studentă

The links between migration and development, including the specific role of migrants' remittances, have been extensively studied in the last few years. The priority given to this issue is easily understandable. On the one hand, international migration flows have been on the rise during recent decades, facing an increasing number of obstacles, including a generally restrictive stance of host countries' immigration policies, but overcoming them all, even at the price of immigrants' rights. On the other hand, international differences on economic development levels are still among the main explanatory factors of migration. Migration flows often result from a lack of development perspectives in the sending countries, reinforcing the economic potential of host ones. However, a number of retroactive effects emerge: the growth of migration is often accompanied by abundant economic transfers back home, including remittances, investments and benefits from international trade, besides information and human capital. In sum, from the point of view of sending countries, migration and development may reinforce each other, being this crucial for the increase of well-being and the decrease of migration potential.

In this paper, the specific role of remittances in the migration-development nexus will be examined. It will be argued that migrants' remittances exert mixed impacts (positive, negative and neutral) over the economic development of sending countries, and that institutions play a crucial role in maximizing the positive and minimizing the negative ones. The main geographical area taken into consideration is Europe, one of the most important world regions in the volume of international migration, and particularly Central and Eastern Europe, a cross-road for many inward and outward flows, and also a fast-growing beneficiary of immigrants' remittances.

In the first section, some trends of current international migration in Europe will be highlighted, including flows involving Central and Eastern Europe, as well as some causal factors and prospects for continuing migration in the futu-

re. In the second section, remittances will be observed as one of the main consequences of international migration, and an evaluation of its volume in Central and Eastern European (and Central Asian) economies will be done. In the third section, impacts of remittances over development will be stressed, revealing its mixed effects (positive, negative and neutral). Finally, the specific role of economic, social and political institutions will be discussed, arguing that they exert a vital role in determining which outcomes will predominate.

Introducere

Legăturile dintre migrație și dezvoltare, având în vedere rolul particular al remitențelor migranților, au fost pe larg studiate în decursul ultimilor ani³¹². Este ușor de înțeles de ce acestei probleme i se acordă o deosebită prioritate. Pe de o parte, fluxurile internaționale de imigranți au crescut în decursul ultimelor decenii, confruntându-se cu un număr sporit de obstacole, în special cu atitudinea restrictivă a politicilor de imigrare a țărilor gazdă. Ele au fost însă depășite cu bine, uneori chiar cu prețul drepturilor imigrantului. Pe de altă parte, diferențele la nivel global pe scara dezvoltării economice constituie unul din factorii primordialii ai migrației. Fluxurile migratoare survin adesea din lipsa perspectivelor de dezvoltare în țările emitente și contribuie la consolidarea potențialului economic al țărilor gazdă. Cu toate acestea, o serie de consecințe retroactive pot surveni: sporirea migrației este adesea însoțită de o multitudine de transferuri bănești cu destinația „acasă”, inclusiv remitențe, investiții și beneficii din comerțul internațional, pe lângă informație și capital uman. În concluzie, în viziunea țări-

---

³¹² Nyberg-Sørensen N., Van Hear N., Engberg-Pedersen P. *The Migration-Development Nexus: Evidence and Policy Options*. // *International Migration*, 2002, #40 (5), pp.3-48; Ratha D. *Workers' remittances: an important and stable source of external development finance*. // *World Bank, Global Development Finance*. - Washington D.C., World Bank, 2003, pp.157-175; Ratha D. *Understanding the importance of remittance flows*. // *Migration Information Source, Migration. Policy Institute*, October 2004; *Global Commission on International Migration. Migration in an Interconnected World: New Directions for Action*. - GCIM, 2005; Haas, de, H. *International migration, remittances and development: myths and facts*. // *Global Migration Perspectives*, 2005, 30 April; *OECD Migration, Remittances and Development*. - Paris, OECD, 2005; *OECD International migrant remittances and their role in development*. // *OECD, International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition*. - Paris, OECD, 2006, pp.139-161; *OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition*. - Paris, OECD, 2007; Ghosh B. *Migrants' Remittances and Development: Myths, Rhetoric and Realities*. - Geneva and Den Haag, IOM and The Hague Process on Refugees and Migration, 2006; *World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration*. – Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006; *World Bank Ed. Ozden Ç., Schiff M. International Migration, Remittances and the Brain Drain*. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006, etc.

lor emitente, migrația și dezvoltarea se completează reciproc, fapt crucial pentru creșterea bunăstării și pentru declinul potențialului migrator.

În lucrarea de față va fi analizat rolul specific al remitențelor în contextul migrație-dezvoltare. Va fi disputată natura mixtă a impacturilor exercitate de remitențe (pozitiv, negativ și neutru) asupra dezvoltării economice a țărilor emitente. De asemenea se va discuta rolul incontestabil al instituțiilor în lupta pentru amplificarea celor pozitive și diminuarea celor negative. Cea mai importantă regiune geografică luată în considerație este Europa, unul din punctele strategice ale lumii în materie de migrație; în special Europa Centrală și de Est care reprezintă o răscruce pentru multe fluxuri dinspre și către aceste regiuni cât și un beneficiar în plină ascensiune de pe urma remitențelor imigranților.

În primul capitol se va insista asupra direcțiilor actuale ale migrației internaționale în Europa, inclusiv fluxurile din Europa Centrală și de Est, la fel ca și câțiva factori ocazionali, perspective pentru perpetuarea migrației pe viitor. În cel de-al doilea capitol se vor duce observări asupra remitențelor – consecințe principale ale migrației internaționale și se va face o evaluare a volumului lor în economiile țărilor din Europa de Centrală și de Est (inclusiv Asia Centrală). Capitolul al treilea vine cu o expunere a impactului remitențelor asupra dezvoltării, desfășurând efectele sale mixte (pozitiv, negativ și neutru). În cele din urmă, se va discuta despre rolul particular jucat de instituțiile economice, sociale și politice, insistând asupra rolului vital pe care acestea îl exercită în stabilirea rezultatelor predominante.

Migrația în Europa

Dificultățile de evaluare și comparare a direcțiilor migrației internaționale sunt bine cunoscute. Statisticile internaționale sunt incomplete și furnizează o vastă gamă metodologică, complicând realizarea unei informații riguroase asupra subiectului în cauză. Din punct de vedere conceptual, unele divergențe fundamentale rezultă din mediul care este luat în considerație, altfel spus, cine anume trebuie numit „imigrant”. Unul din criterii delimitează statisticile bazate pe țara de origine (indivizii născuți în străinătate) și pe cetățenie (cetățeni străini). Prima categorie sunt cei care se încadrează, probabil, cel mai bine în „migrație”, în timp ce a doua categorie reflectă majoritatea problemelor sociale și politice ale domeniului. Un al doilea criteriu conceptual se referă la durata aflării imigrantului în țara gazdă, criteriu pentru care nu există o poziție unanimă.

Un alt tip de dificultate metodologică rezultă din sursa consultată. Chiar și-n cadrul aceleași țări atunci când un concept similar este adoptat se ajunge la cifre foarte diferite în urma explorării registrelor administrative, a recensămintelor și a registrelor de cadastru. Prezența endemică a imigranților ilegali având ca cauză un vast spectru de factori (presiunea migrației, politicile restrictive, cererea înaltă de muncă și economia liberă) duce de asemenea la scurgeri de date. Astfel,

problemele de evaluare și comparare sunt larg răspândite. Dificultăți de stabilire a numărului imigranților sunt actuale și-n spațiile integrate, precum Uniunea Europeană (UE) bunăoară, atât pentru imigranții intra-UE cât și a celor din țările lumii a treia³¹³.

În ciuda dificultăților metodologice, numărul mare de imigranți cât și tendința ascensivă a procesului de imigrare în Europa constituie un fapt de netăgăduit. Dacă e să se ia în considerație statistici bazate pe indivizii născuți în străinătate sau cele bazate pe cetățenii străini, câteva state europene se numără la momentul actual printre principalele țări receptoare din lume, surclasându-le sau alăturându-se tradiționalelor state de imigrației (SUA, Canada și Australia). După procentul populației născute în străinătate care trăiește în prezent pe teritoriul țărilor OCDE (2005), câteva țări europene, de la Nord la Sud, majoritatea țări membre UE, înregistrează un procentaj de 10 la sută din populație făcând parte din această categorie: Luxemburgul, Elveția, Austria, Germania, Suedia, Belgia, Irlanda, Olanda și Grecia. Dacă e să nu luăm în considerație Luxemburgul care constituie un caz aparte fiind o țară mică cu numeroase schimburi intra-UE, cel mai înalt indice îl are Elveția, cu 24%, mai mare ca cel din Canada și USA (ultima fiind surclasată și de Austria și Germania).

Tabelul 1. Numărul populației născute în străinătate în țările selectate din OCDE, 2005 sau cel mai recent an valabil

	<i>Total mii</i>	<i>%</i>
Luxemburg	152.1	33.4
Australia	4829.5	23.8
Elveția	1772.8	23.8
Canada	5895.9	19.1
Austria	1100.5	13.5
Germania (2003)	10620.8	12.9
Statele Unite	38343.0	12.9
Suedia	1125.8	12.4
Belgia	1268.9	12.1
Irlanda	486.7	11.0
Olanda	1734.7	10.6
Grecia (2001)	1122.9	10.3
Regatul Unit	5841.8	9.7
Norvegia	380.4	8.2
Franța	4926.0	8.1

³¹³ Poulain M. et al. (ed.) *Thesim – Towards Harmonised European Statistics on International Migration*. - Louvain-la-Neuve, Presses Universitaires de Louvain, 2006.

Sursa: OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2007.

Nivelul înalt al migrației se calculează deasemenea conform statisticilor bazate pe cetățenii străine. În conformitate cu numărul populației străine ce locuia în 2005 pe teritoriul țărilor OCDE (tabelul 2), numărul cetățenilor străini constituia mai mult de 5 procente din populația multor state europene. Ca și-n cazul precedent statele din Nordul, Vestul și Sudul Europei sunt cele care sparg topul (acest clasament este parțial similar cu precedentul): Luxemburgul, Elveția, Austria, Germania, Belgia, Irlanda, Spania, Franța, Suedia, Grecia, Regatul Unit și Danemarca. Diversitatea direcțiilor de migrare din Europa vorbește despre ponderea valurilor migratoare tradiționale, începute în mare parte după cel de-al Doilea Război Mondial cât și despre fluxurile recente precum cele proprii Europei de Sud după anii 1980.

Tabelul 2. Numărul populației străine în țările selectate din OCDE, 2005 sau cel mai recent an valabil

	<i>Total mii</i>	<i>%</i>
Luxemburg	181.8	39.6
Elveția	1511.9	20.3
Austria	801.6	9.7
Germania	6755.8	8.8
Belgia	900.5	8.6
Irlanda	259.4	6.3
Spania	2738.9	6.2
Franța (1999)	3263.2	5.6
Suedia	479.9	5.3
Grecia	553.1	5.2
Regatul Unit	3035.0	5.2
Danemarca	270.1	5.0
Norvegia	222.3	4.8
Italia	2670.5	4.6
Olanda	691.4	4.2
Portugalia	432.0	4.1

Sursa: OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2007.

În acest context, țările din Europa Centrală și de Est ocupă o poziție mixtă. Numărul populației născute în străinătate și al cetățenilor străini în această regiune este în creștere. Cu toate acestea, o emigrație semnificativă persistă, fie vorba despre băștinași sau de migrație de tranziție. Destinațiile principale pentru

emigranții din Europa Centrală și de Vest îl constituie restul Europei. Analizând numărul cetățenilor din Europa Centrală și de Vest ce locuiau în spațiul OCDE în 2005 (Tabelul 3), se fac vizibile câteva direcții migratoare, variind în funcție de țara emitentă. Destinațiile preferate de români sunt unele din cele mai noi țări din Europa, receptoare de imigranți, mai exact Italia și Spania, inclusiv Ungaria; polonezii optează pentru Germania, Regatul Unit și Italia; Ucrainenii bat la ușile Germaniei, ale Italiei, Republicii Cehe și ale Portugaliei; iar pentru ruși Germania și Finlanda reprezintă destinațiile favorite.

Tabelul 3. Numărul populației străine în țările selectate din OCDE, după principalele naționalități din Europa Centrală și de Est, 2005 sau cel mai recent an valabil

	total (mii)	dintre care:					
		România	Polonia	Ucraina	Rusia	Total	%
Belgia	900.5	7.5	18.0	...	...	25.5	2.8
Cehia	278.3	2.7	17.8	87.8	16.3	124.6	44.8
Danemarca	270.1	...	7.4	...	...	7.4	2.7
Finlanda	113.9	...	...	...	24.6	24.6	21.6
Franța (1999)	3263.2	...	33.8	...	...	33.8	1.0
Germania	6755.8	...	326.6	130.7	185.9	643.2	9.5
Grecia	553.1	18.9	16.1	12.2	17.6	64.8	11.7
Ungaria	154.4	66.2	2.4	15.3	2.8	86.7	56.2
Irlanda (2002)	219.3	4.9	...	...	2.6	7.5	3.4
Italia	2670.5	297.6	60.8	107.1	...	465.5	17.4
Olanda	691.4	...	15.2	...	...	15.2	2.2
Norvegia	222.3	...	6.8	...	...	6.8	3.1
Polonia (2002)	49.2	...	...	9.9	4.3	14.2	28.9
Portugalia	432.0	11.1	...	44.9	...	56.0	13.0
Slovacia	25.6	...	2.8	3.7	...	6.5	25.4
Spania	2738.9	192.1	...	...	...	192.1	7.0
Suedia	479.9	...	17.2	...	...	17.2	3.6
Regatul Unit	3035.0	...	110.0	...	...	110.0	3.6

Sursa: OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2007.

Imigranții din Europa Centrală și de Est continuă să joace un rol incontestabil în țările europene mai dezvoltate, valoarea acestora crescând pe parcursul ultimilor ani. În ciuda lipsei de date, observațiile anuale asupra fluxurilor migratoare în anii 2000-2005 (Tabelul 4) dau un vicleș rolul lor de țări emitente prin excelență. În 2000, cei mai mulți imigranți din țările europene OCDE erau din Maroc și Ecuador, aproximativ câte 100 de mii de indivizi de fiecare naționalitate.

te. Pe locul doi s-au clasat Polonia și Bulgaria care au „trimis” între 81 și 94 mii de imigranți. În 2005, podiumul a fost cedat Poloniei și României cu fluxuri depășind 300, respectiv 200 de mii; urmate de Bulgaria, Ucraina și Federația Rusă în topul primelor zece țări din Europa emitente de imigranți.

Tabelul 4. Principalele surse de imigrație în statele OCDE din Europa – fluxurile din 2000 și 2005

2000		2005	
Țara	Total (mii)	Țara	Total (mii)
Maroc	96	Polonia	324
Ecuador	95	România	202
Polonia	94	Maroc	128
Bulgaria	81	Bulgaria	82
Turcia	79	Germania	77
România	76	Ucraina	70
Statele Unite	64	Turcia	66
Germania	61	Regatul Unit	65
Franța	60	Federația Rusă	54
Italia	56	Franța	49

Sursa: *OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition.* – Paris, OECD, 2007.

Cauzele migrației internaționale și-n special al migrației din Europa Centrală și de Est spre alte destinații europene, sunt multiple. După cum a fost demonstrat de un grup de cercetători, cauzele imigrației diferă de la un caz la altul. Ele cuprind factori atât din țările de origine (push factors), cât și din țările de destinație (pull factors) (nivelul salariilor și al angajării); segmentarea piețelor de muncă; flexibilitatea angajării; răspândirea liberei economii; factorii demografici; comerțul internațional și investițiile străine (cauzând, în mod direct, mobilitate intraorganițională și alte efecte indirecte); rețele sociale neoficiale; rețelele de trafic și contrabandă; și sistemele active de migrație³¹⁴.

În contextul geografic al Europei Centrale și de Est, cronologia migrației este decisivă: încă de la sfârșitul anilor 1980, anumiți factori generali în combinație cu unii specifici rezultați din tranziția economiilor post-socialiste se intensifică, totul fiind consolidat de procesul globalizării. Momentul nașterii migrației explică de ce noi tipuri de migrațiune și noi țări de destinație (inclusiv din Europa de Sud) prevalau, în comparație cu fluxurile din perioada postbelică (după cel de-al doilea război mondial).

³¹⁴ vezi Massey D. et al. *Worlds in Motion – Understanding International Migration at the End of the Millennium.* - Oxford, Clarendon Press, 1998.

Poate fi disputat faptul că cauzele structurale ale imigrației, în special imigrația din cauze economice, există la momentul actual și va persista și-n viitorul apropiat. Acestea rezultă din persistența factorilor din țările de origine cât și din rolul decisiv al cererii din țările gazdă, astfel zis cauzele economice și sociale conduc la o necesitate structurală de imigranți ca forță de muncă. Lipsa de profesionalism și ocuparea locurilor de muncă eliberate de băștinași, agravate de procesul de îmbătrânire și declinul demografic se numără printre motivele fundamentale de perpetuare a imigrației. Acești factori vor compensa cu siguranță rolul altora care încearcă să înlocuiască sau să evite imigrația. Cel din urmă include îmbunătățiri tehnologice, politici desemnate să mărească rata participării populației băștinașe (în special a femeilor), un (neverosimil) avânt demografic cât și „disconfortul” social și politic al societăților europene ce se confruntă cu imigrația.

Țările Europei Centrale și de Est joacă un rol complex în viitorul fluxurilor migratoare din Europa. În timp ce multe țări vor înregistra o schimbare radicală în migrație asemănător cu ceea ce s-a întâmplat în alte regiuni europene, cel mai recent în Europa de Sud, altele probabil, își vor menține ridicat nivelul imigrației.

Consecințele migrației: cazul remitențelor

Probleme metodologice

Consecințele migrației sunt multiple: ele includ consecințe atât în țările de origine cât și-n cele de destinație manifestându-se pe plan economic, social, cultural și politic. Nu există vreo teorie care să le cuprindă pe toate; multitudinea lor necesită observații discrete și contextuale. În cazul țărilor emitente, consecințele sunt considerate în mare parte pozitive: acestea includ creșterea economică și inovațiile. Cu toate acestea, efectele exercitate asupra salariilor sunt adesea polemizate întrucât ele sunt diferite și afectează în mod divers băștinașii, imigranții pe termen lung și imigranții mai noi. Veniturile depind de asemenea de aptitudinile imigranților. Pentru țările emitente, consecințele economice sunt mixte și complexe. Una din variabile o constituie fluxurile financiare, ca de exemplu remitențele migranților. Impactul lor la nivelul micro și macro al economiei a impulsat o vastă cercetare în ultimii ani.

Definirea termenului *remitențe* constituie problema primară în demararea studiului acestora. Inexistența unei definiții viabile sau utilizarea unor baze de date diferite, pot afecta comparațiile făcute între diverse state. Majoritatea surselor bibliografice utilizate în această lucrare s-au concentrat în definiția Fondului Internațional Monetar conform căreia remitențele sunt înregistrare în trei compartimente diferite ale balanței de plăți: compensațiile angajaților, remitențele muncitorilor și transferurile migranților. Compensațiile angajaților constituie câștigurile muncitorilor care se află în străinătate mai puțin de 12 luni, în timp ce

remitențele muncitorilor reprezintă câștigurile lucrătorilor care se află peste hotare mai mult de 12 luni. Transferurile migranților înglobează „avuția netă a migranților care muncesc când într-o țară când în alta”³¹⁵.

Ambiguitatea acestei definiții este aprofundată de câteva aspecte:

- definiția termenului nu a fost adoptată universal, prin urmare nici nu a fost implementată în întreaga lume. În consecință, datele statistice adesea diferă;
- cunoscutele căi oficiale de transfer variază de la o țară la țară;
- remitențele transferate pe căi neoficiale sunt substanțiale și nu sunt înregistrate;
- uneori remitențele sunt clasificate incorect;

Cu toate acestea există un consensus asupra dificultății de a efectua calcule perfecte când vine vorba de remitențe internaționale. Această dificultate se face vizibilă la o analiză mai detaliată la nivel național: la consultarea bazelor de date în diferite țări, descoperim că adesea remitențele sunt incomparabile sau clasificate incorect.

În ciuda acestor scurgeri de informații, datele disponibile etalează o creștere a remitențelor în ultimii ani, atingând suma de 232 dolari în 2005³¹⁶. Aceasta se întâmplă chiar și atunci când se înregistrează o scădere în Investițiile Străine Directe (ISD) și-n circulația capitalului pe piețele financiare. Acest fapt crește atractivitatea remitențelor, deoarece ele pot juca un rol crucial în procesul de dezvoltare. Din această cauză este important să se dezvolte politici privitor la remitențe, cu scopul de a valorifica beneficiile lor și a de a micșora efectele negative.

Cercetarea cifrelor internaționale confirmă ritmul rapid al creșterii și volumul mare al remitențelor migranților (Tabelul 5). Banca Mondială estimează că volumul remitențelor a crescut în perioada 1990-2005 de la 69 la 232 miliarde dolari, dacă se ia suma compensațiilor angajaților, remitențele muncitorilor și transferurile migranților. Din acest număr, 167 miliarde dolari au luat drumul țărilor în curs de dezvoltare în 2005, cu 31 milioane dolari mai mult decât în 1990. Rata creșterii au fost cea mai înaltă în 2000-2005, confirmând tenacitatea și, deseori, natura anticiclică a acestor fluxuri. Totuși, îmbunătățirea statisticilor poate fi de asemenea responsabilă de creșterea recentă, dat fiind sistemele de înregistrare mai performante care sunt rapid introduse.

Tabelul 5. Remitențele muncitorilor, 1990-2005 (miliarde USD)

	1990	1995	2000	2005	% schimb		
					1990-	1995-	2000-

³¹⁵ OECD International migrant remittances and their role in development. // OECD, International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2006, p.140

³¹⁶ World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006.

					1995	2000	2005
Spre țările în curs de dezvoltare	31.2	57.8	85.6	166.9	85.3	48.1	95.0
dintre care:							
Europa și Asia Centrală	3.2	8.1	13.4	19.9	153.1	65.4	48.5
Lume	68.6	101.6	131.5	232.3	48.1	29.4	76.7

Sursa: *World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration*. - Washington D.C., *The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank*, 2006.

Aceste cifre sunt cu siguranță subiective. Realitatea de care se ciocnesc majoritatea imigranților, inclusiv costurile înalte de transfer, sistemele financiare subdezvoltate și obiceiuri tradiționale, îi forțează să remită sume mari prin intermediul mijloacelor neoficiale. Din această cauză, Banca Mondială estimează că volumul real al remitențelor s-ar putea ridica pînă la 50 procente din volumul înregistrat oficial³¹⁷. Starea reală a transferurilor neoficiale este greu de evaluat, întrucît ele pot fi extrem de volatile din cauza multiplilor factori economici și politici. Aceste cifre trebuie să ne facă să înțelegem de ce oamenii aleg mijloacele neoficiale în detrimentul celor oficiale pentru a remite bani. Unul din obiectivele pe care le prezintă instituțiile internaționale este de a diminua proporția transferurilor neoficiale, din cauza riscurilor mari pe care le provoacă și a deselor scăderi de profituri ale acționarilor.

Remitențele au jucat de-a lungul anilor un rol foarte important în fluxurile financiare internaționale. Comparate cu alte fluxuri financiare cele actuale ocupă al doilea loc, după ISD și-naintea asistenței oficiale pentru dezvoltare (AOD). În 2005, volumul remitențelor a constituit mai bine de două ori nivelul ajutorului internațional pentru dezvoltare. În multe țări din Europa și Asia Centrală (EAC), remitențele dețin deja înțietatea, surclasînd ISD.

Acest val de remitențe a provocat necesitatea de a înțelege direcțiile și consecințele acestor fluxuri. În ultimii ani, literatura academică a fost probabil depășită de documente emise în cadrul instituțiilor financiare internaționale. Organizații precum FMI-ul, Banca Mondială, Banca Interamericană pentru dezvoltare și OCDE au efectuat numeroase studii în acest domeniu. În 2004, grupul G-8 a inițiat de asemenea un efort global de îmbunătățire a statisticilor despre remitențe. În consecință, în anul 2005, Banca Mondială și FMI-ul au ținut o conferință pentru a conveni asupra datelor și metodelor ce trebuie folosite în colectarea informații despre remitențe. În 2007, Comisia Europeană a dirijat de asemenea

³¹⁷ *World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration*. - Washington D.C., *The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank*, 2006, p.85

o cercetare cu scopul colectării de date veridice în cadrul statelor membre, întrucât UE este una din cele mai importante regiuni receptoare și emitente de remitențe³¹⁸.

Remitențele către Europa Centrală și de Est

În țările din Europa Centrală și de Est, în special în acelea unde nivelul emigrației și al remitențelor este ridicat, direcțiile enunțate mai sus sunt actuale. Majoritatea datelor disponibile sunt publicate de către Banca Mondială, fapt ce explică prezența unei regiuni geografice mai mari, Europa și Asia Centrală (EAC), în următoarele paragrafe. După cum se poate observa mai sus (Tabelul 5), remitențele înregistrate oficial cu direcția EAC au fost de aproape 20 miliarde de dolari în 2005, constituind 11.9 procente din remitențele primite de țările în curs de dezvoltare și 8.6 procente din totalul pe glob.

Pentru multe țări din EAC, remitențele au fost a doua sursă de finanțare externă după ISD; pentru cele mai sărace, însă, acestea au constituit cea mai voluminoasă sursă. Este cunoscut faptul că remitențele au ajutat anumite persoane sau chiar familii întregi să facă față instabilității economice și politice de după tranziție. Volumul emigrației și respectiv remitențele migranților au fost considerabile de-a lungul anilor, chiar și după tranziție. Prin urmare, analiza datelor despre remitențe este de o extremă importanță, precum și perceperea consecințelor la astfel de fluxuri, atât la nivelul economiei naționale cât și la nivel individual.

Volumul remitențelor spre regiunea EAC variază de la o țară la alta. Conform Băncii Mondiale (2007) (vezi Tabelul 6), UE este principala sursă de remitențe, constituind trei pătrimi din total. Este urmată de Rusia și de țările bogate în resurse din Comunitatea Statelor Independente (CSI), cu aproximativ 10 procente din total. Principalii beneficiari, după volumul absolut de remitențe, sunt noile țări-membri UE în dezvoltare, urmate de statele din Balcani. Atât unele cât și altele primesc masa de remitențe de la grupul UE 15, alte țări din EAC manifestând o condiție ceva mai eterogenă. Drept exemplu pot servi Ucraina și Moldova care primesc 50 procente din remitențe de la statele UE 15, alte 37% venind din direcția Rusiei și a statelor CSI bogate în resurse. De aici rezultă implicarea țărilor din regiune în diverse sisteme migratoare :în timp ce unele depind în mare parte de UE, altele sunt implicate în mișcări intra-CSI.

Tabelul 6. Fluxurile de remitențe la nivel subregional, în Europa și Asia Centrală, 2003

<i>Receptoare Emitente</i>	<i>Noi membri UE în dezvoltare</i>	<i>Balcanii</i>	<i>Rusia și țările CSI bogate în resurse</i>	<i>Moldova și Ucraina</i>	<i>Țări CSI sărace în resurse</i>	<i>Total</i>
--------------------------------	--	-----------------	--	-----------------------------------	---	--------------

³¹⁸ Eurostat Remittance Flows To and From the EU. - Luxembourg, European Commission, 2007.

<i>Numărul (milioane USD)</i>						
UE 15	2813	1322	357	223	428	5143
Noi membri UE în dezvoltare	244	168	85	23	35	555
Balcanii	1	0.1	1	0.2	0.4	2
Russa și țările CSI bogate în resurse	46	2	183	165	340	736
Moldova și Ucraina	18	0.3	200	29	8	255
Țări CSI săra- ce în resurse	36	2	61	3	54	156
Total	3159	1495	886	443	865	6848
%						
UE 15	89.0	88.4	40.3	50.3	49.5	75.1
Noi membri UE în dezvoltare	7.7	11.2	9.6	5.2	4.0	8.1
Balcanii	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
Russa și țările CSI bogate în resurse	1.5	0.1	20.7	37.2	39.3	10.7
Moldova și Ucraina	0.6	0.0	22.6	6.5	0.9	3.7
Țări CSI săra- ce în resurse	1.1	0.1	6.9	0.7	6.2	2.3
Total	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Sursa: World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. *Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union*. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007.

Importanța economică a remitențelor variază de asemenea profund. În comparație cu Produsul Intern Brut (PIB), în cazul unor țări din EAC, precum Moldova, Bosnia și Herțegovna sau Albania, în 2004, volumul remitențelor constituia o mare parte din PIB (între 15 și 30 de procente). În cazul Moldovei, remitențele reprezintă aproape un sfert din venitul național³¹⁹. Totuși, în majoritatea statelor din EAC remitențele constituiau mai puțin de 5 procente din PIB în 2004³²⁰.

³¹⁹ Vezi: Mosneaga V. *The labor migration of Moldovan population: trends and effects*. // *SOCIUS Working Papers*, 2007, #3, Lisbon, SOCIUS/ISEG.

³²⁰ World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. *Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union*. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007.

La compararea cu volumul exportului, descoperim că remitențele în anumite țări reprezintă o bună parte din exporturi. Acesta este cazul Bosniei și Herțegovinei cu aproape 55%, Albania cu mai bine de 40% și Moldova cu aproape 35%. Confirmând diversitatea EAC după importanța economică a remitențelor, în aproximativ jumătate din țările EAC, acestea constituie mai puțin de 5% din exporturile din 2004³²¹.

Este important de menționat că exporturile sunt sursa majoră de valută străină într-o țară și că remitențele reprezintă sursa suplimentară de bază de valută străină pentru țările din regiune. Astfel, ele furnizează valută monedă forte pentru importarea produselor rare pe piața autohtonă și permit acumularea de economii suplimentare pentru dezvoltarea economică. În cazul Albaniei, remitențele au suplinit mai bine de 70 % din deficit începând cu 1997³²².

Ca sursă semnificativă de valută străină, remitențele pot îmbunătăți în mod considerabil solvabilitatea și accesul internațional la piețele de capital internaționale în câteva țări din EAC. Având în vedere remitențele, nivelul datoriei etalat de rata datoriei externe la exporturi poate scădea considerabil.

Spre exemplu, în cazul Albaniei și al Bosniei și Herțegovinei, remitențele fiind considerate o sursă alternativă de valută străină, rata datoriei la exporturi s-a diminuat cu aproape 50 procente³²³.

Eterogenitatea acestei regiuni este enormă. În noile state membre UE, în special în cele ce au aderat în 2004, situația este destul de diferită față de multe alte țări. Nivelul de dezvoltare la astfel de țări, inclusiv tendințele și investițiile străine, le fac mai puțin atractive pentru imigranți. De asemenea, cu cât rata venitului e mai mare, necesitatea finanțării familiilor de acasă de către migranții de peste hotare nu mai este la fel de iminentă. Totuși, nivelul remitențelor este mai mic. Cu toate acestea, posibilitatea liberei circulații a impulsionat o creștere a fluxurilor de migratori și respectiv, o mărire a remitențelor.

Remitențele și dezvoltarea

Impactul remitențelor asupra dezvoltării

În ciuda dificultăților de evaluare al statisticilor, conceptul remitențelor este simplu: remitențele sunt de obicei bani personali trimiși de emigranți familiilor lor sau cunoștințelor de acasă, fiind orientate spre consum, achitarea datoriei, economii și investiții. Problema constă în a adapta această realitate la statisticile naționale și internaționale. După cum s-a menționat anterior dificultățile în a efectua o bună evaluare sunt aprofundate de existența căilor oficiale și neoficiale pentru transferul remitențelor. Chiar și atunci când sunt disponibile statistici

---

³²¹ *ibidem*.

³²² *Ibidem*, p.62.

³²³ *idem*.

oficiale, apar lacune în calitatea datelor din cauza sumelor transferate înafara sectorului financiar oficial. În ultimii ani am fost martorii unei creșteri a fluxurilor de remitențe, ceea ce aduce cu sine o sporire reală a sumelor transferate, o fracție mai mare a transferurilor oficiale și îmbunătățiri în metodele statistice și de evaluare.

Impactul remitențelor asupra economiei e multiplu. General vorbind, câteva consecințe pozitive au fost evidențiate. În primul rând, remitențele sunt o importantă valoare financiară, atât din perspectiva micro (individuali și familii) cât și din cea macro (țară). Faptul că volumul lor este adesea mai mare decât AOD și ocazional decât ISD vorbește despre importanța lor pentru dezvoltare.

În al doilea rând ele reprezintă un caracter nonciclic sau anticiclic, ceea ce permite țărilor de origine să mențină influxuri financiare stabile chiar și pe timp de scădere a activității economice din cauza crizelor financiare, dezastrelor naturale sau conflictelor politice. Cu atât mai mult, evidența continuă arată că fluxurile au tendința să crească în vreme de criză economică, în special atunci când ele constituie sursa principală de venit a familiei.

În al treilea rând, la o analiză mai minuțioasă, ele reprezintă beneficii directe pentru familii. Ele exercită un impact direct asupra reducerii sărăciei, sunt adesea investite în sănătate și educație, contribuind astfel la evoluția capitalului uman, probabil transformate în economii gospodărești și investiții. Conform Băncii Mondiale³²⁴, remitențele pot „reduce sărăcia, chiar și acolo unde ele par să aibă un impact minor asupra diferenței calculate; asigură consumul familiei ri-postînd pozitiv la șocurile adverse (spre exemplu, recoltă slabă, pierderea serviciului sau probleme de sănătate); slăbirea constrîngerilor fondului de rulment pentru ferme și întreprinderi mici și duc la extinderea gospodăriilor în zone considerate propice pentru dezvoltare, în special în domeniul educației, antreprenoriatului și al sănătății”.

Beneficiile directe pentru familii survin din caracterul nonciclic și anticiclic al remitențelor. În momentele de criză ele ajută la suplinirea necesităților de bază și la reducerea sărăciei, iar în momentele de expansiune ele sunt adesea investite în ramura sănătății și a educației (sporirea capitalului uman), înafara economiilor și a investițiilor.

În această ordine de idei, analizînd un set de date pentru 74 state, Adams și Page³²⁵ au descoperit că remitențele au un impact puternic asupra reducerii sărăciei, controlînd venitul și inegalitatea. Spre exemplu, o creștere de 10% al numărului total de migranți internaționali ori a remitențelor introduse în PIB, redu-

³²⁴ World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006, p.117.

³²⁵ Adams R.H. Page J. International migration, remittances and poverty in developing countries. // World Bank Policy Research Working Paper, #3179, Washington D.C., World Bank, 2003.

ce rata populației ce trăiește cu mai puțin de un dolar pe zi cu 1.9, respectiv 1.6%³²⁶.

Al patrulea efect pozitiv al remitențelor îl constituie efectul lor multiplicator chiar și atunci când sunt destinate mai mult consumului³²⁷. Când un dolar este cheltuit, un ciclu de vânzare cu amănuntul se începe, care generează mai apoi cerere la bunuri și servicii, ceea ce stimulează producția și angajarea. În plus, au loc câștiguri fiscale, odată ce consumul suplimentar duce la o creștere a taxelor indirecte, astfel sporind cheltuielile guvernului și a fondurilor³²⁸. În același timp, remitențele au efecte îndestulătoare pentru familiile nemigratoare.

În cincilea rând, considerând remitențele sursă de valută străină, ele pot îmbunătăți solvabilitatea unei țări și sporesc, prin urmare, accesul acesteia la piețele internaționale de capital. Plus la aceasta, remitențele pot facilita accesul la piețele internaționale de capital folosind tehnici structurate de finanțare. Astfel, țările care au nevoie pot dispune de finanțări pe termen lung, relativ ieftine, prin intermediul securizării fluxurilor viitoare de remitențe.

În al șaselea rând remitențele manifestă efecte pozitive pentru sistemul financiar atunci când sunt utilizate căi oficiale de transfer. Creșterea proporției remitențelor transferate pe căi oficiale poate fi benefică pentru migranți dar și pentru instituțiile financiare de asemenea. Cei dinții își diminuează riscurile și profită de beneficii financiare, dacă costurile tranzacțiilor sunt mici iar produsele financiare – bine structurate. Cele din urmă beneficiază de creșteri de fonduri și clienți și sunt capabile să creeze produse avantajoase pentru ambele părți și să se bucure de profituri mai mari.

Pe lângă efectele pozitive asupra dezvoltării, remitențele manifestă și consecințe neutre și negative. În primul rând, după cum a fost menționat, remitențele constituie fluxuri private care contribuie în mare parte pentru necesitățile vitale și pentru întreținerea gospodăriei. Acest fapt poate exercita consecințe neutre și negative. Caracterul său neproducător orientat spre consum poate fi agravat la redirecționarea spre cumpărarea bunurilor de import și a serviciilor. Plus la acestea, chiar dacă se investește aceasta se face tot pentru supraviețuire, chirie sau alte necesități mărunte. Cu alte cuvinte, atunci când sunt orientate spre consum sau investiții de minim profit, impactul lor la nivel macroeconomic este slab. Doar atunci când sunt investite în programe sau proiecte mai mari, într-o coope-

³²⁶ vezi de asemenea Page J., Plaza S. *Migration, remittances and development: a review of global evidence. Paper presented at the Plenary Session of the African Economic Research Consortium, Nairobi, Kenya, 2005.*

³²⁷ Ratha D. *Workers' remittances: an important and stable source of external development finance.* // World Bank, *Global Development Finance.* - Washington D.C., World Bank, 2003, pp.157-175.

³²⁸ World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. *Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union.* - Washington D.C., *The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007, p.66.*

rare eventuală cu organizații locale, regionale și naționale, se poate ajunge la o exploatare efectivă cu impact la nivel global în țările receptoare.

În al doilea rând, remitențele contribuie la creșterea venitului familiilor migrantului, dar pot contribui și la mărirea inegalității sociale. De fapt, adesea migrații provin din familii mai înstărite, deoarece aceste familii au mai multe posibilități pentru a finanța procesul de migrare și au un acces mai vast la informații. Cu alte cuvinte, emigranții nu fac parte din cele mai sărace familii, în special în cazul imigrării în țări mai îndepărtate, iar remitențele nu ajută întotdeauna familiile defavorizate.

În al treilea rând, remitențele pot provoca o descreștere în sfera privată de producție stimulând un comportament rentist și reducând tentativele de muncă ale familiei. Acest efect, cunoscut sub numele de problema morală a întîmplării, poate contribui la descreșterea producției economice.

În al patrulea rând, analizînd efectele multiplicatoare, acestea pot fi la un nivel scăzut dacă infrastructura este slabă. Cînd economia nu este pregătită sau nu satisface condițiile necesare pentru a cataliza cîteva dintre efectele productive ale remitențelor, impactul lor poate fi mai slab.

În al cincilea rând, creșterea constantă a remitențelor poate genera o rezistență a ratei reale de schimb și poate contribui la reducerea competitivității exporturilor. Totuși, autori ca Rajan și Subramanian³²⁹ nu au găsit dovezi evidente că remitențele reduc competitivitatea și încetinesc creșterea. În aceeași ordine de idei se înscriu argumente despre efectul Bolii Germane ce par mai puțin relevante în cazul remitențelor în raport cu resursele naturale, dat fiind constanța lor de-a lungul timpului. FMIul admite de asemenea eficiența politicilor adecvate la menținerea nivelului ratei reale de schimb³³⁰.

În al șaselea rând, remitențele pot exercita presiuni inflaționiste cînd sunt destinate bunurilor necomerciale. Cazul cel mai exemplar este cel al pămînturilor. Remitențele sunt adesea utilizate pentru a cumpăra pămînt, pentru scopuri patrimoniale și economice, provocînd astfel tendințe inflaționiste.

În cele din urmă, întrucît o mare parte din remitențe rămîn înafara sectorului oficial, ele ar putea să nu influențeze semnificativ sectorul financiar.

Remitențele și dezvoltarea în Europa Centrală și de Est

Numărul mic de evidențe pentru țările EAC influențează impactul remitențelor asupra dezvoltării. Indiferent de variațiile naționale, sumele implicate sunt importante, întrucît remitențele pot fi salvate, investite sau cheltuite pentru aco-

---

³²⁹ Rajan R., Subramanian A. *What undermines aid's impact on growth?* // NBER Working Paper, #11657, 2005, May.

³³⁰ *World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration.* - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006, p.104.

perirea consumului casnic. Fiecare mod de utilizare comportă consecințe diferite. Spre exemplu, impactul investițiilor și al economiilor poate fi observat mai bine la nivel macro, în timp ce impactul asupra consumului este vizibil și la nivel micro, toate acestea însă implică efecte multiplicatoare în economie.

Conform Băncii Mondiale, cercetări duse în șase state EAC (Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Georgia, Republica Kârgâstan, România și Tadjikistan) au descoperit că peste 30 procente din remitențe sunt cheltuite pentru produse alimentare și articole vestimentare, în jur de 15 procente pentru educație și aproximativ 10 procente sunt depozitate sub formă de economii. Printre cei mai mari recipienți de remitențe ca parte a PIBului (Moldova, Bosnia și Herțegovina și Albania), Moldova și Bosnia și Herțegovina au cheltuit mai bine de 25 de procente din remitențe pentru asigurarea cheltuielilor casnice³³¹.

Din punct de vedere al tendințelor macroeconomice, remitențele au exercitat probabil „un impact ușor pozitiv asupra modelelor de creștere economică, de lungă-durată”³³². După cum s-a văzut remitențele pot contribui la creșterea economică prin investiții ori consum. Sporirea bugetului familial al migranților generează multiple efecte pozitive³³³ iar utilizarea lui pentru educație constituie o investiție în capital uman. O analiză asupra economiei de tranziție din 11 țări din Europa de Est pe parcursul anilor 1990-1999, întocmită de León Ledesma și Piracha³³⁴ vorbește despre impactul pozitiv al remitențelor asupra productivității și a angajării, prin intermediul consecințelor directe și indirecte exercitate în investiții.

În ceea ce privește impactul remitențelor asupra reducerii sărăciei și al inegalității veniturilor, rezultatele nu sunt la fel de transparente. Se pare că remitențele exercită un impact pozitiv asupra reducerii sărăciei și unul mixt când vine vorba despre inegalitatea veniturilor. Studii efectuate în alte contexte au arătat că creșterea numărului de migranți internaționali într-o țară duce la micșorarea

---

³³¹ World Bank. Ed. Ansoor A., Ullin B. *Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union*. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007, pp.64-65.

³³² *ibidem*, p.61.

³³³ Ratha D. *Workers' remittances: an important and stable source of external development finance*. // World Bank, *Global Development Finance*. - Washington D.C., World Bank, 2003, pp.157-175.

³³⁴ León-Ledesma M., Piracha M. *International migration and the role of remittances in Eastern Europe*. // University of Kent Discussion Paper, 2001, # 01/13, Canterbury, University of Kent.

numărului de persoane ce trăiesc cu mai puțin de un dolar pe zi³³⁵, dar la analiza inegalității venitului evidențele sunt mixte³³⁶.

Într-un studiu efectuat în cinci țări EAC (Albania, Armenia, Republica Kîrgîzstan și Tadjikistan) s-a realizat că familiile mai înstărite primesc mai multe remitențe din totalul tuturor remitențelor și că această tendință prevalează în toate țările expuse studiului. Această situație este consecința capacităților mai extinse a familiilor mai înstărite de-a trimite membri peste hotare. Astfel de familii au acces mai larg la informații, la capitalul necesar procesului de imigrare și la relații sociale care facilitează procesul. În același timp, majoritatea familiilor emittente locuiesc în regiuni urbane, prin urmare tot acestea sunt și marii destinatari ai remitențelor (cu excepția Albaniei și a Tadjikistanului). Acest fapt se explică prin dificultatea sporită migrației internaționale în zonele rurale și din cauză că unele familii ce primesc remitențe pot migra în orașe³³⁷.

Rolul instituțiilor

Din punct de vedere al țărilor emittente de imigranți, un punct decisiv îl constituie lipsa unor relații directe sau lineare între migrație și dezvoltare sau între remitențe și dezvoltare. Majoritatea consecințelor depind de variabile contextuale, așa ca politicile publice, cadrul afacerilor private și regimul de lucru al agenților. Aceasta explică de ce apar evidențe contradictorii la examinarea impactului. Rolul instituțiilor, atât publice cât și private și al agenților individuali a fost acceptat în mai multe studii, dar este adesea tratat insuficient. Spre exemplu, Banca Mondială își descrie în felul următor dificultățile de care s-a ciocnit: „O parte din explicație se găsește în faptul că studiile efectuate sunt incomplete, anumite aspecte ca de exemplu, rolul instituțiilor lipsind. Presupunem că impactul remitențelor asupra creșterii la nivel macroeconomic și asupra dezvoltării, este condiționat de calitatea politicilor economice și politice și de instituțiile din țara destinatarului. Calitatea instituțiilor ar putea juca un rol important în determinarea consecințelor exacte a remitențelor asupra creșterii economice, deoarece instituțiile exercită o influență substanțială asupra volumului și eficienței investițiilor”³³⁸.

Se poate polemiza asupra unei priorități acordate studiilor curente despre remitențe și impactul lor asupra dezvoltării. Aceasta ar fi urmărirea variabilelor

³³⁵ Adams R.H. Page J. *International migration, remittances and poverty in developing countries.* // *World Bank Policy Research Working Paper*, #3179, Washington D.C., World Bank, 2003.

³³⁶ Ratha D. *Workers' remittances: an important and stable source of external development finance.* // *World Bank, Global Development Finance.* - Washington D.C., World Bank, 2003, pp.157-175.

³³⁷ World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. *Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union.* - Washington D.C., *The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank*, 2007, pp.70-71.

³³⁸ *ibidem*, p.67

care pot fi modelate prin acțiuni instituționale, cât și îmbunătățirea programelor instituționale destinate să maximalizeze beneficiile lor economice. În această ordine de idei, anumite tipuri de instituții ar putea fi considerate, inclusiv guvernele naționale, regionale și locale, întreprinderile publice și private (inclusiv bănci și alte agenții financiare), asociații pentru imigranți și alte organizații nonguvernamentale (ONG-uri).

Un prim obiectiv general al acțiunilor instituționale este sporirea utilizării căilor oficiale de transfer a remitențelor. Folosirea serviciilor operatorilor pentru transferuri bănești (MTO) sau a băncilor comerciale ar duce la un control mai bun al remitențelor. Chiar și sub formă de capital privat, la transferul prin căi oficiale crește numărul beneficiilor. Acestea cuprind o mai bună evaluare și o cercetare mai performantă privind modul în care ele pot promova dezvoltarea și creșterea economică; o direcționare mai efektivă a capitalului financiar – către investitori și proiecte naționale; și posibilitatea pentru remitenți privați de-a diminua riscurile și să-și diversifice profiturile, indiferent dacă sunt furnizate produse financiare bune.

Al doilea obiectiv este de a integra remitențele într-un sistem financiar bine consolidat. Dacă remitențele vor fi transferate și depozitate în bănci naționale, regionale și locale sau alte tipuri de instituții financiare, atunci și migranții, familiile acestora cât și non-migranții vor profita de mai multe privilegii. Spre exemplu, crearea conturilor speciale pentru economii vor atrage remitențe și vor îmbunătăți beneficiile pentru migranți. Accesul mai liber la credit și microcredit va constitui o realitate tangibilă atât pentru familiile migratoare cât și pentru cele staționare.

Transferul remitențelor prin intermediul canalelor oficiale contribuie la dezvoltarea sistemului financiar cât și la descreșterea costurilor de transfer. Dacă instituțiile financiare vor găsi în acest proces o sursă bună de profit, ele vor investi și vor promova astfel de canale, stimulând competiția și facilitând accesul mai multor oameni.

Al treilea obiectiv este maximalizarea beneficiilor colective a remitențelor, adică sporirea numărului beneficiarilor. Acest lucru poate fi realizat prin direcționarea remitențelor prin asociațiile de migranți, spre investiții în infrastructuri din țările emitente (investiții colective); sau prin crearea parteneriatelor între asociațiile de migranți, guverne și localitățile locale (municipalități) atât din țările de origine cât și din cele de destinație.

Rolul municipalităților, al orașelor de baștină și al altor ONGuri este relevant la dezvoltarea proiectelor cu comunitățile de migranți. Cele mai cunoscute exemple vin din Mexic. Unul dintre acestea este „Programul Padrino”, destinat oamenilor de afaceri mexicani-americani, care în colaborare cu comunitățile locale aleg să investească în unul sau mai multe dintre cele 1000 de proiecte. Mai există alocațiile minime, cea mai cunoscută este programul Mexicului 3-pentru-

1, în care guvernele locale, de stat și federale contribuie cu un dolar pentru fiecare dolar de remitență, fiind trimiși unei comunități pentru realizarea unui proiect de dezvoltare. Se pune sub semnul întrebării contribuția acestor programe stimulative în direcționarea banilor spre proiecte de maximă prioritate; totuși ele satisfac unele din necesitățile comunității.

Realizarea acestor obiective generale poate fi tăgăduită de anumite obstacole, fie din partea țărilor gazdă ori baștină ale migratorului. Din partea țării gazdă a imigrantului principalele probleme sunt : costul remitențelor și accesul la serviciu. Taxa pentru remitențe este complexă și adeseori nu este suficient explicată remitenților. Prețul unei tranzacții de remitere include o taxă pentru conversie valutară, pentru livrarea valutei locale la un beneficiar în altă țară, și o taxă percepută de agentul de transfer. Prin urmare, taxele pot ajunge la 20 procente din volumul remitenței, în dependență de calea de transfer, coridor și tipul de tranzacție³³⁹.

Costul remitențelor tinde să urce, în special când suma remisă este mai mică. Totuși, în ultimii ani, taxele de remitere au scăzut. Aceasta se datorează câtorva factori, resimțiți în special în coridoarele de transferuri voluminoase (așa ca USA - Mexic spre exemplu): intensificarea concurenței între marii operatori pentru transferuri bănești (MTO) (precum Western Union și MoneyGram), atragerea noilor clienți migranți de anumite bănci din țările gazdă, cu taxe minime de transfer; îmbunătățirile tehnologice, ceea ce sporește o comunicare mai ușoară; și politicile guvernamentale care au sporit transparența tranzacțiilor de remitere.

Accesul la servicii este adesea limitat. Imigranții pot fi lipsiți de documentația necesară (în special dacă se află ilegal), ei pot fi refuzați de sistemul bancar și ei pot fi ignoranți față de limba locală. Aceasta duce la câteva priorități pentru acțiunile instituționale: ele trebuie să faciliteze accesul, transparența și competitivitatea remitenților de bani și a altor instituții financiare; ele trebuie să reducă costurile și trebuie să găsească oportunități pentru ulterioare parteneriate și afaceri private.

În acest ultim aspect, bănci publice și private din țările emitente pot stabili sau crea parteneriate cu instituții locale din țara gazdă, în proximitatea migranților lor. Un exemplu interesant este cel portughez în anii 1960-1970, când băncile portugheze s-au deschis în regiunile cu cei mai mulți migratori, realizând cu succes transferul economiilor migranților acasă³⁴⁰. Într-adevăr căpătarea încrederii imigranților de pe urma acestor transferuri, le-a crescut numărul în sistemul financiar oficial și a sporit volumul remitențelor. De asemenea s-a înregistrat o

³³⁹ World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006, pp.136-137

³⁴⁰ Peixoto J., Marques A.V. Análise do Mercado de Remessas Portugal / Brasil. - Lisbon, CESO / Inter-American Development Bank, 2006.

cooperarea mai amplă între instituțiile financiare din țara gazdă și instituții similare în țările emitente creând condiții pentru beneficii mai mari pentru toți agenții implicați.

Au fost realizate câteva studii despre reducerea costurilor de transfer a remitențelor și despre implicarea instituțiilor financiare pe piața remitențelor. Printre recomandările frecvente se numără „promovarea competiției la nivelul de expediere al pieții, consolidarea mediului financiar în țările receptoare de remitențe și intensificarea relațiilor între sistemele financiare ale țărilor dezvoltate și sistemele financiare în țările în curs de dezvoltare”³⁴¹.

În prezent importanța remitențelor este într-atât de mare încât la finele anului 2004, Banca Mondială și Banca pentru Comitetul Internațional de Depuneri pentru Plată și Sisteme de Depuneri (CPSS) au căzut de acord să formeze o echipă pentru a face cunoscută necesitatea unei coordonări a politicii internaționale în sistemele de remitere. Participanții la această inițiativă sunt membri ai băncilor centrale din țări emitente și receptoare, membri a instituții financiare internaționale și bănci pentru dezvoltare.

Din cauza costurilor pentru transfer înalte în continuare sau din cauza accesului inadecvat la servicii financiare, căile neoficiale continuă să fie exploatate pe larg. Agenții neoficiale de transfer sunt adesea prieteni, rude sau MTO-uri neînregistrate, precum comercianții *hawala* și companiile comerciale.

Din partea țării gazdă a imigrantului pot apărea anumite obstacole. Acestea includ: o infrastructură financiară șubredă în țările în curs de dezvoltare (agenți financiari și produse); o încredere scăzută în sistemele oficiale; condiții proaste furnizate de agențiile locale și insuficiență de infrastructuri economice și piețe locale.

Faptul că infrastructura economică în țările în curs de dezvoltare este slabă, complică procesul de receptarea al banilor trimiși și nu permite obținerea mai multor beneficii din partea agenților locali. Iată de ce aranjamentele speciale cu sistemele de poștă, ce se ocupă de distribuție, constituie o soluție bună atunci când infrastructura financiară sau sistemul financiar este puțin dezvoltat. Rețeaua poștală asigură de regulă, o distribuție extensivă atât în țările emitente cât și-n cele receptoare, în special în regiunile rurale, facilitând legăturile dintre cele două părți. O problemă particulară o constituie operatorii de transfer bănesc care au acces exclusiv la o rețea extensivă de distribuție (ca oficiile poștale, spre exemplu), excluzând posibilitățile de competiție în cadrul unui coridor.

Pe de altă parte, chiar dacă în țara gazdă există un număr considerabil de agenții financiare, adesea remitenții și familiile lor nu au încredere în aceste

---

³⁴¹ Page J., Plaza S. *Migration, remittances and development: a review of global evidence. Paper presented at the Plenary Session of the African Economic Research Consortium, Nairobi, Kenya, 2005, p.302*

agenții, deoarece taxele și corupția pot fi foarte ridicate. Prin urmare, se acordă prioritate căilor neoficiale. Același impact îl au și condițiile ineficiente promovate de agențiile locale, așa ca lipsa de încredere, costurile locale, amânarea termenului de primire a banilor, etc.

În cele din urmă, faptul că economiile și piețele țărilor emitente nu sunt destul de dezvoltate complică și mai mult utilizarea căilor oficiale. Este necesară promovarea unui mediu financiar sănătos, unor parteneriate financiare, a unui business și unui mediu politic stabil. În plus, toți acționarii implicați în acest proces trebuie să afișeze o atitudine pro-activă în vederea schimbării și promovării rețelelor sigure, costurilor minime de tranzacții și un acces mai bun la sistem.

Concluzii

Migrația economică, în fazele ei incipiente, reprezintă un eșec al dezvoltării. Indivizii care migrează și familiile lor consideră că îmbunătățirea standardelor de viață nu pot fi realizate în țara lor de baștină, luând drumul migrației. Legăturile dintre emigrație și dezvoltarea țărilor emitente, sunt șubrede. În ciuda volumul impunător de literatură despre cuplu dezvoltare-migrație, efectele pozitive ale emigrației, rețelele migratoare și tranzacțiile economice, inclusiv remitențele sunt adesea exagerate în documentele oficiale.

După cum demonstrează țările cu „experiență” în domeniul emigrației, dinamica migrației internaționale nu este lineară, iar consecințele retroactive ale emigrației, inclusiv remitențele, nu sunt decisive pentru dezvoltare. Drept exemplu, poate fi luat cazul Portugaliei³⁴². Pe de o parte, schimbarea migratoare înregistrată în Portugalia în anii 1980, adică trecerea de la o emigrare curată la o condiție certă de imigrație, nu este clară. Fluxurile emigrante au scăzut pentru a se intensifica mai apoi (deși schimbându-și caracterul din unul permanent în unul temporar), în timp ce imigrația accelerase pentru a regresa rapid. De fapt, țara a înregistrat la sfârșitul anilor 1990 puternice influxuri alcătuite în mare parte de imigranți din Europa de Est, cu preponderență din Ucraina. La începutul anilor 2000, în urma crizei economice și a măririi ratei șomajului, mulți imigranți au părăsit țara (fiind întorcându-se acasă ori reemigrând în alte țări).

Pe de altă parte, emigrația și remitențele au fost probabil importante pentru modernizarea țării, dar ele nu pot explica volumul evoluției economice de mai apoi. Portugalia a fost martora unor uriașe fluxuri de emigrație în primele decenii ale secolului 20 și în perioada anilor 1960, începutul anilor 1970. Aceste fluxuri au fost întotdeauna însoțite de un volum mare de remitențe, care persistă și-

---

³⁴² vezi Peixoto J. *Dinâmicas e regimes migratórios: o caso das migrações internacionais em Portugal*. // *Análise Social*, 2007, #42 (183), pp.445-469.

n prezent³⁴³. În ciuda importanței remitențelor pentru balanța economică și a legăturilor emigrației cu modernizarea socială și politică, nu se poate spune că acestea au avut un rol covârșitor. Modelele și tendințele creșterii economice depind de alți factori, ca aderarea la UE și politicile promulgate pentru a spori educația și tehnologia. Nici pînă în prezent nu sunt sigure rezultatele unor astfel de măsuri, întrucît Portugalia este departe de grupul celor mai bogate state din UE, ea fiind una din cele mai sărace din grupul celor 15 la nivel migrator, oscilînd între imigrație și emigrație.

Aceste calificative nu exclud rolul important pe care l-au avut emigrația și remitențele în țările emitente de emigranți, inclusiv foarte multe din Europa Centrală și de Est. Pe viitor, migrația internațională va menține un ritm alert pe continentul european, în calitate de receptor al imigranților din alte țări ale lumii și prin intermediul schimburilor europene interne, în cadrul UE sau înafara acesteia. Acest proces va căpăta amploare către anul 2050, cînd populația bătrînului continent va îmbătrîni și ea considerabil, continuînd să piardă din greutatea sa demografică la nivel global. Prin urmare, statele emitente și receptoare încep să realizeze că volumul de resurse direcționate la moment prin intermediul comunităților imigrante va continua să crească, iar politicile publice trebuie să fie dezvoltate în comun pentru a spori impactul de dezvoltare al remitențelor generate de mișcările migratoare.

Faptul că emigrația și remitențele nu duc de la sine la dezvoltare, nu înseamnă că într-o epocă de vaste rețele transnaționale și de comunicații, lipsesc efectele emigrației și că remitențele nu pot fi modelate eficient de politică și alegeri instituționale. Rolul decisiv al instituțiilor în maximalizarea consecințelor pozitive ale remitențelor a fost aspectul cel mai des abordat în această lucrare. Privite ca un tot întreg, remitențele provoacă efecte mixte asupra dezvoltării, fie ele pozitive, neutre sau negative. Instituțiile eficiente și politicile temeinice pot clarifica aceste consecințe, mărind numărul celor pozitive. Informațiile despre experiențele altor țări la acest capitol, cadrul transnațional actual și parteneriatele internaționale pentru dezvoltare pot marca o schimbare în acest domeniu.

Bibliografia

- Adams R.H. Page J. International migration, remittances and poverty in developing countries. // World Bank Policy Research Working Paper, #3179, Washington D.C., World Bank, 2003.
- Baganha M.I. As correntes emigratórias portuguesas no século XX e o seu impacto na economia nacional. // *Análise Social*, 1994, #29 (128), pp.959-980.

---

³⁴³ Baganha M.I. As correntes emigratórias portuguesas no século XX e o seu impacto na economia nacional. // *Análise Social*, 1994, #29 (128), pp.959-980.

- Eurostat Remittance Flows To and From the EU. - Luxembourg, European Commission, 2007.
- Farrant M., MacDonald A., Sriskandarajah D. Migration and Development: Opportunities and Challenges for Policymakers. - Geneva, IOM, 2006.
- Ghosh B. Migrants' Remittances and Development: Myths, Rhetoric and Realities. - Geneva and Den Haag, IOM and The Hague Process on Refugees and Migration, 2006.
- Global Commission on International Migration. Migration in an Interconnected World: New Directions for Action. - GCIM, 2005.
- Haas, de, H. International migration, remittances and development: myths and facts. // Global Migration Perspectives, 2005, 30 April.
- León-Ledesma M., Piracha M. International migration and the role of remittances in Eastern Europe. // University of Kent Discussion Paper, 2001, #01/13, Canterbury, University of Kent.
- Massey D. et al. Worlds in Motion – Understanding International Migration at the End of the Millennium. - Oxford, Clarendon Press, 1998.
- Mosneaga V. The labor migration of Moldovan population: trends and effects. // SOCIUS Working Papers, 2007, #3, Lisbon, SOCIUS/ISEG.
- Nyberg-Sørensen N., Van Hear N., Engberg-Pedersen P. The Migration - Development Nexus: Evidence and Policy Options. // International Migration, 2002, #40 (5), pp.3-48.
- OECD Migration, Remittances and Development. - Paris, OECD, 2005.
- OECD International migrant remittances and their role in development. // OECD, International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. – Paris, OECD, 2006, pp.139-161.
- OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2007.
- Page J., Plaza S. Migration, remittances and development: a review of global evidence. Paper presented at the Plenary Session of the African Economic Research Consortium, Nairobi, Kenya, 2005.
- Peixoto J. Dinâmicas e regimes migratórios: o caso das migrações internacionais em Portugal. // *Análise Social*, 2007, #42 (183), pp.445-469.
- Peixoto J., Marques A.V. *Análise do Mercado de Remessas Portugal / Brasil*. – Lisbon, CESO / Inter-American Development Bank, 2006.
- Poulain M. et al. (ed.) *Thesim – Towards Harmonised European Statistics on International Migration*. - Louvain-la-Neuve, Presses Universitaires de Louvain, 2006.
- Rajan R., Subramanian A. What undermines aid's impact on growth? // NBER Working Paper, #11657, 2005.

-
- Ratha D. Workers' remittances: an important and stable source of external development finance. // World Bank, Global Development Finance. - Washington D.C., World Bank, 2003, pp.157-175.
- Ratha D. Understanding the importance of remittance flows. // Migration Information Source, Migration Policy Institute, October 2004.
- World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. -Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006a.
- World Bank Ed. Ozden Ç., Schiff M. International Migration, Remittances and the Brain Drain. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006b.
- World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007.

Prezentat la redacție
la 24 noiembrie 2007

COMPARTIMENTUL
BIBLIOGLOBUS & INFO

LISTA

**literaturii în domeniul științei politice (culegeri, monografii),
apărute în Republica Moldova în anul 2007**

- Azarov A., Reuther W., Hufner K., Cârnaț T., Moșneaga V., Rusnac Gh., Saca V. Drepturile omului: mecanisme de protecție (internaționale și din Republica Moldova). – Chișinău, UNESCO, 2007, 474 p.
- Casiadi O., Porcescu S. Regimuri politice contemporane. - Chișinău, 2007, 80 p.
- Gotișan Iu. Evoluții, tendințe și pronosticuri referitoare la piața muncii din Republica Moldova în apropierea acesteia de standardele UE. – Chișinău, Bons Offices, 2007, 48 p.
- Грибинча В., Пырцак О. Средства массовой информации и избирательная кампания. – Кишинэу, T-par SRL, 2007, 70 с.
- Guțuțui V., Miron V. Armonizarea politicilor de gestionare a resurselor naturale și patrimoniului cultural pentru încurajarea turismului transfrontalier în cadrul parteneriatului Uniunea Europeană – Republica Moldova. – Chișinău, Bons Offices, 2007, 86 p.
- Itinerar strategic. Revistă de studii de securitate și apărare. Publicație științifică. Nr.1-2, Chișinău, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, 2007.
- Lucinschi P. Moldova și moldovenii. – Chișinău, Cartea Moldovei, 2007, 336 p.
- Managementul ONG. Ghid pentru reprezentanții ONG-urilor din Republica Moldova. / Coord. R.Gorincioi, M.Scutaru. – Chișinău, Centrul „CAP-TES”, Tipografia Centrală, 2007, 87 p.
- Migrația la propriu. O retrospectivă a migrației în Republica Moldova. – Chișinău, Organizația Internațională pentru Migrație, 2007, 18 p.
- MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.1 (XXXVI), 2007. / Red. V.Moșneaga, Gh.Rusnac. – Chișinău, CEP USM, 2007, 169 p.
- MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.2 (XXXVII), 2007. / Red. V.Moșneaga, Gh.Rusnac. – Chișinău: CE USM, 2007, 180 p.
- MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXXVII), 2007. / Red. V.Moșneaga, Gh.Rusnac. – Chișinău: CE USM, 2007, 177 p.
- MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.4 (XXXIX), 2007. / Red. V.Moșneaga, Gh.Rusnac. – Chișinău, CEP USM, 2007, 182 p.
- Назария С. История международных отношений и внешней политики великих держав. Новейшее время. – Кишинёв, Editura Poligrafică, 2007, 688 p.

- Osoianu I. Consolidarea capacității administrative pentru implementarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. – Chișinău, Bons Offices, 2007, 74 p.
- Politologie: manual pentru specialitățile nonprofil. / Coord. Moșneaga V., Rusnac Gh., Sacovici V. - Chișinău: CEP USM, 2007, 358 p.
- Postică A., Postică P. Analiza legislației cu privire la reintegrarea victimelor represiunilor politice în drepturile civile. – Chișinău, Bons Offices, 2007, 48 p.
- Postolachi V., Poalelungi O., Moșneaga V., Gonța V. Republica Moldova – problemele migrației. – Chișinău, IMSRM, IMGSEE, 2007, 381 p.
- Preașca I., Prohnițchi V., Oprunenco A. Securitatea energetică a Republicii Moldova în contextul extinderii Uniunii Europene. – Chișinău, Bons Offices, 2007, 68 p.
- Proțik O., Bucătaru I., Volentir A. Competiția partidelor politice în Moldova: ideologie, organizare internă și abordarea conflictelor etno-teritoriale. – Chișinău, CEP USM, 2008.
- Процик О., Букатару И., Волентир А. Партийная конкуренция в Молдове: идеология, организационные стратегии и подходы к разрешению этно-территориальных конфликтов. – Кишинев, Молд.ГУ, 2008.
- Remittances in the Republic of Moldova: Patterns, Trends, and Effects.- Chisinau, International Organization for Migration, 2007, 18 p.
- Салем Е.А. Современные конфликты и способы их урегулирования: на примере приднестровского и палестино-израильского конфликтов. – Кишинев, ИПЦ Молд.ГУ, 2007, 156 с.
- Sandu I., Colațchi A. Politologia. Întroducere în studiu științei politice. Ediția a IV-a. – Chișinău, 2007, 196 p.
- Snegur M. Labirintul destinului. Memorii. Vol.I – Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2007, 857 p.
- Studii internaționale. Viziuni din Moldova. / Col.red.: V.Teosa, etc. Nr.1. – Chișinău, CEP USM, 2006, 193 p.
- Studii internaționale. Viziuni din Moldova. / Col.red.: V.Teosa, etc. Nr.1(2). – Chișinău, CEP USM, 2007, 195 p.
- Studia universitatis. USM. Seria Științe sociale, 2007, nr.3, 367 p.
- Tăriță O. Tratat de protocol și comportament civilizat. Studiu teoretico-aplicativ. – Chișinău, Bons Offices, 2007, 324 p.

Informația a fost prezentată
la 25 ianuarie 2008 de către
doctor în științe politice
R.RUSU

INFORMAȚIA

privind susținerea tezelor de doctor / doctor habilitat în științe politice în
Consiliile științifice specializate din Republica Moldova în anul 2007³⁴⁴

nr.	Autorul	Denumirea tezei	Conducător / consultant științific
Teze de doctor habilitat			
1	TEOSA Valentina	Politici sociale practice în sfera muncii din Republica Moldova în condițiile globalizării (analiza politologică).	Moșneaga Valeriu, doctor habilitat în științe politice, profesor, "Om emerit"
Teze de doctor			
1	ALBU Natalia	Influența procesului de globalizare asupra securității naționale a Republicii Moldova	Roșca Alla, doctor habilitat în științe politice, conferențiar
2	CEBOTARI Svetlana	Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste: interese și priorități.	Saca Victor, doctor habilitat în științe politice, profesor
3	CIOCAN Iurie	Partidele politice în sistemul relațiilor de putere (cazul Republicii Moldova)	Varzari Pantelimon, doctor în științe filosofice, conferențiar cercetător
4	COZMA Artur	Diplomația Republicii Moldova în perioada anilor 1944-2001	Rusnac Gheorghe, doctor habilitat în științe istorice, profesor, academician
5	EJOVA Cristina	Terorismul internațional în contextul globalizării (analiza politologică)	Saca Victor, doctor habilitat în științe politice, profesor

³⁴⁴ În cadrul Consiliului Științific Specializat al Universității de Stat din Moldova au fost susținute 6 teze (V.Teosa, S.Cebotari, R.Rusu, A.Coza, N.Albu, C.Ejova). În cadrul Consiliului Științific Specializat al Academiei de Științe a Moldovei au fost susținute 4 teze (N.Stercul, A.Roșca, V.Enea, Iu.Ciocan).

6	<i>ENE A Viorel (România)</i>	Particularitățile partidelor politice din România post-decembrista: realități și probleme	<i>Roșca Alexandru</i> , doctor habilitat în științe filosofice, academician, “Om emerit”
7	<i>ROȘCA Alexandru</i>	Teoria și practica statului social: istoria și contemporaneitatea.	<i>Zavtur Alexandru</i> , doctor habilitat în științe filosofice, profesor, membru-corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, „Om Emerit”
8	<i>RUSU Rodica</i>	Dimensiunea ideologică a procesului politic în Republica Moldova	<i>Sandu Ion</i> , doctor în științe istorice, profesor
9	<i>STERCUL Natalia</i>	Formarea noii paradigme a gândirii politice în condițiile contemporane	<i>Roșca Alexandru</i> , doctor habilitat în științe filosofice, academician, “Om emerit”

Informația a fost prezentată
la redacție la 5 ianuarie 2008
de către profesor V.MOȘNEAGA

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

№1 (XL), 2008

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 12.02.2008. formatul 70x100.
Coli de tipar 10,3. Coli editoriale 10,0.
Comanda 51. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009